

THE ROOSTER
A FINE ENGRAVING

CRESCITE ET MULTIPLICAMINI

IOHANN. SPERLINGI ZOOLOGIA
PHYS. POSTHUMA

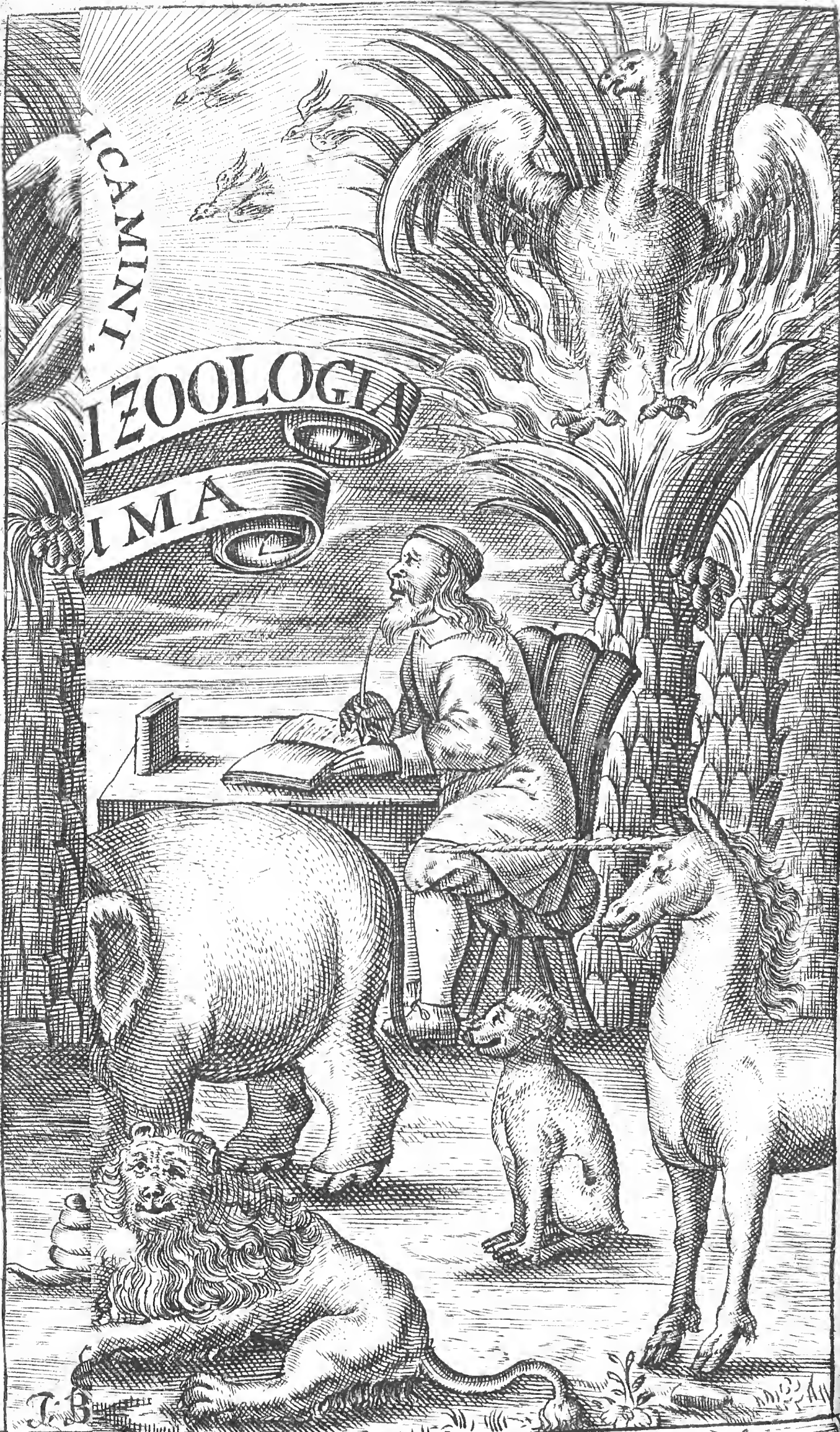
AMOR
SPETARI

J. B. Paradisus fecit.

WITTEBERGÆ IMPENSIS HÆRED: IOHANN: BERGERI. Bibl: ANNO M.D.C L X I.

ICAMINI

IZOOLOGIA
UMA

J. B.

WITGERI. Bibl: ANNO M.D.C.LXI.

JOHANNIS

SPERLINGI,

Witteb. quondam Phys. P. P.
Celeberrimi,

ZOOLOGIA

PHYSICA POSTH.

*Brevi & perspicuo ordine,
ab ipso,*

Cum in vivis esset, Autore adornata.

Ex indultu & Privilegio Elect. Sax.

Accessit in fine,

DISPUTATIONUM ZOOLOG. HEXAS,
De

*Basilisco, Unicornu, Phœnice, Behemoth & Le-
viathan, Dracone ac Arancâ,*

M. GEORGI CASP. KIRCH-
MAIERI, FRANCI,

Facult. Philos. Witteb. Adjuncti.

LIPSIÆ,

*Impensis Hæredum JOH. BERGERI,
Literis BAVERIANIS.*

M. DC. LII

Q2
41
374
1661
36483

MUSEUM
ARTS
AND
SCIENCE

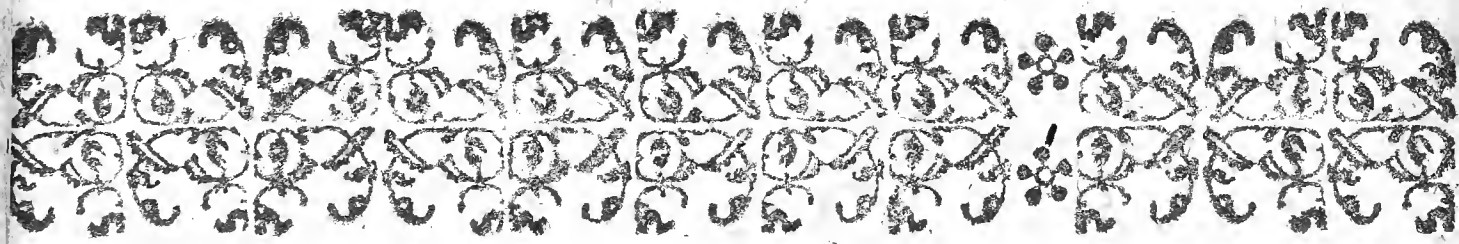
REPLICA
B.M.
1818.

John

Carl G. Fisher

Smithsonian Institution
RICHMOND, VA
COLLECTION
183911
National Museum

183911
183911

Præillustribus HEROIBVS,
Generosissimisq̄ DOMINIS,
DN. HENRICO
SECUNDO,

&
DN. CAROLO,
LIBERIS BARONIBUS
à FRISEN,
SCHONFELDI, PUTZKAVII, JESSENI &c.
DOMINIS:

SERENISSIMI POTENTISSIMIQVE
ELECTORIS SAXON.
IN CONSILIO SANCTIORE SENATORI-
BUS EMINENTISSIMIS :

DOMINIS MEIS GRATIO-
SISSIMIS :
NUMEN PROPITIUM.

ILLUSTRISSIMI DOMINI:

HOs sibi, post fata quo-
 que deposcebat *Me-*
cænates, quos, quam-
 diu intra mortalitatis exu-
 vias coarctabatur, sanctissimâ
 semper veneratione pro-
 secutus est, SPERLINGIUS.
 Liber ipse, qui nec brevita-
 te aures defraudat, nec ob-
 tundit, nimiam prolixitate,
 Vestrum, HEROES, me qua-
 licunque proxenetâ, bene-
 volentiæ Favonium exam-
 bit. In eam officiorum Cel-
 situdinem, arcana Numinis
 evexit VOS, Providentia,
 sublimibusq; innutrivit cur-
 ris, ut non possitis non a sylo-
 clientibus, ad VOS confu-
 gituris, esse. Et cum Orna-
 mento

mento seculi exquisitissimo, dati natiq̄ue sitis, prodigiosus fuerit, qui nostri hujus conaminis interpretamentum aliquod poposcerit.

Ac de FRISIORUM quidē *Augustissimo Nomine, atq̄ universo orbi, de recōditissimâ Sapientiâ, controversiam morte judicio, quis vel dixerit satis, vel scripserit? Positum Timanthi, ingeniosissimo Pictorum, inter laudes fuit, quòd, cùm sufficiente, affectui paterno, luctu, Agamemnona, Iphigeniam immolationi destinatam, deploraturum, delineare omninò nequivisset, peplo, conturbatissimi parētis vultui,*

)o(4   tui,

tui, objecto, vel adumbraret
 saltē, quē nullo exprimi pe-
 nicillo posse judicaret, mœ-
 rorē. Mihi, Summorū Nomi-
 num **MECOENATES**, æ-
 mulâ ingeniositate, quan-
 quàm alieniore scopo, se-
 quēdus Timanthes est. Vellē
 eqvidem & meum **VOBIS**,
HEROES, humillimum si-
 gnificare cultum, & **VE-**
STRAS, ò **COLUMNÆ**
SACRI ELECTORATUS
SAXONICI, exprimere lau-
 dum Iliadas meritisimarū.
 Sed peplum assumendū mi-
 hi, **VOBIS**q; appendendum
 esse, animadverto: plus ut
 insinuasse, quàm elūbi scri-
 ptione diduxisse videar.
 Quod

DEDICATORIA.

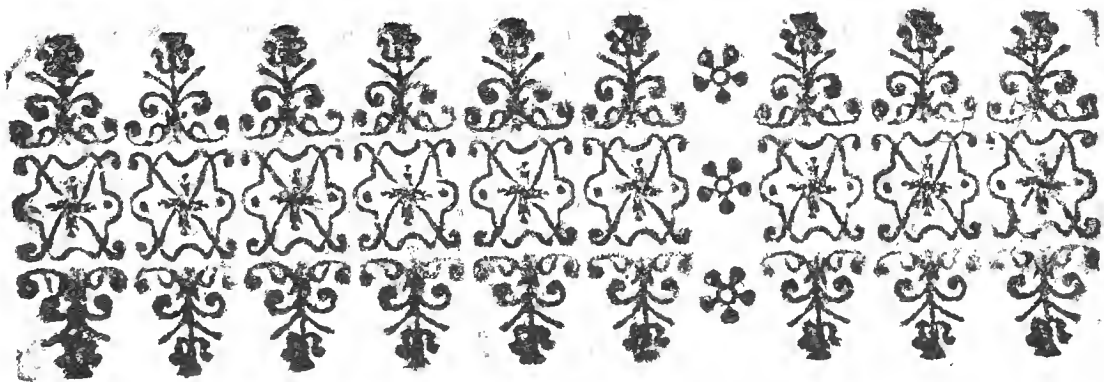
Quod superest igitur, suscipite, DIITUTELARES, hoc, VOBIS, Sperlingiano nomine, à Sperlingii [dum viveret] Discipulo, devotè consecratum libamentum! non ut apocham, quà devinctus liberetur; sed Syngraphã, quà mancipetur magis. Ita vivite, ad arbitriũ, diutissime mè felices, DEO, PATRIÆ, VOBIS, omnibus, donec cœlũ, unde orti estis, repetatis.

ILLUSTRISSIMI NOMINIS, VIRTUTUMq; VESTRARUM, EMINENTISSIMI HEROES,

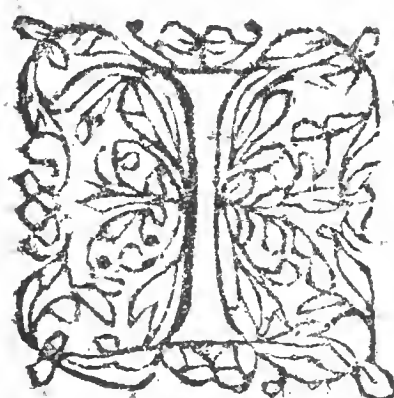
Witteberg.
Pridie Idus
Decembreis,
A. O. R.
M. DC. LX.

Devotissimus admirator atque eliens.

M. Georgius Casp. Kirchmajer.

PRÆFATIO. AD LECTOREM.

Ta comparatum cum Naturâ est, quemadmodum cum splendidissimo, pariter ac augustissimo Amphitheatro. In Amphitheatro nil nisi decor, elegantia, amœnitas. Marmoribus abscondita tellus, omnigeno pretiositatum apparatu, consolidata pavimenta sunt: locatæ, ad angulos statuæ, pendulæ de parietibus, delicatissimæ picturæ: locus omnis auro radiat. Adest, quicquid ars ulla, & magistra artificum manus, elaborare immensis potuit expensis.

In Naturâ, majoris & fidei, & sapientiæ & artificii sunt monumenta. Fidei: sunt enim, quod apparent,

PRÆFATIO.

---

rent, & , ut apparent, permanent. Ad altera sunt, caduca sunt, quæ ingeniosis, pecuniæ expilandæ vaframentis, solers opificum curiositas confinxit. Sapientiæ: ab optimo enim maximoque rerum Cosmoplaste, illi rerum naturalium, promanarunt Thesauri: Artificii luculentioris esse eadem, nemo, si volet etiam, addubitare poterit.

Ars potens, Natura potentior, Deus potentissimus. In hoc igitur profcenio, decor, elegantia, amœnitasque major longè. Non marmoreâ duntaxat crustâ, sed omnimodo mineralium, metallorum gemmarumque nitore exsplendescit. Non fictis illis statuis, & κωφοῖς θεοσωπῶν; sed multifariorum generum animalibus, hominibus, brutis, gressilibus partim, partim natatilibus, volatilibus, reptilibusque, ad abundantiam etiam superbit. Non pictis istiusmodi figuris ac cœlaturis, sed naturali vigore, virore, variisque aliis coloribus, politissima vivacitatis simulacra

PRÆFATIO.

lucra ostentantibus, floribus, herbis ac arboribus renidet.

Ex Amphitheatro, patulus, in omnes mundi cardines, prospectus est. Supera, media, infima, & quicquid sive antrorsum, sive retrorsum delitescit, contemplari expeditè licet. Idem in Naturâ obtinet. Quisquis in hanc semel est admissus, admiranda, ex eâdem Dei speculatur, miratur & rimatur opera. Suprà se, cœlum, juxtâ se, aërem, infra se, Terraqueum illum globum. In cœlo, stellas, lucidissimas illas, superioris mundi, faculas: in aëre, genus omne volantium, in matre omnium, inerantes boves, oves, & quotquot gressilium reptiliumq; species, Natura promaconda in apricum profert.

Tua, Pater alme, Sapientia, omnia pernovit, dum *Substantiali Verbo*, singula atq; universa, intra hexâmeron produxit, cunctaque divino illo, *ex utroq; procedente Spiritu*, aquis animandis incubante, fœcundavit.

Tibi,

PRÆFATIO.

Tibi, Deus gloriose, gloria immensa! Cæli enarrant gloriam tuam, & opera manuum tuarum annunciat firmamentum. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Nulla non, perenni solemniq; sive supra, sive extra, sive intra sint, Te Factorem omniū, præconio collaudāt. Interrogajumenta, docebunt te: & volatilia cæli, & indicabunt tibi; alloquitur terram, & informabit te, & narrabunt tibi pisces maris. Clamant omnia subinde ac ingeminant: Ipse fecit nos, & non ipsa nos.

Ps. XI

I. 2.

Job. XI

Ps. C.

Nemo igitur, ut ad te, Lector optime, deveniamus, facile mirabitur, quid arcani semper incitamentū moverit Incomparabile Physicorum decus, JOHANNEM SPERLINGIUM, tanti & judicii & candoris, dum in vivis esset, Philosophum, quantum & Sapientia & fides intelligi à quōquam potest, ut omne vitæ tempus, prout officii efflagitabat ratio, rimādis pariter & mirandis hisce omnipotentiaē divinæ simulacris impende-

rel

PRÆFATIO.

---

ret unicè ac consecraret. Pridem est, quod ipse alibi cum Romano Sapiente (*Senecam indigitamus*) quoties per occulta naturæ ibat, divina se tractare, gloriabatur.

Observationem meretur, inquit, quòd priscos Ecclesie Doctores, nulla alia Philosophiæ portio occupaverit magis. Reverentiam meretur, quòd primus homo, in beatâ illâ innocentie conditione, in hâc cum primis exercuit ingenium. Deus enim gloriosus, adductis undiquaq; animalibus, nomina ab Adamo postulabat. Ut periculum faceret naturalis scientiæ, quam digitis omnipotentie inscripserat. Et mox subjungit Maxæ-ETUS: non itaq; pudet, me in stadio hoc decurrere subinde, & consumere ætatem. Meretur id rei dignitas, quæ magnificentia sui, me detinet. Hæc Sperlingiana intentio, hoc votum unicum.

Equidem jam ante ipsum, de Animalibus qui scripsere, fuerunt cõplures, & hi suâ nullatenus defraudandi laude. Omnium, sine dubio,

ab-

P R Æ F A T I O.

---

bosq; est Democritus, uti in prolixâ quâdam, ad Senatum Abderitanum, epistola fecit. 8. p. 12. *Hippocrates* testetur, se, cum ipsum primò offendisset, intra crebra animalium cadavera, per totum dissecta & accumulata, deprehendisse Democritum, exa curiosissimè lustrantem, mox deambulantem, post, intento studio scriptioni incumbentem. Veruntamen quod fatum, Salomonéam deperdidit Philosophiam, idem, sed tamen ex invidiâ sequentium Philosophorum, Democriti annihilavit labores. Plato enim, ut supra laudatus memorat Magnenus p. 22. omnes Democriti libros, memoriæ invidens, comburendos decreverat. Sed hîc fortiter ei restiterunt Philosophorum plurimi. At quod Plato designaverat, executus est, *Alexandri ope, Aristoteles.*

Ipsemet proinde Stagirita, undecunq; sua, de animalibus, petierit, per saturas & centones varios, ut appret, conferruminavit. Nolumus invidere gloriæ ejusdem, sed, ne pro Numine, eundem stultè in Philosophiâ

venc-

PRÆFATIO.

---

usum magis & Theologiam respexerit, si ipsius & scopum attendat, & præfationem. Omnium quicumque, vel scripsere vel scripturi sunt, operosissimus & consummatissimus extitit Zoologus, *Ulysses Aldrovandus, Philos. & Med. Bononiensis*, quem, non dicam commendare, sed admirari satis, aut condigno, pro immensis, Zoologiæ gratiâ impensis, cum sumptibus tum laboribus, mactare præconio, nemo unquam poterit.

Attamen cum ne à centesimo quidem, propter sumptuosissimi, & in plurimos digesti majores Tomos, operis, tanti industria Viri, proprio redimenda ære sit, *opulentis potius, quam quibus angusta domires est, svadendus Autor. Job. Euseb. Nierembergius, Physiologus Madrit*: in Hispania, exterorum potius locorum, quam in Europâ domesticorum animalium historiam contexuit. Celebris nunc est *Jobannes Jonstonus* quoq; , qui, ut pluribus consuleret, ea quæ ab aliis prolixius narrantur, coarctat in compendia.

Quanquam ab omnibus his, omnia historicè magis, quam scienti-
ficè

PRÆFATIO.

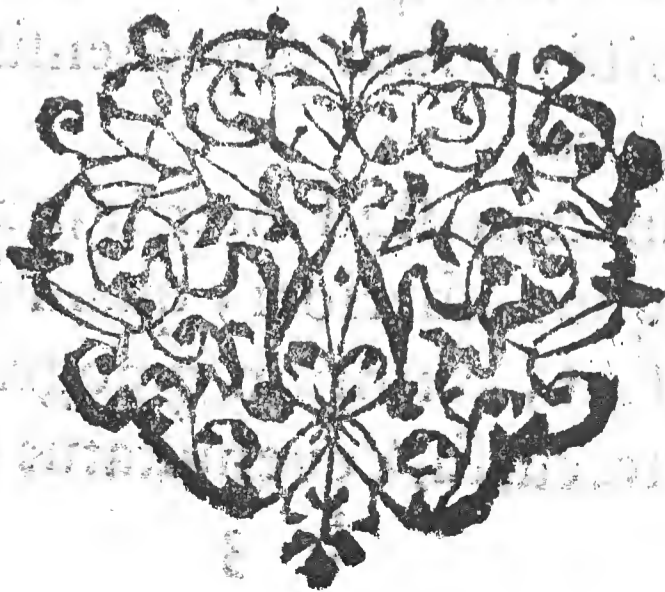
---

ficè ac ordine tractata. Sine famæ ob-
trectatione..

Vides Lector benevole, quam
Gratiam SPERLINGIO, post fata quoq;
debeas. Hic enim ut prodesset omni-
bus, compendiosè: ut delectaret, or-
natè ac perspicuè: ut ordine propo-
neret, accuratâ hanc, quam vides,
Zoologiam, methodo, cum viveret,
adornavit. Et expolivisset uti-
que magis ac dilataisset, nisi qua-
driennio abhinc superiore, cal-
culo tortore impeditus, ante tri-
ennium verò filiaë unicæ, mortis
interventu perturbatus, & ipse deni-
que biennio proximo, in auspiciato Li-
bitinæ ictu, cum ingenti studioforum
luctu Physicæque damno, contumula-
tus equidem fuisset. Quod Te, Le-
ctor benigne, non celandum duxi-
mus, ut, si in piscium, avium, insecto-
rumque contemplatione, breviorẽ
quàm alibi, ipsum deprehensurus sis,
non mirêre.

Unicum istud interim, nos malè
habet, quot uberiori, quàm par de-
cusvè fuit, vitiorum typographico-
rum intercurfu, devenustatus elegan-

tissimus libellus fuit. Quapropter, ne nobis, dum hîc Wittebergæ, ab emaculandis typis absumus: [Lipfienfibus enim formis excusus est tractatus] Sed Typothetis potiùs, commiffos imputes errores typographicos, officiosè admodùm ac humaniffimè te compellamus. Communis omnibus hæc maculofa lues, libris est. Quid mirum igitur, fi huic quoque. Et ne Argus, quidem, quamdiu homo, i. e. errare aptus natus, huic *ἀνεπίβητος* medebitur contagioni. Tu verò pro eâ, quâ es, prudentiâ, non obscure corriges mutatos, fupplebis omiffos, extundes immiffos fruflrà characteres, & trãslatos ordinabis. Culpa n. noflra non eft, fed, uti dictum, Typothetæ abfentis. His vale & favere perge. Perfcriptum, ut in Dedicatio-
ne, Suprà.

SPERLINGI, CASPARE, Tui, tibi dum edere
scripta.

Curæ est, quàm pius es, tam Sapienter agis.
*In bene promeritum pietas hæc grata magistrum
est,*

Egregia illius nolle reperta mori :
Cùm facis, haud sine laude tui, laus clara magi-
stri

Ut vigeat, doctâ næ mihi mente sapis.

Defestinabam.

AUGUSTUS BUCHNERUS PP.
& Academia Senior.

In
Dissertationes amœnissimas,
ZOOLOGIÆ SPERLING. annexas,
Clarissimi Viri,
M. GEORGII CASPARIS KIRCH-
MAIERI, Coll. Phil. Adjuncti.

INstruit, oblectat, variâ celebratus ab arte
Dædalus, & de se dædala quæq; facit.
KIRCHMAIERUS adest, naturæ Dædalus alter,
Et culti varias ingenij edit opes.

Doctus,

*Doctus, jucundus, qui dum rapit arte magistrâ,
Artificis se sic artificem esse probat.*

In gratiam amicissimi
Collegæ facieb.

*JOHANNES ERICUS OSTER-
MANNUS, P.P.*

Ad

Virum Clarissimum,

**Dn. M. Georgium Casp. Kirch-
majerum, Facult. Philosoph.**

Adjunctum,

*Johannis Sperlingii p. m. scriptum posthumum
edentem.*

Cùm foret in nostrâ, clarus *Sperlingius* Urbe,
Pendebas magni semper ab ore Viri.
Nunc etiam plures, post funus triste, relictos
Evolvis, magnâ sedulitate, libros.

Zoologia, labore tuo vulgata per oras,
A multis legitur conteriturque Viris.

Ipse tuas, Phœbo Musisque faventibus, addis
Curas insignes, egregiasque theses.

Crescit opus; tua laus crescit cum laude Magistri;
Nobilis atque Ducis molliter ossa cubant.

Hâc, quâ cœpisti, si sic errexeris ire,
Te vehet ad summum Leucoris ipsa polum.

*MICHAEL VVENDELERUS,
D. & PP. VVittebergensis.*

ZOOLOGIÆ

PHYSICÆ.

Proëmium

CAPUT I.

DE

Natura Zoologiæ

Physicæ.

Præcepta.

• Zoologia Physica est scientia brutorum, quatenus corpora naturalia sunt.

• Dividitur in partem generalem & Specialem.

• Generalis est, quæ brutum in genere considerat, ejusque naturam exhibet.

• Specialis est, quæ bruti species proponit, earumque naturas tradit.

Quæstiones.

1. Quæ notanda circa Definitum?

Definitum est Zoologia Physica, zoologia vox Græca est, conflata ἐκ τῆς ζῶης καὶ λόγῳ: notat doctrinam de brutis. Ζῶα enim

A

non

non rarò exponuntur specialiter, animantia bruta. Physica dicitur, ad differentiam Zoologiæ Medicæ & Zoologiæ sacræ. Medici bruta considerant, non tam ut naturalia corpora sunt, quam ut materiam medendi præbent. Theologi bruta spectant, ut ad Dei majestatem, ad vitia deponenda, & ad vitam corrigendam faciunt. Olim etiam Sacerdotes scientiam hanc ad sacrificia applicabant.

II. Quæ notanda circa Definitionem.

R. Definitio constat *Genere & Differentiâ*. Illud est scientia, non Totalis, sed Partialis. Hæc Subjectum habet, ejusque cum Materiale, tum Formale. Illud, brutum est; hoc, quatenus corpus naturale. Hic enim noster considerandi modus est, sic suum cuique; tribuendum, & nostrum quod est, non negligendum.

III. Quæ notanda circa Divisionem?

R. Dividenda Scientia ad rationem Subjecti est. Brutum & communia habet, & propria. Ipsa igitur Zoologia partem habet communem & partem propriam. Non miscenda specialia generalibus, nec generalia specialibus. Divina res ordo est: ni-

hil

DSI

hil in animo, nihil in opere Sapientis ordine præstantius. Semper nobis sit curæ illud, quo sine nec naturæ nec artis constare possunt opera.

IV. Quid tractandum in parte Generali?

R. Primò anima brutorum: Secundò corpus. Omnia animam habent, omnia corpus habent. Hæc antecedunt species, cum omnibus insint. Leo animam habet, corpus habet: nec minus Accipiter, aut Delphinus, aut serpens, aut vermis. Leo videt, audit, movetur: idem aquila præstat, idem lucius, idem cancer.

V. Quid tractandum in parte Speciali?

R. Brutorum species. Testatur Scriptura, Deum creasse reptile, volatile, cetos magnos & jumenta. Testatur eadem Salomonem disputasse de jumentis, de volucris, de reptilibus, & de piscibus. Hæ illæ brutorum species sunt, sub quibus aliæ atque aliæ comprehenduntur. Unde notæ scientiæ, de Avibus, de Piscibus, de Gressilibus & de Reptilibus. In singulis vero tanta interna varietas est, ut innumeras so-

boles in ordinem redigere nequeat hominum solertia. Adeò verè dictum à Platone: Difficilia sunt, quæ pulchra sunt.

Axiomata.

I. *Zoologia scientia præstantissima est.*

Ea proponit, quæ proximè accedunt ad dignitatem hominis. Ea docet, quæ Deus ipse primo homini indidit. Primus Zoologiæ doctor Deus fuit: primus discipulus, primus homo. In sanctissimo illo statu Deus gloriosus, adductis undiquaque animalibus nomina postulabat ab Adamo. Ut Scientiæ hujus, quam omnipotentia suæ digitis inscripserat, faceret periculum. Hinc sacra, hinc regia facta est hæc scientia. Sapientissimum Salomonem à curis publicis revocavit materiæ hujus dignitas. Et Alexander Magnus, si non scripsit ipse, fecit ut scriberent alii, quæ de brutis mandarent æternitati.

II. *Zoologia scientia jucundissima est.*

Jucundum est intueri stellas, Solem, Lunam aut Jovem: sed plus amœnitatis in una apicula, in una hirundine, quàm in cun-

stis sideribus. Ibi splendor nos movet & cursus & ordo, & perennitas. Hic ingenium nos tenet & solertia, & futurorum notitia, & commodorum ac incommodorum discretio. Accedit partium decore, & numerus & ordo & compositio. Insuper unum quodque præditum est amictu suo, jucundo perquam & naturæ opportuno. Aves plumis ornantur, pisces squamis armenta pilis, infirmiora tectis, crustis & conchis. Quævis species propria habet ornamenta, alterius quæ sunt, horum nec appetens, nec egens est. Pulcherrima avis pavo; Sed nec Anati deest decor suus. Equus superbit formâ, animo ac gestibus: sed non minorem se putat gallus, nec carduelis, nec regulus. Jucundum est scire, quæ jucunda sunt ipsa.

III. Zoologia scientia utilissima est.

Aliò remittit speculatores Zoologia, & meliorem, potentioorem, ac sapientioorem naturam indicat. Tres sunt radii lucis invisibiles: bonitas, potentia & sapientia. Potens est Deus, qui tot brutorum fecit genera. Bonus est, qui omnia fecit bona, at ut homini prodesse, voluit. Sapiens est,

qui ordinavit omnia sapientissimè, disposuit pulcherrimè. Plena horum testimoniorum Scriptura sacra est. Quæ Deus ipse refert Jobo, de cerva, leæna, ibice, onagro, rhinocerote, struthione, equo, aquila & accipitre, evolvantur, constabit maximè Supremum ubique indicari Numen. Sed & gubernationem Reipublicæ si petit Jurisperitus, Zoologia eam tradit. Rex apum, clementiam colit, innocenti aculeo: ipsæ apes fidelitatem in regem declarant, quem nunquam deserunt, quem imbellem gestant, quem errantem quærunt. Medicinam qui vult, adeat bruta, præbent materiam medendi præstantissimam. Quin Medicina ipsa, aut omnis, aut pars, brutorum inventum est. Pleraque cognitionem & usum simplicium habent, ac ipsa sese restitunt. Cancer & felis, cum nimiâ coluvie oppleta sentiunt viscera, gramina rore perfusa comedunt, ut ventrem dejiciant. Singulis hominibus quid conferat Zoologia, tacere præstat, quam leviter attingere.

IV. Zoologia scientia difficillima est:

Nomi-

Nomina brutorum faciesque externas novisse parum est. Imperitorum habitum fuit detineri in minoribus: formas vero earumque virtutes & operationes tenere permagni momenti res est. Cardanus de subtilitate sua scribit: *Si certo scire semper laboriosum fuit, quid hoc argumento laboriosius? Ubi habeam quos fugiam, ut Plinium & Albertum, quod palam mentiantur, quos sequar non habeam.* Venit idem ulu nobis, quod scripsit ipse. Insumendus, in rem hanc labor est, cum ob multitudinem, tum ob subtilitatem. Per tot animalium formas ac species ire, laboriosissimum est. Observata sunt scarabæorum genera quadraginta, erucarum quinquaginta, muscarum septuaginta, papilionum centum & plures. Probati quidem autores non desunt, quibus nihil debere se qui dixerit, ingratus fiet. Sæpè verò non tam memoriâ ad discendum, quam iudicio ad discernendum opus est. Sequendi sunt, cum ipsi sequuntur verum, fugiendi in devia cum ducunt imperitos.

CAPUT II.

DE BRUTO.

Præcepta.

- I. Brutum est animal irrationale.
 II. Dividitur in volatile, Natatile, Gres-
 file, & Reptile.

Questiones.

- I. Brutum & animal quomo-
 dō differant?

R. Ut Genus & species. Animal corpus animatum sentiens est. Dicitur de bruto, dicitur de homine. Leo corpus est, anima-
 tum est, sentiens est. Homo corpus est, a-
 nimatum est, sentiens est. Superius igitur animal est, inferius brutum, inferius ho-
 mo. Non sunt species contradistinctæ ho-
 mo & animal: sed homo, brutum, & planta.

- II. Irrationale quid notet?

R. Animal bruti genus est, irrationale,
 differentia. Differentia speciem consti-
 tuit,

tuit, & ab aliis distinguit. Constituit irrationale brutum, & ab homine qui rationalis est, distinguit. Errant quibus nil nisi negatio, nil nisi remotio rationis est irrationale. Negatione non constituuntur bruta, nec distinguuntur rectè. Frequentissimum est voce negativa exprimere rem positivam. Ex penuriâ vocabulorum loquimur ut possumus, non ut volumus.

III. *In quâ quantitate bruta creata sint?*

R. An in magna an parvâ edita sint quaeritur. In perfecta statura prodiisse ea, statuendum. Benedictionem acceperunt se se multiplicandi. Sed generatio & multiplicatio perfectorum est. Creabatur Adamus perfectus, perfecta Eva. Producebantur herbæ & arbores, pomis, piris & aliis fructibus onustæ. Non est ratio, quin eadem perfectio concedatur brutis. Neq; impossibile Deo omne verbum, qui verbo fecit omnia.

IV. *In quo numero bruta creata sint?*

R. Controversa est an bina tantum cre-

ata sint in omni animantium genere, exemplo nostri generis. Sed terram allocutus est DEUS cum dixit: *Producat terra animam viventem in genere suo.* Aquam allocutus est, cum dixit: *Producant aquæ reptile, natatile & volatile.* Non glebas aliquot terræ sumpsit aut guttulas aliquot aquæ, sed totam terram, totam aquam. Hinc pro multitudine, non pro paucitate colligendum. Placent verba Theologi præclarè meriti Policarpi Lyseri. *Quamprimum Creator, verbum dicit, protinus multæ turmæ natatiliæ & volatiliæ producuntur, eaq; tantâ copiâ, ut omnia scateant non aliter quàm si putris caseus (ut crasso simili utar) vermibus scateat.*

V. *An quorundam brutorum ingenia mutata sint?*

R. Disputatur an idem creationis tempore feris fuerit furor qui nunc est. An benignissimus DEUS fecerit illa iracunda, rapacia, & exitialia animalia? Non existimandum substantiam brutorum mutatam esse ob hominis transgressionem. Indicant, autem ungues, dentes cornua & alia
acerbam

acerbam indolem. Innoxia quidem fuissent homini, sed non aliis brutis. Ex raptu vivunt multa quæ nociva fuissent, crudelia fuissent, exitialia fuissent, si vel maximè mundus servasset honorem suum illibatum. Postquam verò homo rebellis factus est DEO, meruit & ipse rebelles sibi pati subditos.

Axiomata

I. Brutorum non est loqui.

Longo usu & labore imitari discunt unas & alteras voculas sine iudicio, sine articulatione. Quod & campanæ & instrumenta musica & alia hominum artificia præstant. Adsit in sermone vox articulata & sit verbum ex instituto significans. Nihil de his in corvis, nihil in psittacis & aliis sermonis nostri æmulis. Taceat Porphyrius qui omnia bruta colloqui inter se, & loquelas eorum colluisse Apollonium refert.

II. Brutorum non est ridere.

Ridet cuculus, ridet Psittacus: Sed hic risu artificiali, non naturali: ille ita more magis & ineptiis, quam risu verò. Ut inter
homi-

homines multi imitantur latratum canum, grunnitum porcorum, cantum gallorum: sic brutorum quædam risum, quædam sermonem affectare videntur. Sed speciem & imaginem non rem ipsam, indulgemus ipsis.

III. Brutorum non est flere.

Fletum non quævis dat guttula, quivis humor. Non lachrymatur statim, cui oculi aquis stillant. Aut si lachrymæ dicendæ: nomen habeant, re carent. Sicut plantis etiam assignarunt lachrymas, humorem guttatim prolicitum. Animi gaudentis risus est: & animi mærentis fletus.

IV. Brutorum non est velle.

In voluntate libertas est. In libertate indifferentia est ad utrumvis. Ut agens possit omnibus requisitis agere & non agere, agere hoc vel illud possit. In brutis nulla libertas, nulla indifferentia est. Non habent id in potestate bruta, quod accipere aliquid aut rejicere possint. Necessario bonum amplectuntur, malum detestantur. Secus agere cum videntur, terrentur metu. Hinc quod unus canis, id omnes agunt.

Quod

Quod unus lupus, id cuncti præstant. Quod non libertatis sed necessitatis est argumentum.

V. Brutorum non est intelligere.

Nullus veritatis amor in brutis est. Ordinatur autem intellectus ad verum. Huic nulla possessio, nulla vis auri & argenti, nullius amicitia, pluris æstimatur quàm veritas. Pro veritate pugnat & totos dies, totos annos consumit. Bruta ad cibum rapiuntur, quem eis largè & copiosè comparavit natura.

VI. Dos & gloria Brutorum sensus est.

Singula sentiens suâ animâ gubernat. Hâc prædita, vident, audiunt, odorantur, gustant & tangunt. Unde & egregia accipere membra: oculos, aures, nares, linguam & membranam. Minor partium apparatus in plantis est, quæ nec vident, nec audiunt, nec reliqua sensuum munia edunt. Exigua arborum & herbarum instrumenta sunt: vivunt sine auribus, sine oculis, sine cruribus.

VII. Ma-

*VII. Magna sapientia brutorum
pars, à notitiis naturalibus
est.*

Parvulum animal formica est, sed maximæ prudentiæ. Campos agros, arbores ac horrea percurrit, grana ut inveniat. Voti compos facta, onus proprio corpore majus per saxa & virgulta in cellas deportat. Collecta grana arrodit ne exeant in fruges, cassumque reddant laborem. Madida si fuerint in apricum profert, & ad solem exiccat. Nec minor apum prudentia. Circumvolitant hinc indè, prata, Sylvas ac hortos lustrant & flores quærunt, succos extrahunt, extractos in cellulas referunt. Infinitus propè cellularum est numerus, & effectæ omnes ad formam sexanguli sunt. Mira res est è tanta florum diversitate dulcia colligere mella, pusilla animalia. Mira res est collectos succos per longa interval- la, per ventos ac turbines ad suos transferre alveos. Mira res est mollem in cavis co- hærerere materiam, & nec diffuere, nec excidere liquorem. Sed mirissima res, indocta hæc animalia favos construere hexagonis

xagonis distinctos cellulis quis hæc docuit? quomodo amens bestiola agit prudenter? Nascitur ars hæc, non discitur.

*VIII. Mente præditi, imitamur
amentia bruta.*

Scripsit vir magnus *se omninò carere ratione, si Elephas careat.* Hæc in speciem dicuntur, contra majestatem nostram. Negligentes dignitatis suæ sunt, bruta qui extollunt ob iniustas quasdam rationis notulas. Habent simulacra mentis quam in nobis non colimus, in ipsis revereamur. Admirationem nobis si incutit vestigium mentis in Elephante, magis admirabiles nos reddet mens ipsa. Non est imago præstantior opere, non est umbra perfectior lumine, effigies mentis si feras facit nobis similes, possessio ejus vera Deo nos faciet proximos. Erubescat homo, si ultra dignitatem assurgunt bruta, & infra eam descendat ipse. Pudeat brutorum æmulum non esse, & divina sectari potius quàm humana, quàm terrena.

PARS GENERALIS
DE
BRUTO IN GENERE.
LIBER PRIMUS.

DE
ANIMA BRUTORUM.

CAPUT I.
DE NATURA ANI-
MÆ BRUTORUM.

Præcepta

- I. Anima Brutorum, est forma, qua sunt; & ad feritatem ducuntur.
- II. Habetur sub sensitiva anima, cujus etiam nomine venit.

Questiones.

- I. *Quomodo differant anima brutorum & anima sensitiva?*

R. **U**T brutum & animal. Anima brutorum dat esse bruto, anima sensitiva dat esse animali. Brutum inferius est, animal superius. Inferius

ferius anima brutorum, superius anima sensitiva. Superiorem dat conceptum anima sensitiva, inferiorem anima brutorum. Homini animam sensitivam tribuimus, brutorum animam negamus.

II. *An in Brutis detur anima vegetativa?*

R. Datur, sed non re distincta à brutorum anima. Nutriuntur bruta, augentur, & semine sibi simile procreant. Testantur hæc de vegetante anima, cujus operationes sunt. Sed non alia res hæc est ab anima brutorum & ab anima sensitiva. Non sunt præter necessitatem multiplicanda entia. Res una habet diversa munera, diversa nomina. Anima canina bruti anima dicitur, quatenus dat feritatem: sensitiva dicitur quatenus dat sensum: vegetativa dicitur quatenus dat nutritionem, augmentationem, procreationem.

III. *Quid anima Bruti, bruto præstet?*

R. Dat irrationale, sicut anima hominis, homini rationale. Hoc irrationale notat essentiam, connotat differentiam, conno-

B

tat

rat operationes. Brutalem naturam dat anima bruti, brutales affectiones, brutales operationes. Manifesta hæc sunt in cane, tigride, urso, ac Leone. Et si quædam non adeò ferociunt contra hominem, aliis tamen brutis infesta sunt, & exasperata ne homini quidem parcunt.

IV. An omnes brutorum animæ ejusdem perfectionis sint?

■ Specie bruta differunt, & in singulis iterum magna varietas est. Alia magnitudine, alia pulchritudine, alia utroq; horum excellunt. Quædam parvitate, quædam deformitate, quædam utroq; inferiora sunt. Celebrantur alia industriâ & rei familiaris administrandæ peritiâ: alia ignavafunt, inertia & improvida. Alia elegantiarum studiosa sunt; alia cultum omnem spernunt. Tanta igitur animarum diversitas est, quanta morum, quanta corporum est. Nec putemus eandem esse perfectionem, in hirundine aut halece, quæ est in Leone, in aquilia, aut Delphino.

Axiomata

I. Anima brutorum non est spiritus.

Intel-

Intelligere & velle potissimum spirituum actiones sunt. Hæc istorum exercitia, cognoscere verum & agere liberè. Nec verum amat, nec liberè agit brutorum natura. Ducitur necessitate quadam nec potest aliter. Movetur objectis, quoniam præsentia trahitur ac rapitur.

II. Anima brutorum mortalis est.

Dependet à sua natura, quâ destructâ, perit ipsâ. Quicquid agit, in & cum materia agit: oculis videt, auribus audit, lingua gustat. Simplex hæc à materia dependentia cum immortalitate conjuncta non est. Fit enim materia tandem inepta, corrumpitur ac destruitur. Quam destructionem animæ ipsius sequitur interitus.

Anima brutorum olim creabatur, hodie generatur.

Hæc ea distinctio temporum, distinctio inter mundum creatum & propagatione conservatum. Cum bruta condidit Deus optimus, animas eorum etiam creavit. Et cum generationis opus concessit brutis, animas etiam generandi potestatem tribuit. Tribuit autem ut genitorum essent causæ naturales, non morales. Per natura-

Iste nim potentias quæ operantur, naturales causæ sunt. Morales verò non agunt, sed ita se gerunt, ut effectus eis tantum imputetur.

IV. Bruti anima communicatur

κοινωνία ἀλλοποιήτικῆ μετεκβατικῆ
 Communicatio μετεκβατικῆ est, quâ communicatum deserto communicante transit ad id, cui communicatur. Sic ex fonte communicantur aquæ, ex flammâ igniculi. Communicatio ἀλλοποιήτικῆ est, quâ communicans omnia sua servat, & effectum novum producit. Sic equus generans, servat animam suam, servat corpus suum, & novum equum, novam animam equi efficit. Hæc ea communicatio animarum est, quâ in generationis actu, anima generantis sine divisione, sine transfusione, novam animam, numero diversam, specie eandem, producit.

CAPUT II

DE

Anima Sensitiva.

Præceptum.

Ani-

Anima sensitiva est forma animalium, qua sunt, objecta sensibilia cognoscunt, salutaria appetunt & Loco moventur.

Questiones.

I. An anima sensitiva sit leonis, canis, aut alterius brutiforma

Specifica?

R. Animal constituit, non autem speciem certam animalis. Generica igitur forma est, non specifica. Habent omnia bruta animam sensitivam: sed differunt inter se specie. Hinc specie diversa anima in Leone, in cane, & in equo est. Rectè Combachius ait: *dicendum quòd anima sensitiva non dicit formam quandam unam Physicam, sed tantum dicit quendam conceptum generalem & communem, sub quo continentur varii gradus diversarum formarum specificarum.*

II. An singularia & mirabilia brutorum opera ab anima sensitiva fiant?

R. Norunt araneæ quomodo formanda tela sit. Norunt formicæ quomodo colligenda sint grana. Nec nesciæ apiculæ quomo-

quomodo extruendi nidi sint. Lepus etiam timet canem, & non cervum, quamquam grandior hic sit. Pullus metuit milvum & non pavonem utut major sit. Novit leo usum unguium, equus calcium, bos cornuum. Non hæc animam sensitivam sequuntur cum sint singularia. Propria cujusvis speciei anima hæc docet, hæc præstat. Quin & singularia multa, multa mirabilia, in aliis sensitivâ animâ carentibus habentur. Norunt arbores quomodo formanda sint poma, pira, mespila, pruna & cerasa. Summus Tycho Brahe scribit: *Stellas quoq; scire præscriptas metas quas nunquam transgrediuntur.*

Axiomata.

I. Sensitiva anima eò spectatu dignior, quò cæteris superior.

Formarum in hoc universo quatuor sunt genera. Quædam præter esse nihil dant: quædam & esse & vivere, quædam & esse, & vivere, & sentire: quædam & esse, & vivere & sentire & intelligere. Primum genus communi formæ nomine notatur: cætera animarum nomine veniunt. Et distinctis distinctæ datæ sunt, anima vegetativa, sensitiva, & rationalis. Quamproxi-
mè

mè accedit anima sensitiva ad rationalem. Quo superior igitur cæteris, eo spectatu dignior. Magis movent, quæ magis excellent.

II. *Per animam sensitivam, animal constituitur.*

Definitur animal, corpus animatum sentiens. Genus corpus animatum est. Hoc enim animal cum plantâ convenit. Differentia sentiens est. Hoc enim animal constituitur & à planta distinguitur. Ipsam animam sensitivam indicat sentiens. Sensus enim, qui facultas est, qui accidens est, animal nec constituit, nec à planta primariò distinguit.

III. *Per animam sensitivam animalia cognoscunt.*

Cognoscunt animalia colores, sonos, odores, sapes et qualitates tactiles. Vident canes, audiunt, odorantur, gustant & tangunt. Idem equis convenit, Leonibus, apris & urfis. Sensitivæ animæ hæc opera sunt, quæ cum communis sit, ex æquo venit quod distribuit. Vocatur hæc cognitio sensualis ac naturalis, ac intellectu est contradistincta.

IV. Per animam sensitivam animalia appetunt.

Cognitionem sequitur appetitus, cum ignoti nulla cupido sit. Hinc objecto viso rapiuntur ad id animalia. Odore percepto accurrunt canes & lupi, ut indulgeant appetitui. Ipse homo quandoq; tam impotens animæ est, ut feratur ad objectum, antequam audiat intellectus iudicium. Quærit delicias, fugit laborem: amat sodalitia prava, & affectat dominium: odio habet virtutem & animum suâ sorte contentum. Dicitur appetitus sensitivus, ac naturali & intellectuali contradistinctus est.

V. Per animam sensitivam animalia loco moventur

Erat necesse ut moverentur animalia, ad prosequenda salutaria, fugienda noxia. Hinc quædam gradiendi habent facultatem, quædam volandi, alia natandi, alia reptandi. Directores motuum horum sensus sunt, impulsores appetitus. Et coniungitur quandoq; cognitioni sensuali naturalis. Lepores in periculo constituti, & a canibus infestati, saltus maximos postremo edunt, ac se abscondunt. An fieri possit

possit, ut canes vestigiis intercisis odorem amittant.

CAPUT III.

DE

Facultatibus animæ sensitivæ.

Præcepta.

- I. Facultates animæ sensitivæ sunt qualitates, ex anima emanantes, ut animal istarum beneficio animales edactiones.
- II. Sunt tres: cognoscens, appetens & loco movens.

Questiones.

- I. *Quomodo facultates differant ab anima sensitiva.*

R. Realiter, ut accidentia à suo subjecto, ut effectus à causa efficiente. Naturalia enim agentia per naturales potentias determinantur ad naturales actiones. Ignis per caliditatem calefacit, aqua per frigiditatem frigefacit. Sic animal per facultatem cognoscendi cognoscit, per facultatem appetendi appetit, per facultatem loco mo-

vendi loco movetur. Ubi datur 1. Essentia
2. potentia 3. operatio. Huc canon spe-
ctat : *Nulla creatura immediatum actio-
num suarum principium est.*

II. *Quomodo facultates à se invi- cem differant ?*

R. Realiter, ut accidens ab accidente, ut
qualitas à qualitate, ut potentia naturalis
à potentia naturali. Facultates ex actibus
& objectis judicandæ sunt. Horum diver-
sitas, diversitatem facultatum parit. Aliud
objectum & aliam actionem facultas co-
gnoscens habet : aliud objectum & aliam
actionem facultas appetens : aliud obje-
ctum & aliam actionem facultas loco mo-
vens. Diversæ ergo sunt facultates quæ di-
versa diversimodè tractant.

III. *Quenam facultatum sedes sit ?*

R. Aliàs facultates distinguunt in natura-
lem, vitalem & animale. Nunc anima-
lem sumimus missis cæteris. Hæc enim ha-
bet sub se cognoscentem, appetentem &
loco moventem. Sedes harum omnium ce-
rebrum est, à quo dependent actiones. Ce-
rebrô

rebrō malè affecto, functiones læduntur ac depravantur. Quin & intellectus nonnunquam furiosè ac dementer agit, à Phantasia deceptus. Quidam sibi caput amputatum esse putabit. Alius cornu se gestare existimabit: & pistor ex butyro se compactum statuit qui clibanam adire noluit, metuens corporis colliquationem.

Axiomata.

I. Facultates in & ab anima sunt.

Anima facultatum est & causa efficiens, & subiectum. Fiunt ab anima, fiunt in anima. Efficiens est per emanationem, non per transmutationem. Subiectum est informationis, non denominationis. Animal cognoscit, appetit, & loco movetur. Sed per animam sensitivam velut principium primarium & proximum.

II. Facultates propter actus datae sunt.

Actus primus datur propter secundum: potentia naturalis propter naturales actiones. Nihil frustra facit Natura. Non tot facultates dedit frustra: sed ut per eas animalia

malia suas edant operationes. Quanquam fieri possit, ut facultas sit, actio non sit. Quod præter naturæ intentionem fit, neq; semper neque ut plurimum.

CAPUT IV.

DE

Facultate cognoscente, seu sensu.

Præcepta.

- I. Facultas cognoscens est, quâ animal objectum sensibile per species ad se delatas organo certò recipit ac dijudicat.
- II. Dicitur sensus, qui vel externus vel internus est.

Quæstiones

I. *An facultas cognoscens & sensus differant?*

R. Non præter necessitatem multiplicemus entia. Judicantur facultates ex actibus & objectis. Facultatis cognoscentis actio est cognoscere. Sentire quid aliud quam

quam cognoscere? Unde & ipsa hæc cognitio dicitur sensualis. Objectum facultatis cognoscentis est sensibile. Idem prorsus quod sensus, à quo & nomen accepit. Hinc ipsa facultatis cognoscentis descriptio, definitio sensus est. Hoc pacto; Sensus est facultas, qua animal certo corporis organo objectum sensibile per species recipit ac dijudicat.

II. An sensatio sit passio, an actio?

R. Actio est, cognitio nempe, à potentia activa facta. Hinc sensatio ad actiones vitales refertur, non secus ac nutritio & augmentatio. Receptio quidem necessaria est, quæ per passionem explicatur. Sed sæpè recipitur species, & nulla fit sensio. Habemus species visibiles in oculo, nec ceruimus objecta. Anima enim rebus aliis intenta, species sensibiles non advertit.

III. Quenam requirantur potissimum ad sensationem?

R. Illa quatuor: *Anima sensitiva, organum, objectum & species.* Primas tenet anima, quæ principalis sensationis causa est: & quâ sublatâ

sublata sensio perit. Secundas habet organum, sine quo, anima esse potest, agere non potest. Non fit visio absque oculis, nec auditio sine auribus. Tertias damus objecto, quod sensibile dicitur. Et hoc vel *proprium* vel *commune* est. Propria sunt quinque, juxta quinque sensus: *color, sonus, odor, sapor & qualitas tactilis*. Communia quinque sunt: *motus, quies, figura, magnitudo & numerus*. Ultimas occupat species, juxta quam sensus de objecto judicat. Adsit id, quod sentiri debet. At longe læpè intervallo objectum distat. Necessè igitur est, per species fieri contactum.

IV. An duplex sit sensus, agens & patiens?

R. Receptio specierum est passio, cognitio seu sensatio actio. Non tamen duplex sentiendus sensus est, alter agens, alter patiens: sicut nec duplex sensatio, duplex visio, duplex auditio. Una anima, una facultate, uno organo patitur & agit. Patitur, quatenus recipit species: agit, quatenus per speciem cognoscit objectum.

V. An omne corpus naturale sit sensibile?

&. Dupliciter aliquid in sensu est: Directè seu per se, & indirectè seu per aliud. Per se, quod qualitatibus sensibilibus præditum est: sive communibus sive propriis. Per aliud, quod vel per partes, vel per effectum, vel per simile, vel per oppositum, vel per fundamentum, vel alium ejusmodi modum sensibus objicitur. Priori modo non omne corpus naturale sensibile est: nec enim maximum cælum, nec minimas atomos sentimus. Posteriori modo omnia cadunt sub sensum: Si non modo uno, certe altero. *Nihil est in intellectu, quod non fuerit in sensu.* Omnia verò in intellectu sunt. Igitur & omnia in sensu.

VI. *An numerus sentiatur?*

&. Refertur numerus ad sensibilia communia. Possumus visu, possumus tactu novisse numerum pomorum aut pyrorum. Sed negat Aristoteles numerare posse bruta & negant communiter omnes. Si vero sentitur numerus, si facultatis cognoscentis objectum est, non negandum numerare posse bruta. Ubi enim principium commune, ibi communis effectus. Dannhae-
rus ait: Denegat bestiis numerationem Aristoteles,

teles, non verò illam, quæ consistit in nuda
 quantitatum discretarum perceptione: sed
 eam, quæ est Arithmetica Syllogizatio, & re-
 plicatio numeri majoris supra minorem. Di-
 cimus nos, distingvendum esse, inter co-
 gnitionem *Distinctam* & *Confessam*. Videt
 canis se quinque habere catulos, sed subla-
 to uno, numerum minorem non advertit
 satis.

Axiomata.

*I. Sensus sapientiæ fundamen-
 ta sunt.*

Itur ad sapientiam λόγῳ καὶ πείρᾳ, rati-
 one & experientia. Utramque juvant sen-
 sus. Nihil adit mentem nisi per sensus.
 Intellectui per sensus imprimuntur imagi-
 nes juxta quas judicat. Unde receptum
 illud: *Nihil est in intellectu, quod non prius
 fuit in sensu.* Et experientia omnis sensuum
 judiciò nititur. Multæ enim ejusdem rei
 memoriæ unius experientiæ vim efficiunt
 dicente Aristotele. Rectè Lucretius scripsit

Invenies primis à sensibus esse creatam

Notitiam veri, nec sensus posse refelli,

Qui nisi sint veri, ratio quoq; falsa fit omnis

II. O.

II. *Omnia animalia sensus habent.*

Nulli natura iniqua extitit noverca, sed dedit cuique quantum fuit necessarium. Non autem omnibus par sensatio est: aquatilia imprimis hebetioris sunt sensus: Homo quanquam superetur visu ab aquila, auditu ab apro: benè tamen contentus esse potest suis integris incorruptisque sensibus. Etsi quædam interdum occurrit obscuritas, demittitur claritate mentis: Divinus Plato ait: *Homini nomen illud significat, quod cetera quidem animalia, quæ vident, non considerant, neq; animadvertunt, neq; contemplantur; homo autem & videt simul & contempletur, animadvertitq; quod videt. Hinc merito solus ex omnibus animantibus homo αἰσθηπὸν & est nuncupatus, quasi αἰσθηπὸν contemplanς, quæ ὄπρωπε, id est, vidit.*

III. *Sensus suum requirit organum.*

Organum est pars animalis, species objectorum sensibilium recipiens & sensationem edens. Dicitur αἰσθητήριον sensorium. Distinguitur in *Proprium* & *commune*: in *Adequatum* & *inadequatum*. Proprium est, quod uni sensui tantum intervrit. Oculus tantum visui, aures auditui, nares olfactui, lingua

lingua gustui, membrana tactui. Com-
mune est quod ad omnem sensum concur-
rit. Sic cerebrum omni sensationi inser-
vit, dum spiritus animales oculis, auribus,
naribus, linguæ & membranis communi-
cat. Adæquatum est, quod objectum to-
tum cognoscit. Sic ad omnem tactum
membrana requiritur. Inadæquatum,
quod partem objecti cognoscit. Sic cu-
tis organum est quo qualitates tactiles ob-
servamus, quanquam & ibi fit tactus, ubi
cutis non est.

IV. Sensus in suum fertur obje- ctum.

Objectum est res ipsa sensu percepta. Di-
citur αἰσθητὸν sensibile. Distinguitur in
per se & per accidens. Illud accidens est :
hoc substantia. Petrus non videtur ratio-
ne substantiæ, sed ratione accidentium.
Carne olfactu percipimus, non ut sub-
stantiæ sunt, sed ut odorem habent. Ob-
jectum autem per se & proprium & com-
mune est. Primariò objiciuntur sensibus
objecta propria: secundariò communia,
utraq; verò per se. Scaliger ait: *in summa:
non placet, percipi communia sensilia per acci-
dens*

dens, sed per se & secundario. Omnino enim per se etiam sentitur quies: neq̄, solum in negatione motus: Sed in sua quoq̄, affirmatione quiescit enim quod quiescit: non quia non movetur, neq̄, magis quies & privatio motus, quam motus quietis. Quies enim est motus finis. Finis autem perfectio. Nulla perfectio privatio.

V. Sensus objectum cognoscit per speciem.

Species est imago ab objecto sensibili sparsa, pura & à concretionem materiæ libera, juxta quam sensus de objecto judicat. Dicitur qualitas intentionalis & spiritalis. De speciebus his ingeniosissimus Fracastorius sequentes fecit versus:

Nuper enim tennes species, simulachraq̄, rerum,

Quæ fluere ex ipsis dicuntur, perq̄, mea re omnia, dum sector meditans, tacitusq̄, requiro

*Avia sylvarum, & secreta silentia solus
Cognovi tamen his spectas illudier ipsis:
ut sensus feriant nostros, semperq̄, laceßant
Perq̄, fores caulasq̄, anime ludantq̄, meentq̄:
Ac remeent, ipsamq̄, nec inter somnia linquant.*

VI. Organum denudatum sit à sensibili.

Alias aliter expriment. Recipiens denudatum esse debet à natura recepti. Intus existens prohibet alienum & externum: Re-
 & explicanda hæc, ne pariant errorem. Mollis digitus tangens alium æq; mollem, sentit mollitiem. Pes calidus pedi calido admotus, percipit caliditatem. Videt oculus oculum, ejusdem coloris, magnitudinis & figuræ. Non igitur exponenda de qualitatibus realibus, ac si organa nullas habere debeant qualitates sensiles reales. Denudatum sit organum, secundum esse intentionale, non secundum esse reale. Huc versus spectat.

Pluribus intentus minor est ad singula
 sensus

VII. Species non sentitur, sed res per speciem.

Objecta sensibilia res sunt, non species. Res ipsa tangitur, videtur, auditur. Scaliger discurret hunc in modum. Ajunt rem videri per speciem. Intellego & concludo. Species ergo sentitur. Rem ipsam haud percipit sensus. Stolidus dicat: oculos meos videre

dere *Cesarem per ejus statuam*. *Quasi visio à statua ad Cesarem jam tot abhinc annis mortuum referatur*. *Animus quidem hoc colligere queat: sensui non licet*. Scaligero opponimus verba Dannhaueri. *Sciendum peciem sensibilem non esse signum instrumentale, quale est statua Cesaris, ex qua prius cognita Cesarem agnosco, sed formale quo res non in specie, sed specie cognoscimus, sive species sensilis non est in Quod, sed id Quo setimus*.

VIII. *Species rei imago est.*

Imago dicitur, quod procedit ad similitudinem alterius. Duo habet: primo *similitudinem*: secundo *processionem*. Utrumq; in specie sensili est, similitudo & processio. Species per quam Solem cernimus, & producitur à Sole, & similis est Soli. Infiniti homines unum intuentur Solem: tot ergo hujus imagines sunt, quod oculi. Quin plures imagines sunt, cum plura sint specula artis & naturæ. Pelves milie die sereno pone; imaginem solis omnes habebunt. Dicit Scaliger, *quomodo accidens potest esse simile substantiæ?* Dicunt interpretes, non *entitative*, sed *representative*. Dicimus nos, speciem similem esse, non *Substantiæ*, sed *accidenti*: hoc enim repræsentat, non *Substantiam ipsam*.

IX. *Sensus cognoscit per medium.*

Medium est intervallum inter sensibile & sensorium existens, per quod species sensibiles deferuntur. Dividitur in Internum et Externum. Sic aër externum medium est, per quod species visibiles feruntur ad oculos. Color enim supra oculos positus non videtur, juxta illud: *Sensibile supra sensorium positum non sentitur*: Membrana autem linguæ internum medium est, per quod sapor percipitur: cuticula etiam medium internum per quod qualitates tactiles non per intervallum, sed quam proximè organa sua efficiunt.

X. *Inter sensibile & sensorium sit proportio.*

Minima sensum fugiunt, maxima lædunt. Multa nec oculis hauriuntur, nec auribus. Major mundi pars in occultis est: paucissima ex operibus Naturæ, humanis sensibus cognoscuntur. Tanta subtilitas aëris & cæli est, quantam non capiunt oculorum tunicæ ac humores. Et tantus Solis splendor, ut mortalium luminum acies contueri eum nequeat. Quosdam ferunt imprudentiâ excæcatos esse, quod in defectibus
Solis

Solis lucidissimum sidus intentius adspexerint. Lucretius rationem dat versu.

*Splendor quicumq; est acer, adurit
Sepè oculos, ideò quod semina possidet ignis.*
Sane Species per se tantam non habent efficaciam, sed lædunt per aliud. Odor vehemens dolorem infert capiti, ob halitus conjunctos. Bombardæ sonitus lædit aures, ob aërem uno impetu irruentem. Jugi igniculos cum splendore solis certum: sed non sufficiunt ad effectum tantum: & excæcat quandoq; animalia splendor nivis. Dicendum splendorem nimium, viam laxare spiritibus. Mediocritas sensui debetur, quâ negatâ, sensio tollitur: damnum insuper se infertur, causæ posunt esse plures.

XI. Sensus est singularium.

Sola enim singularia extra mentem existunt. Visus non nisi hunc aut illum colorem cognoscit: tactus hanc vel illam qualitatem tactilem, Aristoteles ait: *Sentire necesse est hoc aliquid, & aticubi, & nunc, quod autem universale & omnibus est, impossibile est sentire: non enim hoc, neq; nunc: non enim esset universale: quod enim semper & ubiq; est, universale esse dicimus.* Explicat Zabarella.

1a. *Quod sensu cognoscitur, necesse est his tribus conditionibus esse circumscriptum: hoc aliquid, hic, & nunc.* At idem Aristoteles a tibi ait: Sentitur quidem singulare, sensus enim, ipsius universalis est, ut hominis, at non Calliæ hominis. Explicatur, actum sentiendi semper esse singularis, potentiam autem seu facultatem universalem. Videri quidem semper hunc aut istum colorem: facultatem tamen non ad eum determinatum esse, sed habere se indifferenter ad colorem quemvis. Hoc est, Universi colores & universi sapes sentiri possunt, sed ut entia singularia sunt, non universalia.

XII. Sensus non errant.

Cognoscens facultas sensus est, Cognoscentis autem & rectum à curvo, verum à falso, bonum à malo discernere. Nulla rerum certitudo, nulla ratio veritatis esset, si cognoscenter facultates fallerent. Non tamen prætermittenda necessaria sunt requisita. Justum si non est organum, aliis omnia flava, aliis omnia cruenta apparent. Medium si non est rectè dispositum, *sol puer rubens, & seipso adulto major conspicitur*, ut loquitur Scaliger, Distantia si non est debita, quadrata turris, videtur rotunda, & colores in iride nobis apparerent ex semisse virides, ex se-

ex semisse rubri ; quos si visus Iridi prior esset, non colores, sed lumina tantum esse judicaret. Per accidens igitur decipitur sensus: at positis omnibus ad sensum requisitis, non errat.

XIII. Sensum dimittere in iis, que sensibus manifesta sunt, & rationem querere, infirmitas quaedam intellectus est.

Suum cuique tribuendum: suum sensui, suum rationi. Sed non audienda ratio, contra sensum. Securus arbiter vilus est, & certior longè accipitur ratiocinationibus. Majus sensuum est momentum in certo discursu. Æternas dant controversias, suis qui fidunt nimis rationibus. Anteferendæ longè sunt rationibus istis judicia sensuum. Audiatur celeberrimus Senner-tus, de principiis Chymicis hunc in modum differit. *Nullâ hîc demonstratione opus est, sed sensio potius: & si chymicus dixerit, illud quod fumi specie elevatur, esse sulphur, mercurium, arsenicum, cadmiam, istud sal aliquod volatile, non aliquod meteorum: cur sensibus fidem denegem, & Chymicis ac metallorum coetoribus, quibus talia usitatissima sunt, non credam? Imò credunt omnes Medici qui ea pro iisdem etiam, pro quibus à metallurgis venduntur*

tantur, usurpant. Certè sensibus' hie fidem, derogare, & demonstrationes poscere à πρῶτα διαβολαε est, & qui hoc facit idem facit, ac qui piscatori, qui lucium se cepisse dicat, carpio- nem vel canorum cepisse Syllogismo persuade- re conetur.

CAPUT V.

DE

Sensibus externis in

genere.

Præcepta.

- I. Sensus Externi sunt, qui speciem ab objecto immediatè productam in externa corporis parte recipiunt, & ad internos sensus transmittunt.
- II. Sunt quinque: Visus, Auditus, Olfactus, Gustus & Tactus.

Quæstiones.

I. Unde numerus quinaris sensuum externorum constet?

R. Ex objecto, organo & actione. Ubi dantur quinque distincta objecta: quinque distincta organa: quinque distinctæ actiones; ibi sunt quinque distinctæ facultates cognoscendi seu sensus.

II. An

II. An titillatio Venerea ad sextum sensum referenda?

R. Non multiplicandæ facultates præter necessitatem. Non est in titillatione ista peculiare objectum, nec peculiare organum, nec peculiaris actio. Dantur qualitates tactiles, dantur membranæ, & fit ipsa tactio. Nihil novi occurrit, omnia testantur ad tactum referendam esse istam titillationem. Frustra est Scaliger pro sexto illo sensu pugnans. *Si semen, inquit, tangitur manu: quo in loco sensus est homini exquisitissimus, luculentissimaq; dignotio in summo iudicis: non titillabit: ergo non a temperie seminis titillantissima illa voluptas est.* Sed nec semen rectè considerat Scaliger, nec præter feminis dispositionem requiri plures causas advertit. Laurentius ait: *Prima voluptatis causa est, seminis turgentis & quasi prurientis titillatio. Turget enim ratione ερωμώυρω spirituum; nam semen sine spiritibus quale per Gonorrhæam profundi solet, voluptates nullas parit, & eâ ratione, qui vere abutuntur, & frequentissimè coeunt, minorem percipiunt voluptatē, quia pauciores spiritus.* Secunda est motionis & excretionis celeritas. Tertia spermaticorum

rum partium sensus exquisitissimus & earundem angustia: ita enim titillatis partibus, & reductis quæ distendebantur vasis in naturalem situm constitutionemque, voluptas ingens excitatur. Nos adjicimus causam quartam, imaginationem, quæ non minimum in voluptatibus habet momentum.

Axiomata

I. Organa sensuum externorum sunt externæ corporis partes.

Oculus nempe, auris, nasus, lingua, cutis aut membrana. Respectivè vero externæ sunt, non simpliciter. Cerebri respectu exterior pars est lingua, est membrana. Alias verò cum in superficie corporis non sint, potiùs internæ quam externæ corporis partes sunt.

II. Species sensuum externorum ab objecto immediatè produciuntur.

Species coloris à colore ipso produciuntur, species soni à sono: species odoris ab odore. Hæc est multiplicatio istarum qualitatum, non secundum rem, sed secundum speciem. Non deserunt qualitates sensiles sua

sua subjecta, sed imagines & species produ-
 ducunt, quas diffundunt. Sic cernimus
 per vitrum obambulantes in foro ac plateis
 Campanæ aut tubæ fonum haurimus in
 musæo.

III. Species à sensibus externis ad internos transmittuntur.

Fit visio in oculo, auditio in auribus:
 sed plus ultra tendunt species, ut dijudica-
 ri possint amplius, & ut sentire nos senti-
 amus. Quicquid habent sensus commu-
 nis & phantasia, acceperunt à sensibus ex-
 ternis. Memoria etiam quicquid habet, à
 sensibus his habet. Sic in pueritia aut ado-
 lescentia quæ didicimus, in senectute novi-
 mus, & usurpamus utiliter.

CAPUT VI.

De Visu

Præceptum

Visus est sensus externus oculi benefi-
 cio lucis & coloris species recipiens
 & cognoscens.

Questiones.

I. Quomodo fiat visio?

R. Non per emissionem, sed per receptionem. Hoc modo & ordine. Objectum visibile speciem spargit. Hæc per aërem ad oculi tunicam corneam: per hanc ad humorem aqueum: per hunc ad tunicam curream, ejusque foramen, seu pupillam: per hanc ad humorē crySTALLINUM; potissimum oculi partem, fertur. Mirabilis hæc partium varietas, *non ob emissionem, sed ob receptionem* formata est. Ut species per varia media & diaphana crebro refractæ, tandemque stabilitæ, certâ quadam commensuratione observantur. Sicut in perspicillis idem cernimus, ubi ob receptionem nunc crassum, nunc rarum occurrit corpus.

II. *An visionis organum sit magis igneum, an aqueum?*

Habent igniculos secum spiritus visorii. Unde expergefactis è somno, lux nonnunquam versatur ante oculos, sed plus aquæ concedendum oculis, quàm ignis. Humores oculorum testantur de aqua, non de igne. Et cum sauciatur oculus, aut effoditur, aqua effluit. Aquea etiam corpora, ad recipiendas imagines aptiora sunt, quàm ignea. CrySTALLINUS quidem humor
luci-

lucidus est, & compressus igneum quasi furorem emittit. Sed non omne lucidum igneum est: Lucent squamæ piscium, lucent cicindelæ, lucent putrida quædam ligna: & nec ignea sunt, nec adeo congregatos igniculos habent. Nix ipsa lucet, & glacies, hostes ignis infensissimi.

III. *Cur splendida adversa sint oculis?*

R. De expeditione Cyri dicitur, quosdam ex militibus in altissima nive iter facientibus, excæcatos fuisse, quosdam amisisse pedum digitos. Et testantur historiæ recentiores vi frigoris non tantum aures & nares nonnullos amisisse: sed multos etiam ex continuo nivium aspectu oculis privatos esse. Olaus Magnus scribit: frigore lupi suppolares oculis aliquando privantur. Statuendum, frigida adversa oculis esse, non quæ talia sed quæ splendida. Splendida autem, quæ nullam habent proportionem cum organo. Violentum lædit, moderatum delectat.

Axiomata.

I. *Visus omnium sensuum perfectissimus est.*

Habet enim objectum præstantissimum: lucem & colorem. Habet organum præstan-

stantissimum, oculum. Habet actionem præstantissimam, visionem. Habet usum præstantissimum, inventionem. Hinc versò:

Segnius irritant animos demissa per aures,

Quàm quæ sunt oculis commissa fidelibus.

Scaliger ait: Propter anime commoditates atq; perfectionem potissimum attributi sunt nobilissimi duo sensus: visus & auditus: primò quoq; Natura consilio, studio; sedulitate: tamen si secundaria quoq; opera corporis itens commodis excubent. Ergo datus visus est, neque solum neq; primum: ut tela, ruinas, foveas vitemus, fugiamus, caveamus; sed etiam idq; præstantiore fine, ut aspectu cali specie recepta: intellectu aucto: homo optimi maximi opificis, sui fiat similis.

II. Oculi duo sunt, & visio una.

Geminos dedit oculos Natura, ut tanto celerius ex omni parte conspici possint objecta. Et deficiente oculo altero, alter in subsidium venire potest. Non tamen duplex inde visio, non res una apparet duplex. Quæsitum dicitur est, cur duo duorum oculorum imagines non duo representent objecta? Responsum, conjungi in itinere nervos opticos, & species geminas in oculis perceptas uniri, atque in unam coalescere. Sed vident oculi, antequàm species trans-

mit-

mittantur & uniantur. Nervi etiam uniti item separantur & disjunguntur. Et duæ quoque sunt aures, auditio una, citra ipsam nervorum respectum. Recurrendum ab instrumentali causa ad principalem, ab oculis ad animam. Anima una est, hæc videt per oculum, nunc unum, nunc geminum. Una numero est actio, quia unum numero agens principale.

III. Oculo altero clausso, alter major fit.

Possunt enim tunicæ: possunt inflari humores. Ventriculus noster nunc major, nunc minor fit, ex cibis assumptis & concoctis. Uterus nunc major, nunc minor est, & sua cum fætu sumit incrementa. Major fit oculos unus clausso altero, quia plures accipit Spiritus, à quibus extenditur. Non secus ac oculi juvenum majores sunt oculis senum ob causam eandem. Et sicut ægroti quandoque pupillam habent angustam & corneam rugosam ob spirituum defectum. Hoffmannus ait: *Si alterum oculum claudamus, alter fit major, non certè aliunde, quàm ab influente spiritu.* Et monoculi distinctiùs quidem vident minuta. Sed plura non vident, quo se alioquin solantur miseri illi.

An idem accidit jaculatoribus, altero oculo conniventibus.

IV. Oculi pars princeps, humor crystallinus est.

Datur in quovis organo certa pars similis actionem potissimum edens. Hæc principalis dicitur: cæteræ minus principales. In oculo est humor crystallinus, nomen habens; quia purissimæ glaciei ac crystallo similis est. Oportebat enim oculum claro hoc & compactiore humore præditum esse ut & recipere & retinere posset imagines. Julius Casserius Placentinus ait: *Cum in omnibus sensoriis per nervum mollem facultas sentiendi organo diffundatur, hunc in uno quoque sensu inspicimus, id enim quod ei immediate opponitur, principalis istius organi pars est: per quam præcipuè absolvitur sensitio. Et remita esse necessario debere, vel ex eo colligitur, quod res sensu perceptæ, per eundem nervum ad sensum communem remeare debent; ut tandem ad intellectum deferatur. Hæc autem in visu est crystallinus humor, hic enim nervo optico immediate adjacet.*

V. Lux oculo ingenita est.

Interna atque ingenita lux oculus est: major felibus, minor hominibus. Organum

num enim objecto simile sit atque affine.
 Ut possit istud accipere, hoc dare. Un
 Galenus ait, *visus instrumentum lucidum
 esse, auditus aëreum, olfactus vaporosum, gu-
 stus humidum, tactus terreum.* Et habetur
 versus, quem Empedodi tribuunt.

*Conspicimus terram tellure, liquore liquore,
 Aëre naturam aëream, ignem cernimus
 igne.*

Humor crystallinus corpus lucidum ac ful-
 gidum est, interdiu minùs, noctu magis
 conspicuum. Hic ipse, hic non lucidum
 præstat oculum, adeò ut ictus flamma iu-
 star micare soleat. *Crystallino, inquit Lau-
 rentius, summus debetur honor, est enim quo-
 vis pretiosior, quavis gemma illustrior; propte-
 rea anima oculi, specillũ interiq, centrum oculi
 dici solet.* Solus hic à colorib9 alteratur, visi-
 biliumque spectra recipit; hoc posito po-
 nitur facultas videndi, reliquæ omnes par-
 tes, aut visionem conservant, aut præstan-
 tiorem reddunt; huic denique tanquam
 principi, quæ in oculo sunt singulæ partes
 famulantur.

*VI. Non color solus videtur,
 nec lux sola.*

Adæquatum visus objectum non unum, sed geminum est. Visibile id dicitur quod speciem suam perspicuè imprimit & ad oculum transmittit, ut moveatur facultas. Præstat hoc color, præstat idem lux. Paries coloratus speciem suam aëri imprimit & oculo communicat, ut fiat visio. Lucidissima sidera non minus suas spargunt species per cælum & aërem, quæ recipiuntur ab oculo, ut videantur. Sumitur quandoque color γενικῶς generaliter, & lucem comprehendit. Sed ειδικῶς & specialiter à luce differt immensum. Diversæ sunt indolis lux & color, & neque naturis neque subjectis conveniunt.

VII. Non omne corpus videtur.

Sunt corpora nec lucida, nec colorata. Non igitur videntur, cum visus non adsint objecta. Nemo vidit aërem, nemo cælum. Aër enim nec lucidus nec coloratus est, Cælum nec lucidum nec coloratum. Corporum distinctio alias sic habet. Corpus omne aut est lucidum aut pellucidum, aut opacum. Lucidum autem in divisione hac coloratum includit, non excludit.

VIII. Ma-

VIII. Magnitudo, numerus, figura, & reliqua objecta communia videntur.

Videntur, sed non sine luce, non sine colore. Objecta enim propria modis istis determinantur. Circa concreta versantur sensus, non circa abstracta. Concreta habent magnitudinem, habent figuram, habent cætera. Ut ergo sunt, in sensibus cognoscuntur. Hinc videt Petrus quercum proceram, humilem sambucum, rotunda poma ac pira. Quibus verò defunt color & lux, eorum neque figura, neque magnitudo, neque numerus advertitur. Non cernitur aër quantumvis vastus & nobis contiguus sit. Præclare scribit celeberrimus Sennertus: *Rectius illi sentiunt qui statuunt communia sensilia, nullas peculiare species sensilibus objicere: sed tantum priorum sensibilium species determinare, peculiaremque modum iis addere. Quia enim sensibiles qualitates non à suis subjectis abstractæ, sed in substantiis atque in concreto percipiuntur, per unam speciem simplicem, proprium cum communi in sensum incurrit; non nihil modificatum tamen: alicui modo apparet color in corpore rotundo, alio in quadrato.*

Si vero sensilia communia proprias species amitterent, etiam sine propriis hoc præstare deberent. At non faciunt hoc, id quod patet in translucidis, cujusmodi aër est, cujus figuram non ab eo, qui nullus est, colore, sed continente corpore per imaginationem potius, quam sensu comprehendimus.

IX. Perspicuum visus medium est.

Non cernimus colorata oculis imposita, sed medium adsit inter objectum & organum, quod speciem recipiat. Hoc perspicuum est, cujus natura transitum dat speciebus visibilibus. Qualia sunt, cælum, aër, aqua, vitrum, glacies, & solida quædam alia. Ut verò differunt hæc raritate, sic & perspicuitate. Rectius videntur objecta per aërem & cælum, quàm per aquam & crySTALLUM.

X. Lumen non ob medium, sed ob objectum necessarium.

Ut videatur color, præsentia luminis requiritur. Non ut forma coloris, sed ut necessaria conditio. Nam in tenebris etiam color perfectus est, ubi nec lumen nec lux est. Neque ob medium, sed ob objectum.

Hoc

Hoc est. Ut visio fiat, necesse est objectum illustratum esse, quamquam intermedius aër obscurus sit. Nocturno tempore felium oculos in densissima caligine videmus. Et quò locus obscurior est, eò manifestius conspiciuntur. Incendia cum fiunt è longinquo nocte atrâ, cernuntur ignes. Videmus stellas noctu, per ipsas tenebras, & interdiu è profundissimo & obscurissimo puteo. In tabella illustrata per obscurum aërem, cernimus colores. Fit quidem ut ipsum quoque medium illuminatum sit, sed non est necessaria conditio.

XI. Visio non una est.

Videntur colores reales, videntur apparentes. Cernimus & folia viridia & viriditatem ab iis sparsam. Cernimus & rubedinem vini rubri & rubedinem inde factam. Videmus lucem & lucis prolem, duos soles, duas lunas. Et quod imagines sunt in aquis, in metallis, in vitris & aliis corporibus politis. Non videtur quidem imago ut imago, at videtur ut subit rationem objecti. Hinc visio vel directa, vel *reflexa* vel *refracta* est. Directa, speciei visibilis per unum perspicuum receptio & cognitio. Cum albedinem parietis per aërem cernimus.

Reflexa speciei visibilis ad corpus politum translata, & ab eodem ad organum reflexa, receptio & cognitio. Cum imagines in speculo cernimus. Refracta, speciei visibilis per duplex perspicuum receptio & cognitio. Cum nimirum per aërem & aquam, aut per aërem & vitrum cernimus.

XII. Sunt, quæ & videntur ipsa, & ut videantur alia, efficiunt: Sunt quæ videntur, nec ut videantur alia, efficiunt: Sunt quæ nec videntur, nec ut videantur alia, efficiunt.

Videtur Sol, & per eum cætera. Videntur oculi Felium & cicindelæ, & ligna putrida, non tamen alia faciunt conspicua. Terra sibi relicta, nec videtur, nec ut videantur alia, præstat. Sunt enim corpora alia lucida, alia pellucida, alia opaca. Lucida aut plus, aut minus lucis habent. Si plus, & videntur, & ut videantur alia, efficiunt. Si minùs, videntur; sed non, ut videantur alia, faciunt. Huc quoque referre licet perspicua, quæ non illuminant, sed illuminantur.

CAPUT

CAPUT VII.

DE

Auditu.

Præceptum.

Auditus est sensus externus auris beneficiò soni species recipiens & cognoscens.

*Quæstiones.*I. *Quomodo fiat auditio?*

R. Per receptionem specierum soni. Hoc ordine. Sonus realis spargit species, quæ per aërem tendunt ad extremas aures, semper patulas & excavatas: hoc actò species in cavum auditorium foris obvium & patens intrant: hinc ad membranam siccissimam & maximè sonoram, quæ tympanum dicitur, feruntur: ab hoc ad officula tria pergunt, quæ incus, malleus & stapes dicuntur, ab his aëri implantato communicantur, quo nervus auditorius conjungitur, qui spiritum animalè è cerebro transfert. Quæ omnia moram quandam habent, unde citiùs sua agit visus, tardiùs auditus: subitò fulgura conspiciuntur, seriùs audiuntur tonitrua.

II. *An realis soni fiat auditio?*

Lapidem in aquam si injicimus, circuli fiunt, quorum alter alterum excitat serie continua & jucunda. Idem fieri in aëre, patet è mobilitate majori: An igitur sonus etiam realis atq; idem numero, motu continuo per aërem ad aures perveniat quæritur? Species recipiuntur, non res ipsæ. Mille homines unam concionatoris vocem audiunt. Tota civitas unius campanæ sonum percipit. Per medium solidum brevi temporis spatio procul audimus sonitum. Materialibus qualitatibus hæc non conveniunt, sed immaterialibus. Interdum verò sonum realem cum aëre ipso in aures incidere, non negandum. Sed auditio non ex materiali sono, sed ex specie ab ipso fusa habetur.

III. *An medium auditus esse possit aqua?*

Non per solum aërem, sed per ipsam etiam aquam tendunt species soni. Medium primarium aer est: secundarium aqua. Audiunt sanè pisces in aqua. & terrentur sonitu. Audiunt in eadem urinatores; non per arundinem, quo aerem captant, cum auribus non applicetur: sed per ipsam aquæ

quæ substantiam. Nierembergius scribit. Tintinnabuli sono in multis stagnis ad cibum vocati pisces accurrunt: fugiunt ingentes sonitus, ut facile propterea capiantur in latibus suis. Venaturi delphinos, eos repente alveis circumdabant, mox obstrepentes compellebant universos fugitivos in terram, ubi obstrepitum capite gravatos capiebant. Exiguus namq̄ extra aquam rumor iis omnibus qui in aqua audiunt, difficilis est & magnus.

Axiomata

I. Magna auditus est præstantia.

Præstantia organi, præstantia objecti & usus maximus id indicant. Mirabilis formatio aurium est, mirabilis varietas sonorum, mirabilis usus auditionis. Auditus sensus disciplinæ est: ex auditu sapientia, ex auditu fides habetur. Scaliger ait: Officiis ac finibus uterq̄ (visus & auditus) suam facile tuetur dignitatem. Visus ad vitæ commoda maxime necessarius: ac præterea ad disciplinarum inventionem certissimus dux. Ab eo penè solo maximam rerum partem exploratam esse, manifestum est. Auditum verò ad excipiendam ab aliis artem, scientiam, sapientiam, accommodatiorem. Perquam paucis enim inventio data est. Et quibus data, data est & mutila & inchoata. Per audi-

tum

tum vero iudiciorumq₃ communicationem accedunt incrementa scientiis atq₃ artibus inventis: tanquam collisione veritas excutitur: unde cuiusq₃ cognitionis perfectio sequatur. Est & in auditu major utilitas. Quippe dormientibus etiam præsidio est: ut sono experrecti sese tueantur.

II. Magna ex auditu voluptas est.

Audita oblectant infantes, puberes, viros, ac senes. Nunc quidem sono, nunc significato, nunc utroq₃. Plorantes infantes compefcimus cantu, ut suaviter obdormiant. Nullum peccus tam immitte est, quod non afficiunt atq₃ mulceant cytharæ ac tubæ. Multus in hoc Scaliger est, ut ostendat & rationibus confirmat audita jucundiora lectis esse. *Minus laboris, inquit, audiendo capitur: plus offert laboris lectio. Lectio muta est, languorem dat pertinaciùs continuata. Auditu magis imprimuntur per sensum disciplinæ: cuius ministra aures. Ego & ille duo sumus: idcirco citiùs & altiùs subeunt animum sententiæ. Ideo meliùs & fideliùs hærent ea memoriæ, quæ auditione accepimus, quam quæ lectionis curâ quæsitæ sunt. Est etiam societas in narratione: in lectione solitudo. At homo animal est sociale. Apud amicum loquentem libertas rogandi, disquirendi:*

rendi: unde consequamur intelligendi commoditates. Non quidem differt liber à recitatore. Est recitator, liber loquens: liber, recitator mutus. Ob hoc profecto grata colloquia, & jucundi dialogi, propterea quod opulentiora quam perpetui libri.

III. *Auditus organum tam externa, quam interna sunt aures.*

Auris apud Hippocratem alia *Externa* alia *interna* est. *Externæ* partes duæ sunt, *superior* & *inferior*. *Superior* alia dicitur aut *pinna*, & tota fermè cartilaginea est, ac semicirculum refert. *Inferior* $\lambda\omicron\beta\omicron\varsigma$ vocatur, & carnosior ac pinguior est ab ala pendens. Non verò ad ornatum tantùm hæ factæ sunt auriculæ, sed cum primis ad specierum soni receptionem. Imperator Hadrianus ut audiret meliùs, cavas manus auribus obtendebat, ut si fortè audienti meatum præterfugerent species, additamento isto repellerentur & cavitatem ingrederentur. Galenus autor est, *Consulem Arianum* quod minus liquido auditu uteretur, cavâ manu admotâ audivisse rectiùs. Et quibus præcisæ sunt aures, sonos & vo-

ces fluitantis aquæ, aut resonantis cicadæ in modum audiunt. Auris interna aliquot constat meatibus, septo membranoso, chordâ, tribus ossiculis, aëre implantato, musculis, & nervo auditorio. Ut non minor partium aurium quam oculorum videatur apparatus.

*IV. Surdi à natiuitate plerumq;
sunt muti.*

Aurium & oris, linguæ ac laryngis, mirabilis communio est. Attentè audituri non respiramus, sed cohibemus spiritum. Oscitantes fonos exquisitè non audiunt. Scabpello tympanum aures si vellicamus, sicca excitatur tussis. Surda stri omnes ægrè loquuntur, & vocem per nares reddunt. Iidem meliùs voces per os, quam per aures hauriunt. Sic & ab ortu surdi plerumq; muti sunt. Non quia sermocinatio per disciplinam fit, disciplina autem ex auditu, ut sublato auditu, Locus non fit disciplinæ, atq; adeò nec sermocinationi. Possent enim verba quædam formare ipsi, atq; his animi exprimere sensa. Hominem enim quantumvis surdum ratione ad inventionem armavit natura. Sed experientia est testis, ne gemitus euidem atq; suspiria absq;

absq; difficultate edi ab iisdem. Causa est, nervus, auribus, linguæ & Laryngi communis. Quintum enim nervorum par in auris tympanum fertur : & ramulos ad linguæ & laryngis musculos mittit. Cum ergò naturalis hæc constitutio vitiatur, ipsæ, quoq; actiones simul læduntur & abolentur.

V. Aurium pars princeps est aër implantatus.

Si illa est pars princeps, cui immediatè opponitur nervus, qui defert facultatem, non ambigendum, valdè aërem implantatum esse principem aurium partem. Nervi enim auditorii expanduntur & cavitati aërem continenti communicantur. Si pars illa princeps est, quæ speciem suscipit, & majorem cum objecto convenientiam habet, nulla pars aurium aëri innato ac vernaculo præferenda erit. Et si pars princeps aurium proportionè respondere debet, humeri crySTALLINO, aër implantatus respondet optimè. Ut humor crySTALLINUS recipere potest species coloris; sic aër species ac differentias soni omnes recipit. Ut humor crySTALLINUS purissimus est, & à primâ nativitate insitus, sic idem de hoc aëre constat. Et sicut nervi optici spiritum anima-

animalem oculo deferunt, & speciem ad sensum communem referunt, principalem autem oculi partem constituunt: ita nervi auditorii non minus spirituum & specierum latores sunt, principalis autem pars aurium non sunt. Hinc rectè Plato, Aristoteles & Galenus ex Empedode dixerunt: *aërem esse instrumentum auditûs*. Repetamus versus supra paulò aliter traditos.

Terram equidem terrâ, sed aquam spectamus aquâ, ignem

Conspicimus igne, sed aëre cernimus aëra clara.

CAPUT VIII.

DE

Olfactu

Præceptum.

Olfactus est sensus externus, nasi & processuum mammillarium beneficio odoris species recipiens & cognoscens.

Questiones

I. *Quomodo fiat olfactio?*

Quemadmodum in cæteris sensibus, sic &

& in odoratu species recipiuntur. Hæ per aërem ad externas nares semper patentés transeunt: ab his ad nasum internum feruntur, qui osse cribroso & processibus mammillaribus constat. *Os cribrosum* in media frontis basi situm ad summum nasi radicem fertur, narium totam ferè cavitationem opplens. Plurima habet foramina quæ aëri & odoribus ad cerebrum patet transitus. Processus mammillaris duo sunt tubercula, in quæ nervi olfactui dicati inferuntur: similitudinem cum papillis mammillarum habent, undè nomen acceperunt. Huc tendunt odores: atque hinc ad cerebrum ipsum transferuntur.

II. An realis odor ad organum feratur, an intentionalis?

R. Effluere aliquid è rebus odoratis, & per aërem ad nares deferri, non negandum. Percipimus id sæpe numero, non sine magna narium injuria. Non rarò cerebrum his ipsis læditur: & infantes in utero materno extingvuntur: *Democritum* morti propinquum panis recentis odore vitam triduo protraxisse scribunt? *Philippus Melanchthon* auditoribus suis recitare consuevit, *machum* quendam, qui fame necaba-

cur, multos dies in carcere ex nitore carnis
 assata, quæ ipsi quotidie offerebatur ut acer-
 bior & longior esset cruciatus, fuisse servatum.
 Sed hæc corpora olfactionis natura haud
 requirit. Pisces in aqua odores capiunt,
 per species, non per res ipsas. Hæ enim
 crassum elementum non sentiunt, sed per
 aërem potius grassantur. Nequæ aliàs sen-
 sationis natura ipsa admittit corp ora. Suffi-
 ciunt species, quæ à sensibus externis ad
 internos transferuntur.

III. An medium odoratûs possit esse aqua?

R. *Primarium* medium aër est, *secunda-
 rium* aqua. Ut color videtur per aërem &
 aquam, ut sonus auditur per aërem & a-
 quam sic odor percipitur per aërem &
 aquam. Rectius per illum, anliquomodo
 per hanc. Non carent olfactu pisces, sed
 per ipsas aquas, escas odorantur eminùs.
 Longo inter vallo à cibo remoti natant ad
 eum & capiuntur.

IV. An quibus præstantior odora- ratus, visus sit deterior?

R. Plerumque id contingere existimat
Cardanus: sed absque ratione firma. Diver-
 sisunt sensus, non contrarii: diversa orga-
 na, diversa objecta habent, non contraria.

Potest

Potest idem homo & videre acutè & ol-
facere quàm optimè. Scaliger exemplo
simiæ & canis refutat Cardanum: *Quam
feliciter*, ait, *evenerit tibi, ut præter morem
tuum, tuæ sententiæ moderareris: monet nos
simiarum genus: quarum oculus videndi pote-
state nulli cedit quadrupedum: odoratu verò
adeò præstant ipsæ, ut quemadmodum & ca-
nes, quibus item & acies acutissima, & olfa-
ctus præstantissimus, nihil gustare aggredian-
tur, quod non prius exploraverint odore. Quæ
vis eis tam præstò est, ut non ad nares appli-
cent, quod sentire velint, sed supra nares ad-
modùm celerrimè apprehendant.*

Axiomata.

I. *Inter sensus externos medium
obtinet olfactus.*

Cedit dignitate visui, cedit auditui. Sive enim spectes objectum, sive organum, sive actionem, sive usum, istis est inferior. Deum gaudere odoribus magis, quam precibus & suspiriis impietas est. Superior autem olfactus est gustu & tactu. Hos enim facile superat præstantia objecti, organi, actionis & usus. Inesse naso non venustatem tantum sed & regium quid, creditum

olim est. Quondam imperandi dexteritatem, in eo eminere censuerunt. Communiter etiam hunc obesæ, istum emunctæ naris dicimus.

II. Sine respiratione non sentitur odor.

Attrahenda est materia, odorum vehiculum. Qua attracta processus mammillares dilatantur & quasi aperiuntur: postea verò dimittuntur & contrahuntur. Hinc ab odore cum abhorremus, respirationem inhibemus. Sic enim nec fætor percipitur facilè, nec læditur adeò cerebrum. Ubi verò gratus odor; spirando trahimus, quod delectat. Quemadmodū solet, qui globulis ex moscho & cybeto concinnatis, animum recreant. Rerum verò etiam fragrantissimarum naribus admotarum, odorem non percipimus, nisi respiremus atque aërem & odorem attrahamus.

III. Princeps olfactus organum, processus mammillares sunt.

Princeps pars est, cui immediatè opponitur nervus, facultatem deferens. Princeps pars est, quæ speciem suscipit, & majorem cum objecto convenientiam habet. Princeps pars est, qua proportione respondet

det aliis partibus principalibus, omnia hæc de processibus mammillaribus constant. Per nares externos odores quidem ingrediuntur, sed ab iisdem non percipiuntur. Salvis enim istis atque integris, olfactus sæpè aboletur, aliis requisitis præsentibus. Coryza laborantes non percipiunt odores, externis naribus illæsis. Rectè ait Julius Cassenius Placentinus. *Observandum est, in omni sensorio nervum mollem à cerebro descendere, post quem immediate, statim verum occurrit organum, ut in oculo crystallinus humor, in auditu nervus expansus: sic etiam in olfactu fieri quis negaverit? Et hæc vera proprii organi alicujus sensus inveniendi est methodus.*

CAPUT IX.

DE

Gustu

Præceptum.

Gustus est sensus externus, linguæ beneficiò saporis species recipiens & cognoscens.

Quæstiones.

I. *Quomodo fiat gustatio?*

R. Modus gustandi hic est. Res sapida linguæ applicatur. Humida si est, à spongiosa linguæ carne facile imbibitur. Si sicca aut concreta est, dentibus comminuitur ac solvitur, & cum humiditate linguæ permiscetur. Sic fit saporis perceptio, præsertim verò anteriore linguæ parte. Cum enim gustu aliquid exploramus, cuspidi linguæ id admovemus.

II. *Quodnam gustus sit medium?*

R. Medium externum quod objecti speciem ad organum deferat, nullum est. Res enim sapida applicanda linguæ, quod ubi non fit, gustare non licet. Interim autem medium pellicula porosa est, linguæ obdusta. Huic primò communicatur sapor, cuius species ad propriam linguæ carnem deferretur, ibique ab anima sentiente cognoscitur. Julius Cassienus non *medium*, sed *quasi medium* nominat.

III. *An realis sapor ad organum feratur?*

R. Fertur quidem, sed juxta hunc non fit gustus. Caro linguæ cum admovetur, adest sapor realis. Vinum cum potatur, dulcedo realis afficit linguam. Sed non mi-

nus saporibus hi, quàm cætera sensuum ob-
jecta, suas spargunt species. Recipiuntur
hæ à carne lingvæ & ipsis quoque sensibus
internis communicantur.

Axiomata.

*I. Gustus non idem cum ta-
ctu est.*

Habent objecta distincta: saporem &
qualitates tactiles. Habent distincta orga-
na: lingvam & cutim. Habent distinctas
actiones: ideò ut in lingua ipsa aboleri po-
test gustatio, manere tactio. Aristoteles *gu-
stum esse tactum quendam* ait. Sed limitat,
non absolutè ponit. Sententia hæc est.
Gustus objectum *remotum* non sentit, sed
admotum. Sic aliquam cum tactu habet
convenientiam, quanquàm duo distincti
sensus sunt.

*II. Gustus ad vitam necessari-
us est.*

Visus, auditus, & olfactus, commodita-
tis sensus dicuntur: gustus & tactus Ne-
cessitatis. Uterque enim ob alimentum,
quo carere non licet, factus est potissimum.
Gustu animalia ad nutrimenta capienda
invitantur. Gustu amica & inimica, grata &

ingrata discernunt. Scaliger ait, *sensum hunc animali maximè omnium necessarium esse, cum aliis carere sine vitæ jactura possit.* Nos quidem tãtam necessitatem haud quærimus. Vidit? Columbus hominem, nomine *Lazarum* viventem, videntemque, gustu carentem. Voravit hic vitrum, lapides, ligna, pisces vivos & salientes. Voravit lutum, pannos lineos, laneosque, fænum, stipulam, & quicquid venit in buccam. Voravit aromatario carbones & saccum cui incrant. *Hic postea minis ipsum à pharmacopolio arcere suevit, veritus ne & ipse & taberna, & vasa omnia cum contentis ab eo devorarentur.*

III. Gustus organum princeps propria linguæ caro est.

Caro linguæ insertos habet nervos plurimos à tertio pari. Habet etiam convenientiam maximam cum rebus sapidis. Principalis igitur pars linguæ est, cui primariò debetur actio. Julius Cassienus ait: *Quamvis membranam inter illas partes, sine quibus commodè fieri gustus non potest, numeremus, illam tamen principalem, cujus famulatu reliquæ tanquàm subsidiariae sunt destinate, statuimus: propriam nempe & spongi-*

osam lingua carnem. Præterquam enim quod substantia ipsa talis sit, cui similem in nulla corporis parte inveneris; temperamentum quoq; ad suscipiendos sapes, aptissimum habet: :humida enim & calida est, saporibus admodum vicina, ut ab illis alterari facile possit.

CAPUT X.

DE

Tactu

Præceptum

Tactus est sensus externus, membranæ beneficio qualitatatum tactilium species recipiens & cognoscens.

Quæstiones.

I. Quomodo fiat tactus?

R. Modus hic est. Res tangenda proximè & immediatè organo admovetur. Hinc speciem imprimit, juxta quam facultas cognoscit: Sic receptio specierum non minus in tactu, quàm cæteris sensibus necessaria est. Lapidem cum tangimus, manumq; removemus subitò, sentimus frigiditatem. Sed sine communicatione frigoris realis: manus enim non frigit. Neq; digitus realem corporum duritiem, mollitiem,

E 5

asper-

asperitatem, ac lævitatem recipit, sed solas species, solas intentionales qualitates.

III. *Quodnam tactus sit medium?*

R. Non habet medium Externum, cum tantum objecta applicata organo sentiat. Nec cogitandum, aërem inter tangens & tactile intercipi, & medii sustinere vices. Ipsam ignis caliditatem sentimus, absque aëris interventu. Et cum digitis mensam premimus, cedit aër, ne utiquam ictum suscipit. Internum medium tunc habet, cum cutis beneficio peragitur tactus. Cuticula enim obducta cuti intercedit & excellentem cutis sensum temperat.

III. *An tactus unus sensus sit?*

R. Versatur circa calidum & frigidum, humidum & siccum, durum & molle, asperum & læve, grave & leve, friabile & lentum, glabrum & scabrum. Sed omnia hæc objecta in communi conveniunt genere, qualitates nempe tactiles. Unum igitur datur objectum generale, multa specialia. Sic & auditus percipit sonum acutum & gravem, magnum & parvum. Visus varia colorum genera, varias lucis differentias. Gustus saporem dulcem & amœnum, sapidum & insipidum.

I. *Tactus dignitate postremus, necessitate primus est.*

Ignobilis sensus est & quasi belluinus, ad corporis conservationem potius, quam ad animæ perfectionem necessarius. Inde per omnes & singulas ferè corporis partes diffusus est, ut fugere queant qualitates noxias. Egregiam è Galeno sensuum comparationem Julius Cassenius instituit. *Visus, inquit, proprium instrumentum densissimo tegitur operculo: auditus rariori membranâ: olfactus minus adhuc densa: gustus verò operimentum non solum magis rarium est, sed omninò spongiosum: postremo tactus tegmen omninò rarissimum est. Objectum visus omnium tenuissimum, & quodammodo spiritale est: crassius verò auditus: multò crassius olfactus: crassius adhuc gustus: terrestre & omnium crassissimum tactus. Medio indiget visus omnium maximè: auditus minus quam visus: olfactus minus quam auditus: gustus absq; medio fit: omnium autem maximè sine medio fit tactus. Organum visus extra positum est: auditus verò paulo introrsum: olfactus magis intra: gustus adhuc iis plus latet: tactus vero instrumentum τὸ ἐν-*

τὸν οὖν, *intus quoddam existens, nominavit Aristoteles.* Hinc Cassenius concludit, *visum & tactum externos esse sensus, illumq; præstantissimum, hunc ignobilissimum.*

II. *Tactus organum non est nervus.*

Nervus spiritum animale[m] defert ad omnem sensum necessarium. Non magis igitur tactui, quam reliquis sensibus intervit. In vulneribus cum lacerati tanguntur nervi, ingens quidem excitatur dolor, sed ob membranas, quibus constant, medulla enim absq; dolore tangitur. Et ubi plures nervi sunt, ibi etiam fit major dolor ob copiam spirituum, aut quia plures nervos plures circumvestiunt membranæ.

III. *Tactus organum non est caro.*

Tactus ibi sæpè est, ubi caro non est. Sentit ventriculus, sentiunt intestina, sed destituta carne sunt. Neq; ubi caro est, ibi semper tactus est. Non sentit caro pulmonum, neq; hepatis, neq; musculorum. Et cum sentire videtur: per aliud sentit. Per membranas nempe, quibus vestitur.

IV. *Tactus organum primum est membrana.*

Princeps organi pars, eaq; similis, membrana est. Quicquid in corpore animalium sentit, per membranam sentit. Hinc ventriculus, intestina, & alia membranosa corpora exquisitè qualitates tactiles percipiunt. Ipsa quoq; cutis cum sentit, per membranam sentit. Dis similem partem qui desiderat, in homine manum habet, juxta Galenum organum tactorium & apprehensorium. *Non enim aliud, inquit oportebat esse, apprehensorium, aliud autem tactorium organum: neq; aliud quidem accipere unamquamq; rem externam levando, & transferendo, & omnino pertrectando: aliud autem postea discernere de acceptorum caliditate & frigiditate, & durtie, & mollitie, & aliis tactilibus differentiis: sed mox cum apprehenderit unumquodq;, melius fuit simul dignoscere, quale sit natura. At verò neq; decentius, neq; promptius fuit, alio organo corporis dignoscere, quam manu, & ipsius manus non omnibus, sed internis partibus, quibus est etiam apprehensorium organum.*

CAPUT XI.

De Sensibus Internis in genere

Præcepta.

I. Sensus interni sunt, qui speciem per sensus externos allatam in cerebro recipiunt, censent & dijudicant.

II. Suntq; duo : Sensus communis, & Phantasia. III. Phantasiæ famulatur Memoria.

Quæstiones.

I. An differant Sensus communis & Phantasia?

R. Sensus communis est, omnia Sensuum externorum objecta recipere, censere & judicare. Idem præstat Phantasia, quæ objecta illa rectius examinat, & magis exactè dijudicat. Sic conveniunt, & si differunt gradibus differunt. Sed phantasia insuper è specierum conjunctione ac confusione nova format phantasmata, quod negatum sensui communi. Phantasia etiam absentia cognoscit, sensus communis præsentium est. Phantasia in somno laborat sensu communi quiescente.

II. An Sedibus differant Sensus interni?

R. Sensem communem in anteriore, phantasia in mediâ, memoriam in posteriore

riore cerebri parte collocant. Memoriam enim duriorē cerebri partem, sensum communem molliorem, phantasia mediā requirere statuunt. Sed cerebrum secundum unam eandemq; Substantiam prædictis sensibus inservire aptum est. Omne cerebrum molle est, igitur specierum receptioni pars quævis idonea. Si viget magis in parte una phantasia, in altera memoria, magis & minus speciem non mutant.

III. *An actiones sensuum internorum organicae sint?*

R. Actiones organicae sunt, quas totum organum edit. Ubi non ad temperamentum tantum, sed ad ipsam quoq; conformationem partiumq; dispositionem respiciendum.

Quales actiones sunt visio, auditio, olfactio, gustatio, tactio. Interni sensus cerebrum requirunt & ratione temperamenti, & ratione conformationis rectè dispositum. Actiones igitur istorum organicae sunt-

IV. *An potentia aestimativa animalium a sensibus internis sit?*

Potentiam aestimativam circa speciem insensatam versari putant, ut ea percipiat, quæ

quæ externi sensus percipere non poterunt. Cum ovis novit inimicitiam lupi, quæ sub externos sensus non cadit. Cum pullus fugit accipitrem, non anserem, non equum, non canem. Cum hirundo nidum extruit, aranea telam, apis favos. In universum, cum animal ex speciebus sensatis colligit objecta non sensata. Sed non est sensus, qui non versatur circa species sensiles: & accipit internus sensus species ab externis. Vis discurrendi à noto ad ignotum, rationalis animæ est, non sensitivæ. Exempla quæ afferunt, notitiam naturalem inferunt, non notitiam sensualem. Naturâ norunt commoda sua & incommoda, non bruta modo, sed ipsæ quoq; herbæ et arbores. Specificas formas ista insequitur notitia, non animam sentientem aut vegetantem.

Axiomata

I. Sensus interni à sensibus externis dependent.

Ab externis accipiunt species, sine quibus judicare non licet. Non judicat cæcus à nativitate de coloribus. Visus enim species colorum phantasiæ non offert. Neq; de saporibus judicabat *Lazarus ille à Columbo descriptus*. Carebat enim lingua
ejus

ejus nervis gustatoriis. Quartum par nervorum inquit Columbus, quod gustatui dictatum est, non ad linguam & palatum, sed ad occipitium reptabat.

II. Objectum sensuum internorum, sunt omnes externorum sensuum species.

Circa unum versantur objectum, sensus externi. Circa colorem visus: circa sonum auditus: circa odorem olfactus: circa saporem gustus: circa qualitates tactiles tactus. Interni verò sensus circa omnia sensuum externorum objecta occupati sunt. Quicquid visum, quicquid auditum, quicquid cæteris sensibus notatum fuit, de nuò sese sistit ad examen.

III. Organum sensuum internorum non est cor, sed cerebrum.

Vitales actiones à corde, animales à cerebro pendent. Nihil confert Cor, quod proximè faciat ad sensationem. Cerebrum verò species sensiles recipit & spiritus animales communicat, potissima sensationum instrumenta. Celeberrimus Sennertus ait: *Si de principio & organo non remoto, sed proximo queratur, omninò concedendum*

est, actiones has in cerebro, & à cerebro exerceri; quod tùm alia docent, tùm hoc, quod leso cerebro, hæ actiones leduntur, & quod in curatione non cordi, sed cerebro remedia applicantur.

IV. Pars princeps organi propria cerebri substantia est.

Habet cerebrum ventriculos suos, habet sinus, membranas, & plura alia. Sed primaria pars proprium actionum organum & facultatum sedes, propria & peculiaris ejus caro est. Qua de re ita Spigelius: *Substantia ipsa sui generis est, ac peculiaris, quodcum præcipuum generationis spirituum organum ipsa cerebri sit substantia, & verò hæc ab omnibus aliis diversa, hanc nulli communem esse docuerit. Crassa autem est ne flueret: ne tamen vicissim nimis dura, non reciperet specierum impressionem, glutinosa ac viscida.*

CAPUT XII.

De Sensu Communi

Præcept.

Sensus Communis est sensus internus, species sensuum externorum recipiens, & sensibilia

sibilia propria à se invicem & communibus discernens.

Quæstiones.

I. Unde id nominis acceperit hic sensus?

R. Non à communibus sensibilibus, sed quia communiter & indifferenter se habet, ad omnia sensuum externorum objecta. Etiam externi sensus versantur circa communia objecta: at non ut communis sensus omnia objecta judicat.

II. An detur aliquis communis sensus?

R. Ex operationibus sensus hujus patet necessitas. Discernit animal inter diversorum sensuum objecta. Non hoc agit sensitiva anima immediate, quia non est immediatum actionum suarum principium: & ipsi alias externi sensus removendi essent. Nec id præstat sensuum externorum ope, quia discernens cognoscere debet objecta: at non cognoscit visus sonum, nec auditus colorem. Restat igitur communis sensus, qui objecta externorum sensuum discernit.

III. Unde animal sentiat se sentire?

Norunt non homines solum, sed ipsa quoq; bruta se sentire & se non sentire. Arrigunt aures, aperiunt oculos, trahunt naribus, quæ grata sunt, ingrata respuunt. Non ea ratio agit, cum in brutis observentur. Non sensus externi, quibus fatis est cognitio nuda. Sed communis sensus objecto adhuc præfente, cum sentiunt animalia, judicat quod sentiant.

Axiomata

I. Sensus communis officium regium est.

Regis instar aut judicis est, qui in throno suo sedet, & ab externis sensibus, ceu ministris fidelibus, visa, audita, odorata, gustata, & tacta, accipit, æstimat & dijudicat. *Hic est ille, ait Julius Cassenius, ex quo cognoscimus nos audire, videre, reliquorumq; sensuum munia subire. Hic est ille, qui in somno ligatus, sensationis nos inscios relinquit: est ille, qui nisi adsit, omnes sensus inutiles erunt: hic est ille, qui perceptorum speciem phantasiae, atq; hæc intellectui offert: hic in summa est ille, sine quo nec sensibus externis, neq; internis, neq; principibus anime facultatibus sua integritas & absolutio constare potest.*

II. Sensus communis officia varia sunt.

Primò

Primo omnes sensuum externorum species recipit: species visibiles, audibiles, & alias. Sic multitudinem in unitatem prudens revocat natura, sensibus externis in unum communem confluentibus. Secundo sensibilia propria à se invicem discernit: differre monstrat colorem à sono, sonum ab odore, odorem à sapore, saporem à qualitatibus tactilibus. Non enim id agunt externi sensus, cum quilibet proprio contentus objecto, alieni nullam habent curam. Tertiò, sensibilia propria à communibus distinguit colorem, sonum, odorem, saporem & qualitates tactiles, à motu, quiete, numero, figura ac magnitudine. Deniq; præstat ut sentiant animalia se sentire, se nempe percipere odorem, videre colorem. Ubi paulo post actum sentiendi sentire se animal cognoscit.

III. Sensus communis sensibilia communia sentit per propria.

Ut sensus externi primò propria sentiunt objecta, & per ea communia; sic communis etiam communia objecta per propria cognoscit. Propriis sublatis communia percipi nequeunt. Habet se sensibile proprium ad commune, ut res ad modum.

Modus non imprimi organo peculiarem speciem, sed propriam tantum modificat. Quædam enim species sensiles spargunt per se & primò, ut sensibilia propria, quædam per se & non primò, ut sensibilia communia; quædam nec per se, nec primò, sed per accidens, ut substantiæ.

CAPUT XIII. De Phantasia

Præceptum.

Phantasia est sensus internus, species à sensu communi ad se delatas diutiùs retinens, altiùs examinans, novasq; inde eliciens.

Quæstiones.

I. Quanam primariæ phantasiæ actiones sunt?

R. Constant è descriptione. Phantasia primò species à sensu communi allatas judicat, & in naturam phantasmatis convertit. Deinde, species novas efformat, conjungendo aut separando species acceptas. Undè nihil tam ineptum, quod actu inter somnia non repræsentet. Dicuntur alias actiones immanentes.

II. Quanam secundariæ phantasiæ

sic actiones sint?

R. Plurimæ atq; mirandææ sunt. Oves Jacobi Patriarchæ ex aspectu virgarum agnos ferebant similes coloribus virgarum. Mulieres deformes è picturarum pulchrum inspectione formosam edere prolem, Galenus autor est. Idem refert: Phantasticum fuisse, qui observatis januis vitrea vase ad fenestram protulerit, ac prætereuntes interrogaverit, juberentne ea projicere, & cum annuissent illi, singula quæ suis nominibus appellavit, cum spectantium risu & acclamatione projecit: postea interrogaverit, juberentne puerum quoq; dejici, & cum jusissent, ilicè ipsum quoq; dejecerit. Hæ actiones dicuntur Transeuntes, quia à Phantasia ad aliud Subjectum transeunt.

III. Quid de instinctu naturali referant ?

R. Singulares brutorum actiones instinctui naturali tribuunt. Cum formica construit horrea, & comparat in æstate grana. Cum aranea facit telam & capit musca. Cum lepus fugit canem, pullus milvum. Nierenbergius sic habet: *Nec animalium instinctum aliud reor, quam operationem phantasiæ, ad judicium commodi vel incom-*

modi determinatam, determinantemq₃ appetitum ad impetum vel fugam. Judicium non propriè intelligo, sed histrionem quendam ejus. Differt autem instinctus, licet brutorum phantasia in eandem speciem coëat, pro formarum & temperamentorum diversitate, quæ bases indolis sunt: inde tanta operum varietas, ut bombyx lanam, apis favos, formica horrea, araneus telam, hirundo nidum architectentur.

IV. Quid de hoc instinctu notandum?

R. Phantasia dependet à sensu communi: sensus communis à sensibus externis. Sed aranea quæ nunquam vidit telam, quæ ex oculo suo jam egressa est, telam format. Nec typos intuentur apes, aut juxta exemplar præscriptum laborant animalia cætera. Non igitur hæ actiones phantasiæ tribuendæ sunt: non cognitio ea sensualis est: non animam sensitivam, quæ forma generica est, insequitur. Rectè *Nierenbergius* ad diversitatem formarum recurrit: malè verò maxima ista artificia ad temperamentum refert: malè pro phantasiæ effectu eadem venditat. Verè *Seneca*: *Nascitur hæc ars non discitur.*

*I. Phantasia stupenda sunt vires
in corpus proprium.*

Mirari eas potius, quàm rimari licet. Cogitando læta, lætamur; tristia, tristamur. Fœtida movent nauseam, jucunda appetitum. Austeros fructus comedentes cum observamus, ipsi perfundimur horrore. Oscitante uno, oscitat alter. Cogitantes intensiùs de urinæ excretionem, torquentur admodum si præstare nolint. Esurient magis edentes qui cernunt alios. Pestis tempore peste corripuntur quandoq; pestem qui sibi imaginantur. Dolor dentium acerrimus fit, cum laborantes indulgent cogitationibus istis. Ex imaginatione inepta multa, multa stulta, cogitant, loquuntur & agunt amantes. Adeo quosdam tenet amor, ut ex obesis macros, è fanis ægrotos, è vivis mortuos præstet.

*II. Phantasia stupenda sunt vires
in corpus alienum internum.*

Superant hæc admirationem omnem. Accidit, teste *Münstero*, cum mulieres duæ in platea confabularentur, & à tergo accederet tertia, ac frontes utriusq; collideret, altera earum quæ prægnans fuit, duas peperisse filias, frontibus ad nasum coherentes, quæ de-

cem annos ita conjuncta vivere. Quædam
 ob negatum à ianione frustum carnis, tan-
 tum in caluit irâ, ut sanguine stillarent na-
 res, quem cum abstergeret, enixa est tan-
 dem fætum labio supremo carentem. Tot
 modis teneris fætus mutat ac distor quod
 membra phantasia, ut sæpè an bruti, an ho-
 minis species, partes, nescias.

III. Phantasia vires in corpus alienum externum nulla sunt.

Avin cenna & Albertus Magnus scribunt,
 pullum gallinaceum aliquando cervice prodi-
 disse accipitrina, eò quod gallina, dum in cuba-
 ret ovis territa fuerit ab accipitre supervo-
 lante. Putant alii pavones produci albos,
 si fæmina in cubans ovis, albis tegatur lin-
 teis. Scribit *Michael Medina*, non pullum
 sed serpentem producturam esse, si dum in
 cubat ovis, cancellis inclusus serpens, ejus
 semper obversatur oculis. Censent qui-
 dam, gallinas edituras diversi coloris pul-
 los, si ova variis pingantur coloribus. *Sed*
à necessario ad minimum sunt progressi. Non
 hîc tanta datur societas, quantam requi-
 runt impressiones.

IV. Non per se, sed per accidens

phan-

*phantasia mutat corpora, seu
propria seu aliena.*

Facultas enim cognoscens est. Proprium hujus cognoscere, non mutare, non deformare, non pervertere corpora. Etsi per se præstaret ea, illi qui cornua se gestare, qui vitro è sibi conflatas putavere nates, qui è butyro se credidere compactos, evassissent tales. Per accidens verò mutat corpora, quatenus facultatem cognoscentem, sequitur appetens, appetentem loco movens, loco moventem mutationes ista mirandæ. Pulchra hic datur & causarum & actionum corona. Phantasia excitat appetitum: appetitus loco motivam: loco motiva spiritus & humores: spiritus & humores pro suo accessu & recessu mutant corpora. Sic timidis & meticulosis crebra sunt spectra. Sic *quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam.* Sic ad supplicium ducti quidam, virgæ aut linteï madidi ictu expirarunt. Sic hostium injurias, qui volvunt mente, horrent, tremunt, rubent, ipsamq; fermè cum sanguine animam, evomunt. Sic fætus nascitur muris gerens signum, quod mater mure territa fuerit: sic Simiæ aspectu fætus producitur Simiam refert.

V. Non omnis imaginatio signat fætum.

Infinitæ sibi imaginantur gravidæ, ut nemo hominis referret vultum, imaginatio quævis signandi si haberet potentiam. Frustra sunt omnes imaginationes, quæ fiunt absq; assensu. Ubi enim nullus assensus, ibi nullus affectus, ibi nulla motio, nulla mutatio. Desiderium verò, terror, amor, ira, ac tristitia, maximis signandi pollent viribus. Hippocrates ait: *Si mulier gravida terram aut carbones comedere desideraverit, eademq; comedat, in capite pueri notæ à talibus apparebunt.* Et non fugit peritos, gravidas, cum re desiderata potiri nequeunt, magis signare. Majus enim tunc fit desiderium, & quo istud majus, eò efficacius est. Terror quoq;, amor, & ira vehementissimi affectus sunt, ac spiritus humoresq; turbant maximè, fætumq; utero inclusum vehementer afficiunt.

CAPUT XVI.

De Memoria.

Præceptum.

Memoria est facultas ministra, species à phantasia dijudicatas, retinens & conservans.

Quæsti-

I. *An detur Memoria?*

R. Animi gratia *Scaliger* de re splendore Solis clariore dubitat. Disputat de quæstione *an sit*, è quæstionibus *quid sit*, *qualis sit*, *ubi sit*. His impelli nos putat, ad credendum, nullam dari memoriam. Sed tam evidens experientia memoriam probat, ut nullæ machinationes evertant eam. Redeunt aves ad nidos, apes ad apiaria, lupi, lepores, ac leones ad latibula. Invideta hæc memoriæ in brutis argumenta sunt. Nos ipsi memoria si destitueremur, frustra doceremur: præterfluerent enim audita. Omnis disciplina memoria constat, quæ thesaurus artium & scientiarum est.

II. *Quid sit memoria?*

R. Est potentia species dijudicatas recipiens & conservans. *Scaliger* ad quæstionem sic respondet: *Vis animæ communis est, ad retinendum tum rerum imagines, id est phantasmata, quam notiones universales: easq; vel simplices, vel complexas.* Sed posteriora verba memoriam sensitivam non explicant. Sensus enim singularium sunt, non universalium. In brutis animalibus tantum phantasmata dantur: non conce-

ptus aut notiones simplices ac complexæ,

III. *Qualis sit memoria?*

R. Vel bona vel mala est. Cujus ratio quærenda in cerebro. Unde quibus cerebrum durius, iis difficilior apprehensio, retentio pertinacior: quibus mollius, ii faciliè recipiunt, retentione utuntur minus fideli ac diuturnâ. Scaliger reponit sequentia: *His igitur species esse videtur in materia. Ceterum que materia una aut altera specie induta fuerit, adde tertiam atq; etiam millesimam: ea plena erit, ac fortasse confusa.* Sed nec verè, nec ex animo dicit hæc. Omnino species in materia est. Non sunt opposita, sed subordinata: speciem esse in homine, in anima, in cerebro, in spiritibus. Homo subjectum primarium est, anima secundarium, cerebrum & spiritus instrumenta. Et possunt infinitæ species in una cerebri dari parte; sicut infinita lumina in uno aëris puncto. Carent enim dimensionibus, carent figuris, & nec spatium, nec situm habent opus.

IV. *Ubi sit memoria?*

R. Aristoteles, inquit Scaliger, eodem in loco reponit, quo & Phantasiam. Alii posuerunt in occipitio, manifesto argumento: quod eo in loco percussos, omnium rerum cepit

cepit oblivio. Sed de sensuum internorum sedibus, disputatum antè. Cerebrum secundum unam eandemq; partem omnium internorum sensuum sedes est. Totum enim homogeneous est, cujus omnes partes ejusdem naturæ & conditionis sunt. Viget autem magis memoria in parte posteriore, phantasia & sensus communis in parte anteriore.

Axiomata

I. Memoria non est sensus.

Ob cognitionem dati sunt sensus. Quilibet cognoscere debet objecta. Sed nihil cognoscit memoria. Species tantum recondit & reservat. Potest aliquid asservari, licet non cognoscatur ab eo, qui servat. Non est ancillarum, rimari, ac scrutari, quæ asservanda ab ipsis sunt. Nec alienus à sententia videtur Aristoteles. Memoria est, inquit, neq; sensus, neq; existimatio, sed horum alicujus aut habitus, aut passio.

II. Virtus memoriæ est, facile recipere, diù retinere.

Data enim memotia, ob receptionem & asservationem. Sed non facile ex æquo, in una morantur sede. Alterum enim humidam cerebri poscit temperiem, alteram
siccam

ficcam. Hinc multi addiscunt facile, custodiunt ægrè. Alii diù retinent, difficulter recipiunt. Laudandi temperati, quorum cerebrum, nec humidum nimis, nec siccum valdè. Facile enim recipiunt, & servant fideliter.

III. Arte parare memoriam, plena periculi res est.

Alii medicamentis rem agunt, alii per memoriam, quam vocant localem. Naturalem cerebri temperiem medicamentis mutare, periculo non vacat. In delirium quosdam incidisse ex applicatione medicamentorum, testem habemus experientiam. Multi etiam acquisiverunt memoriam & amiserunt iudicium. Sed magnò emit memoriam, qui discursus dispendiò emit. Loca vero & imagines, tantum forsitan laboris, tantum temporis requirunt, quantum res ipsæ ediscendæ. Et læsus iste non parum obest iudicio atq; discursui. Adhibenda potiùs maturè exercitia: observanda in rerum tractatione recta methodus; & à nimio verborum delectu abstinendum.

IV: Memoria opponitur oblivio.
Mater sapientiæ memoria est, mater ignorantia

rantiæ oblivio. Fit hæc nunc ob senium; nunc ob percussionē capitis, nunc ob alios atq; alios morbos. Quidā, teste Plinio, ictu lapidis percussus, *matris affinium & propinquorum oblitus fuit.* Alius ex præalto tecto lapsus, literarum omninò oblitus est. *Georgius Trapezuntius in senio omnium literarum Græcarum & Latinarum oblitus est.*

V. Meminisse & reminisci non idem sunt.

Memoria homini cum brutis communis est. Soli homini convenit reminiscencia. Memoria continua conservatio speciei est: reminiscencia oblivionem præmittit. Excidit enim res ante, nec succurrit promptè. Igitur ex aliarum rerum memoriâ servatarum ad eam, quæ periit, fit recursus.

CAPUT XV.

DE

Somno & Vigilia

Præcepta

I. Somnus est privatio actionum sensus communis & sensuum externorum, ex negatione spirituum, ob animalium salutem facta.

G

II. Vi-

II. *Vigilia* est operatio sensus communis & sensuum externorum, à Spiritibus præsentibus excitata, ob animalium utilitatem.

Questiones.

I. *Quanam Somni causa efficiens sit?*

II. Privationes non tam *efficientem*, quam *Deficientem* habent causam. Somnus fit proximè, quia spiritus animales in cerebro detinentur & organis sensuum non communicantur. Placent verba Sennerti causas somni describentis. Si causas somni omnes consideremus, animad vertemus, alias somnum inducere, spiritus animales absumendo, quales sunt vigiliæ, labores, & defatigatio, cura, balnea, æstus: vel obtundendo & minus mobiles, & quasi ignavos ac turbidos spiritus animales reddendo; seu ut aliis placet, viam iis occludendo, ut sunt vaporosi odores, & vapores à cibo & potu ascendentes, & si quæ huius generis sunt alia; vel spiritus animales quasi placide sistendo, & à motu ad quietem invitando, ac ne diffluant prohibendo, quales sunt cantus suavis, murmura aquarum, frictio blanda, cogitationum suspensio, lectio parum attentæ,

attenta, silentium, tenebra. Si verò ad communem efficiendi rationem reducendæ sunt omnes illæ, ea communi ratione somnum inducere percipiemus, quòd spiritus animales in cerebro quietas detinent, & faciunt ut ad organa sensus & motus non influant.

II. *Quodnam Somni Subjectum sit?*

✱. Animal Somni subjectum est, sicut & vigiliæ. Subjectum hoc adæquatum dicitur. Tale cui somnus competit reciprocè: ita ut æquè latè pateat cum ipso. Omne enim animal plurimas operationes edere natum est. His verò exhauriuntur spiritus, membraq; resiccantur. Igitur quiete opus est, ad spirituum restorationem, partiumq; humectationem. Quod caret alterna requie durabile non est.

III. *Quanam somni sedes sit?*

Animal quidem & vigilare & dormire dicitur. Inter corporis vero partes quædam est diversitas: hinc de sede somni disputatum est. Quanam nempe illa sit pars in animali, quæ primariò afficitur somno? *Aristoteles* qui cor esse voluit primum sensorium, illud etiam in somno af-

fici primario flatuit. *Galenus* qui primum sensorium cerebrum esse scripsit, somnum etiam non cordis, sed cerebri affectionem asseruit. Et sanè à cerebro spiritus animales per nervos communicantur partibus. Cerebrum itaq; somni ac vigiliæ propria sedes est.

IV. Cur animal à somno expergiscatur?

R. Causa duplex est; altera interna, altera externa. Interna calor & spiritus. Concluserant spiritus, calor etiam intrò abdiderat sese, his proruentibus ac liberius grassantibus, cessat somnus. Reduci huc potest Phantasia, quæ cum fortis est, etiam appetitum & loco motivam stimulat. Hinc ipsa quoq; somnia nos excitant. Externa sunt omnia objecta sensibilia excellentia. Lux splendidior, sonus gravior, odor fragrantior, aëris vapor aut humor, ac validus contactus. Maximam autem excitandi vim habent sonus & tactus. Unde his potissimum modis excitare solemus dormientes.

Axiomata

I. Tempus somno aptissimum est, quod prescripsit natura.

Naturam sequentibus omnia facilia
omnia expedita sunt. Contra naturam
nitentibus cuncta gravia sunt, cuncta no-
xia. Turpe est officia lucis noctisq; per-
vertere. Turpe in eadem urbe antipo-
des dari, quibus nox est, cum dies nobis:
dies cum nox nobis. Aves nocturnas i-
mitantur, quibus, cum lucet, tempus
somni est, cum tenebræ ingruunt, tempus
laborum & exercitiorum. Evertunt na-
turam, qui retrò vivunt; & ne gratis faci-
ant, evertuntur ab ipsa. Nihil enim æ-
què sanitati adversum quam dies nocti-
bus noctesq; diebus æquare.

II. Ordinum vitam à vigiliis

Natus homo sentit, & vitam auspicatur
à lacrymis. Hoc edimur principio, nec
alio principes ac reges. In utero verò mo-
do conceptus foetus, nec dormit propriè
nec vigilat. Naturales potius exercet acti-
ones quam animales. Vigilia autem & som-
nus animalibus debentur actionibus. Vivi-
mus primo vitam plantæ: at nec vigilat
planta nec dormit.

III. Ægrè capiunt somnum ci- bo nimio repleti.

Pauperes ac divites, miseros ac felices

æquare somnus dicitur. Ut dimidio vitæ nihil differant fortunati ac infortunati. Imò re aliis æstimatâ, suaviùs dormiunt pauperes divitibus. Hi enim plerumque cibo & potu intemperanter se obruunt. Eduliorum illa copia ventriculum opprimat. Oppressus venter cibum nec degerit, nec tenues vapores excitat.

CAPUT XVI. De Somnio.

Præcepta

- I. Somnium est phantasma animalis dormientis, cerebro obversans, phantasiæ operatione factum.
- II Et est vel animale vel naturale.
- III. Animale quod ex imaginibus interdium conceptis ac relictis formatur.
- IV Naturale quod ex humoribus, temperamento ac similibus causis in corpore latentibus oritur.

Quæstiones.

I. *Quodnam Somnii Subjectum sit?*

R. Primarium est animal. Non enim homo tantum somniat, sed ipsæ quoque bestię. Testa-

Testatur hoc experientia de canibus, felibus, equis, capris & aliis, quæ somniorum terriculamentis sæpè agitantur, repenteq; expergiscuntur. Secundarium est cerebrum: Sicut enim cerebrum somno afficitur; ita quoq; somnio. Cerebrum verò crudorum halituum copia refertum non fit, sed purum quodammodo. In aqua turbida aut nulla fit effigies, aut tortuosa & confusa. In cerebro ab halitibus agitato ac turbato aut nulla formantur somnia aut indistincta & parùm cohærentia.

II. Quid de incubis notandum?

&. Somniant homines nonnunquam se invadi & premi ab aliquo fermeq; suffocari. Incubus dicitur hæc symptoma, Græcè ἐπιβάτης quasi insultor, aut insultator. Causa est, vapor qui partim *diaphragma*, partim cerebri partē posteriorem obstruit. Hinc respirationis læsio & gravitatis sensus. Ubi phantasia somnia format, & comminiscitur, quasi prematur ab aliquo dormiens. Sicut ubi dolor in parte quadam oritur, se vulnerari, ac animalibus morderi, aut alio modo lædi somniant. Quanquam non negandum conjungere sese nonnunquam Satanam, qui nullam nocendi prætermittit occasionem.

III. *Quid de noctambulis notandum?*

R. Reperiuntur qui dormientes è lecto surgunt, nudi incedunt, scilas ascendunt, & loca vigilantibus non adeunda superant. Dicuntur *νυκτοβάτας* Noctambuli, aut *ὕπνοβάτας* Somnambuli. Phantasia hic occupata maximè circa phantasmata est, ut dormientes ea, quæ obferuntur, verissima esse credant. Hæc phantasia appetitum & loco motivam stimulat, ut exequantur mandata noctu æq; ac interdiu: . Et tantò feliciores in opere sunt, quantò securiores & audaciores.

IV. *Quomodo intellectus se habeat circa somnia?*

R. Non cessat in somno intellectus, sed ipsis se immiscet somniis. Discurremus sæpè in somno & rectiùs forsan quam vigilantes. Liber enim tunc animus est, & solutus à corporis penso. Zanardus de se ipso sequentia scribit: *Hoc mirabile in me cognovi, quod cum non sim in componendis carminibus multum peritus (verum fateor) neq; in Græca Hebræaq; lingua, in somno, corrente discursu, carmina pulcherrima Latina vulgariaq; formaverim. Et terminos ante dictarum linguarum*

quarum cognoverim, ut manè expertus sum: Concionesq; ordinatas; ornatas & pulchriores in somno confecerim, quam in vigilia, & quæ in vigilia cum multo labore non penetravi, in somno in promptu habui, & plura hæc mihi acciderunt, quæ sine opere intellectus fieri non possunt.

Axiomata

I. Dantur Somnia divina

Frequentia admodum olim erant, hodiè fermè cessarunt. Divina erant somnia Pharaonis Regis Ægyptii de septem tauris pinguiorib9, & totidem macilentis devoratis; deq; septem turgidis, & prægrandibus spicis à totidem aridis & exsuccis absumptis. Divinum erat somnium Nabuchodonosaris Regis Assyriorû, qui videre visus est statuam grandem & sublimem capite aureo, pectore & brachiis argenteis, ventre & femoribus æneis, tibiis ferreis, imis pedibus partim ferreis, partim fictilibus, & tandem avulsum à monte prægrandem lapidem, suo pte nutu & impetu præcipitari in statuam.

II. Dantur Somnia Dæmoniaca.

Eruditè per quàm de his scripsit Peuce-
rus, in *Commentario de præcipuis divina-*

tionum generibus. Diabolici, inquit, generis sunt omnia illa, quæ Diabolus olim offudit Ethnicis, ubi ad delubra Idolorum, captandarum talium præstigiarum causa, involuti victimarum pellibus cubabant: quæq; nunc Anabaptistis, & omni tempore, Enthusiastis, & similibus fanaticis in abdito ad novas patefactiones velut hiantibus, aut Magis, & Veneficis, & promiscuè omnibus non conversis ad Deum, sed suæ subjectis tyrannidi exhibet, eo fine, ut cedes, flagitia ac scelera struat & stabiliat, Idololatriam.

III. Dantur Somnia animalia.

Recurrunt noctu, quæ gessimus interdiu. Concionantur in somno Pastores, rixantur Causidici, disputant Philosophi, unde Lucretius ait:

*In somnis eadem pleriq; videmur obire
Causidici causas agere & componere leges,
Induperatores pugnare & prælia obire,
Nauta contractum cum ventis degere bellū.*

Et Claudianus:

*Omnia quæ sensu voluntur vota diurno,
Tempore nocturno reddit amica quies.
Venator defessa thoro cum membra reponit,
Mens tamen ad sylvas & sua lustra redit.
Judicibus lites, auriga somnia currus
Vanaq; nocturnis meta cavetur equis.*

IV. Dan-

IV. *Dantur Somnia Naturalia.*

Mirandæ vires temperamenti, & aliarum causarum latentium sunt. Hinc novum somniorum genus animalibus somniis contradistinctum. De incubo Poëta dicit:

————— ————— *In mediis conatibus aegri
Succidimus, nec lingua valet, nec corpora
noctu*

*Sufficiunt vires, nec vox aut verba sequun-
tur.*

Spectant huc somnia sanguinea, cholericæ, Phlegmatica, Melancholica. *Sanguinea* de rebus lætis sunt, de conviviis, de musica, de floribus & aliis. *Cholericæ* de litibus & rixis sunt, de pugnis & bellis, de incendiis, *Phlegmatica* de aquis sunt, de pluviis, de balneis, & natationibus, navigationibus, de oneribus gravantibus & fugam retardantibus. *Melancholica* de rebus tristibus sunt, de tenebris, de spectris, de morte & inferno.

V. *Varii fortune casus varia præstant somnia.*

Cui fortuna favet, jucunda sunt somnia. Quem premit adversa, suos patitur manes. Præter corporis dispositiones, inquit, Fracastorius: *Sunt & alia quedam, quæ solent*

nonnulla somnia frequenter inducere, ut iis qui in paupertate sunt, quod semper vident sibi deesse aliquid, sepius etiam somniant de se ipsis, ut carentibus quibusdam: & in presentia aliorum esse aut sine vestibus, aut sine calcæis, aut iisdem mutilatis & similibus. Contra verò quibus multa superabundant, somniant aliis dare, geminatas habere vestes & ejusmodi. Qui verò valdè ancipites & perplexi sunt, vel consiliorum, vel inquisitionum circa scientias, illi sepe somniare. Solent circuitu longo de domo in domum, de via in viam progredi, ac demum in angustiis quibusdam sese invenire. Formidulosis certa sunt somnia & maxime sibi familiaria: certa avaris, certa amantibus: & nemo ferè hominum est, qui peculiaris quaedam non faciet somnia, propter peculiarem corporis dispositionem.

VI. Vanitas est somnia omnia observare, temeritas omnia negligere.

Divina negligenda minimè sunt. Informant nos de rebus necessariis: sive manifesta fuerint, sive obscura. Deus veritas ipsa est: à veritate nil nisi verum. Dæmonica fugienda maximè sunt. Satan enim pater mendacii est, & mentes hominum fallacibus concipi-

conciat visis, nunc apertis & claris, nunc tortuosis & obscuris. Animalia vana sunt, & vani qui observant. Phantasia enim actiones præteritas vel repetit tantum, vel multis modis confundit. Nihil tam ineptum, tam absurdum & monstruosum, quod somnia hæc non obferant. Rectè de illis dicimus: *Somnia dormientium deliria, deliria vigilantium somnia.* Naturalia notatu dignissima sunt. Deducunt enim nos ad humorum, ad temperamentorum, ad affectuum, aliarumque latentium rerum cognitionem. Sic is ipse qui stare sibi nupe videbatur in cisternâ sanguine plena, sanguinis evacuatione egebat ob plenitudinẽ.

CAPUT XVII.

DE

Facultate Appetente

Præcepta

- I. Facultas appetens est, quâ animal ad bonum prosequendum & malum fugiendum fertur.
- II. Dividitur in concupiscibilem & irascibilem.

Qua-

*Questiones*I. *An detur Appetitus sensitivus à voluntate distinctus?*

R. Facultas appetens alio nomine appetitus sensitivus dicitur. Sequitur enim iudicium sensuum: Ignoti nulla cupido. Differt à voluntate, quia hæc intellectum prærequirit, ille phantasiam. Hæc libera est, ille necessarius. Musca repulsa manibus aut flabello, reditusque & usque ad objectum gratum. Nec potest abstinere positis omnibus ad reditum requisitis. Voluntas denique spiritualia etiam bona petit: Appetitus sensitivus naturalia tantum.

II. *Unde pugna inter rationem & Appetitum?*

R. Ratio ad optima quæque hortatur homines: Appetitus in contrariam fertur partem. Ratio in Medea dicebat:

*Excute virgines conceptas pectore flammæ
Si potes.*

Appetitus respondebat:

— — — *Infelix si possem, sanior essem
Sed trahit invitam nova vis aliudq; cupido.
Mens aliud suadet: video meliora proboq;
————— Deteriora sequor.*

Fit ex accidente, non ex nature debito, sed
ex na.

ex natura vitio. Non sunt in homine facultates oppositæ, ratio & appetitus, sed subordinatæ. Per accidens pugnant: per se consentiunt.

Axiomata

I. Cognitionem sequitur Appetitus.

Nec cognitio omnis, nec appetitus omnis loci hujus est. Non naturalis cognitio: nec naturalis appetitus. Sensuum cognitio nostræ data fuit speculationi; hanc sequitur appetitus sensitivus. Sic quæ visui, quæ auditui, quæ tactui videbantur grata, appetuntur, imò phantasiæ judicium præpollet ad cujus repræsentata sequitur cupido.

II. Appetitus ad bonum fertur.

Bonum prodest, malum obest: bonum conservat, malum destruit. Abhorret omnis natura à destructione sui. Ad bonum igitur fertur impetu pleno. Canis panem videns, bonum sum judicat, indeque appetit, cerneas baculum malum æstimat, indeque horret. Ipsi infantes altis clamoribus petunt poma ac pyra, cerasa ac pruna, velut præstantissima bona.

CAPUT XVIII.

*De*Facultate concupiscibili
& irascibili.*Præcepta*

- I. Facultas concupiscibilis est, quâ animal ad bonum prosequendum, & malum fugiendū simpliciter fertur.
- II. Facultas irascibilis est, quâ animal ad prosequendum bonum, & malum fugiendum cum difficultate fertur.

Questio.

Quomodo differant appetitus concupiscibilis & irascibilis?

R. Differunt objectis, organis, & actionibus. Concupiscibilis objectum est bonum & malum absolutè tale. Quicquid nempe est delectabile, suave & jucundum, concupiscit animal: quicquid molestum, tædiosum & noxium, averfatur. Irascibilis objectum est bonum arduum: ubi adversus hostes pugnandum, qui eripere conantur bonum. Concupiscibilis organum

numhepar est: Irascibilis, cor. Hepar amare cogit, cor iram concitat. Actiones concupiscibilis sunt, prosequi bonum, fugere malum. Irascibilis, irasci, atque defendere se adversus vim oppositam. Minuit autem concupiscentia intensa iram: ira major remittit concupiscentiam: ut simul habitare nequeant eodem modo in eodem subjecto.

Axiomata

Frustra est appetitus concupiscibilis sine irascibili.

Impediret vis adversa concupiscibilis actionem, si non succurreret irascibilis. Notandum, ait, Titelmannus, quod appetitus datus est animali propter concupiscibilem & est velut propugnator concupiscibilis. Sine appetitu namq; irascibili concupiscibilis esset velut inermis & absq; defensione. Neq; sufficiebat appetitus concupiscibilis ad bene esse animalis, nisi fuisset adjectus etiam irascibilis. Frequenter enim contingit circa id, quod animali est conveniens occurrere arduitatem & difficultatem, per quam affectus concupiscibilis statim retraheretur, nisi esset adjunctus appetitus irascibilis, qui confirmaret concupiscibilem & velut animaret in suo amore & prosecutione.

CAPUT XIX.

De

Affectibus in Genere

Præcepta

- I. Affectus est passio animæ sensitivæ à cognitione objecti excitata, quâ illud aut prosequitur aut fugit.
- II. Sequitur aut facultatem concupiscibilem aut Irascibilem.
- III. Concupiscibilem, amor & odium, lætitia & tristitia, desiderium & fuga.
- IV. Irascibilem, ira, spes, & desperatio, timor & audacia.

*Quæstiones*I. *Quanam affectuum efficiens causavit?*

R. Anima sensitiva cum potentiarum, tum affectuum causa efficiens est. Et cum superior anima habeat omne id quod inferior, rationalis etiam anima, & facultatum & affectuum efficiens est. Unde Aristoteles ait, *tria esse in anima, affectus, facultates & habitus. Per facultates idonei reddimur ad affectus capiendos: per habitus ad habendos eos bene aut male.*

II. *An*

II. *An affectus boni, an mali sint?*

R. Natura sua boni sunt omnes: respectu objectorum & subjectorum mali nonnulli. Naturâ nobis insiti sunt: naturalia autem omnia bona. Ob objecta in malos & bonos dividi possunt. Lætitia & spes ob objecta bona affectus boni sunt. Tristitia, metus & ira, ob objecta mala, mali sunt. Ob subjecta etiam bonis boni sunt, malis mali. Illi enim modum servant: hi peccant, nunc in excessu, nunc in defectu.

III. *An homines magis affectibus obnoxii sint quàm bruta?*

R. Plura homo cognoscit, quàm bruta: Supera, infera, media & omnem mundi finem pererrat. Nec præsentium tantum, sed longè præteritorum cognitioni intentus est. Quin & futurorum cura anxie perpè eum tenet. Quo plura itaque cognoscit, eo pluribus etiam obnoxius est affectibus. Multos inopiæ metus premit, alios contemptus, quosdam voluptates sensuum afficiunt, quibus homo omnium maximè indulget.

Axiomata

I. Affectus Passio est.

Non ea passio, quæ demonstrationem

ingreditur & affectio dicitur. Nec illa quæ receptio formæ est, sive substantialis, sive accidentalis. Nec ista, quæ actioni opponitur & peculiarem constituit classem. Sed quæ tertiæ speciei qualitas est. Ibi enim passio datur & patibilis qualitas. Passio in eam dividitur, quæ animæ & quæ corporis est. Animæ passio nunc notatur, qualis lætitia, tristitia: non corporis, qualis rubor & pallor.

II. *Affectus opinio non est.*

Opinio est incerta notitia, cui languidè assentimur. Sicut imaginantur sibi nonnulli, esse pygmæos bella cum gruibus qui gerant, esse materiam primam, privationem, alterationem & Elementorum transmutationem. At non est incertum aliquid, lætitia aut tristitia, amor, ira. Norunt irati se irasci, norunt tristes, tristitia sese affici. Nemo nescit aliter ira, aliter desiderio nos disponi. *Opinio non est res, re autem constat affectus.*

III. *Affectus moderati servant naturam, immoderati destruunt.*

Moderati affectus roseo colore corpus pingunt, ipsamque animam suaviter afficiunt.

ciunt. Nunc nunc pallorem, nunc ruborem inferunt, nunc ipsos tremere faciunt artus. Unde versus.

————— *Sanguisq; reliquit*
Corpus, & attonitos subitus tumor occupat
artus.

Intellectus quoque iudicium impediunt, distrahunt, tollunt. Voluntatem seducunt, & in præcipitem deferunt. Multi qui acerrimos hostes vicere, vincere non potuerunt seipfos. *Ajacem, inquit, Seneca, in mortem egit furor, in furorem ira. Cum arma Achilles interfecti à Paride, non sibi, sed Ulyssi, à Græcorum exercitu essent tradita.*

IV. Hominum alius alio concitator.

Nationum varii sunt affectus, mores, ingenia. Diversitas regionum diversos hominibus ingenerat affectus. Nunc naturalis levitas populos agit, nunc ferocia, nunc superbia. Etiam ætas, sexus & status, certos pariunt affectus. Minus inquietantur viri fæminis, proveciores ætate adolescentibus, fani ægrotis. *Varium & mutabile semper fæmina.* Queruli ac difficiles ægroti, senes duri ac morosi. Temperamentum quos inferat affectus clam neminem est. Sanguinei læti sunt, cholericus iracundi, phlegmatici veterinosi, melancholici tri-

stes. Magni refert, inquit Lemnius, in affectuum differentiis, quale cujusquam temperamentum existat, quibus humoribus corpus sit oppletum, quæ spirituum, qui ex humoribus generantur sit qualitas: siquidem qui calido sunt & sicco corporis habitus, celerius incandescent, præsertim qui in proceropulsilloq; corpore existunt, quibus oblata etiam futili quavis causa nulliusq; momenti occasione, citissimè bilis accenditur: quia propter loci angustiam, minimumq; organorum intervallum mentem confestim corripit, atq; ut humiles casas ac tuguriola inflammat accenditq;.

CAPUT XX.

De

Amore & Odio

Præcepta

- I. Amor est affectus facultatis concupiscibilis, quo animal ad bonum propendet, cum eoq; vult uniri.
- II. Odium est affectus facultatis concupiscibilis, quo animal à malo abhorret, ab eoq; amoveri cupit.

Questiones

- I. An amor sine letitia esse queat?

R. Ama-

Amare est pati, amari agere. Dolorem infert passio hæc, non gaudium. Si voluptas est, multum certè alieni admixtum, habet. Fracastorius putat, *amorem ex gaudio proficisci*. Sed respondet Scaliger, *nec ex omni gaudio amorem, nec ex omni amore gaudium esse*. Gaudent multi, dum injurias injuriis ulciscuntur. Amant plures dolentes, quàm gaudentes. *Non gaudemus*, pergit Scaliger, *ex quocunq; amore: sed modestè ferimus convenientis rei conjunctionem: quæ vera atq; inculpata voluptas est. Quippe conjugio neq; gaudeo, neq; tristor: sed satis habeo.*

II. Quotuplex sit amor?

Scholastici dividunt amorem in concupiscentiæ, Desiderii & complacentiæ. *Concupiscentiæ*, quo res amatur: non propter se sed propter amantem, cui prodest. Sic homo amat benefactorem: rusticus vaccas & equos. *Desiderii*, quo res absens amatur, cui bona optamus. Sic amicus amicum absentem diligit. *Complacentiæ*, quo res præsens amatur, cui benè cupit amans. Sic amicus amicum præsentem diligit. Sed confunditur desiderium cum amore & omnis amor concupiscit. Alia dari posset divisio amoris ratione principii, *in naturalem, sensualem & rationalem*. Magnes amat

ferrum, ignis ignem, aqua aquam amore naturali. Parentum etiam amor erga liberos naturalis est: dicitur *σοφυν*. Pulchra amamus, fæda horremus ob sensus. Amor virtutis & odium vitii, rationem sequitur, non sensum, non naturam. Deus amatur, non ex concupiscentia naturali, sed ex fide, cui ratio ancillatur.

III. *An odium affectus compositus sit?*

R. Simplex est affectus, non egens alterius. Non est in odio spes. Quid sperat, qui odit ingratos, mendaces, avaros? Non est in odio tristitia. Excitat animum odium, non cohibet, non deprimit. Non est in odio metus. Oderunt principes, quos non metuunt. Non est in odio ira. Sine ira in odio sunt multis mendaces, ingrati, intemperantes. Non est in odio offensio. In odio iniquus iudex est, iis quoque quos non offendit. Non est in odio desiderium, quo malè vovemus alicui. *Odi mendacium*, inquit Scaliger. *Quid mendacio possim impre-
cari? Quia odi impios, litigiosos: quibus tantum abest, ut malè velim: ut ultra eos esse discipiam justos.* Atque hoc quidem ex ingenio meo.

I. *Amor affectus unionis, odium aversionis est.*

Amant conjungi amantes, disjungi petunt hostes; Sicut ignis ignem petit, aquam fugit. Quod enim cum amata re conjunctum est, validius est, & quò validius, eò securius, eò à corruptione longius. Quod cum re infensa conjunctum est, interitui quam proximum est. Pulchrè Scaliger ait: *amans cum amata re unum esse, quoad licet, appetit. Quo circa & hærent & corpora conserunt: & spiritus duo osculorum conjunctione unus ut sit, faciunt. Id quod amoris fundamentum cum putarent esse veteres sapientes, basium gratâ voce nominarunt.*

II. *Amor amicitia minor est.*

Mutua sit benevolentia in amicitia. Eodem modo, inquit, Tullius, *erga amicum affecti simus, quo erga nosmet ipsos & nostra in amicos benevolentia illorum in nos benevolentia pariter æqualiterq; respondeat. In amore satis est inclinatio & cum bono conjunctio. Amor inter homines & bruta est, inter homines & hortos, sed non amicitia. Deest enim benevolentia reciproca.*

CAPUT XXI

De Lætitia & Tristitia?

Præcepta.

- I. Lætitia est affectus facultatis concupiscibilis, quo animal extollitur ob bonum, aut præsens, aut futurum.
- II Tristitia, est affectus facultatis concupiscibilis, quo animal deprimitur ob malum, aut præsens, aut futurum.

*Questiones.*I. *An mori possint homines ex lætitia aut tristitia?*

R. De mortibus repentinis Plinius habet: *Gaudio obiére, præter Chlionem, de qua diximus, Sophocles & Dionysius, Siciliae Tyrannus, uterq; accepto Tragicae victoriae nuncio: Mater pugna illa Cannensi, filio incolumi viso, contra falsum nuncium. Pudore Diodorus Sapientia Dialecticæ Professor. Pelle tristitiam, inquit, Ecclesiasticus, longè à te. Multos enim occidit tristitia, & non est utilitas in illa.*

II. *An letus letum generet, tristis tristem?*

R. Abc-

R. Abeunt mores patrum cum femine & sanguine in natos. Non fortes modo creantur fortibus, & imbelles imbellibus: sed & tristes tristibus, læti lætis. Placent verba Lemnii: *Qui Senectus tempore producuntur, plerumq; graciles existunt, tenelli, imbecilles, invalidi, improceri, & qui minus virium, minusq; laboris obtinent, quod natura (in senio generantium) vires collapse sint, ac naturales vitalesq; spiritus imminuti, quo etiam evenit, ut animus demissus existat, & dejectus mens minus agilis, viva, alacris, erecta, quoniam omnia parcius contractiusq; consequuti sunt, nisi forsitan genitores blandi atq; hilares, ac moderatè calefacti vino, generationi operam impendant.*

Axiomata

I. Lætitiæ objectum & præsens & absens esse potest.

Gaudemus ob præsentia bona: gaudemus æq; ob futura. Lætantur, qui sperant pecuniam, qua egent. Non refert, inquit, Titelmannus, ad passionem gaudii in appetitu faciendam, utrum jam actu sit præsens objectum, vel propinquum & certum, quod jam habebitur. Quod enim propè est (juxta Aristotelis vulgatam sententiam) nihil distare

stare videtur. Unde gaudium etiam de eis, que propinqua sunt, & jamjam ventura, quasi pro presentibus existimatur.

I. In letitia cor dilatatur, in tristitia constringitur.

In gaudio cordis fit dilatatio & spiritus ad exteriores partes feruntur. Hinc rubicunda facies, pleni oculi, ac vividus animus. In tristitia cordis fit constrictio & ad internas partes rapiuntur Spiritus. Unde pallor in facie, tabidi oculi ac flaccidum corpus. Ad Cardanum inquit Scaliger: *non reddis causam, quare Spiritus in letitia ferantur extra, in tristitia retrahantur. Ubi ergo putaris te statuere subtilitatem nescio. Causa est: quia similia maximè appetunt unionem. Quod enim non est unum, non est quidem. Ita quod est à suo simili separatum, videtur & illud defraudare, & ipsum ab illo defraudari essentiae quasi complemento.*

CAPUT XXII

De Desiderio & Fuga

Præcepta.

I *Desiderium*, est affectus facultatis concupiscibilis, quo animal inclinatur ad habendum bonum, quo caret.

II. *Fuga*

II Fuga est affectus facultatis concupiscibilis, quo animal declinat à malo, quod imminet.

Quæstiones

I. Unde desiderii vis sit?

R. Vehementer afficiunt desiderata, & quo diutiùs absunt, eò majores acquirunt vires. Morbis qui premitur, ardet amore sanitatis. Gravidæ ex cerasorum desiderio effigiem eorum impressière nonnunquam foetui. Causa est, phantasie robur, quo aliæ facultates obruuntur.

II. An fuga solius mali sit?

R. Ut bonum aliud verum, aliud apparens. Sic & malum aut verè tale est, aut specie tantum. Fuga mali est, sive veri, sive apparentis. Non mortem modò fugimus: sed labores etiam, doctrinam & optima quæq;. Commune malum est universo affectuum generi competens. Desiderant multi Venerem illicitam, licitam fugiunt. Lætantur alii in malis, tristantur in bonis. Titelmannus ait: *Non enim objectum appetibile secundum se ipsum, vel secundum quod in se est, movet appetitum: Sed secundum quod in Phantasia proponitur, sive ita sit in re, sive aliter res habeat.*

Axiomata

I. Desideria dilatione crescunt.

Bonum futurum concupiscimus, desideramus, assiduè in illud suspiramus. Augetur concupiscentia, crescunt desideria, cumulantur suspiria diutius cum absunt desiderata. Sicut bona valetudo, inquit, Cicero, jucundior est iis, qui è gravi morbo liberati sunt, quam qui nunquam ægro corpore fuerunt: Sic omnia desiderata magis, quam assiduè percepta delectant.

I. Fuga mali bona, boni mala est.

Recessio ab objecto malo imminente bona est. Naturale enim cunctis conservare sese, & fugere ea, quæ perniciem inferunt. Recedere verò a bono difficili licet & arduo, ac fuga sibi consulere, turpe est. Turpe militi fugam adornare, aut latibula, aut ventrem è quo emerfit, quærere. Cornificius, teste Erasmo, videns milites in bello, quod inter Augustum & Antonium gerebatur, fugere, appellavit eos lepores galeatos.

CAP V T XXIII.**De Ira.***Præceptum.*

Ira est affectus facultatis, irascibilis,
quo

quo animal malum præsens propul-
sat, & in auctorem rejicit.

Questiones

**I. An ira affectum contrarium
habeat?**

R. Malo præsentis opponitur bonum præ-
sens. At circa bonum præsens occupatur
lætitia, cui opponitur tristitia. In irascen-
tia seu carentia iræ, iræ opponi posset. At
hæc privatio est: sed de affectu iræ oppo-
sito nunc res est. Rectè Armandus de bel-
lo visu ait: *In irascibili facultate sunt duæ
conjugationes, scilicet spes & desperatio, quo-
rum utrumq; est respectu boni futuri: timor &
audacia, quorum utrumq; respectu mali futu-
ri est. Unica autem est passio respectu mali
presentis & dicitur ira.*

**II. An ira hominem interficere
possit?**

R. Moderata ira neminem necat: immo-
derata in furorem agit, cujus comites mor-
bi ac mortes sunt. *Alii nimio fervore, ait
Seneca, rupere venas, & sanguinem supra vi-
res elatus clamor egestit, & luminum suffudit
aciem in oculos vehementius humor egestus &
in morbos acri recidere. Nulla celerior ad
insaniam via est. Multi itaq; continuaverunt*

*ira furorem nec quam expulerunt mentem,
unquam receperunt.*

Axiomata.

I. Ira cor contrariis agitatur motibus.

Duplex cordis motus in ira est, constrictio & dilatatio. Constrictio ob malum, quod animal averfatur. Dilatatio ob malum, quod in auctorem rejicere conatur. Vehemens admodum motus hic est, qui incalcescit cor, & sanguinem ac spiritus fervidos in universum corpus diffundit. *Spiritus exeunt, inquit Scaliger, quasi suppetias instrumentis laturi. Producunt enim sese muscoli ad ictum inferendum in fortibus, ut in Achille: in imbellibus, & Ciceroni similibus, ad lingue arma. Ibi illorum laurea est.*

II. Ira immodica res fœda est.

Pulcherrimum alias corpus deforme facit. Animum præstantissimum fœdissimum reddit. Utrumq; egregiis declaravit verbis Seneca. *Non est ullius affectus facies turbatior. Pulcherrima ora fœdavit, torvos vultus ex tranquillissimis reddidit. Liquit decor omnis iratos: & sive amictus illius compositus sit ad legem, attrahet vestem, omnemq; curam sui effundet. Si capillorum, naturâ vel arte ja-*
centium

centium, non informis est habitus; cum animo inhorrescunt, tumescunt venæ, concutitur crebro spiritu pectus. Rabida vocis eruptio colla distendit. Tunc artus trepidi: inquieta manus, totius corporis fluctuatio. Qualem intra putas esse animam, cujus extra imago tam fœda est? Quando illi intra pectus terribilior vultus, acrior spiritus est, intensior impetus, rupturus se nisi eruperit?

III. Ira dominatur affectibus omnibus.

Senecam expositorem habemus. Amorem, inquit, ardentissimum vincit. Transfoderunt itaq; amata corpora, & in eorum, quos occiderunt, jacuere complexibus. Avaritiam durissimum malum, minimumq; flexibile, ira calcavit, adacta opes suas spargere, & domuiq; rebusq; in unum collatis injicere ignem. Quid? non ambitiosus magno estimatus ira projecit insignia, honoremq; delatum repulit? Nullus affectus est in quem non ira dominetur.

IV. Ira quandoq; licita est.

Irascendum nonnunquam sine culpa, sine labe. Tunc ubi causæ dantur graves, adverso improbos. Utrumque non vacat vitio: levi causa irasci, & gravi non irasci. Irascendum est in honorem Dei, Ecclesiæ, patriæ,
I Reipu-

Reipublicæ & parentum. Irascendum conjugum, liberorum, amicorum & famæ causâ. Sed & tunc medium denegatur inter nimium & parum. Cavendum semper ne magnas geramus iras pro parvâ offensâ.

CAPUT XXIV.

De

Spe & Desperatione.

Præcepta

- I. *Spes* est affectus facultatis irascibilis, quo animal inclinatur ad bonum absens, quod acquiri posse confidit.
- II. *Desperatio* est affectus facultatis irascibilis, quo animal declinat à bono absente, quod acquiri posse diffidit.

Questiones.

I. *An spes & Tristitia simul esse possint in eodem Subjecto?*

R. Diversi affectus sunt, oppositi non sunt. Non igitur pellentis sunt naturæ sed possunt esse simul. Possunt amantes affici tristitia, quos tamen erigit spes, fore ut amore potiantur. Respondet spes in irascibili, amor in concupiscibili, sicut & desperatio

ratio odio. Spes est velut amor boni ardui: desperatio velut odium ardui, quatenus arduum. In spe fit motus cordis dilatantis & præparantis se ad bonum futurum amplectendum. In desperatione fit motus cordis contrahentis se & fugientis arduum ac difficultate & periculis plenum bonum.

II. An desperatio toleranda?

R. Desperatio duplex est, alia virtuti, alia affectui opposita. Sicut spes ipsa, nunc affectus est, nunc virtus est. Desperatio ut affectus toleranda & laudanda est. Malum enim ubi tantum, ut superari nequeat, præstat desperare, quàm amare periculum & in eo perire. Gallorum pugnam cum cernimus, primum uterque ingenti lætatur spe: post alter desperat, & voce querulâ fugam capit. Præstat hic arripere fugam, quàm amittere vitam. Desperatio verò habitui ac virtuti opposita toleranda non est. Nemo hic desperet, nemo diffidat. Judam interfecit non tam scelus, quam desperatio.

Axiomata

I. Animalis dulce sperare.

Optima promittit sibi, futurorum spe producitur. Objectum spei quatuor conditiones habet. Est bonum: est futurum: est

arduum: est possibile adipisci. Hinc ea promissio & expectatio. Thales, quid maximè commune esset omnibus, interrogatus? *Spes respondit. Hanc etiam illi habent, qui aliud nihil.*

II. *Spes non est fiducia?*

Fiducia boni præsentis est, spes absentis. Qui confidit robori in gerendo opere, aut ingenio in habendo discursu, fiducia habet, non sperat. Non spei est, sibi ipsi fidere, & certam in semetipso habere fiduciam.

Fallitur augurio spes bona sæpè suo.

III. *Desperandum in impossibilibus.*

Desinit appetitus, dato impossibili. Si summa difficultas est, quam superare non licet, avertitur à bono animal. *Cum canis,* inquit Titelmannus, *cibum appetit vehementer, sed videt flagellum tam terribile & tam terribiliter vibrantem flagellum, qui adstat cibo, ut non æstimet, se posse arduitatem superare, & verberata alia evadere vel perferre, hic certe desperat: quia ab ejusmodi appetitu desinit objecti convenientis propter arduitatem & difficultatem, quam æstimat insuperabilem.*

CAPUT XXV.

De

Timore & Audacia.

Præcepta

- I. Timor est affectus facultatis irascibilis, quô animal malum imminens superare diffidit.
- II. Audacia est affectus facultatis irascibilis, quo animal malum imminens superare confidit.

*Quæstiones*I. *Quomodo se prodat timor?*

R. Cor se contrahit, & calorem ad partes interiores revocat. Hinc pallor in facie, ex retracto sanguine: Ovidius ait:

*Me timor invasit, stabam sine sanguine
mæstus.*

Prodit etiam se timor trepidatione. Postquam sanguis spirituosus ad penitiores partes retractus est. Horror quoque sequitur, ob spirituum in partibus exterioribus defectum.

II. *An audacia sit ubi nulla spes est?*

R. Cardanus dicit: *audacia est spes maxima.* Scaliger respondet: *quid is, qui in maxima ac certissima spe future libertatis, pro-*

pterea ne est audacissimus? Sed conversionem instituit Scaliger, ubi nulla est. Omnis audax sperat; at non omnis, qui sperat, audax est. Audacia ex spe oritur; at spes non ex audacia oritur. Scaliger perguit: quin ex desperatione quoties audacia maxima? quam spem putes in illo versu?

Una salus victis nullam sperare salutem.

An tibi viaetur in hac audacia spes? Verum ex desperatione timor oritur, non audacia. Qui desperat, desinit appetere ac prosequi objectum propter arduitatem. Audentiores autem cum fiunt desperantes, spe nova ducuntur, & ob conjunctam iram ac furorem denuo rem aggrediuntur.

Axiomata

I. Fortis affectus timor est.

Vehementer homines torquet, qui non presentibus tantum sed & futuris anguntur. Sæpè imaginatio terret & futuri mali suspicio. Plura sunt, inquit Seneca, quæ nos terrent, premunt. Sæpius opinione amplius laboramus, quam re. Citò accedimus opinioni, & sic vertimus terga, quemadmodum aliquos pulvis, motus, fuga pecorum, exiit castris, aut quos aliqua fabula sine autore conterruit: Nescio quomodo vera perturbant. Vera enim modum suum habent: Verisimile est,

est, aliquid futurum mali? non statim verum est: quam multa expectata venerunt: quam multa expectata nunquam comparuerunt?

II. Timidus non est, qui metuenda metuit.

Alia majora sunt humanis viribus, alia sustineri possunt. Non est timidus, qui metuit fulmina, terræ motum, exundationes. Supra hominem hæc sunt, & vefanus, qui ea contemnit. Pnylli contra Austrum, ut ventum illis nimis infestum, armatâ manu profecti sunt, ut fortitudinem ostenderent, sed arenâ obruti stultitiæ mercedem reportarunt.

III. Audentes Deus ipse iuvat.

Audacia ex spe oritur & fit, cum bono arduo proposito, non avertitur appetitus propter arduitatē, se superare conatur. Hoc ut agamus Deus ipse autor est. Vult ut bonum prosequamur, quanquam arduum & difficile sit. Claudianus ait:

*Fors iuvat audentes, prisca sententia, Vatis
Alexander audiens Darium multos militum
parare myriades, respondit, unus lupus
non multas timet oves.*

CAPUT XXVI.

De

Facultate Locomo-
vente*Præceptum*

Facultas locomovens est, qua animal fertur de loco in locum ad objectum vel prosequendum vel fugiendum.

*Quæstiones,**I. Quomodo fiat locomotio?*

R. Primo objectum cognoscitur, deinde appetitur: hinc locomotiva acquiritur. Primas tenet facultas cognoscens: secundas appetens: tertias loco movens. Data hæc est, ut bonum à sensibus cognitum, ab appetitu desideratum, animal assequatur; aut ut malum à sensibus ostensum, & ab appetitu repudiatum, fugiat vel persequatur.

II. An respiratio huc spectet?

R. Dividunt locomotivam in *totalem* & *partialem*. Totalem dicunt secundum quam animal se totum de loco in locum movet. Partialem, secundum quam membra & partes certæ se movent. Respirati-
onem

onem ad partialem referunt, & deferibunt eam, quod fit motus thoracis ac pulmonum, quô aër inspiratur & expiratur ad cordis refrigerationem. Sed huc non referenda est respiratio. Motus enim de quo sermo noster est, cognitionem sensuum & appetitum sensitivum sequitur. Sed neutrum in respiratione fit. Non ob sensuum iudicium respiramus, nec ob quendam affectum: sed tantum ex naturali necessitate.

III: An pulsus huc spectet?

R. Pulsum etiam ad partialem motum referunt. Definitur quod sit motus cordis & arteriarum, dilatatione & constrictione constans à facultate vitali ad caloris nativi conservationem institutus. Idem verò de hoc ferendum iudicium quod de respiratione. Non sequitur sensuum cognitionem, nec appetitum sensitivum, neque fit ad nutum & imperium animalis.

Axiomata.

I. Facultas appetens est imperans, locomovens, exequens.

Cum appetitus inclinatur ad bonum locomovens mandatum exequitur & objectum profequitur. Cum appetitus declinat à malo, locomovens fugit, malumq; aver-

tit. Quantum illa appetens facultas valet affectu, tantum hic loco movens effectu. Ubi foras egreditur & in opere ipso conspicitur, quod hærebat in anima.

II. Loco motiva actus varius est.

Alius *generalis*, alius *specialis* est. Generalis locomotio, progesio aut promotio dicitur. Specialis quadruplex est: ambulatio seu gradatio, volatio, natatio, reptatio. Quædam enim animalia progrediuntur ut quadrupedia: quædam volant ut aves: quædam natant ut pisces: quædam repunt ut serpentes. *Creavit enim Deus bestias terræ & jumenta secundum speciem suam, omne volatile, omne natatile, & omne reptile animæ viventis.*

III. Locomotiva actus spontaneus est.

Spontaneus motus naturali opponitur. *Naturalis* est, qui simpliciter à natura fit, neque aliter fieri potest. Sic moventur sidera in cælo, elementa cum ascendunt aut descendunt. *Spontaneus* est, qui ad nutum & imperium animalis fit, & fieri ac non fieri, fieri hoc, aut illo modo potest. Sic animalia moventur, quando volunt, quamdiu volunt, quomodo volunt. Ubi in brutis quodam

dam cernimus libertatis vestigium. Quod radix iis est actionum contingentium: ne agant omnia ex necessitate. Quamquam liberaliores non oporteat fieri in belluarum libertate.

LIBER SECUNDUS.

DE

Corpore Brutorum.

CAPVT I

DE

NATURA CORPORIS BRUTORVM.

Præcepta.

- I. Corpus brutorum est Subjectum animæ sensitivæ, eleganter & artificiosè ad varias operationes edendas constitutum.
- II. Dividitur in partes continentes, contentas & impetum facientes.

Questiones.

I. Quale subjectum innuatur?

R. Anima sensitiva est forma. Forma requirit subjectum, quod dicitur informationis. Quod ingreditur, quod perficit, & cum quo compositum constituit. Ab esse nunc volumus. Subjecta quæ vocant in hæ-

sionis,

fionis, cognitionis, operationis & prædicationis.

II. *Quid præstent in corpore tot partes?*

R. Ad varias operationes edendas formatae sunt. Pedes ambulationi, oculi visioni, aures auditioni, aliae aliis actionibus inserviunt. Poterat essentia canis esse sine oculis, poterat essentia leonis dari sine pedibus. Sed actiones requirebant & oculos & pedes. Canis oculis orbatus, è brutorum genere non eximitur, neq; leo carens pedibus. *Aliud essentia, aliud integritas.* Mutila dicuntur talia animalia: animalia tamen & sunt & dicuntur.

III. *Quid pars impræsentiarum nolet?*

R. Pars nunc est, quod ad totius constitutionem facit. Quod demere non licet à toto corpore sine ejus detrimento, id jam partis venit nomine. Hinc antiquissima illa divisio, qua *μόρια* dividuntur in *ἰχνοῦλα*, *ἰχόμενα καὶ ὀρμῶντα* continentia, contenta & impetum facientia; seu in *στερεὰ, ὑγρὰ. καὶ πνευματώδη* solida, humida & spirituo-
sa. Aliàs strictiùs pars describitur, corpus toti cohærens, communemq; cum eo vitam parti-

participans, ad illius actionem aut usum constructum. Ubi excluduntur è partium censu, & contenta, & impetum facientia.

Axiomata.

I. Corpus brutorum pars est, totum est.

Respectu essentialis, pars essentialis est cum forma essentiali totam constituens. Respectu integritatis, totum integrale est ex partibus integrantibus conflatum. Ibi est unio, per modum actus & potentiae: Hic per modum continuitatis. Ibi punctum est, cui nihil addendum, nihil demendum: hic dantur incrementa, dantur decrementa.

II. Corpus brutorum humanos movet oculos, movet animos.

Magna dilatatur speculationi nostrae planities. Dulcissima spectacula objiciuntur oculis & animis. Cuilibet bruto corpus, aptum animae moribus, datum est. Talem corporis structuram habent animalia, qualem animae facultates & mores requirunt. Corpus est tale, quia anima est talis. Cornua bos habet, quia anima ipsius pugnax est. Canis nos ferit dente, quia anima ejus mordax. Ridiculum corpus Simia habet, quia animam habet ridiculam.

CAPUT

CAPV T II

DE

Partibꝫ Continentibus

Præceptum,

Partes continentes sunt, quæ ob Substantiæ soliditatem manent, aliasq; partes ruentes & fluentes concludunt. Ut ossa venæ, arteriæ, cor, hepar &c.

Quæstiones.

I. *An pili, velleræ, penna, squama, cornua & ungues partes continentibus sint?*

R. Non minus, quam ossa, quàm cartilagine & carnes, ad continentibus partes spectant. Habent in se succum & sanguinem: habent spiritum ac vitam. Nutriuntur verè, augentur verè. Cohærent cum toto ab eoq; ægrè divelluntur. Ne putemus excrementa esse, quæ ornamento sunt corpori & emolumento maximo.

II. *An colorem habeant squama, cornua, ungues & ungula?*

R. Corpora pellucida sunt, colorata non sunt. Ex accidente quandoq; ob subjectas partes colorem non tam habent, quam habere

habere videntur. Aristoteles ait: colores cornuum, unguium, unguulorum pro cutis pilorumq; colore sequuntur. Etenim cutis nigra, cornua & ungula nigra oriuntur, & candida parimodo in colore respondent, & cornua, & ungues, & ungula: mediis etiam mediis eadem colorem praferunt. At dentes naturam ossium emulantur: quamobrem hominum nigrorū, ut Aethiopum atq; similiarum, dentes & ossa candent: ungues nigri modo suae cutis apparent.

Axiomata:

1. *Partium continentium quaedam propter esse, quaedam propter bene esse, facta sunt.*

Esse non poterat animal sine capite, sine thorace, sine abdomine. Sunt enim in his viscera primaria cor, cerebrum, hepar. Neq; esse poterat sine iis quae inserviunt istis: sine venis, arteriis, nervis. Poterat autem esse sine cornibus, sine squamis, sine pennis, sine pilis, sine unguibus. Facta haec sunt non propter εἶναι sed propter τὸ εὖ εἶναι. Ubiq; natura parens, non de necessario tantum, sed & de utili sollicita fuit.

II. Partium continentium quaedam perfecta, quaedam imperfecta, sed perficienda: quaedam nec perfecta nec perficienda nascuntur.

Aquila perfectis nascitur oculis: canes & felles imperfectis, sed tamen perficiendis: Talpa nec perfectis nec perficiendis. Perfecta sunt tria ossicula auditus: malleus, incus & stapes. Non crescunt quantum corporis moles crescit, sed quantitatem debitam in ipso habent primordio. Ossa sincipitis adeò imperfecta sunt in infantibus, ut hiatus quendam efforment: unde ibi cerebri motum videmus in recens natis. Primum igitur membranæ videntur; post cartilaginea, deniq; ossæ. Costæ spuria, nec perfecta, nec perficienda sunt. Nocumento enim essent, si perfecta essent.

III. Pars omnium præstantissima cor est.

Videntur quidem tres principes partes mutuis egere auxiliis. Videntur tria membra, cor, cerebrum & hepar conspirare mutuò. Sed quid communicat hepar carens vitâ? Quid præstat cerebrum vita & anima desti-

destitutum? Potestatem suam à corde habent, cui debent vitam & animam. *Cor Medicis est, inquit Laurentius, facultatis vitalis domicilium, ἀρχὴ τῆς θερμοῦ καὶ τῆς ζῆν, vitæ principium, fons caloris, & vivifici nectaris, arteriarum πίζουα & scaturigo, pulsus & respirationis primus auctor, quo vigente, vigent omnia, languente languescunt; intereunte intereunt. Hic artificiosus ille Zenonis ignis continetur. Hic divinus & celestis ille calor tegitur, quem Prometheum è celo furatum fingunt, ut hominem vitâ donaret. Scilicet in hoc viscere quasi lares esse focumq; oportuit, quo nativus singularum partium calor conservaretur, & fugax cuiusq; partis vivacitas ejus influxu recrearetur.*

CAPUT III.

De partibus contentis.

Præceptum.

Partes contentæ sunt, quæ fluunt, vasisq; propriis tanquam conceptaculis concluduntur, ut sanguis.

Quæstiones.

I. *Quas causas sanguis habeat?*

R. Efficiens principalis anima est, quæ utitur organis, hepate, liene, venis. Hepar

K

præcipu-

præcipuum organum est. Ad hoc enim venæ lacteæ tendunt: hîc farcinam depouunt. Hic etiam radices, venæ cavæ & portæ sunt, ut in univèrsum corpus fieri possit sanguinis distributio. Finis est, ultimum animalium sanguineorum alimentum esse. Alit enim cibus, alit sanguis, hic immèdiatè ac proximè, ille mediatè & remotè. *Materia generationis* chylus est, proxima nempe, *remota cibus & potus est.* *Materia constitutionis*, serum, liquor ruber, fibræ sanguinæ & alia. Alimenta enim ex diversis constant partibus, undè diversitas in chylo, diversitas in sanguine. Forma rubicundus ille humor. Humor à partibus continentibus & impetum facientibus differt. Rubedo autem cum primis decet sanguinem. Sanum enim si animal, nec flavum, nec nigrum, sed rubicundum habet sanguinem.

I. An Sanguis totum homogeneum sit?

R. Sensuum iudicio quævis pars sanguinis, sanguis est. Rationi serum non est sanguis, neq; fibræ sanguinæ. Sicut lac homogeneum corpus videtur, sed tribus diversis substantiis constat: butyrofa, caseosa, serosa. Butyrofa calida est & oleosa: serosa

ferosa aquosa & salsa: caseosa terrea, frigida & sicca. Sicut urina, sero & contentis, tum naturalibus tum præternaturalibus constat. Sicut vinum præter substantiam propriam, materiam tartaream & calcariam continet. Habet verò sanguis istam partium diversitatem à cibo & potu. Hippocrates ait: *in omnibus cibis & potibus, & bilioso quid est & aquoso & sanguinei & pituosi, in alio plus, in alio minus.*

III An Sanguis menstruus vitiosus sit?

R. Etiam in re vili magni quid inest. Non postrema sapientiæ pars est, nosse corporis sui primordia. Hæc semen, & sanguis sunt: Menstruus dicitur sanguis, quia singulis mensibus ejicitur: si non invenit, cui prodest. Substantiâ à reliquo sanguine non differt, sed ejusdem cum eo bonitatis est. Ex eodem enim chylo formatur, in eodem hepate generatur, & per easdem vias distribuitur. Et vitiosus sanguis fœtui concepto, qui cedat in alimentum & augmentum? Hic enim ejus finis est. Cum ejicitur atque perit, præter naturæ intentionem fit. Latius etiam generatio bonitatem sanguinis hujus confirmat. Ex eo enim lac forma-

tur: bonum è bono, laudabile è laudabili.
 Si nocet, per accidens nocet: è morboſis
 qui fluit, non eſt ſanus. Fit etiam quan-
 doque ſuppreſſio, ubi mora contrahit la-
 bem. Sic optima abeunt in peſſima: ſicut
 triticum degenerat in lolium, ſicut ſemen
 corruptum fit noxium: ſicut hominis cada-
 ver olet peſſimè.

Axiomata

I. *Sanguis non unus & idem eſt.*

Quadruplex ſanguis datur. Sanguis in
 ſpecie dictus, qui humidus & calidus eſt,
 dulcis, rubicundus ex partibus chyli tem-
 peratioribus formatus, & alendis partibus
 temperatis aptus. Sanguis bilioſus, qui ca-
 lidus & ſiccus eſt, è partibus chyli calidio-
 ribus & tenuioribus formatus, atque alen-
 dis partibus tenuioribus aptus. Sanguis
 pituitoſus, qui frigidus & humidus eſt, è
 frigidiore chyli parte genitus, alendis par-
 tibus frigidioribus & humidioribus aptus.
 Sanguis melancholicus, qui frigidus & ſic-
 cus eſt, è frigidiore & fæculentiore chyli
 parte factus, alendis partibus frigidioribus
 & ſiccioribus dicatus. Atque hinc orta di-
 verſitas & temperamentorum & ſomnio-
 rum eſt Ut habeamus temperamenta &
 ſomnia ſanguinea, cholericæ, phlegmaticæ
 &

& melancholica. Quæ ex prædominante sanguine hoc vel illo oriuntur.

II. Magna sanguinis vis est, magna moles, & corpora mutandi potestas.

Carnifices & latrones humano bibito sanguine, ferociiores fiunt. Canes mitiores, calido bestiarum cruore assumpto, mordacissimi evadunt. Quidam suillo pastus sanguine, porcorum mores induit. Puella sanguine ebibito felium, naturam animalis imitata est, voce, gestu, saltu: quia mures quæsit in angustissimis foraminibus. Causa refertur ad spiritus in sanguine contentos, qui maxima agendi & mutandi pollent virtute. Unde cum primis calidus & spiritibus refertus sanguis tantas infert mutationes. Ut nunc quidem communes, nunc proprii bestiarum mores cum sanguine instillentur homini. Hinc gloriosus Deus in sacris literis severissimum dedit edictum, de non comedendo sanguine. *Qui, inquit, vescetur ullo sanguine, ei opponam iratum meum vultum, & excindam eum è medio populi mei.* Attendere id debebant mortales, ac non temerè & corporis & animæ sese exponere periculis.

III. Sanguis animatus est.

Non ille quidem qui à corpore decifus ac separatus est, sed contentus in vasis & conceptaculis suis. Hic animæ instrumentum, hic caloris fomentum ac fundamentum est. Anima non absens, sed intimè præfens instrumenta sua regit & ordinat. Neque etiam cum format sanguinem ab ipso abest. Sed insinuat se primum in materiam, à qua conficiendus iste. Sic & in perficiendo & in confecto sanguine datur. Facta autem sectione, qui effluit, animatus non est. Sublata enim unio cum toto est, quæ ad vitæ & animæ communicationem requiritur.

CAPUT IV.

De

Partibus impetum facientibus

Præceptum

Partes impetum facientes sunt, quæ ob substantiæ tenuitatem huc & illuc ruunt, vasisque propriis maximè indigent, Spiritus.

Quest.

Quæstiones.

I. *Quid sint Spiritus?*

R. Sunt corpora subtilissima, maximè mobilia, potissima animæ ad actiones obediendas instrumenta. Corpora sunt. Habent enim materiam & formam, quantitatem, qualitates, locum & alia. Spiritus dicuntur ob tenuitatem & invisibilitatem. Corpora subtilissima sunt: ubique enim præstò sunt animæ operanti, omniaque corporis membra, etiam quæ nullis conspicuis cavitatibus pervia sunt, permeant facilè. Corpora mobilia sunt. Nunc enim huc, nunc istuc ruunt, nunc sursum, nunc deorsum. Sursum autem natura sua: deorsum virtute moventis animæ. Potissima animæ instrumenta sunt. Omnes enim actiones mediantibus Spiritibus fiunt. Ubi desunt, neque visio fit, neque auditio neque ambulatio.

II. *Quotuplices sint Spiritus?*

R. Primo Spiritus alius est *insitus*, alius *influens*. Insitus est, qui cum ipso semine communicatur, indeque partibus continentibus implantatur, primum animæ & corporis vinculum. Influens est, qui in corpore perfecto generatur, & per vasa sua

in membra omnia distribuitur ad spiritus insiti instaurationem & animalis operationes. Dividitur in *naturalem, vitalem & animale*. Naturalis est, qui in hepate ex puriore sanguine generatur, indeque per venas in totum corpus distribuitur ad naturales actiones edendas. Vitalis est, qui in corde ex naturali spiritu generatur, indeque per arterias in totum corpus distribuitur ad vitales actiones edendas. Animalis est, qui in cerebro ex vitali spiritu generatur, indeque per nervos in totum corpus distribuitur ad animales actiones edendas.

III. *An Spiritus insitus mobilis, an fixus sit?*

R. Ut animalia variant, sic varius Spiritus insitus est. Aristoteles ait: ut nobilitate, ignobilitateve animæ inter se differunt: ita & natura ejus corporis (spiritu insiti) differt. Perfectorum animalium spiritus in semini-
bus contenti magis mobiles sunt, imperfectorum minus. Promptius exeunt ex humano semine, quam è ranarum ac piscium genituris. Elaborato verò corpore, insitus ille Spiritus in continentibus partibus firmiorem habet sedem. Tunc quietus ac fixus omnibus inest membris, potissimum animæ & corporis vinculum

Axioma-

I. Spiritus insitus idem cum calido innato, influens, idem cum calido influente est.

Uni rei tria dat nomina Aristoteles. Primum est θερμότης caliditas: secundum θερμόν calidum: tertium πνεῦμα Spiritus. Spiritus dicitur propter subtilitatē & mobilitatē. Calidum propter inhærentem caliditatem. Caliditas propter egregium fervorem, in animalibus nobilioribus conjunctum. Alter verò spiritus insitus: alter influens dicitur, & alterum calidum innatum: alterum influens. Inest enim calidum, aut ab ipsis rerum primordiis in semine & primo rerum stamine: aut corpore jam confirmato ex membro aliquo principe in partes reliquas influit. Rectius autem nomine spiritus utimur, calidam enim qualitatem infert, quæ & adesse & abesse potest.

II. Spiritus insitus & influens elementaris nature non sunt.

Aristoteles ait: omnis anima potentia corpus aliud participare videtur, idq̄, magis divinum, quam ea quæ elementa appellantur. Ut
verò

verò nobilitate ignobilitateve anime inter se differunt: ita & natura ejus corporis differt. Inest enim in semine omnium, quod facit ut facinde sint semina, videlicet quod calidum vocamus. Idq; non ignis neq; talis aliqua facultas, sed Spiritus qui in semine spumosoq; corpore continetur, & natura quæ in eo spiritu est, proportionem respondens elemento stellarum.

Quod vero Aristoteles de insito spiritu ait, de influente non minus intelligendum est. Non enim hic instaurare posset istum si elementaris naturæ esset. Simile simili delectantur, simili reficitur. Hinc sola viventia nutriunt, non mineralia, non elementa.

III. Spiritus animati sunt.

Etiam ad Spiritus referenda de sanguine quæ diximus. Animati sunt, qui cum corpore conjuncti sunt. Separati & exclusi carent anima. Proxima animæ in agendo instrumenta sunt. Regit hæc ac disponit non absens, sed præsens intimè. Et deficientibus istis, animal moritur. Vivit igitur per spiritus. Regula est, per quæ quid est tale, id magis tale videtur. Quomodo anima, inquit Sennertus, qui corpus vivificat, Spiritus, quibus proximè in agendo nititur, non vivificaverit?

IV. Spiri-

*IV. Spiritus in partibus singulis, sed
diverso modo sunt.*

Spiritus insitus in corde viget maximè: minus in hepate, minimum in pilis aut unguibus. Justissima mater natura est, quæ cuilibet parti dedit tantum, quantum satis fuit. Dispersus autem per totum corpus est, cum partes sine eo nec vivere, nec agere, queant. Spiritus naturalis sedem habet in hepate: vitalis in corde: animalis in cerebro: inde in partes omnes diffunduntur per sua vasa, venas, arterias, nervos. Et simul sunt in una parte sine penetratione. Etiam minima membranæ pars, vivit, nutritur sentit. Quæ actiones diversis perficiuntur spiritibus. Hi præsentibus sunt sine confusione, sine penetratione. Hæc enim mistionis accuratæ ratio est, ut minima jungantur minimis.

PARS SPECIALIS.

DE

BRUTORVM SPECIEBVS.

LIBER TERTIVS.

De

Quadrupedibus.

CAPUT I.

DE

Quadrupedibus in genere.

Præcepta.

- I. Quadrupes est brutum gresfile, caput, collum, dorsum, ventrem, pedesq; quatuor habens.
- II. Estq; leo, Simia, elephas, camelus, tigris, equus, asinus, bos, alces, cervus, caper, sus, lupo, ursus, canis, vulpes, felis, lepus, cuniculus, melis, glis, sciurus mus &c.

Questiones.

I. *Quanam quadrupedum sint cause?*

R. *Causa efficiens prima Deus est. Dixit Deus; producat terra animam viventem secundum speciem suam, jumenta, reptilia, atq; bestias terræ secundum speciem suam, fuitq; ita. Anima vivens hoc animalium genus indigitatur, quia animæ vis perfectior in eo quam cæteris est. Causa efficiens secunda, natura est: partim stellæ, partim species sese multiplicantes, juxta illud: crescite & multiplica-*

plicamini. Finis primus & ultimus Dei gloria est. Hujus enim anarrant potentiam, sapientiam, providentiam. Finis intermedius homo est, cui dant alimenta, vestimenta, oblectamenta. Et proprium suum finem species quævis habet, quem novisse non datum mortalibus est. Materia creationis terra fuit: generationis semen: constitutionis, partes corporis. Forma in genere anima sensitiva est: in specie pro varietate specierum varia. Alia leonis, alia simiæ, alia elephantis.

II. *Quænam quadrupedum convenientiæ ac differentiæ sint?*

R. Animam sensitivam & corpus organicum, capite, collo, ventre ac cæteris partibus constans, omnes habent. Moribus etiam admodum conveniunt, cum ad pastum abjectæ sint, ventrem curent, & terram spectent.

Prona quæ cum spectent animalia cætera terram

*Os homini sublime dedit, celumque tueri
Fussit, & erectos ad sidera tollere vultus.*

Differunt autem indole & aliis affectibus, dum quædam mansuetæ ac domesticæ, quædam feræ ac sylvestres sunt. Differunt

runt *modo pascendi*, dum quædam ruminantes, quædam non ruminantes sunt: quædam etiam carnivoræ, quædam herbivoræ, quædam omnivoræ sunt. Differunt *divisione pedum*, dum quædam unguifidæ sunt, quædam solipedæ. Differunt *munditie*, dum quædam mundæ, quædam immundæ dicuntur. Non ratione essentia, sed ratione usus & esus.

III Quænam potissimum de quadrupedibus notanda sint?

Facultates communes & propriæ. Communes aut vegetantem aut sentientem sequuntur animam. Illius sunt facultas nutritrix, facultas aucrix, & facultas procreatrix. Hujus sensus cum externus, tum internus, appetitus & locomovens. Propriæ propriam ac specificam comitantur formam. Hæc ut aliis alia sic proprias ac distinctas infert facultates.

Axiomata.

I. Quadrupedes incole terrarum sunt.

Parturiit terra primum herbas & arbores: Ut animantium annona essent, antequam ipsa essent. At nondum laborum finis, nondum

nondum operis terminus fuit. Etiam gressibus & reptilibus repleta est eadem, ad stuporemq; usq; ut hominis mox creandi sensus mentemq; afficerent quam suavissime. Sic terra genitrix prima, sic gremium primum quadrupedum facta est. Et quas semel accepit possessiones, servabit perpetuo. Unde hodieq; in campis & sylvis, in hortis & agris, spectatissimæ vagantur quadrupedes. His occupatur incolis, his superbit civibus vastus terræ globus.

*II. Quadrupedes dignitate superant
bruta cetera.*

Perfectiorem habent animam & perfectius corpus. Unde splendent magis operationes sensuum in istis quam in reliquis. Ad hominem, qui animalium rex, regula ac mensura est, quam proximè accedunt. Unde anatomix pro cadavere humano substituant sæpè canum, vitulorum, porcorum ac simiarum corpora. Plerumq; enim idem partium situs est eadem figura, eadem magnitudo, eadem connexio. Et cum hominum viventium sectio crudelis atq; inhumana sit, securè ad bruta recurritur, quæ & mortua & viva secare licet. Ut ex alienis opibus de propriis informemur, rectumq; de similibus faciamus iudicium, Danaus

ait:

ait: *terrena animalia reliquis animalibus perfectiora sunt. Nam habent & membra plura eaq; ipsa magis distincta, quam aves & pisces & plures vegetioresq; animæ functiones, & quæ etiam ista generant, sunt omnino perfectiora. Deniq; cum homo omnium animantium sit Perfectissimum, ad humani corporis naturam proximè accedunt.*

CAPUT II. De Leone.

Præceptum.

Leo est brutum quadrupes rugiens, generosum, superbum & ferox.

Quæstiones.

I. *Quodnam Leonis nutrimentum sit?*

Vescitur animalibus, prædaq; vivit. Infestus est cervis, apris, bobus urfis & aliis quadrupedibus. Herbas nonnisi ægrotus gustat ad concitandum vomitum. Cadaverâ non tangit, nisi fame coactus. Pressus hâc; villas pastorumq; casas accedit, ac homines etiam invadit ac dilacerat. Prædâ prostratâ, sanguinem fugit primum, mox corpus ipsum crudelem in modum dilacerat ac devorat. Cibo repletus nimium,

um, insertis in os unguibus extrahit, quod deglutivit, ne copia gravetur. Abstinet interdum à cibo, per dies duos, cum perfectam non esse coctionem sentit.

II. *Quenam Leonis magnitudo sit?*

Egregia ea est, sed non maxima. Major quantitas Cameli, major elephantis est. Eo vero modo comparatum corpus est, ut singulæ partes, summæ fortitudinis sint argumenta. Caput firmum est, pectus validum, juba durior, præclare armos & colla vestiens, latera robusta, nervi solidi, ungues magni, oculi terribiles, cauda pugnae præ-nuncia, rugitus horrifonus. Ossa leonum solidissima esse scribunt, ut vix habeant cavitationem ullam. Collisa ignem gignere, sicut chalybs silica percussus, sentiunt, Ast ex musca elephantem faciunt. Est soliditas in leonum ossibus, sed ob vitæ ac nutritionis requisitum, succo non carent. Neq; ex mortuis ac aridis ossibus judicandum est de viventibus.

III. *Quenam Leonis generatio sit?*

R. Magna leonum libido est, & major in femina quam mare. Unde Pardum etiam admittit, quod sentiens leo tota vi consurgit in ultrices pænas. Post coitum tenacis-

L

sime

simè cohærent sicut canes & lupi. Officulus enim in penis medio positus est, circa quem maxima datur spirituum & humorum copia. Et cum membrum sit osseum, leo mingens pedem elevat, ne urina conspergat pedem. Catuli autem cum membrum molle habeant ut versus terram flexi possit, pedem non elevant. Existimatum olim est leænas semel parere per vitam, eoque partu non nisi unum eniti. Nam fatum unguiculis suis matricem discerpere, & hinc eam laceratam cum fætu ipso ejici. Sed fabulam refutat Aristoteles his verbis: *Quod de Leæna fertur, vulvam cum partu emittere delira fabula est, facta ex ea causa: quod rarum genus hoc animalis est.* Solinus scribit, primo partu leænam quinque catulos proferre, ac per annos singulos uno minus ab uno sterilescere.

IV. Quid de sensibus leonis notandū?

Sedit ea quibusdam opinio, clariùs cæteris animantibus videre leonem, quia apertis nascitur oculis & dormiens oculos non claudit. Sed præstantior acies aquilis & pluribus aliis est. Quod autem apertis quasi oculis nasci ac dormire videatur, ob palpebras pro amplitudine oculorū breviores, fit. Brevibus palpebris magnos oculos tegere

gere cum nequeat, videtur videre semper etiam cum dormit aut aliud agit. Clauderet, si posset, oculos, cum inter dormiendum maximè vexetur à culicibus. Odo-
 ratu multum valet, indeque masculus fæ-
 mellæ adulterium agnoscit, quæ tamen a-
 qua sese abluit, ut marem decipiat. Egre-
 giam de leone & ursa refert historiam Æli-
 anus. *In Pangæo, Thraciæ monte, ait, ursa
 leonis ingressa antrum catulos interemit: mox
 parentes ex venatu reversi, ubi catulorum su-
 orum necem conspexerant, acerrimo dolore
 pressi, autorem odorati & insecuti sunt. Ursa
 metuens arborem conscendit. Illi autem cum
 se ulcisci non posse animadvertent, leona ad
 arboris radicem excubavit. Leo in sylva o-
 berrans tandem lignatorem offendit, eumq;
 amplexatus est. Primum ducit in lustrum &
 ostendit lesos catulos, mox signis quibusdam
 monet lignatorem, ut arborem præscindat,
 quam ubi prostravit, ursam in terram pro-
 lapsam feræ discerpserunt, & hominem ille sum-
 leo iterum ad eum reduxit locum ubi prius
 offendisset.*

V. *Quid de appetitu & affectibus
 leonis sciendum?*

R. Immoderatiorem habent appetitum,

immoderatiores affectus. Sævissimus ac ferocissimus est leo in sæva ac ferocia animalia: non partem quandam vulnerat, sed totum animal dilaniat. Iratus terram caudâ percutit, & mox dentibus ac unguibus crudeliter prædam. Timere gallum ejusq; cantum dicitur, per qualitates occultas. Ignem etiam formidare, & strepitus rotarum, & sonitus tympanorum creditur. Subtilitatem inde ducit Scaliger, quàm subdubitet de re. *Quædam subtilitas inquit, est ob causarum ignorantiam: ut quare galli obtutu exhorrescat leo, suis stridorem Elephas, ut ajunt.* Verùm sine pavore, sine horrore, galli cantu & aspectu movetur leo. Nec flammis & sonitu ac strepitu terretur quicquam. Irritatur potius & iracundior fit, rubicunda galli: gallinæ cristæ, sonora voce, rutilantibus flammis. Sicut Elephas ferocior redditur lucco mororû. Habet ruber color vim movendi spiritus in rubro sanguine contentos. Sonus etiam acutus pertransit subito & commovet animalia. Quod ex gallo pavone discimus, quem irritant rubræ vestes & voces sonoræ. Tantum abest timidum fieri inde leonem: ut audacior factus invadat sæpè gallum, atq; discerpat.

VI. Quo motu progrediatur leo?

Quanquam cursu valeat velocissimo, sæpius tamen pedatim incedit ut homo. Cum leo ingreditur, ait Ælianus, nec recta iter facit, nec simplex ponit vestigium, sed varium imprimit & multiplex: Modo enim progreditur, modo regreditur, tum rursus procedit, idemq; vicissim retrò comitat: nunc quasi sursum versus, nunc permistum facit vestigium; deinde partim præcidit viam, partim obliterat, ut nec venatores ejus vestigiis insistentes lustrum, ubi cum catulis habitat reperire possint: quod divino munere propriam naturæ leonum dicatum est.

VII. Quenam propria leonis affectio sit?

R. Rugitus. Potentia rugiendi leonis proprium est: sicut canis potentia latrandi. Terribilem vocem habet, qua consternantur animalia quæque. Consistunt boves & vacæ, lupi & canes, audito isto horribili rugitu. Aldrovandus scribit: Etiam si interdum præda seu animalia ab ipsis leonibus longissimè absint, ita ut evadere possent, tamen terribili rugitu isto ita consternatas reddunt feras, ut consistant tanquam victimæ & fiant præda leonum.

I. Leo quadrupedum Rex est.

Rex generosus sit ac potens. Generosus leo est, & excelsus in eo animus, qui non frangitur periculis. Neque ulli quadrupedum major, ulli vires præstantiores. A venatoribus cum petitur, neque fugit, neque occultat sese. Gradatim incedit, & cauda pedum vestigia tegit, ne amare videatur periculum. Si vulneratur, recta in venatorem irruit, eumque prostermit, fociis dimissis. Si infestatur solum, telumque avertitur, non prostermit jaculatorem, sed leviter caudâ percutit ac terret. Rex clemens & mansuetus sit. Novit robur suum leo, & ferrum frangit, cum objicitur, catulum non lædit, sed tractat amicè. Sævitur in feroces, quos aperto aggreditur Marte: sed veniam dat miseris & supplicibus. Unde perius:

Parcere subjectis scit nobilis ira leonum.

II. Leo homini infestus non est.

Terror brutorum est, non hominum. Non lædit hominem, nisi læsus ab ipso. Et ferræ si non præstò sint, extrema cogente necessitate invadit hominem. Discernere eum putant inter homines nobiles & ignobiles.

biles. Leonem enim solarem esse, & parere magis hominibus solaribus. Rectius expressit rem Bodinus his verbis: *cur homines leo metuat, nulla ratio probabilis esse potest, nisi quod Dei munere & concessu tributum est homini, ut ad ejus non modo aspectum, sed etiam ad vocem omnia animantia terreantur, ac timidissimi etiam homines Elephantibus vastissimos calcantibus ac fustibus urgeant, quod divina vox ad homines post diluvium testatum reliquit, omnibus animantibus metum hominis incussisse: est enim illud arcanum, cujus ratio probabilis non alia reddi potest, quam quod eternâ lege comparatum est, ut meliora & ad imperandum magis idonea deterioribus imperent: sic enim nature opifex angelis, hi hominibus, hi bestiis, anima corpori, ratio imperat cupiditati.*

III. Leo benefactorem amat.

Lubet hoc exponere verbis Nierembergii, qui gratum leonis animum sic depingit. *Nobilis quidam Hispanus illustri satis loco natus, quoddam desertum transiens, videt leonem cum dracone acri certamine risuq; confligentem. Quo conspecto humana nobilitas & favere, & opem ferre ferre capit, quæ inter ceteras dominatum fert, leoni inquam, adeo ut nobilis ille hastam, quam gestabat, draconem*

aliquoties impetens, eumq₃ mortali sauci-
ans plagâ, leonem ab eo, in quo versabatur,
periculo eripuerit. Leo porrò suum liberato-
rem respiciens, nullo alio edocente vel impellen-
te, ita ad amandum eum moveri cepit, ut
quocunq₃ is se conferret, penè ceu canes fidi &
domestici equum sequeretur, idq₃ amore adeò
sincero & vehementi, ut nulla ratione abigi
posset: Adeò verò is affectus increvit, ut cum
eques navem conscendere pararet, in Hispa-
niam trajecturus (jam enim usq₃ ad littus eum
leo secutus erat) viderteq₃ leo se eodem excludi,
rugitu aliisq₃ editis signis, quendam mortis
preferre dolorem caperit, quibus scilicet osten-
debat, quanto perè hæc eum à Domino ac bene-
factore suo dimissio torqueret. Deniq₃ cum na-
vem magis magisq₃ à littore dimoveri elonga-
riq₃ cerneret, ac dolorem diutius ferre non va-
leret, in aquam sese conjecit ut quem adeò dili-
gebat, abeuntem saltem natatu sequere ur, &
mirabili hæc gratitudinis & amoris demon-
stratione vigente tamdiu cum maris fluctibus
luctatus est, donec & defatigatione nandi, &
interiori afflictione victus fundum petiit,

aquis mergendus

CAPUT III.

De Simia

Præceptum.

Simia

Simia est brutum quadrupes hominem
externa forma referens, in plerisque
actionibus imitans.

Questiones.

I. Quodnam Simiæ nutrimentum sit?

R. Vescitur nucibus, pomis, piris, omnibusque cibis promiscuè. Avidissima mellis est, quo expleri ac satiari vix potest. Etiam pediculos ori injicit ac devorat. Vino delectatur valdè eoq; inæbriatur. Sed non facit impune, cum ebria facile capiatur.

II. Quenam Simiæ magnitudo sit?

Sunt magnæ, parvæ, mediocres: sicut ipsa varietate se jactat Natura. Hominis magnitudinem quibusdam attribuit Cardanus. Scaliger tantas se neque vidisse, neque legisse, neque audivisse scribit. *Simias plures vidimus, ait, quantum puer est, annorum octo. Alias formam humanam habet, sed non amicam admodum. Facies enim fœda est, nares suppressæ, rugæ turpes, ubera fœda in pectore, corpus totum pilis densis stipatum. Oculos profundos habet & cavos, eosque exiguos: ungues crassos & corpus validum. Sola inter quadrupes cauda caret.*

III. Quæ simiæ generatio sit?

Libidinosæ sunt Simiæ, & humano more complexibus mutuis coëunt. Nec tantum sui generis sed & hominum fœmellas amat simius. *Amat pueros & mulieres*, ait Cardanus, non secus ac homines suæ regionis, conaturq; cum vincula effugerit, palam concumbere, quod nos vidimus. Antonius De-turre cremata scribit: *è simio quodam fœminã deportatam ad quandam insulam ex iis, quas vocant Lacertã, sustulisse aliquot liberos. Sed placet Nierembergii correctio: Si qui veri partus bestiarum fuerunt, unde fœtus homini formes prodiere, inanes potius mente fuerunt, & semper cum pignore aliquo irrationalis nature.*

IV. *Quantum simiæ sensu valeant?*

Vident, audiunt, olfaciunt & reliqua sensuû opera edunt. Præclari nihil habent nisi quod astutiæ valdè sint. *Simiæ, quod miraberis*, inquit Nierembergius, usq; ad periricalum fidei *Arithmeticam* noverunt. Oculatis testibus & certis nunciis compertum est, in *Peruana* regione simias tantam cum incolis familiaritatem contraxisse, ut cum iis pro argento colludant. Ubi eos vicerunt, unã tabernam petunt bibendi causa, & pretium numerant ex lucro parto. Sed superat fidem narratio.

V. *Quod*

V. Quid de simia appetitu & affectibus?

Pulcherrima quæque amat simia, vestes, specula, feminas. Et nullum animal impensius amat foetus suos. Gestat eos subinde, complectitur, contuetur, ac si pulcherrimi essent. Omnibus in tota æde eos monstrat, & gaudet cum contrectantur. Tantus sæpè amor est, ut in ipso complexu charam prolem enecet. Et ardentior in mare videtur amor, quàm in femina. *Marem vidi, ait Scaliger & feminam cum prole. Filiolus, si quid videretur desiderare, manu pugnoq; feminam à marito male tractationis ream, etiam addita vultus acerbitate, castigari. Nempe supercilio, rictu, murmure, irati patris, atq; reprehensoris mariti, animum præse ferre.*

VI. Quid de motu simiæ?

Quadrupes est, sed humano more stat bipes, incedit bipes, saltat bipes. Petulantius insuper membrorum agitatione mira ac ridicula patrat. Nunc fistula canit, nunc aurigam agit, nunc militem. Ludit libenter cum infantibus, quos matribus absentibus lavat fervidissimâ suffusâ aquâ, qua aduruntur, nonnunquam & necantur.

VII. Que-

VII. *Quenam propria simiae affectio sit?*

Ridiculum corpus habet & ridiculam animam. Affectio propria stoliditas videri posset, quam semper producit in theatrum. Sed cum nec astutia careat, magis naturalis ei videtur vana æmulatio. Omnes enim hominum gestus & actus imitatur, sed sine judicio, sine respectu. Lavant sese venatores, agit idem simia, & capitur. Induunt homines calceos, & exuunt ac discunt, mox simia relictos calceos applicat pedibus & irretitur laqueis. Viderat quædam lavari infantem à nutrice, postea absente nutrice, infantem nudavit, calidissimam aquam superfudit, infantemque interfecit.

Axiomata

I. *Simia animal malignè astutum est.*

Versuta Simia est, & blanditur homini præsertim fæminis. Sed lædendi occasionem naçta, nihil prætermittit, quo obesse possit. Injuriarum quoque diutissime memor est, & similtates nunc obscuras, nunc apertas gerit. Cùm excandescit, verberibus & cæteris vix coërceri potest.

II. *Si-*

II. *Simia est simia.*

Imitatur hominem, diu bipes incedit, hominum vestes induit, gladio accingitur, & hominis loco ab incautis quandoque salutatur. Sed servat naturam suam, licet purpura vestiatur. Redit cito ad ingenium, & naturæ suæ sequitur impetum. Omnibus ornata phaleris, si poma aut amygdala projiciantur, accurrit, & ineptiis suis risum movet spectantibus.

III. *Simia faciem hominis refert.*

Multa simiarum genera constituunt. Vehuntur in Germaniam cercopithecus, cynocephalus, semiulpes, & alia ejusmodi. Convenientiam habent cum simiis, simiæ veræ non sunt. Moribus enim maximè differunt, & quædam cum simia capitale gerunt odium. Simiæ dicendæ simpliciter, quæ hominis referunt faciem & cauda carent. De cercopithecis Scaliger scribit: *Hos vidimus sibi ipsis caudarum excedere extremas partes. Hoc agebant ab iis solis committi, qui gustassent aliquando carnes.* Nos idem Wittebergæ observavimus, ubi cruentam suam caudam cercopithecus esitabat.

CAPUT IV.

De Elephante.

Præceptum

Elephas est brutum quadrupes, barri-
ens, robustum, maximum, horri-
dum ac docile.

Questiones.

I. *Quodnam elephantis nu-
trimentum sit?*

Ex rapto non vivit, neque carnibus ve-
scitur, sed contentus est herbis, fœnumq;
bovis instar comedit. Hinc nullam infert
vim animalibus minoribus, sed ea tractat
amicè. Fœnū ac herbæ cum deficiunt, quæ-
rit radices & evertit arbores. Etiam obla-
tum panem ac placentas non respuit, sed
avidè captat. Plurimum bibit, & nec à vi-
no abhorret, quo sumpto animosior fit ad
pugnam.

II. *Quenam Elephantis ma-
gnitudo sit?*

R. Stupenda ejus magnitudo est, adeo
ut inter terrestria maximum animal judi-
cetur. Proceritas æstimatur sedecim pe-
dum. Caput habet prægrande, minoribus
pro

pro tantæ molis portione præditum auribus & oculis. A naso pars quædam immanis porrigitur & nunc extenditur, nunc contrahitur. Proboscis dicitur, ac apprehensioni & respirationi infervit. Non panem modò oblatum proboscide capit, sed minima quoque numismata. Et profundiora trajicit flumina, ut totum demergatur, corpus per sublata in altum proboscide respirat. Crura priora posterioribus longiora sunt, ex æquo fere supra & infra crassa, instar columnarum. Dicunt vulgo ea solida & inarticulata esse, ut flecti nequeant, nec surgere posse animal prægrande, si concidat. *Ad dulcis hæc phantasia est, quam visus refellit, cum Elephas nunc flectat, nunc erigat crura & genibus submissis fiat suplex.*

III. Quomodo generet Elephas?

Genitale maris pro corporis magnitudine parvum est, genitali equi quantitate respondens. Fæmina ad genua procumbit, cum mas supervenit. Apertè ac in oculis hominum non coeunt, sed secedunt. Utero gerunt menses octodecim, & pariunt nunc singulos nunc plures, magnitudine vituli trimestris. *Catulus ut natus est, videt & ambulat, & cum ab hominibus tangitur, non indignantur parentes.*

IV. Quid

IV. *Quid de sensibus Elephantis notandum?*

R. Exquisiti olfactus est, dum melones & cucumeres è longinquo odoratur. Hostem etiam olfactu animadvertere dicitur. Memoria quoque non parum valet, illatarum injuriarum memor admodum. Miles quidam in urbe Cochim per lasciviam Elephantem putamine nucis in fronte percussit. Studiosè putamen Elephas sustulit, illudque in osse recondit. Post dies plures in quodam via publica militem obambulantem conspexit. *Accessit & ex ore elatum putamen proboscide sua acriter in illum coniecit. Tum exaltabundus abiit, quasi talione illa injuriam probè ultus.*

V. *Quid de appetitu & affectibus Elephantis sciendum?*

R. Nihil habet immoderati. Appetit necessaria, vitat superflua. Cibo nimio non se obruit facilè, & si quando plus justè sumpsit, inediâ se curat. In potu videtur nimius, dum plurimum aquæ uno bibit haustu. Scriptura dicit, *ipsum ebibere flumina*. Et Aristoteles refert, uno pastu Elephantem sumere novem modios Macedonicos, plerumque autem ebibere sex vel septem. Sed copiam hanc

hanc corporis requirit vastitas, non sua & voluptas. Neq; ex lascivia coit, sed prolis causas idq; in occulto facit, non spectantibus hominibus, nec reliquis Elephantis. Prolem amat, sed non more simiarum. Nutrit eam ac fortiter tuetur contra hostes. Amat etiam hominem & proboscide lambit ejus manus ac faciem, & quantum potest testatur affectum.

VI. Quid de motu Elephantis?

In motu alacritatem ostendit, licet vastissimum sit animal. Et gregatim incedunt, ordiniq; excelsissimus præest. Reliquos in medio collocant, ut agmen claudant paulo majores. Aquas transituri proboscide gestant parvulos, ne sibi relictis suffocentur. Natate enim nequeunt, quanquam delectentur impense & aquis, & nubibus. Membrorum motus varius est, unde in theatris partes suas optimè agit, ac honoratissimum obtinet locum.

VII. Quenam propria Elephantis affectio sit?

&. Barritus. Nomen an Romanum sit, an non sit, disquirant alii. Vocem autem elephantis non malè exprimit. Dat sonum istum, quem prima refert syllaba. Alias

M

barrire

barrire quoq; dicuntur milites, cum ineunt prælium. Solent enim clamore accendere animos ut pugnam ineant. Quamquam vasa vacua maximè tinniunt, neq; audax fortis. *Qui nimis est audax, sæpè infeliciter audet.*

Axiomata.

I. Elephas animal horridum ac deforme est.

Horrida magnitudo est, horridum corpus univèrsum: pelle tegitur turpi, asperâ ac validâ, quam gladius penetrare nequit. omni ferarum tegumento caret, undè à muscis animal vastum angitur valdè. Sed præsidio illi cutis cancellata est, quam extendere & contrahere potest. A muscis igitur, cum infestatur, arctatis in rugas, repente cancellis, quotquot adsunt, enecat. Cauda caudæ Bubali similis est, longitudinè trium fortè dodrantum, paucis in extremitate pilis.

II. Elephas virtutibus eminentis est.

Laudant Elephantis probitatem, prudentiam, æquitatem, castitatem, religionem, & gloriæ cupiditatem: addunt sermonis patrii intellectum & imperiorum obedientiam. Adumbravit virtutes has Plinius: ex-
poli-

polivit Lipsius: Omnia extollunt, ut ex Elephante hominem faciant. Sed tam verè quam eleganter Lipsius adjicit: *ut seria multa & vera inesse nihil ambigo: ita quedam majora vero: nec usq; quaq; in his talibus veteres illos fidei litasse, facile tecum credam.*

Quis enim tam magni oneris sit, ut quicquid illi imponunt, vehat? Nec tamen mali quidpiam in istis, etiam falsis: quia innoxia mendaciola sunt.

III. Elephas docilis est.

Discite ea, quæ a grè capit ipse homo: sive corpus spectemus, sive animam, satis id patet. Conformat corpus ad omnes ex arte motus ac gestus. Choreas ducit, & per funem in theatro extentum decurrit. Gladiatorios etiam ac militares adit motus, ad certamina & prælia paratur. Explodit bombardas minores & mox terga vertit. Literas etiam pingere discit & rectè & cogitatè. *Ælianus ait: vidi ego ipse quendam in tabella literas Romanas promuscide scribentem rectè & non contortè. Quin & cum scriberet, oculi ejus cum rigore dejecti in tabellam erant: ut planè intentos diceret & scriptitantes.*

IV. Elephas robustissimus est.

Fidem superat, supra unum animal ædifica-

ri turrim fortissimam; sed supra elephantem ædificata est, juxta expressa Scripturæ verba. Nec ea vacua, sed machinis referata fuit, & duobus & triginta militibus armatis. Incredibile ergo bestię robur est. De Behemoth in Codice sacro, quæ habentur, elephantis sunt pleraq̃; . Ita enim Jobus cap. 40. v. 10. *Ecce nunc Behemoth, quem feci tecum, herbam tanquam bos comedit. En nunc potentia ejus in lumbis ejus est, & fortitudo ejus in umbilico ventris ejus. Ossa ejus baculi aerei, ossa ejus sicut virga ferrea. Profecto germen montes ferunt ei, & omnes bestię agri ludunt ibi. En rapiet fluvium, ita ut non festinet, confidit se educturum esse Jordanem in os suum. An in oculis ejus capiet eum quisquam, & endiculis perforabit nasum?*

V. Elephantem irritat ruber color.

Rex Antiochus centum millia peditum & viginti millia equitum cum *triginta duobus elephantis* ad prælia institutis contra Judæos produxit in aciem. Elephantis autem sanguineus uvarum & mororum liquor ostendebatur, quo irritarentur ad prælium. Causa rei est, sympathia inter sanguinem & colorem rubrum. Simile enim mover simile. Rubrarum rerum intuitu, ruber agitur sanguis, quo agitato, commoven-
tur Spiritus & excitatur ira.

VI. Ab elephante ebur est.

Ebur quasi à barro dicitur. Non enim tam barrire dicuntur elephantes, sed barri & ipsi vocantur. Horatius ait:

*Quid tibi vis mulier nigris dignis-
sima barris?*

Germani dicunt Helffenbein quasi des helphanten oder das Elephanten Bein. Nihil aliud ebur est, quam dens elephantis. Sunt illi intus utrinq; dentes quatuor ad mandendum, & præter hos duo grandiores exerti prominent. Non autem sursum, ut in apris, sed deorsum retorquentur. Ex his ebur est maximi pretii: vasa varia inde formantur. Olim simulachra Deorum vel ex ebore tantum, vel ex ebore & auro facta sunt. Inter Salomonis opes thronus fuit de ebore, gradis, vestitus auro fulvo, qui habebat sex gradus.

CAPVT V De Camelo.

Præceptum.

Camelus est brutum quadrupes, frigidens, callosum, robustum, mansuetum ad portanda onera factum.

M 3

Questio

Questiones.

I. Quodnam Cameli nutrimentum sit?

Vescitur gramine, fœno & frugibus. Cibo se non onerat, sed pauco admodum contentus est. Bibit parum, licet calidum sit animal & siccum. Scaliger ait: *paucissimo cibo, nullo potu contenti sunt.* Adeo sitis patiens est camelus, ut quindecim totos dies coactus ferat. Ex more quinto quoq; die cum minimum, tum plurimum nono bibunt. Cumq; minus infestentur siti, laboris patientiores sunt. Captant autem aquas turbulentas, puras fugiunt. Et nisi turbulenta fuerit aqua, conculcatione assiduâ ipsi limum excitant, ut turbetur.

II. Quanam Cameli magnitudo sit?

R. Vastissimum animal est, & ob longiora crura altissimum. Unde & Scriptura de hypocritis dicit: *colentes calicem & glutientes Camelum.* Et de divitibus ait: *facilius est Camelum transire per foramen acûs, quam divitem introire in regnum cœlorum.* Tuber in dorso est, unde callosum ac gibbosum dicitur animal. Epilis ejus formantur vestes quæ dicuntur Camelotæ. Qualem habuisse

esse Johannem Baptistam non obscure testatur sacra litera. Dentibus in maxilla superiore caret, sed loco eorum plures habet ventres ingestumq; cibum tota nocte ruminat. Maris membrum ita nervosum est, ut nervus ex eo confici possit, quo arcus intendatur. Pedes divisos habet, unde ad animalia bisulca refertur. In sacra scriptura tamen legimus Camelum immundum esse, quia ruminat quidem, sed ungulam scissam non habet.

III. Quid de generatione Cameli?

R. Lascivum animal est, & coitus tempore sævit, nec intervenire datur sine pernicie. Quamvis antem in furorem rapiatur amore, tamen nec matri, nec sorori miscetur. Singulos gignit: sicut omnia animalia, quò majore sunt corpore, hoc minus sæcunda sunt. Annuam fœturam Camelo adscribit Aristoteles. Scaliger sic habet: *mansueta admodum bestia est, nisi cum accenditur in venerem. Id quod initio veris fit. Tum quasi memor omnium verberum atq; injuriarum, quas accepit à rectore, in eum sævit. Mordicus arreptum in aërem sublimem ventilat: projectum pedibus conculcat. Quadraginta dies furore tenetur hoc: quibus exactis, pristinae lenitati restituitur.*

IV. *Quid de sensu Cameli?*

R. Nihil occurrit notatu dignum. Videt, audit, gustat, sed non habet quo excellere possit. Neq; memoria adeò valet, unde indocilis valdè est. Proverbium datur: *Camelus saltat*, de eo qui stulte & ineptè opus aliquod aggreditur. Modum tamen quo saltare docentur, describit Scaliger. *Calido*, inquit, *in loco soli idem calido*, juveniculum *Camelum* statuunt. *Extra fores*, quamdiu ille intus est, *tympanum* aut *altabundus* pulsant. *Bestia* ob caloris tedium pedes *sustollit alternatim*. Itaper menses aliquot *assue faciunt*, donec tandem etiam in aere libero, ac solo non calefacto, *audito sono videtur exercere pedum motu saltationem*.

V. *Quid de appetitu & affectibus?*

R. Non appetit multa, nec magna. Contentus paucis est, quanquam ob vastitatem corporis pluribus videatur indigere. Felle carere dicitur, quod de affectibus rectius explicatur, quam de humore. Tempore coitus tamen feroces cameli sunt, & in ipsum rectorem sæviunt. Sese vere invicem amant, & ægrotantibus præsertim ferunt opem.

VI. *Quid de motu?*

R. Velo-

℞. Velocissimum motum Camelo tribuunt. Vno die viginti quinque milliaria Germanica perficere dicitur. Id autem non pernicipitati pedum, quam longitudini adscribendum. Propter pascuum enim amplitudinem cursus videtur celerrimus. Fessi nullis admonitionibus, nullis minis ac verberibus, sed suaviore cantu ad continuandum iter ducuntur.

VII Quanam propria cameli affectio?

℞. Stridor. Stridere refertur ad funes, significatione prima ac propria. Unde stridor de funibus dicitur, cum agitati strepitum edunt. Virgilius scribit:

*Exoritur clamorque virum stridorque
rudentum.*

Per ampliationem autem vocis stridere dicuntur cameli. Sic stridor translatus est ad camelum tanquam ex propria.

Axiomata.

I. Camelus deformis est.

Pulchrum ex partibus pulchris, & pulchra omnium proportione constat. Tam necessaria hæc pulcher est, ut proprius ejus sit census, forma ac perfectio. Camelus grande animal est, longo ac gracili collo, capi-

capite exili, amplo pectore, binis in dorso gibbis & altissimis cruribus. Parum amœni hîc, ubi nec partes, nec proportio delectant.

II. Camelus cornua desiderans etiam aures perdidit.

Apologus est, Camelos per oratorem cornua postulasse à Jove. Iratum Jovem & stultâ postulatione offensum, aures quoq; reseculisse. Externæ enim aures breves ac rotundæ sunt. Dicitur de eo qui aliena sectatur, & ne sua quidem tuetur.

III. Camelus ad portanda onera factus est.

Natura ipsa damnavit ad labores camelum. Corpus enim habet tuberibus eminentibus constans; ut onera ingentia reponi ibi posse indicet parens rerum natura. Aristoteles dicit: *proprium inter bestias quadrupedes hoc habet, Camelus in dorso quod dicitur tuber.* Et proverbium habet: *etiam scabiosus Camelus plurimorum asinorum gestat onera.* Nam morbis quoq; affectus & morti vicinus camelus onera non fugit.

CAP V T VI

De Monocerote.

Pre-

Præceptum.

Monoceros est brutum quadrupes, atrox & terribile, diram edens vocem ac durissimum in fronte gerens cornu.

Questiones.

I. Quodnam Monocerotis nutrimentum sit?

R. Vescitur gramine & frugibus. E vegetantibus enim pleraq; bruta suum petunt cibum. Existimat Nierembergicus lupis atq; leonibus etiam alimenta primum suppeditasse vegetantia. Monoceros autem montes altissimos inhabitans, herbis contentus est.

II. Quanam monocerotis magnitudo sit?

Magnitudine ad confirmatæ ætatis equum accedit. Capite cervo, pedibus Elephanto, cauda apro, reliquo corpore equo similis est; unicum cornu è media fronte protendit spiris contortum, ad longitudinem pedum quatuor, tam validum, ut quicquid impetat, pervoret. Hinc inexpugnabilis est, nec facile in hominum venit potestatem.

III. Quanam Monocerotis generatio?

R. Coitus

R. Coitus tempore mansuescit, feritatemq; vi amoris deprimit. Elapso hoc tempore fæminas juxta ac mares sui generis infestat, vitamq; solitariam agit.

IV. Quid de sensibus monocerotis notandum?

Nihil occurrit, quod mereatur notari. Et peregrina hæc bestia est, ac toto orbe à nobis divisa, nec unquam in Europam adducta. Pleriq; rerum harum scriptores aurti potius, quam oculati testes sunt. Unde diversissimæ Autorum de animali hoc narrationes ac sententiæ sunt.

V. Quid de appetitu ac effectibus notandum?

R. Ferocissimum animal est, & nullis vinculis, nullis artibus, nullis beneficiis cicurari potest. Scribunt quidem, visis puellis mansuescere, & aliquãdo juxta eas delabi in somnum, earumq; amore & odore allici. Post venatores accedere, bestiam ligare, ac cornu refecare. Sed alia aliis sententia.

VI. Quid de motu monocerotis?

R. Celeritate pedum valet. Ad ea refertur animalia, quibus velocissimus cursus est. Qua-

est. Qualia sunt cervi, tauri, sylvestres, ibices, capreæ, canes, equi, pantheræ & lepores.

VII Quanam affectio propria monocerotis?

Vox propria nomen certum non habet. Nierembergicus ait: vox obscena & dira cæcis & monoceroti. De cæcis non obscurum, quod variis vox sit, pro vario affectu. Libidine accensi horrendas edunt voces ac ingentibus aedes replent clamoribus.

Axiomata.

I. Datur unicornis.

Divinis ac humanis literis celebratum animal est. Multa sunt animalia unicornia, ut onager Iudicus, vaccæ quædam in Zeila, Camphur animal amphibium. Omnibus dignitate antecellit, quod propriè Græcis dicitur *Monoceros*, Latinis *unicornis*. Huius descriptionem Scaliger his dedit verbis: Unicornibus equi magnitudo: crura, caput, pedes, cervi, pili color pallidus, equi iubar arrior, brevior. Coxæ villosæ: Cornu unum integrum Niceæ vidimus alia alibi.

II. Unicornur arum, pretiosum, & viribus egregiis præditum est.

Placent verba Rhenodæi: Cum monoceros

animal sit & rarum & ferum, nunquam cicu-
rabile, nisi forsan cum adhuc pullus capitur,
nec ei ut cervis cornus quot annis decidant, non
mirum si illius cornu rarum sit & pretiosum.
Unum tamen longissimum & hominis proceri-
tatem æquans, tanquam thesaurus ditissimus
servatur in templo B. Dionysii juxta Parisios,
& multa segmina singuli pharmacopole Parisi-
enses in officinis servant, ut quoties usus postu-
let, hoc insigni presidio juventur. Laudatur
autem plurimum adversus venena & ad
partes nobiles exhilarandas & roborandas.
Proinde solet dari pesti, morbis, contagio-
sis & omnibus venenatis.

III Unicornem in diluvio periisse fig- mentum est.

In Bohemia, Thuringia ac Misnia locis qui-
busdam cornua effodiuntur è terris, usum
habent insignem in Epilepsia, febribus ma-
lignis, peste & aliis morbis vehementissi-
mis. Venditantur quandoq; pro cornu
monocerotis. Et sunt qui existimant in di-
ludio periisse monocerotem, & nunc exta-
re tantum cornua. Sed tanta creatoris in-
dustria fuit, ut nulla species periret. Neq;
tot cornua adhæc usq; tempora ex uno al-
terove animali relicta esse, vero consonum.
Mineralia sunt cornua illa, quæ terra sup-
pedi.

peditat, non animalis quadrupedis partes. Neq; tantam duritiem ac soliditatem habent, quantam unicornu genuinum.

CAPUT VII. De Tigride.

Præceptum.

Tigris est brutum quadrupes, rabidum, robustum indomitum & maculosum.

Quæstiones.

I. Quodnam tigridis nutrimentum sit?

R. Vivit ex rapto, Cervos, boves, oves, equos, & canes invadit, interimit ac devorat. Elephantem etiam aggreditur, unde robustior Elephanto, ac ferocior leone dicitur. Neq; hominibus parcat, sed persequitur eos, & quos superat discerpit. Eo tempore præcipuè, quo catulos alit, adoritur homines, si prius occurrant, quam animal brutum.

II. Quenam tigridis magnitudo?

R. Maximum equum refert. Ungues habet aduncos, dentes acutos, pedem multifidum, oculos igneo splendore micantes, cutim variis maculis distinctam. Tantum pul-

pulchritudine inter gresilia præstat, quantum inter volatilia pavo.

III. *Quenam tigridis generatio?*

Falsò creditur omne genus tigridum fœmineum esse; nec coire cum ullo mare, sed ex vento concipere. Capitur enim nonnunquam mas, etsi rarius. Rarò autem capitur, quia visis venatoribus catulis relictis, in fugam se conjicit: fœmina vero catulis adstat, & animo mæsto à lætis venatoribus irretita capitur.

IV. *Quid de sensibus tigridis?*

Olfactu valere dicitur, ut vix primas in sensu hoc concedat alteri. Historia refertur de venatore & tigride. *Venator observat cubile tigridis, cum prædas sectatur, catulos eripit & fugit. Bestia rediens odore investigat, quo fugerit venator cum catulis & stupenda celeritate ipsum insequitur. Venator advertens non abesse procul tigridem, unum è catulis projicit in viam. Hunc illa reportat, & in cubile refert. Ocyus redit, reliquos etiam repetens. Venator etsi equo insidens quam maxime fugiat, vix tamen unum retinet.*

V. *Quid de appetitu & affectibus?*

R. Armenta & greges infestat, nec homines ab ea tuti. *Quærit indos in domibus & casis*

& *casus*, & in barbaros illos continuo facit impetum. Nec arbores asyla sunt, quas hi conscendunt. Fugientes enim insequitur, dejicit ac lacerat. Catulos amat vehementer & ad imaginem eorum lætatur. Hinc venator, quem insequitur ob ereptos catulos interdum *sphæras vitreas insequentem* objicit. Hæc, imagine quam speculum reddit, delectatur, catulosque inesse putat. Sed cum sphæram pedibus confringit, ut plenius fruatur catulo, delusam se cernit, venatoremque denuo petit. Hic alias subinde sphæras objicit, bestiamque deludit, donec vel navim vel civitatem ingredi liceat.

VI. *Quid de locomotione?*

Tantæ velocitatis est, ut similis dicatur Zephyro genitori suo. Cursu facile superat hominẽ velocissimo equo insidentẽ. Et navim usq; ad milliaria triginta insequitur per littora, quã aufugit læsor. Obviis autem quibuscunque hominibus & feris atrox est. Maximè verò famelicæ horribili illa pollens velocitate & ferocitate. Pastæ dicuntur tanta esse ignavia, ut à gregariis etiam canibus in fugam agantur.

VII. *Quenam propria tigridis affectio sit?*

N

R. Ran

n. Rancatus. Historiam describit Gefnerus in qua hæc inter alia. *Necessitate cogente tandem ars inventa est, quâ tanti sanguinis penas lueret. Exploratis angustiis semitarum, quibus è cavernarum latebris ad prædam noctu prodire solebat, iter scissum est. Excavatam scrobem cratibus & egestâ terrâ, parte supervacua dispersâ, straverunt. Veniens incautus, mas quidem erat, tigris decidit in foveam, & sudibus acutis in scrobis fundo fixus inhesit. Rancatu suo universam obtundebat viciniam, & montes illo stridore reboabant. Saxis ingentibus è fosse superciliis in eum sudibus infixum dejectis peremptus est.*

Axiomata.

I. Tigris ferocior leone est.

Oppida invadit, & equos, porcos, & canes adoritur ac devorat. Navim in orâ si prospexerit, prosequitur eam, ut si quis in terram se conferat, devoret. Infilit quandoque in naves, & homines abripit. Aliquando tygris cohortem militum aggressa est, & in medio omnium dilaceravit unum Hispanum, tres Indos, tutaque & immunis evasit. Carnis humanæ avidissima fertur.

II. Tigridi discretio hominum est:

Parcit albis, necat nigros. Æthiops quidam

dam senus cum somniaffet à tigride se abreptum, sequenti nocte sub navis qua vehebatur prora se abscondit. Rogatus à Domino causam, somnium nocturnum enarrat; cuius veritatem illa ipsâ nocte eventus probavit: *omnibus enim dormientibus, tigris in navim insiliens, ceterisq; qui plus quam triginta in navi jacebant, intactis, sub prorâ miseri Ethiopis apprehendit latus & abripuit.* Nierembergius statuit, *tigridem parcere Hispanis, invadere Indos, & inter multos Europæos internoscere barbarum.*

CAPUT VIII.

De Equo

Præceptum

Equus est brutum quadrupes hinniens, generosum, docile, fidele, humanis usibus maxime aptum.

Quæstiones

I. *Quodnam equi nutrimentum sit?*

Nutritur gramine, fœno, paleis, avenâ, hordeo & aliis. Gramen autem ac fœnum firmum nutrimentum non dant, sed avena & hordeum. Hordeum tamen magis præbendum iis, qui exercentur, quàm otiosis. Et cum magna hordei sit ariditas, pariter

& avenæ, madefacienda hæc pabula sunt, ne exsiccentur equi. Frustrum panis nonnunquam iis offerri, salubriter vidimus, partim ut reficiantur, partim ut in labore perdurent. Aquam turbidam & crassam suavius bibunt, quàm claram & puram. Quanquam reperiantur, qui turbidam aquam fastidiunt, fortassis ex consuetudine.

II. Quænam equi magnitudo sit?

Magnitudo corporis nota est. Commendantur autem altiores, si robur respondeat, corpusq; musculorum densitate nodosum sit. Habitus etiam corporis mediocris optima est, quæ inter obesam & macilentam media est. Caput laudatur erectum: & exiguum præfertur magno. Oculi sunt magni & prominentes. Aures breves, ar, rectæ, acutæ & explicatæ, Collum mediocre, nec longum nimis, nec breve. Dentes numero sunt quadraginta, & in molares & caninos & incisores dividuntur: à septimo anno ad octavum demum omnes adsunt. Et collo juba prominet, quæ valdè superbiunt & gloriantur. In pectore laudatur latitudo, & ad formam, & ad robur, & ad firmiores gressus. Dorsum quidem probatur crassum & latum, si tamen spina paulo sit elatior, comodius præstat equi sedile.

fedile. Venter fit moderatus, non nimis amplius. Latera laudantur demiffiora, oblonga, & fupra ventrem turgidiufcula. Femora fint nervofa, clunes maximæ, rotundæ, folidæ. Cauda prolixa fit, denfa, fetofa & crispa, longitudine totum ferè corpus æquans. Pedum præcipua habenda ratio, & militi & agricolæ, & peregrinatori. Nec color negligendus, ubi niger præfertur albo, animumque fortem ac generofum indicat.

II. *Quid de generatione equi?*

R. Salaciffimum animal equus eft. Mas tanto libidinis furore agitur, ut vel odore equarum percepto nulla vi cohiberi poffit. Et equarum famofior eft falacitas, quam equorum. Generant autem per totum ferè vitam, ad annum usque quadragesimum. Pariunt ftantes & quidem fingulos. Optima ad congressum ætas eft ab anno sexto ad vicefimum usque. Partum edunt mense duodecimo. Ex vento non concipiunt, ut fabula vulgi eft. Mas & fœmina congregiuntur in confpectu etiam hominum, atque in rabiem ferè vertuntur.

Virgilius ait:

Nonne vides, ut tota tremor pertentet e-
quorum!

*Corpora, si tantū notas odor attulit auras?
At neq̄, eos frena virum, nec verbera seva,
Non scopuli rupesq̄, cava, atq̄, objecta re-
tardant,*

Flumina, correptos undâ torquentia montes

IV. Quid de sensibus equi?

R. Videre noctu dicuntur equi, leones, lupi, capræ, feles, & quicumque noctu pascuntur. Sed falsa est opinio, in experientia fallaci fundata. Objecta nisi fuerint illustrata, à nullo animali cernuntur. Odo- ratu potius valent maximè, unde mares scæminas olfactu percipiunt. Odor porco- rum ingratus valde equis est, sicut suilla omnia. *Et fœtore extinctæ lucernæ abortiri possunt, non secus ac ipsi quoq̄, homines.*

V. Quid de appetitu & affectibus?

R. Amicus ac fidelis homini est. Augetur amor si hominem habet benefactorem. Li- beraliter enim à Domino tractatus, tanta eum persequitur benevolentia, ut pro sa- lute ejus vigilet. Mithridate dicunt, quòd somnia capiens, non satellitibus modo, sed eti- am Tauro, Equo, & Cervo, custodiam, sui commiserit. Advigilarunt bruta hæc, & quodam adventante, regem taurus mugi- tu, equus hinnitu, cervus suâ voce, è somno ex- citarunt. Nec desunt exempla ubi mortu-
is Do-

is Dominis, mortem sibi ipsis intulere equi pertinaci inediâ.

VI. *Quid de motu equi?*

Motus celerrimus est præsertim in planitie. Hinc peregrinantibus negotiantibus ac præliantibus maximè inservit. Patria autè attendenda tellus est, cum alia terra alios alat equos. Abundant equis regiones omnes. *Ungaria, Bohemia, Polonia, Germania, Dania, Norwegia, Turcia.* Sed ob pernicitatem pedum celeberrimi sunt Turcici: Hinc versus:

*Turcus acer campis, parvis contentus, obeso
Tergore, perlato celeri pede fertur agellos
Sed plerumq₃ suis (ut fertur) testibus orbis.*

VII. *Quænam propria equi affectio sit?*

℞. Hinnitus. In pugnam cum ducitur, hinnitû magna que impetu in hostes irruit. Solus cum relinquitur in stabulo hinnit, sociosque requirit. Libidinis stimulis cum agitur, hinnit, affectûsque vehementiam indicat. *Ex hinnitu equi Darius factus Rex est, juxta Herodotum. Mortuo enim Cambyse statutum est, ut magnates equis suis veherentur in suburbium, & rex crearetur, cujus equus primum hinniret. Noctu præcedente*

Darii servus equam adduxit præstantissimam, & loco certo alligavit. Mox Darii equum adduxit & cum equa illa commisit. Hinc advenientibus Magnatibus & de futuro rege cogitantibus, hinnit primo omnium equus Darii. Congressum enim petebat, & libidine suâ Domino imperium impetrabat.

Axiomata

I. Equus generosus ac fortis est.

Acriter pugnat mordendo, calcitrando, saliendo, ac toto corpore. Erigit jubam, spumam ore emittit, nares inflat, maxillas huc & illuc torquet, terram unguis fodit, fremit & hinnit. Hostem & equorum adversæ partis voces agnoscit, & nec sonantibus tubis, nec fulgentibus gladiis ac clypeis terretur. Hanc animi generositatem Scriptura describit apud Jobum verbis magnificis. Numquid dedisti equo fortitudinem? Numquid induisti collum ejus tonitru? Numquid terrebis illum, sicut locustam? Robur naris ejus terror. Fodiunt vallem, & gestit fortitudine, egreditur in occursum armorum. Deridet pavorem, nec formidat, nec revertitur à facie gladii. Super eum sonat pharetra, femur lanceæ & hastæ. Cum impetu & irâ fodit terram, nequid credit quod sit sonitus buccinæ. Inter buccinas dicit, Euge, & eminus

eminus odoratur bellum, commotionem principum & clamorem.

II. *Equus superbus est.*

Phaleris ornatus seipsum circumspicit, miratur dona, & incessu superbo se ostentat. Pugnâ actâ cum victor evasit, gestit audaciùs, & insolentiùs effertur, inque ipso incessu vehementer superbit. Victus autem si fuerit, dolet, & seipsum cum rectore suo contemnit. *Bucephalus Alexandri Magni neminem alium, quam Alexandrum, regis ornatus phaleris recepit in sedem. Idem verò nudus equisonem etiam ferre non recusavit.* Et observant accurate equi Dominos, peritis ac præstantioribus fidem præstant & obsequium, imperitis & abjectis viribus omnibus repugnant.

III. *Equus docilis est.*

Agnoscent equi humanas voces, sistunt, currunt, vadunt quò jussieris. Militandi artem & saltationes, eos didicisse constat. Egregiè Scaliger doctum equum, deformem aliàs depingit. *Equum presillum, deformem circumducebat Agyrta quidam: cuius jussu atq; etiam suo interdum nutu ille omnia faceret. Ambulare, succusim prope-rare, currere, saltare vel quadrupes vel bipes.*

Vinum bibere vidimus, in clunibus sedentem: anteriores pedes ad pateram ferre. Pelvim seu malluvium cruribus sustinere, quasi à tonsore lavaretur, qualem pictum vidimus asinum cucullatum. Humi sese sternere; projectum atq; etiam porrectum jacere: ciliorum compressione annuere. Caput ad heri nutum attollere: in terga vertere: supinus ostendere, quo corporis situ mulieres ineuntem admittant virum.

IV. Ex equi putrescentis medulla vespas & crabrones nascifabulosum est.

Etiam cadavera & stercores equorum prodesse scribunt. E mortuo equo vespas & crabrones fieri dicunt: & è fimo scarabæos. Sed advolare Scarabæos ad finum vidimus: generari indè, nec novimus, nec admittimus. Cadavera equorum viderunt omnes: abiisse in vespas & crabrones, nemo è nostris observavit. Rectius D. Franzius ait: vespæ & crabrones perhibentur nasci ex exanimato corpore equi, ut ex cadavere bovis apes, quod aliter tamen accipiendum vix erit, quam quod illud genus animalculorum gaudeat humorem suum genitalem, vel ovula sua deponere in ejusmodi cadaveribus.

CAPUT

CAPUT IX.

De Bove

Præceptum

Bos est brutum quadrupes, mugiens, animosum, robustum, libidinosum, homini multum inserviens.

Quæstiones

I. *Quodnam bovis nutrimentum sit?*

R. Nutritur gramine, fœnô, paleâ, hordeô & aliis. Panem avidè captat ac devorat. Amat nemora, & frondibus delectatur & arbutis, quibus pingvescit, & reliquis ciborum adeò pingvescere dicitur, ut ne incedere quidem amplius queat. Nie-rembergius scribit: in provincia Aden, boves, equos, Camelos & oves piscibus vesci. Idem autor est nonnullos luporû instar esse carnivoros. Et fieri posse tantam palati mutationem, ut à pastu ad raptum, à gramine ad greges se vertant bruta. Sicut alienum non sit, carnivora quoq; herbis, fructibus ac terrâ ali. Aquam bibunt & libentius claram, quàm turbidam.

II. *Quenam bovis magnitudo?*

Equo haud cedit magnitudine. Fron-tem

tem habet validam, pugnaeque idoneam. Cornua gerit bina, majoraque castratus, minora taurus. Collum est robustissimum, corporis color varius, & ungula bifida. Boves Indici unicornes & solipedes dicuntur. Laudatur nobis bos, si vultus sit minax, si pedes anteriores fortiter figat, si terram fodiat, si cornua ad feriendum in promptu habeat, si cauda erecta, & modicè incurvata sit, ac longitudine corpus totum aequet.

III. Quenam bovis generatio?

Libidinosum animal est, sed non æquè omni anni tempore libidine flagrat. Optimum congressus tempus est, medium veris. Et licet primò ætatis annò generare incipiat, tamen ante tertiū annum admittendi non sunt. Sicut nec, qui duodecimum annū excesserunt, foecundi admodum sunt. *Due tauri vaccis septuaginta* sufficiunt, quia gravidæ eos non tolerant. Non autem tolerant, quia percussione uteri sequitur dolor, dolorem fuga congressus.

IV. Quid de sensibus bovis?

Tempestatum præscium esse ferunt. Odoratu nempe præsentire mutationes aëris. Alias simplex animal & stolidum bos est: parum sensibus externis, parum inter-

nis valens. Usus boum in agris potius quàm in urbibus est. Undè proverbium: *Bos in civitate.* De eo, qui præter meritum evehitur ad honores.

V. *Quid de appetitu & affectibus bovis?*

Intemperans ac valdè libidinosus est. Hinc ingens taurorum pro vaccis prælium. Armenta diversa cum sunt, tauri à grege secedunt, & alii in alios mugiunt. Propiores facti, infesto vultu se intuentur, ignem naribus spirant, terram pedibus spargunt, & effreni impetu pugnam ineunt, Ambiguâ clade tamdiu concurrunt, donec victoriam retulit alteruter. Victor cervicem jactat, & magis jam robori suo confidit, ad gregem revertitur, ac magna ferocitate exultat. Grex arrectis capitibus adstat, & hunc taurorum & vaccarum regem vehementer perhorret.

VI. *Quid de motu sciendum?*

R. Tardus incessus & piger bobus est. Hinc aratro aptiores quàm bigis aut quadrigis sunt: juxta proverbium: *Equus in quadrigis, in aratro bos.* De eo qui adhibetur ad negotium, ad quod natus & educatus est, Germanicè: *Einem Munch ist nit gende*

gendet besser / denn im Kloster. Einem Diebe
 nirgend besser / denn am Galgen. Caretta-
 men lege necessitas. Hodie enim trahunt
 quandoq; currum bos & equus, ut causæ
 focia: Sed non absque utriusque damno,
 dum equum retardat bos, bovem impellit
 equus.

VII. *Quanam propria bovis affectio?*

R. Mugitus. Vaccas ad sese vocat bos
 mugitu. Ad pugnam rivales provocat mu-
 gitu. Victoriæ promittit sibi cum validi-
 orem suum, quam hostis, sentit mugitum.
 Et redux prostrato hoste se victorem esse
 indicat mugitu. Sylvæ resonant sæpè. Et
 vox ascensu nemorum ingeminata remugit

Axiomata.

I. *Bos indigena melior peregrino est.*

Alendi si sunt boves, ob usum arandi
 præstantior est domi natus, quam è Polonia
 aut Helvetia adductus. Helvetici boves
 commendantur à teueritudine carnis: Un-
 garici à pinguedine, Polonici à firmitate
 nutrimenti. Præferimus hos nostris ob pa-
 latum, si mactandi sunt. Sin alendi ad do-
 mesticos usus, domesticos præferimus istis.
 Non enim aquæ, non pabuli, non cæli mu-
 tatione

tatione tentantur. Neque conditionibus loci infestantur, sicut cum è planis in montana, & è montanis in plana & campestria transferuntur.

II. *Bos homini inservit carne, lacte, corio, cornibus & operâ.*

Bovis vox & pro vitulo, & pro castrato, & pro tauro, & pro vacca sumitur. Vaccam notat cum Livius dicit: *Bove eximia capta de grege.* Hinc illæ utilitates, quanquam non omnes ejusdem sexus, Caro vituli tenera est, boni succi, suavis saporis, & facilis coctionis. Crassior autem taurorum & vaccarum ac difficilis coctionis, imprimis seniorum. Lac bubulum boni est odoris, dulcis saporis, & benè nutrit, sanguinem auget, ac corpora pingua reddit. E corio calcei fiunt opera sutoris. E cornibus fistulæ, pectines, utensilia. Olim adhibebantur boves in triturando, quia circumducti in area, granulæ è culmis excutiebant. Hodie agriculturæ inserviunt ad aratra aptissimi.

III. *E cadavere tauri apes nasci fabulosum est.*

Sententia communis est, è cadavere tauri nasci apes, sicut è cadavere equi crabrones,

nes, è cadavere hominis serpentes. Non observantur hæc in nostris cadaveribus, sed creduntur in gratiam autorum. Multa taurorum cadavera habuimus, paucos ante annos, cum miseranda gregem infestaret lues. Apes indè natas nemo vidit, & nemo de hac generatione cogitavit. Maneat alta mente repositum illud D. Franzii: *Sine dubio mens Dei in prima creatione fuit, & adhuc hodie est, ut generationes similium specierum non nisi ex similibus speciebus certissima & constantissima perpetuaq; regularitate conservarentur.*

CAPUT X. De Asino

Præceptum.

Asinus est brutum quadrupes rudens, tardum, stupidum, libidinosum, famis, laboris, & verberum patiens.

Quæstiones

I. *Quodnam asini nutrimentum sit?*

R. Exiguo & qualicunq; contentus est pabulo. In viis enim, carduis, tribulis, spinis, & aliis vilissimis plantis vescitur. Unde
car-

carduos asino acetarii loco esse dicimus. Disteln sind des Esels salatt. Lautissime eos alituri, furfures hordeaceos aut triticeos exhibent. Potus est aqua turbida: unguentis offenditur. Hinc proverbium: *Asinus in unguento*. De eo cui offertur, quod nec amat nec novit. Ut si qui dono det militi librum, pastori gladium.

II. *Quanam asini magnitudo sit?*

R. Dantur minores equo, dantur æquales equo. Aspectu asinus turpis est: aures habet longas ac latas, nec respondentes proportioni corporis. Labra sunt crassa, caput magnum, cutis dura, densa ac solida, ut fustim vix sentiat. Duri etiam in cute sunt pili, & lanificio inepti. Cor habet magnum: unde timiditatem colligunt. Color murinus ei vulgaris est: cauda eandem penè longitudinem habet, quam corpus.

III. *Quid de generatione asini?*

R. Salacissimus est asinus, membrumque genitale enorme habet. Parit mense duodecimo, & lac habet crassissimum. Fæcundus admodum est, quia maturè incipit coire, & coit tota vita, usque ad ætatis annum tricesimum. Coiturus horrido clamore fœminam advocat. Rudere enim asinorum vox est, etiam cum blandiuntur.

O

IV. *Quid*

IV. *Quid de sensibus notandum?*

R. Auditum habet acerrimum. Rationem hujus dant prolixitatem aurium. Sic enim sonum à longo etiam editum facile percipit. Sonos tamen non discernit, unde non tam ad voluptatē quàm ad necessitatem sensu hoc excellit. Alias stupidum animal est, nullius disciplinæ capax. Quidam à tyranno, indictâ pœnâ, cogebatur, *ut informaret asinum*. Provinciam recusare non potuit, *sed decem annos expetiit ad hoc negotium*. Admonebatur à nonnullis, ne hoc quidem tempus sufficere, sed prorsus indocilem esse asinum. Respondebat: *novi equidem, sed interea vel asinus, vel ego, vel tyrannus vel nos omnes simul moriemur*.

V. *Quid de appetitu & affectibus?*

R. Intemperans & libidinosus est. Pullos ardenter amat, & in necessitatibus defendit. In pericula si incidunt, per aquam & ignem ruit opem laturus. Timidus insuper est valdè & patiens laborum. Non calcitratur, nec repugnat admodum, licet plus oneris imponatur quam ferre queant humeri.

VI. *Quid de motu?*

Motus tardus est. Unde animal ignavum, pigrum,

pigrum, iners & segne dicitur. Neq; cedit asinus hominibus, sed pergit viam, hominesq; eiecit. Naturale autem asino est, auriculas subinde movere. Hinc cum refertur aliquid asino adstante, annuere videtur ob motum auricularum. Proverbium datur: *Asinus auriculas movens*. De eo, qui, cum nihil intelligat, nutibus ita alludit, aridetq;, ac si probè teneret omnia.

VII. *Quanam propria asini affectio sit?*

R. Rudere propria asinorum vox est. Ovidius ait:

Ut rudit à scabr à turpis asella, metâ.

Rudit nempè post laborem, cum lætatur de re bene gestâ. Rudit cum fœminam cernit, & voce horridâ blanditur. Et rudere non desinit, etsi auro & argento exornetur.

Axiomata

I. *Asinus asino pulcherrimus?*

Etiã deformes buccæ suos habent basifatores. Asinus amat asinum & sus suam. Comicus sic effert:

Res mira non est, ista si sic proloquar,

Ipsiq; nobis si placemus invicem,

Pulchreq; nati si videmur, Nam & canis

Pulcherrimus cani videtur, bos bovi:

Asinus asello pulcher est, & sus sui.

II. *Asinus patienter fert onera.*

Dorsis imposita onera vehit in urbem ac reportat. Magnitudini cum videtur impar, non abnuat valdè, sed aures tantum demittit.

III. *Onager pullis propriis vim infert.*

Onager sylvestris asinus est, & structura corporis cum asino domestico convenit. Moribus differt quodammodò, cum primis amore erga foetum. Oppianus ait: *Onager ex emulatione & rivalitate tanto opere laborat, ut sui pulli de matre sint ei suspecti. Itaque foeminae parienti proximus assidens, partum expectat, & si foemina editur, amat partum, & lambens ipsum lingua conformat: si autem editum marem videt, tum sanè animo incitatur, & ex aegritudine laborare incipit, quod alter mas natus sit, qui matre aliquando potiri possit: quapropter furienti animo & prompto pullorum testiculos aggreditur abscindere: mater etsi parienti doloribus debilitata, suo tamen infelici filio contra patrem auxilia molitur. O me miseram, inquit, quae partum edidi infelicem ob scelus paternum! O filium hoc miseriorem, quod non unguibus leonum, sed plus quam hostilibus patris dentibus ob rivalem invidiam castratur.*

IV. *Ex adulterio asini & equae fit mulus?*

Mulum vocamus eum, qui asinum habet patrem, equam matrem: qui partim patri, partim matri similis est: magis autem patri, quàm matri cuius etiam refert vocem. Habet magnitudinem equi, aures asini, & corpus macilentum. An generet ac pariat, litigant auctores. Aristoteles statuit, concipere quidem posse aliquando mulam, sed enutrire & in finem perducere non posse. Marem verò putat generare posse, cum calidioris sit naturæ, quàm fœmina, quæ nihil corporis per congressum ad generationem conferat. Scribit autem Columella *Africa regionibus mularum fœtus adeò non prodigiosos haberi, ut tam familiares sint incolis quàm equarum.* Sic distingvenda sunt loca, ut constet veritas. Multi multa negant, vel quia non observarunt, vel quia ad principia referre nequeunt.

CAPUT XI.

De Alce.

Præceptum

Alces est brutum quadrupes, velox,

O 3

sim-

simplex, stolidum, flebilem habens
vocem.

Questiones.

I. Quodnam nutrimentum alcis sit?

R. Nutritur gramine & fœno. Cibus simplex simplici animali datus. Germanicè dicitur *Elend*/ vel à morbo, vel à voce. Vocem enim edit miserabilem, undè non inepte id nominis ei impositum. Et Gesnerus ait, *verè miserum est animal, si credendum, quod sæpè audivimus, quotidianum ei morbum comitalem ingruere, à quo non prius levetur, quàm dextri (si benè memini, posterioris pedis unguam auriculæ sinistrae immiserit: quod ego, si fit, fortuito fieri suspicor, convulsis & distortis morbi magnitudine membris.*

II. Quid de magnitudine?

R. Major est cervo & hirsutior, cornua habens porrecta in tergum, in primo egressu exilia & rotunda, in recessu lata, è quibus fellæ, cochlearia, aliaque formantur. Ungulam habet ut bos, bisulcam. Ungula hæc in magno est pretio, quia medetur epilepsiæ.

III. Quid de generatione?

R. Salax est, & gregatim degit. In sylvis
Borus-

Borussiae & Illyriae habitat, locaque frigidiora amat. Singulos pariunt, nec foecunditate adeò celebres sunt.

IV. *Quid de sensibus?*

R. Sagacissimum animal dicitur. Hominem enim olfactu percipit per longum intervallum. Hinc ex metu in foveas & profundos specus sese conjicit.

V. *Quid de appetitu & affectibus?*

R. Venerem valdè appetit & pullos amat. Propriae gentis etiam amans est, undè gregatim incedit.

VI. *Quid de motu?*

R. Motus velox est, instar cervorum. Hinc monente Gesnero, alcem cum fera illâ, quam Reimthier vocant, confundunt, eamque tanta celeritate esse contendunt, ut plus die uno conficiat, quàm equus tribus, imprimis super glaciem aut nivem an dem Schlitten.

VII. *Quanam propria eius affectio?*

R. Miserabilis vox. D. Franzius ait: vocem edit, ut ipse ex animali audivi admodum flebilem & miserabilem, adeò ut si non conspiceretur, existimaretur esse infans. Et hinc invenit nomen, & dicitur apud Germanos *Glend* id est, miserum.

I. Alcis motus rapidissimus, fragmentum est.

Scaliger ait: vehiculo junctum in offenso renore super glacie quatuor & viginti horarum spatio trecenta germanica milliaria transmittere cursu scribunt. Tanta vires, tanta pernitas, tanti spiritus, tanta pertinacia. Hoc nos neutiquam affirmamus. Virum enimobilem carere decet, & crimine mendacii & criminis suspicione.

II. Ungula alcis medetur epilepsia.

Auro & argento includitur, ac de collo puerorum suspenditur & magna cum fiducia gestatur. Sed cum morbus vehementissimus sit, plura medicamenta, eaque interna adhibenda sunt. Scio, inquit Gesnerus, id non raro profuisse, sepius tamen frustramentum.

CAPUT XII.

De Cervo

Præceptum.

Cervus est brutum quadrupes, velox, timidum, rancorem edens, & cornua habens quotannis decidua.

Quæ-

*Questiones.**I. Quodnam cervi nutrimentum sit?*

R. Vescitur frugibus, oleribus, graminibus, aliisque agrorum & hortorum fructibus. Incredibile damnum infert agricolis, olitoribus, vinitoribus. Unde Laurembergius exultantem cervam sic describit: Ich weiß von keiner Haußforgen / meine Speiße Kammer finde ich allenthalben / wenn die Wälder mit grünen Zweigen / Blättern / grasse / wolriechenden Blumen erfüllet und bedeckt seyn. Mit furzen: ich habe Speiße die fülle ohne Geld / und meinen Tisch allezeit gedecket.

II. Quid de magnitudine?

R. Magnitudine & pulchritudine corporis excellit. Multum superbit cornibus suis, solidis, in ramos sparsis, & quotannis deciduis. Cornua autem habent mares non fœmellæ. Facies illi carnosæ, nasus firmus, colum oblongum & gracile. Aures sunt veluti scissæ ac divisæ, cor magnum, in quo os peculiaris virtutis reperiri censent. Cauda brevissima est, de qua memorabile id dicunt, quod venenum contineat, quod potum scyncopen & mortem inferat. Sed fellis substantia est, quod vel flavus ille co-

lor indicat. Neque in omnibus deprehenditur cervis, sed paucissimis.

III. *Quid de generatione?*

R. Salax animal cervus est. Libidinis tempore mares efferuntur, homines atrociter invadunt, seiplos etiam mutuis vulneribus ad mortem usque conficiunt. Fit hoc in fine mensis Augusti, quo tempore Arcturifidus cum sole exoritur. Fœminæ libidine tentatæ, maribus obediunt, extra libidinem fugiunt eos. Sæpè magna celeritate mares insequuntur fœminas, easq; inexorabiles ad consistendum prioribus pedibus amplectuntur, & in ipsa coëunt fuga. Post illud tempus mares à fœminis separantur, & quisque seorsim pascua quærit. Absque difficultate parit fœmina, pullosque ad prærupta ducit, saltum iis monstrat, fugamque capeffe docet.

IV. *Quid de sensibus?*

R. Odoratu plurimum valere dicunt cervos. Hinc cavernas, in quibus serpentes latent, adire, vehementer suspirare, & spiratu hoc narium serpentes extrahere, extractos pedibus conterere in frustra lacera-
re, & omnia devorare. Sed rem, non nisi in
libris visam, memorant. Non vescitur car-
ne cer-

ne cervus, neque serpentis, neque piscis, neque bovis. Abundant cervis regiones nostræ, neque serpentes nobis defunt. Extractio ista à nemine hæcenus observata est. Neque extractionis ratio explicari potest. Cervi spiritus invitum atque renitentem serpentem nunquam traxerit. Et cur non canis, lupus aut equus præstaret idem.

V. Quid de appetitu & affectibus?

R. Ante Arcturi sidus temperatissimi sunt cervi, sed orto eo salacissimi. Tunc amori indulgent, foetum procreant, procreatum suo tempore amant. Timidum autem animal est, causam cordis dant magnitudinem. In magno enim corde calorem dispergi, in parvo colligi credunt. *Sed non omnia parvi cordis sunt audacia: nec omnia audacia sunt parvi cordis.* Cor canis magnum est; & canis timidus non est. Magnum est cor hominis, sed non timidus homo. Inter ipsos homines maximi cordis qui sunt, timidissimi non sunt.

VI. Quid de motu sciendum?

R. Velocissimum habet motum. In fuga semper quiescit, & stans longissimè respicit. Canes aut venatores cum sentit appropinquare

quare

quare, fugam capit. Nierembergicus inter
 miranda obsequia, quibus sanctos homi-
 nes venerentur bruta, refert sequentia. Ti-
 midissimum animal cerva, dum venatorum
 tela saucia fugeret, ad Bassanum Episcopum
 Laudensem se recipit: qui persequerentur mi-
 raculo obstupescit steterunt. Quidam verò li-
 centius accedens, eam de manu Episcopi eri-
 pere voluit: sed ipse præreptus à Diabolo vexa-
 ri cepit. Episcopus autem, qui bestiam blandè
 amiceq; exceperat, & clementer fuerat tuta-
 tus, nec in hominis violentiam irasci potuit, ab
 immundo spiritu oppressum miseratus, incun-
 stanter pristinae restituit sanitati. Idem igitur
 & tutelæ fidem, & patientiæ benignitatem
 servavit, amicis inimicisq; iuxta favens. Nos
 istud Scaligeri repetimus: *Virum nobilem,
 carere decet & crimine mendacii & criminis
 suspicione.*

VII. Quenam propria cervi affectio sit?

R. Vox cervorum rancor est. Tunc cum-
 primis cum libidinis aguntur stimulis.
 Nunc elato capite, nunc ad terram demis-
 so, rancore illo mares convocant fœminas.
 Alias glocitare dicuntur, cum sitibundi fri-
 gidam petunt. Huc scripturam respicere
 volunt,

volunt, cum in ista erumpit verba rex David. *Quemadmodum cervus glocitat ad torrentes aquarum, ita anima mea clamat ad te Deus. Sitivit anima mea ad Deum, ad Deum vivum, dicens: quando veniam, & apparebo coram Deo?*

Axiomata.

I. Cornua quot annis ejiciunt cervi.

Ornamenta & armamenta cervorum sunt cornua. Anniculis nondum nascuntur, quoddam tamen initium prætuberans, quod breve hirtumque est, habent. Bimis cornua produnt simplicia & recta, trimis bifida: quadrimis trifida: & sic deinceps usque ad annum sextum. Post similia semper exeunt, ut ramorum numero ætas dignosci nequeat. Numerosiora tunc cornua non fiunt, sed crassiora. Ejiciunt vero quotannis sua cornua, ne oneri sint. Interdum ramis arborum implicantur & vi aveluntur. Sed antequam cadant, nova prius subnascuntur cornicula. Postquam cecidère, occultant sese cervi, quia & ornamenta & armamenta sua amiserunt.

II. Cervus multiplicem homini præstat usum.

Placent multa è cervis: caro, pellis, pinguedo,

guedo, cornua & alia. Melancholicis & feminibus quidem non admodum proficua caro est. Difficiliter enim coquitur, succum melancholicum confert, & hepar atque lienem obstruit. Sangvineis autem & juvenibus firmum præbet nutrimentum. E pelle vestes conficiuntur, pinguedine lentigines curantur, cornibus venena expelluntur.

CAPUT XIII.

De Capro

Præceptum

Caper est brutum quadrupes, vocem debilem ac sonoram habens, libidinosum, timidum & multiplicis usus.

Quæstiones

I. *Quodnam capri nutrimentum sit*

R. Vescitur graminibus, fœno & foliis ac fructibus arborum: corticibus arborum & fruticum summitatibus delectatur maxime. Dignum notatu est, quod ex Hippocrate de capra memorat Sennertus: *Alatur capra herbis quibusdam purgantibus: lac capræ illius bibat nutrix, fiet ut infans qui lac sugit inde purgetur.* Ubi primo in ventriculo capræ herbæ illæ mutantur in chylum; ex chylo

chylo fit sanguis in hepate; ex sanguine in mammis lac. Lac hoc ubi nutrix bibit, rursus fit ex lacte in ventriculo nutricis chylus, ex chylo sanguis, ex sanguine lac; lac hoc fugit infans & purgatur. Atque ita vis purgatrix cum suo subiecto proprio & spiritu in tot mutationibus integra & incorrupta manet.

II. *Quid de magnitudine?*

R. Corporis statura egregia est. Commendatur qui est pugnator, animosior, robustior, magni corporis, mollioris pili, coloris albi, capitis parvi, brevis cervicis & colli, cui crura sunt crassa, costæ firmæ & coxæ amplæ. Imprimis barba & cornua observentur, quæ quo majora fuerint, eo majorem hirco dant auctoritatem. Tam valido ictu ferit interdum hircus, ut asserem aut scutum obtentum perforet, hominem verò ipsum prosternat. Ac quoties contravenientem pugnamque indicantem cernit, paratus est, & prævenire conatur. Capra uberis est maximi & lacte abundat. Si quis capram barba apprehensam è grege trahat, ceteræ stupent, & quid rei agatur admirabunda spectant.

III. *Quid de generatione?*

R. Ani.

& Animal libidinosū est hircus, ac pro fœmina pugnam inicit acerrimam. Septimū agens mersē coit, & ad generandum habilis est. Dum alitur uberibus matris, matrem stupro supervenit. Quinquennis parū idoneus habetur implendis fœminis. Senescit enim maturè, nimia libidine exhaustus. Capra etiam coire incipit mense septimo, dum lacte materno adhuc alitur. Optimum admitturæ tempus est mensis November, ut Martio turgescentibus virgultis pariant. Pariunt maxima ex parte binos, nonnunquam etiam ternos. Et ubi major cœli clementia & pabuli copia, anno bis pariunt.

IV. *Quid de sensibus?*

Capra natura sua frigoris impatiens est. Pestem impendentem, terræ motum, cœli salubritatem, & frugum fertilitatem præsentire Aliano dicitur. Sed admodum dubitamus, de hâc sensuum excellentia. Sicut nec illud admittendum, acutissimi auditus esse capras, & non tantum auribus, sed & quadam gutturis parte audire. E nostris nemo id observavit hæctenus, & fortassis nemo observabit unquam.

V. *Quid de appetitu & affectibus?*

Magna in capris libido est, adeo ut &

in tenerrimam cadat ætatem. Hinc celeriter ante lextum annum consenescent. Et vita hircis caprisque brevis est, nec decimum facile superant annum. Hœdi matres amant & circa eas lasciviunt.

VI. Quid de motu?

Æ. Caper natura mobilis ac velox est. Capræ saltantes, adeo perspectæ cunctis sunt, ut & meteoris cuidam dederint nomen. Quidam capræ lacte nutritus, cum adolevisset, semper saltare suevit. Sicut ille, qui à cervâ educatus fuit, fugientes cervos summa pedum pernitate insecutus est.

VII. Quænam propria affectio?

Æ. Vox debilis est ac sonora. Nomen quando recordamur, proprium non datur. Consistendum igitur in voce debili, molli ac remissa. A grege si ducitur capra, uno tenore clamat, ac desiderium indicat.

Axiomata.

I. Caprea capro præstantior?

Capri nomen nunc totum notat genus caprinum, nunc unam speciem. Speciem cum exprimit, caprea capro præstantior est. Tunc enim differunt *caper*, *hœdus*, *hircus*, *capra*, *caprea*, *capella*, *ibex*. *Caper* est mas castra-

P

tus:

tus: Ein geschnittener Bock. *Hædus* est mas juvenis ein ungeschnitten Bocklein. *Hircus* est mas non castratus ein ungeschnittener Bock. *Capra* est foemina, quæ peperit eine Ziege. *Capella* est foemina quæ nondum peperit junge Ziege *Caprea* est capra sylvestris ein Reh. *Ibex* est caper sylvestris ein Steinbock. Sic caprea præstat capro. Valdè enim ejus caro commendatur, quia suavissimis est saporis, boni succi, facilis coctionis, & paucorum excrementorum. Motu enim frequentiori superflua humiditates absumuntur, caroque tenerior ac subtilior redditur.

II. *Sanguine hirci molliri ad adamantem non asserendum simpliciter.*

Non alia rumpi vi adamantem, quam hirci sanguine recenti & calido plerique credunt. Alii ad qualitates occultas, alii ad manifestas, rem deferunt. Si fit, non sanguinis virtute, sed eorum quæ continentur in sanguine, perficitur. Alendus enim prius hircus ille herbis solutivis, silere montano & petroselino.

CAPUT

CAPUT XIV.

De Ove

Præceptum.

Ovis est brutum quadrupes, balans, simplex, timidum, patiens & mansuetum.

Quæstiones.

I. *Quodnam ovis nutrimentum sit?*

R. Vescitur gramine & fœno. Panem etiam devorat cum voluptate, nec avenam respuit. Salis admodum appetens est, & parietes urina humana conspersas, lambit. Aqua frigidâ ac limpida delectatur, cisternas & impuras aquas odit.

II. *Quenam magnitudo ovis?*

R. Minor capro est, mollia vellera habet, nunc alba, nunc nigra, nunc varia. Caput parvum est & infirmum, pedes bisulci, cauda crassa & longa. Oculos habet patulos, mammas inter femina, easque binas. In India ad maximorum asinorum magnitudinem accedere dicuntur.

III. *Quid de generatione?*

R. Minus salax ovis est. Mature quidem

coire incipit, sed sterile semen emittit. Nostris in locis anniculi rarò implentur. Pariunt annis septenis, maximè ex parte singulos, rarò binos aut ternos.

IV. *Quid de sensibus?*

R. Sagacitas magna & singularis industria in ove non datur. Memorabile esse dicunt, agnos statim ab ipsa nativitate agnoscere matres suas, & vocem earum inter multa millia discernere, aliena ubera præterire & solius matris sugere. Sed contingit sæpè, ut reperiantur sub alienis matribus agni: sæpè clamore magno matrem quærunt, quam habent propè astantem. Hæc enim animalis simplicitas ac fermè stoliditas est.

V. *Quid de appetitu & affectibus?*

R. Moderata videntur omnia. Patiens & contenta est ovis paucis. Neque pugnax est, cum natura inerme sit animal. Non valet unguibus, non dentibus, non calcibus, non cornibus. Mansuetum animal est, mite ac placidum. Non clamat admodum, si ve tondeatur, si ve inactetur. Nulla hîc vehementia, nulla iracundia, sed singularis patientia, & miranda simplicitas.

VI. *Quid de motu?*

R. Moderatior etiam gressus est. Non ac
si ne-

si negatus prorsus fit motus celerior. Necessitas si datur, velocissimè currit: sed cum non irritatur, nihil facit raptim. Agni saltant lubenter & suis lascivis saltationibus nobis faciunt delicias.

VII. *Quenam propria affectio sit?*

R. Balatus. Balare propria ovium vox est. Lavare oves, Poëta sic exprimit:

Balantumq; gregem fluvio mersare salubri,
Alibi ait:

Quæsitus matri multis balatibus agnus.
Pro balare veteres etiam dixerunt belare, à bee, quam vocem clamore exprimere suo videntur.

Axiomata.

I. *Ovis semper vultus idem, frons eadem.*

Semper sui similis est, sorte sua contenta. Eandem emittit vocem, sive ad pascua ducatur, sive ad lanienam. Ferre vix possumus porcorum clamores, cum maectandi sunt. Non aperit os ovis, sed patienter fert mortem ipsam.

II. *Ovium maxima utilitas est.*

D. Franzius ait: *Fermè nihil est in ove, quod non aliquas habeat utilitates: quia præbet lac, parit agnos, suppeditat materiam seu*

lanam pro vestibus, carnes corporibus alendis conducunt, pellis apparatus pro vestibus & aliis multis rebus, ex intestinis conficiuntur chorda, fimus optimus est ad stercorendos agros & quidem totâ suâ vitâ pariunt, etsi non admodum diu vivunt.

III. Ovium nulla utilitas, si pastor absit.

Errare possunt facillimè & loca deserta petere. Morbis possunt corripiri & oppetere mortem. A lupis possunt infestari ac dilacerari. Pastor igitur adfit, & diurno & nocturno tempore. Hujus officia sunt oves ad læta pascua & ad limpidas ducere aquas: oves gubernare & regere, ne aberrent, aut in paludes & foveas præcipitentur: oves defendere adversus lupos: & infirmiores in sinu quasi gestare: oves denique præservare à morbis, sanas ab ægrotis separare, & ægrotantibus ferre auxilium.

CAPUT XV.

De Sue

Præceptum.

Sus est brutum quadrupes grunniens, lascivum, immundum & vorax.

Quæ-

*Questiones**I. Quodnam suis nutrimentum sit?*

R. Animal voracissimum est, præ cæteris ad pastum natum. Appetit herbas & fruges, sed magis radices, quas longo oris rictu è terra extrahit. Delectatur glandibus, pomis, piris, & aliis fructibus. Etiam carnem devorat, & ipsis cadaveribus vescitur. Nec stercorebus, aliisque spurcissimis rebus parcat. Hinc loca impura inquirat, & quicquid reperit, movet. Adeò ad rem attentus est, ut firmo intuitu terram conspiciat, & nequicquam ad cælum vertat oculos. Potus est aqua, seu pura, seu impura, serum & alia.

II. Quanam suis magnitudo?

R. Quantitas egregia est, Exterior corporis constitutio vilis & contempta. Frons illi angusta, oculi cavi ac profundi, rostrum longum & latum. Collum habet crassum, corio duriori cinctum. Venter amplior est, & in fœmina mammis duplici ordine præditus. Crura brevia sunt, ungulæ bifidæ. Cauda minus hirsuta est, quam frequenter intorquet. Totum corpus pilis crassioribus ac rigidioribus tegitur. Pinguescit valdè, ut nonnunquam surgere

nequeat. In clunibus mures quandoq³ formant antra: nidum juxta ac cibum nacti.

III. *Quid de generatione?*

R. Libidinosum animal est & multiparum. Cùm mares, tùm foeminæ coire incipiunt, octavo ætatis suæ mense. Præguans scrofa est menses quatuor, paritq^{ue} octo, decem, ac duodecim uno partu. Reperiuntur adeò improbæ, ut proprios devorent porcellos. Pecus enim hoc impatiens famis est, & si non adsit quo vescatur, sobolem ipsam invadit. Præstantior est proles mense Martio nata, minus præstans hyeme, pessima æstate.

IV. *Quid de sensibus?*

R. Præsentit sus pluviam, unde ore stramina portat & ad stabula properat. Odoratur panem, poma ac pira è longinquo: Memoria quoque valere multum dicuntur, quod Ælianus confirmat sequentibus: *Porculatoris vocem suillum pecus sic agnoscit, ut etiamsi ab eo procul seductum fuerit appellan- tem intelligat, cui quidem rei testimonio est id, quod proximè sequitur. Cùm maris prædones ad Tyrrenam terram piraticam navem appu- lissent, ex hara per multos suos furto abactos imposuerunt in navim, quam solventes ad na- vigandum*

vigandum incubuerunt. Subulci presentibus piratis silentium tenebant, suesq; eatenus abduci quiescebant, quoad ex portu latrones se eripuissent, & a terra solvissent. Tum voce suis audiri solita suarii quam maxime poterant exclamantes, eos retrò versus ad se revocabant. Porci primum ut sublatum clamorem pastorum exaudierunt, statim se in alterum navis latus compellentes eam everterunt: malefici piratae naufragio quam mox funditus perierunt, sues ad suos enatarunt.

V. Quid de appetitu & affectibus?

R. Intemperans est, & vix expleri potest. Omnia appetit, & jucundissima putat, quæ foetent maxime. Luto delectatur, & si quid luto foedius est. Nequit ferre rosas, & poma aurantia ac citrea, sed amat stercorea. Porcus etiam gaudet porco & clamante uno, omnes accurrunt opem laturi. Foetum quoque proprium amat, & vehementer grunit, si clamorem audit charæ sobolis. Quamquam fame pressus obliviscatur amoris ac devoret prolem suavissimam.

VI. Quid de motu?

Celerem habet motum, ut hominem maximo currentem nisu prævenire possit. Pigerrimi fiunt interdum ex nimia pingue-

dine, & volutatio in luto suillo generi gratissima est. Rationem Aristoteles dat, *quia olfactum hebetiorem habet*. Sed nulla in olfactu hebetudo datur. Ac cum rosas & majoracum & amaracum ob fragrantiam ferre nequeat, cur non à luto abhorret ob fœtorē? Potius *suum cuiq̄, pulchrum*, & animal impurum impuritate gaudet. Creavit Deus naturæ autor animalia munditiem amantia, creavit etiam, quæ munditiem detestantur.

VII. *Quænam propria Suis affectio sit?*

R. Grunitus. Propria porcorum vox est grunire. Grunniunt currentes, stantes, sedentes. Grunniunt cum cibum capiunt ac potum. Grunniunt cum blandiuntur ac lætantur. Grunniunt cum comprehenduntur & mactantur.

Axiomata.

I. *Simia & sus maximè corpus humanum referunt.*

Secant libenter Anatomici Simias & sues. Simiæ hominem partibus externis referunt, sues internis. Antequam igitur ad humana corpora sese vertant, sues velut exemplar præmittunt. Majori autem cum fructu

fructu sectio in macris instituitur quàm in obesis. Vasa enim rectius conspiciuntur, nec pinguedo nimia impedimento est.

II. *Sus vivens nemini prodest, mortuus multis.*

Quamdiu vivit, omnes offendit torvo aspectu, foetore & grunntu. Cum macratur suum habent usum carnes, farcimina, pellis & setæ. Caro suilla non anteferenda quidem omnibus carnibus est. Scaiger *medicos dementes ac vecordes vocat, qui carnem suillam præferunt perdicibus.* Ventrículum tamen qui habent temperatum ac robustum ea non inutiliter vescuntur. Rusticis cum primis, fossoribus, messoribus, fabris, & aliis firmum alimentum petentibus, optimum præbet nutrimentum. Farcimina etiam negligenda non sunt, maxime carne & ventriculo repleta, è *sanguine verò & cerebro facta, deteriora sunt.* Pellis suilla libris præstat operimenta, magis durabilia, quàm ovilla ac vitulina. Setis utuntur pictores & alii.

III. *Suibus peculiare est grandine affici.*

Grandines sunt *grana alba & rotunda, magnitudine lentis, hinc inde grandinis glacialis*

alis instar dispersa, quæ dolorem afferunt, si tangantur. Fiunt ex inflammatione sanguinis. Hinc irâ concitati sues facillimè morbo hoc velut leprâ corripuntur. Caro horum insalubris ac pessimi succi est. Cognoscuntur è gressu, cum posterioribus pedibus stare nequeunt. Setam etiam dorso qui evellit, cruorem in radice pili evulsi cernit. Et os cum aperitur, inferiore lingue parte grandines habentur.

CAPIT XVI.

De Lupo

Præceptum

Lupus est brutum quadrupes, ululans, rapacissimum, voracissimum, & ovibus infestissimum.

Quæstiones

I. Quodnam lupi nutrimentum sit?

R. Verocissimum & insatiabile ferè animal lupus est. Carnes, pilos, ossa, aliâq; solida & integra, devorat potius, quam comedit. Hinc Germanorum proverbia: **Er frist wie ein Wolff: Er hat einen Wolffsmagen.** Savit mirum in modum, & nec homini, nec ulli animali parcit. Oves & capras

præ auriculâ apprehendit, & secum abducit. Cum verò renituntur, clunes cauda ferit, cogitque ut misera animalia celerius currant seductore ipso. Ad alios lupos cum pervenit, prædam dilaniant, & quisq; partem suam sibi seorsim sumit.

II. *Quenam lupi magnitudo sit?*

Æ. Forma lupi similis magnis pastorum canibus est. Dentés habet acutissimos, ad morsum validissimum. Oculi sunt splendentes, noctu lucem ejaculantes. Hinc noctu videre dicitur, quanquam contra rationem. Cerebrum crescentem ac decrecentem lunam sequitur. Armos habet validos, quibus ovem gerere, & fugere pastorem potest. Crura sunt longa, & genitalia ossæa. Intestina minus spiris involuta, undè citius exeunt quæ devoravit. Cauda est villosa & propè corporis longitudini æqualis.

III. *Quid de generatione?*

Minus libidinosus est lupo, ac toto anno non nisi dies duodecim coit. Membrum habet ossæum, & averso modo canis instar cohæret. Parit uno partu septem, aut novem. Nonum, canem & non lupo esse ajunt. Sed fabulam sapit, cum simile simile gignat. Lupam primo partu, unum
eniti

niti dicunt catulum, secundo geminos & sic deinceps, usque ad catulum nonum, indeque sterilefcere.

IV. Quid de sensibus?

Tempestat̄is acerbitatem præsentit lupus. Hinc maturè frigidiora loca cum calidioribus commutat. Grassatur noctu, & cum primis circa tempus antelucanum, ut minus conspiciatur. Visu non parum valet, quanquam à necessario ad nimium progressi sint homines. Putant enim in crassioribus quoque tenebris à lupo conspici armenta. Quod cum visionis repugnet naturæ, à vero est alienum.

V. Quid de appetitu & affectibus?

Immoderatus appetitus cibi est, moderatior veneris. Amans etiam prolis est, atque tum maximè sævit, cum catulos alit. Si captus fuerit, mitescit, nec infert damna sociis. Ceciderunt aliquando in fossam mulier, vulpes & lupo. Singuli occuparunt certa loca, & quieti fuerunt totâ nocte. Lupus neque vulpem, neque mulierem attigit, sed in statione sua perstitit timidus. Venator manè prædam triplicem conspexit, & ad conspectum foeminæ, vicinæ suæ cohorruit. Infiliiit fossam subitò, & primo lupum interfecit, deinde vulpem: denique

denique extraxit mulierem semimortuam,
& una nocte canam factam.

VI. Quid de motu?

Non parum valet motu. Cursu celerrimo insequitur anseres, quos cum fatigavit, apprehendit. Lepores etiam aggreditur, & nunc cursu, nunc astutiâ, vincit. Ovem cum rapuit, pastoremque insequentem conspicit, nec dimittit, nec interficit eam: sed fugit ocysimè.

VII. Quanam lupi affectio propria sit?

℞. Ululatus. Ululare propriè dicuntur lupi, sicut rugire leones, latrare canes. Virgilius ait:

Per noctē resonare, lupis ululantibus, urbes.

Proverbium datur:

Ulula cum lupis, cum quibus esse cupis.

Wer bey den Wölffen ist/der muß mit heulen.
Insanire oportet cum insanientibus. Unde versus:

Omibus esse lupos licet in regione luporū:

Inter pygmaeos non pudet esse brevem.

Axiomata.

I. Lupus pilum mutat non mentem.

Canescere proprium hominis dicitur, in tertio modo. Ut soli competat homini, & omni-

omnibus ejus individuus, sed cum restrictione ad certum tempus, nempe senectutem. Sed luporum etiam est canescere, etiam equorum, etiam canum. Et seniores lupi, cani jam facti, rapaciores atque audaciores sunt, villas accedunt, & in præsentissimum periculum se præcipitant. Hinc illud proverbium: *Lupus pilum mutat, non mentem, pro eo; Senectus improbo adfert quidem canitiem, sed non aufert malitiam,* das Alter hilfft von Thorheit nicht.

II. *Viso lupo non obmutescit homo.*

Multorum infedit animis, hominem viso lupo obmutescere, aut raucedine corripere. Hinc Germanorum proverbium. *Er hat einen Wolff gesehen.* De eo cui repente vox adempta est. Sunt etiam qui tunc hominẽ obmutescere putant, cum lupo ipsum prius conspexit: Servius ait: *hoc Physici confirmant, quod vox detrahitur ei, quem primum lupo viderit. Unde etiam proverbium hoc natum est: Lupus in fabula, quoties supervenit ille, de quo loquimur, & nobis sua presentia amputat facultatem loquendi. Physici igitur tantæ rei causas inquireunt anxie. Sed dant causam rei, quæ nunquam facta, nunquam futura est. Non defunt nobis lupi, qui & vident nos, & videntur à nobis, sine periculo*
vocis.

vocis. Rectè Scaliger ait: *Cur visis lupis homines obmutescunt? quia in illius oculis vis. Quid si ejus oculos nõ vidi? Num eiq̃ oculi dorsum penetrant & occiput ad lignam? Utinam tot ferulis castigarentur mendaciorũ assertores isti: quot à lupis visi simus nos, sine vocis jactura.*

III. In lupum non convertitur homo.

Maxima hominum pars delectatur fabulis. Fabula est homines in lupos mutari, campos divagari, in armenta grassari, & obvia quævis dilaniare. Anima humana non mutatur in animam bruti, neque humanum corpus in corpus beluinitum. Homo si moritur, separatur anima & in separato statu perstat ad finem usque mundi. Corpus verò exanime corrumpitur, & in pulverem redigitur. Ac illud impossibile naturæ universæ, post certum temporis intervallum deponi lupinam speciem, & assumi denuo humanam. Lusus Satanæ est, qui hominum pervertit sensus, ac plebem incautam decipit.

CAPUT XVII. De Urso

Præceptum.

Q

Ursus

Ursus est brutum quadrupes, murmurans, sæviens, deforme, robustum ac perniciosum.

Quæstiones

I. *Quodnam urfi nutrimentum sit?*

R. Devorat promiscuè poma, pira, nuces, castaneas, caneros, & ipsa quoque dulcia mella. Conscendit arbores altissimas, non tantum ut omnis generis fructus quærat, sed & ut rimas unguibus aperiat, & mel inde rapiat. Cum pungitur aculeis apum, parum capit detrimenti. Prodest enim punctio gravedini capitis. Descendit ex arbore aversus, primum pedibus posterioribus, ut anterioribus sustentet corporis molem. Vescitur etiam formicis, quod ad medicinam eum facere suspicatur Scaliger. Neque à cadaveribus abstinet, sed luporum more ea secum portat ac devorat. Hinc Ovidius ait:

*Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
Pugna suum finem cum jacet hostis, habet
At lupus & turpes instant morientibus ursis
Et quæcunq; minor nobilitate fera est.*

II. *Quid de magnitudine?*

R. Corpus habet grande ac deforme. Pel-
lis spissa & villosa est. Caput invalidum, ob
ossa

ossa infirmâ, præfertim in syncipite. Hinc vel colapho exiguo, lædi potest maximè animal robustum. Pedes habet humanis manibus similes, ac posterioribus interdum insistit, anterioribus ineptias agit. Vis magna illi in brachiis & lumbis est, quibus obvia quævis discerpit, ovilia oliveta frangit, animalia apprehendit & necat. Color eorum plerumque niger est, è frigidissimis tamen locis nonnunquam albi ad nos deferuntur.

III. *Quid de generatione?*

R. Flagrant libidine ursi, coeuntque non canum aut equorum, sed hominum more, mutuis complexibus. Nec suæ tantum gentis, sed & hominum amare solent fœminas. Fuit quidam, qui puellam in speluncam rapuit, eandemque osculatus quotidie est, & ex pomis & piris agrestibus maturiora ac pulchriora selegit, eidemque edenda amatoriè obtulit. Johannes Saxo & Olaus Magnus scribit: *Reges Danorum ursum pro genitorem habere, qui virginem rapuit pulcherrimam, quæ ex fera filium peperit, forma elegantem, sed villosum, vocatum à patre Ursum.* Hæc non credi liberaliter oportere, statuit Nierembergicus: nec etiam ultra naturæ vires esse, si muliebri semen

efficax sit. *Nobis absurdum est, ex hominis
& bruti congressu verum edi posse hominem.*

IV. *Quid de sensu?*

R. Sensus tactus in naso tenerrimus est. Hinc percussus ibi, irritatur vehementer: Undè proverbium: *Ne tentes nasum ursi.* Pro eo, ne tentes eos, qui nocere queunt. Auditum delectat Musica, cujus amantissimus est. Olaus Magnus refert, *in septentrionalibus locis pastores ab ursis circumventis ludere continuo pastorali tibiâ, ut sono demulceantur ursi, ac homines à sævitia animalis liberentur.* Mares dicunt hybernis mensibus somno sepeliri *quadraginta diebus*, fœminas *quatuor integris mensibus*, & tunc maximè pingvescere. Excitatos pedes priores cum murmure fugere, ac marificè illo pedum succo refici & nutrirî. Nos illud damus, latebras hyeme quærere urfos, & somno indulgere maximè: sed abstinere prorsus à cibo, & succo pedum nutrirî, negamus.

V. *Quid de appetitu & affectibus?*

R. Prolem amat vehementer, eamque pectori admovet, fovet ac tegit. Catuli si matri fuerint abrepti ægerrimè fert, ac mirum in modum sævit. Et aliàs iracundum animal est, ac vindictæ cupidissimum. Si læditur

ditur à quoquam, indefinenter prosequitur, & pedibus anterioribus, qui instar manuum sunt, reum lacerat.

VI. Quid de motu?

R. Motus tardus est, nec tam fugâ, quam manibus se defendit. Corpus enim valdè crassum & vix mobile habet. Paratus aliàs ad omnem nequitiam est, incedit pedibus duobus, consistit erectus, saltat, ludit, saxa projicit, & ad magistri sui nutum se componit. Quanquam autem interdum nimiam confidentiam deceperit rectores, qui lacera- ti ac pessimè tractati ab astutè maligno animali sunt.

VII. Quenam propria urfi affectio sit?

R. Murmur das brummen. Murmur enim edit ursus der Bär brummet: Hinc proverbium est: *Urfi instar indignans murmurat.* De irato murmurante ac sæviente. Germanicè: Er brummet wie ein Zeidelbär

Axiomata

I. Urfa parit cæcos.

Urfa partu uno plerumque parit quater- nos, eosque cæcos, sicut canes & feles. Varia enim & valdè mirabilis natura in oculorum fabrica est. Quod Scaliger alias expo-

suit verbis exquisitis. *Statim oculata aquila, inquit, equus, homo. Nullum penitus habent ostreae. Semper tectos talpa. Habet igitur analogum quoddam. Semper apertos piscis. Tectos, ubi vult, homo. Inter hæc duo, cancer: neq̄, tectos, neq̄, detectos aliquo modo. Oculorum imitationem potius quam oculos lymax. Occlusos primum catulus, postea diductos apertis genis. Aristoteles in quinto de Generatione animalium scripsit idem super oculos hirundinum, superq̄, foetum ursæ.*

II. *Ursa non parit informes.*

Aristoteles ait: *Ursa foetum minimum pro sui corporis magnitudine edit, quippe quæ minorem Catto, majorem mure, parere soleat, nudum item & cæcum, & cruribus propemodum membrisq̄, aliis plurimis in discretum & rudem. Hinc opinio illa, ursam gignere foetus informes, nudæ instar carnis, sine oculis, pilis, aliisque partibus, quam carnem informem lambendo postmodo componat & efformet. Ad hæc Scaliger ait: Bonum Phidiam: si quantum demendum, quantum relinquendum sit, sciat. Quid hujusce fabule autoribus fidei habendum sit, ex hac historia cognosces. In nostris alpibus venatores foetam ursam cepere: dissecta eâ, foetus planè formatus, intus inventus est.*

CAPUT XVIII.

De Pardo

Præceptum

Pardus est brutum quadrupes, robustum, ferocissimum, astutum, jucundis maculis in cute præditum.

Quæstiones

I. *Quodnam Pardi nutrimentum sit?*

R. Venatur animalia & vivit ex rapto. Aggreditur apros, cervos, lepores & ipsos quoque homines. Simulat interdum se somno aut morte oppressum esse, & repente irruit in bestias circumstantes, easque dilaniat ac devorat. Misit aliquando Romam Rex Portugalliæ pantheram equo Persico insidentem. In sylvas deducta à venatore, qui rector erat bestię, miranda celeritate in apros & cervos insiliit, eosdemque jugulavit.

II. *Quenam Pardi magnitudo?*

Canem venaticum magnitudine refert. Capite felem repræsentat, sicut omnia ferme animalia sæva, feli similia sunt. Parvum autem est caput, parvi oculi, frons longa, os magnum, aures rotundæ. Collum lon-

gum est ac tenue, longum dorsum, clunes carnosæ, cauda prolixa, ungues magni & acuti, corpus totum maculosum.

III. Quid de generatione?

Libidinosum animal est, & congregitur cum diversis speciebus. E congressu Leæ-næ & pardi generatur leo, sed ignobilis, nec jubatus. Sentit enim congressum olfactu in adultera, leo, totâque vi confurgit in poenam. Congregitur etiam leo cum panthera, & fit Leopardus. Cum lupis quoque ac canibus pantheræ miscentur, & fiunt foetus utramque speciem referentes, si non semper corpore, tamen animo. Credunt catulos Pantheræ prævenire justum partus tempus. Lacerare enim unguibus suis uterum, indeque effundi dolore cogente. Atq; hinc parere amplius non posse pantheram, cum non hæreat semen in illa corrupta & lacerata matrice. Sed falsa hæc sunt, è falsis nata principiis. Nullus in utero usus ungvium est. Recondunt ungues suos leones, pardi & feles, & non nisi requirente usu promunt, Nihil igitur hinc metuendum mali à condito, in corporis vaginas, ungvium mucrone.

IV. Quid de sensu?

R. Olfactu non parum valet. Hinc cum vini avidissimus sit, venatores vinum suave & odoratū apponunt & affundunt, ut odore vini alliciatur. Quo facto, Pardus vinum bibit immoderatus, eoque accenditur, ac sine difficultate capitur. Aromatibus etiam gaudet, & per multa locorum intervala fragrantiam sequitur, præsertim cum arbores liquore turgent, & venti odorem vehunt.

V. Quid de affectibus?

R. Trahitur amore odorum. Quin ipsa quoque Panthera admirabilem odoris suavitatem habere dicitur. Solinus ait: *Tra-
dunt odore pantherarum & contemplatione
armenta affici mirè, atq; ubi eas presentiscant,
properatò convenire, nec terreri, nisi solius o-
ris torvitate, quam ob causam Pantheræ ab-
sconditis capitibus, quæ corporis reliqua sunt,
spectanda præbent, ut pecuarios greges stupi-
dos in obtuto populentur secunda vastatione.*

VI. Quid de motu?

R. Velocissimum animal est, & subito in-
vadit armenta. Non autem tam cursu,
quàm saltu rem agit. Pollux ait: *Suam &
aprum dices αὐπρήγυυαξ, leonem ἐφορμαῖν,
Q5 parda-*

pardalim πρῶτον id est saltare. Citò autem fatigari & exhauriri dicitur. Inprimis enim impetus, omnes vires, omnemq; corporis contentionem insumit.

VII. Quenam propria affectio sit?

R. Vox propria nomen non habet. Albertus dicit: *Panthera tempore libidinis admodum vocalis est, & ad vocem ejus alia ejusdem aut vicini generis animalia conveniunt. Quenam autem ista vox sit, non exprimit.*

Axiomata.

I. Panthera bene olet, sed non nisi bestiis.

Olfactum homines habent minorem, bruta excellentiorem. Nullam in panthera odoris suavitatem invenit homo. Bruta tantam percipiunt, ut alliciantur & capiantur. Hinc Erasmus scribit: *ut panthera bene olet, sed non nisi bestiis, quas ad se trahit: ita Scotus bonis ingeniis gravis est, stupidis istis & bardis quovis aromate gratior.*

II. Pardus non mutat maculas suas.

Manent naturalia, mutantur quæ veniunt usu & arte. Sanè pulchra pardi pellis est,

est, maculis ornata nigris aut subalbis. Tenentur hac corporis pulchritudine cum bruta, tum homines. Et ipse quoque pardus novit hæc naturalia sua ornamenta. Unde caput torvum abscondit sæpè, corpus reliquum spectandum præbet. Contentio aliquando erat pardo cum vulpe. Pardus contemnebat vulpem, quod ipse pellem haberet colorum maculis variegatam, vulpes autem subrufam & fœdam. Vulpes respondebat, sibi id esse in animo, quod illi in cute. *Præstare ingenium varium, versicolore cute.*

CAPUT XIX.

De Cane.

Præceptum

Canis est brutum quadrupes latrans, sagax, vigilans, ac hero suo mirè blandiens.

Quæstiones.

I. *Quodnam canis nutrimentum sit?*

Voracissimum animal est, & recipit quæ evomit. Nutritur ossibus, carnibus, pane & aliis. Humana etiam cadavera devorat,
quin

quin hominem vivum allatrare, lacerare ac devorare gestit. Nec in peregrinos tantum & hospites, hanc suam exerit ferocitatem, sed in ipsos domesticos, & è quorum manu sæpe sumpsit cibum. *Memoriae proditum est*, ait Scaliger, & famulos, & heriles liberos, atq; etiam heros ipsos à domesticis canibus laceratos. Neq; canis cani amicus est, sed alter alterum lancinat. Carnem autem caninam non tangunt, quibuscunque etiam odoribus ac saporibus transformetur.

II. Quid de magnitudine canis notandum?

Varitas magna est. Sunt majores, sunt medii, sunt minimi. Sicut dantur venatici, villatici, pecuarii. Bodinus ait: *Non possunt ejusdem speciei plures species haberi, figurae tantum plures esse possunt, quales sunt canum in ipsis diversissima.* Alios enim ad venationem, alios ad pecudis custodiam, alios ad hominum presidia sapiens opifex procreavit. *Quin etiã inter venaticos quibusdã tibiæ brevissima, ac longissima corpora tributa sunt, ut ferarũ intima latibula subirent, cursorib; vero longissimas & siccissimas tibiæ, alvũ strictã, latissimum pectus ad respirationem faciliore, & rostrum acutissimum ad aëris sectionem,*

caudam ceteris longiorem, ad conversiones in cursu reciproco regendas.

III. *Quid de generatione?*

R. Libidinosum animal est canis, palam in omnium conspectu coeunt. Etiam cum matre, cum fororibus ac liberis congregitur. Nec sua specie contentus est, sed cum lupis, vulpibus & hominibus miscetur. Mares de foeminis maximè pugnant, ad sanguinem usque. *Post coitum tenacissimè coherent ob ossiculum in penis medio positum, circa quod spiritus & humores aggregantur.* In utero gestant dies sexaginta & unum, aut duos, aut ad summum tres. Et nascuntur oculis & auribus occlusis ab imperfecto ad perfectum procedente natura. Pariunt uno partu quinque & plures.

IV. *Quid de sensu?*

R. Sagacissimus est canis, & non tantum vestigia heri à peregrini, sed & luporum, aprorum, aliorumque brutorum à se invicem discernit. Quidam etiam coturnices ac perdices sentiunt eminè, *nec discedunt prius, quàm aut telo petita, aut retibus capta fuerit praeda.* Cause tantæ sagacitatis est nervus odoratùs, major in cane, quàm in bove, equo aut alio animali. Vigilantissimus
etiam

etiam est, & nocturno diurnoque tempore agit excubias. Cum furem aut bestiam adesse sentit, indefinenter vociferatur. *Cum dormit, somnia habet, saepeq; nemine praesente latrat & ululat, falsa deceptus imagine.* Valet etiam memoria. Nam per egregia temporum & locorum spatia domum repetit, domesticos à cæteris discernit, benefactores amat, hostes metuit.

V. *Quid de appetitu & affectibus?*

R. Iracundum est animal. Vix cohabitare possunt duo in vastissimis ædibus. Neque dominorum amicitia canum parit societatem. *Nihil profectò inquit Scaliger, est inhospitalius cane: hoc enim penè solus habet, aut cum paucis commune, ut nullam cum suis popularibus ineat societatem.* Hinc proverbium: *Una domus non alit duos canes.* De invidio, qui parem ferre nequit.

VI. *Quid de motu?*

R. Motus celerrimus est, leporesque, lupos, & reliquas feras cursu superat. In gratiam Domini autem, dato signo, oppido subsistit. Tam reverenter herum suum habet, ut dimittat prædam ad ipsius nutum. Sunt etiam rebus ludicris dediti, ligna, lapides, & pileos abjectos reportantes. Et

CUM

cum incaluisse se dicunt Domini, pileum è capite tollunt. Quidam macellum petunt, carnes emunt, & domum reportant. Alii cum affatur caro, vertunt veru, & ancillis potius quàm ventri ac gulæ obediunt. Adhibentur quoq; in Comædiis, & saltationibus, variisque gesticulationibus delectant spectatores.

VII. Quænam canis propria sit affectio?

R. Latratus. Latrare & allatrare canum est. Propriè id agunt, & ex debito. Judicio autem pollent, ut hunc silentio prætereant, alium impudenter allatrent. Gellius de Scipione scribit: *solum id temporis in Capitolium ingredientem canes, semper in alios sævientes, neq; latrarunt eum, nec incurrerunt.*

Axiomata

I. Cor canis nihil adversus latratum.

Cor canis ajunt, si quis secum habuerit, aut etiam comederit, à cane non mordebitur, nec allatrabitur. Refellit id Bodinus verbis istis: *Ego, quisquis hæc credit, non caninum duntaxat habere cor, sed totum esse canem credo.*

II. Lupi non transeunt in canes.

Erat

Erat hoc Cardani absurdum, quod Scæ-
liger diluit. *Ais* è cicuribus lupis, qui sunt de-
inceps generati, eos post multas generationes
in canes transire. Neq̄, constat hoc, neq̄, tibi
compertum est, neq̄, sapientibus sit verisimile,
nisi illi canibus commisti sint. Quod si semper
è sua specie progenerent, non futurum. Mitio-
res quidem fore: lupinam formam haud un-
quam deposituros.

CAPVT XX.

De Vulpe

Præceptum.

Vulpes est brutum quadrupes, ganni-
ens, callidum, crudele, malitiosum
& gulosum.

Quæstiones

I. Quodnam vulpis nutri-
mentum sit?

R. Animal ferè omnivorum est. Vescitur
gallinis, anatis, anseribus, muribus, pi-
scibus, uvis, vespis & aliis. Pastum egre-
ditur potissimum noctu, nec in hominum
conspectu cibum capit. Gallinas cum in-
venit, omnes jugulat, antequam gustare
incipiat. Primum verò amicitiam simulat,

ac

ac singulare impietatem. Hinc effigies de vulpe in religioso vestitu, gallinis & anseribus concionante.

II. Quenam magnitudo?

R. Quantitas & figura canis ab similibus non est. Pilos autem denios habet, plerumque coloris rufi. Cauda crassior ac prolixior est, qua piscibus, vespis & canibus insidiatur. Piscibus cum struit insidias, juxta ripas oberrat, caudamque in aquas immergit. Pisces famelici caudam arripiunt, pilisque se involvunt, & a vulpe trahuntur ac decipiuntur. A vespis cum vexatur, terræ cavernas aut arbores cavas petit, caudam foris relictam & extentam. Huic vespæ sese implicant, ut liberum non facile habeant egressum. Vulpes ex antro reversa, ad parietem, murum aut arborem se convertit, vespas comprimit ac devorat. Canibus cum urgetur, urinam caudæ immittit, hac canum oculos & ora diverberat. Molestiæ impatientes canes, pedem figunt ac vulpem deserunt.

III. Quid de generatione?

R. Genitalia habent ossæa. Pariunt uno partu quatuor eosque cæcos. Rarò gravis vulpes capitur, cum se abscondat miri-

R

ficè,

ficè. Fœtus etiam in lucem editos occul-
tat, & omnibus modis ex hominum con-
spectu tollit. Congreditur etiam cum di-
versis speciebus, cane, lupo & aliis. Hinc
specierum mutationes, & mira confusio.

IV. *Quid de sensu?*

R. Vegetum habet sensum, semper para-
ta ad quodvis patrandum. Cum primis au-
ditum acerrimum habet, ut aquæ motum
sub glacie percipere queat. Unde sorites
de vulpe aures admovente flumini

*Quod strepit movetur. Quod movetur non est
fixum. Quod non est fixum cedit. Ergo sub-
mergar, si hæc ire pergam.*

Quamquam non vulpis sed hominis hæc
sit ratiocinatio.

V. *Quid de appetitu & affectibus?*

R. Animal nequam & malitiosè astutum
est. Omnis ejus calliditas in aliorum per-
niciem tendit. Catulos suos amat, aliàs
nulli amica est. Canes decipit, gallinas tru-
cidat, anates & anseres persequitur, nec le-
pores ab ea tuti. Quamquam canum potiùs
præda, lepus sit. Hinc canem terrestrem
fugiens lepus & è rupe repentè in mare præ-
cipitatus, ac à cane marino] morsibus pe-
titus, querulâ voce dixit.

--- In me omnis terra pelagiq; rapina est,
 Forsitan & cæli, si canis astra tenet.

VI. Quid de motu vulpis?

R. Semper claudicat, quia crura dextra breviora sunt sinistris. Motum tamen celerem habet, & noctu lepores continua persecutione fatigat. Cum enim cursu prævenire lepores vulpem, instat hæc totiesq; illos sedibus exturbat, donec optatam reportet prædã. Et à canibus cum urgetur, tortuosis utitur ambagibus, mira que calliditate canes erigit.

VII. Quanam propria vulpis affectio?

R. Gannitus. Voces aliorum animalium vulpes imitantur & latrant cum canibus, ululant cum lupis, murmurant cum ursis. Propria autem earum vox gannitus est. Et ut alia nomina à brutis translata in hominem sunt, sic gannire quoque homini tributum est. De indignante & occlamante illud dicimus: *Quid gannit ille?* Lucretius canes quoque gannire dixit cum lambunt aut lactant catulos.

At catulos blandè cum lingua lambere tentant.

Aut ubi eos lactant, pedibus morsuq; petentes,

*Suspensis teneros imitantur dentibus haustus
 Longe alio pacto gannitu vocis adulant.*

Axiomata.

I. *Caro vulpina non est comedenda.*

Est enim viscosa, concoctu difficilis, pravi que succi. Non nisi à venatoribus quibusdam, & qui falluntur ab his comeditur. Aliquam habet gratiam circa tempus autumnale; ubi ex uvis & arborum fructibus facta est pingvior. Galenus ait: *Carum & vulpium carnem nunquam equidem gustavi, nec sanè gustare unquam fui adactus, neq; in Asia, neq; in Græcia, neq; in Italia. Ajunt tamen hanc quoq; manducant: conjecturare tamen possum vim ei inesse carni leporum similem.*

II. *Vulpes captu difficilis.*

Astutum animal est, & fraudes fraudibus eludere novit. Hinc proverbium: *vulpinare cum vulpe.* Germani dicunt: *Man muß einen Fuchs mit einem Fuchs fahen, und nicht mit einem Schöps.* De Simsone sacer dicit codex, quod ceperit vulpes trecentas, & caudas conjunxerit, ac titiones inter has posuerit, segetesque Philistinorum combusserit. Factum hoc propter frequentiam vulpium in locis istis, quæ oppida ingrediebantur.

diebantur, & sine noxa cum hominibus
conversabantur. Hinc in judæa incredi-
bile damnum vineis inferebatur à vulpi-
bus. Ovidius de vulpe messem incedentes
ait:

*Quâ fugit, incendit vestitos messibus agros,
Damnosis vires ignibus aura dabat.*

CAPUT XXI.

De Fele

Præceptum

Felis est brutum quadrupes, blandum,
velox, astutum, omne genus muri-
um prosequens.

Quæstiones:

I. Quodnam felis nutrimentum sit?

R. Nutritur iisdem ferè quibus canis. Id
habet peculiare quod avibus & muribus
struat insidias. Magna cum voluptate de-
vorat mures, quos & nocturno & diurno
venatur tempore. Felem cultu sponsalicio
exornatam in nuptiali die velut sponsam
collocat fabula. Ea percurrentem cum spe-
ctant murē, sponsa quidem erat sed & felis.
Irruens enim in murē, nuptialem neglexit
cœnam. Hinc proverbium: *Catus mures*

R 3

captare

captare non desinit. Pro eo, difficile est mutare naturam. Convenit cum istis: Cælum non animum mutat, qui trans mare currit: Naturam expellas furca tamen usq₃ reurret.

II. *Quenam magnitudo?*

R. *Quantitate minor vulpe est. Caput habet rotundum, oculos splendentes, pedes ungvibus acutis instructos. Corpus totum ad lulos varios dispositum maximè est. Cum pendere aliquid, aut trahi, aut alio moveri modo cernit, assultat, ore & ungvibus captat, nunc resilit, nunc profilit, denudò rapit, projicit, mirèque gesticulatur. Et cum quâvis occasione data ludere gesticulat, propriam sæpè caudam capit, dimittit, resumit, itaque se gerit, ut pueri & otiosi homines, risus habeant materiam.*

III. *Quid de generatione?*

R. *Libidinosum animal est, magnoque clamore coit. Marem magis libidinosum dicunt, quàm fœminam. Hanc enim fugere istius consuetudinem, & apprehensam ac compressam horrendum edere clamorem. Sed provocat fœmina sæpè marem, par igitur in utroque lex libido. Neque clamor solius fœmellæ, sed illi cum mare*
com-

communis est. In congressu verò, si tacente aut murmurante mare, ejulatum edit foemina, ex genitalium dolore fit. Pariunt partu uno quaternos & plures. Fœtus mense Martio editus probatur, Augusto rejicitur. Sævit autem in fœtum masculus, eumque interimit. Hinc mater sollicita toties loca mutat, ut contra maris rabiem charam defendat sobolem.

IV. Quid de sensu?

R. Odoratu valet plurimum, muresque antequàm vidit, invadit. In tenebris videre dicitur à plerisque & rectiùs quàm clara luce. Sed non est satis ad visionem oculus splendidus. Objectum illustratum si non fuerit, nulla dabitur visio. Splendor autem oculorum felium tantus non est, ut & medium & objecta illuminare queat. Ne proprium quidem corpus felis illustrat, nedum aliena atq; remota objecta.

V. Quid de appetitu & affectibus?

R. Mures appetit atque odit. Non appetit ut amat atque conservet. Etiam cum satur est captat eos ac necat. Etiam quos non devorat, apprehendit & occidit. Interdum ludit cum muribus catus, dimittens eos ac denuò captans, sed finito lusu occidit ac devorat.

VI. *Quid de motu?*

R: Motum habet velocem, & scandendo, progrediendo, reptando, saliendoque se exercet masculè. Murem cum cernit, toto irruit impetu, gratamque captat prædam. Omnes angulos ædium percurrit, operta aperta que perlustrans. Ex altissima turri cum dejicitur, parum admodum capit detrimenti. Volare enim videtur ob pedum, caudæ, ac totius corporis extensionem.

VII. *Quanam propria felis affectio?*

Varia felis vox est, pro vario affectu. Obscœna vox est, cum libidine turget. Terribilis ac dira, cum Cati de fœminis certant. Miserabilis, cum fœmina marem advocat. Mollis & remissa, cum liberior ab effectibus est. Germani dicunt: die Katzenmausen.

Axiomata.

I. *Feles non ex arbitrio oculos contrahunt ac distendunt.*

Pupillam oculorum ad solis ortum aut occasum feles contrahere & extendere, existimarunt antiqui. Cardanus arbitrio felium id adscripsit & libertati propriæ. Scalliger, arbitrium felis nullum esse, pulchris declarat verbis: *Ambitiosè scripsisti: felem*

pro arbitrio pupillam contrahere ac distendere. *Esset enim motus voluntarius, Ergo à musculis. At ibi nullis: quemadmodum in illorum opticorum discretione compertum nobis est. Sed variatio temere fit, ac sine lege, aut voluntate, ab affluentia spirituum, commotione, retractione, resolutione, quæ neutiquam sunt in animantis potestate. Quod & eo judicio manifestum fiet: quando altero clauso oculo, alterius pupilla dilatatur.*

II. *Obfelium presentiam in deliquium animi quidam incidunt.*

Naturale est diffidium inter quosdam homines & feles. Præsentibus his, in deliquium animi illi cadunt, & saltem non examinantur, Nec vim retrahere potest cista, cui feles includuntur. Major enim est, quam ut impediti queat aut domari ligno. Ad occultam fugiunt qualitatem Saniores, cùm manifestarum tanta potestas non sit. Nos etiam subjectum istarum qualitatum advertendum censemus. E corpore enim felis effluvia egrediuntur, quæ quosdam afficiunt homines. Fieri potest, ut gravida fele territa, imprimat soboli naturale cum fele diffidium. Hinc ferre nequit istius effluvia, quæ vim inferunt, quæ naturam ipsam destruunt.

III. Feles amant munditiem.

Tegunt excrementa sua, & abscondunt quantum possunt. Non ob odorem, ne prodantur muribus. In libero campo id agunt, ubi nec venantur mures, nec diu perstat odor. Nec ob invidiam ne homines utantur iis ac fruantur. Livor exiguus est, qui non alio nos privat bono, quam foetido excremento. Causa est amor munditiei. Ne foetida ista materia, ædes, hortos, terrasque conspurcet. Sicut ob munditiem pedes ventrem, caudam, & cæteras partes perpetuò feles lambunt.

CAPUT XXII.

De Lepore

Præceptum

Lepus est brutum quadrupes, timidissimum, velocissimum & foecundissimum.

Questiones.

I. Quodnam leporis nutrimentum sit.

R. Vescitur brassicâ, malvâ, atriplice, lactucâ, uvis & aliis. Noctu potiùs quam interdiu cibum capit. Carnes non petit, nec edit,

edit, sed contentus herbis est. Nierembergius ait: *Carnivora sunt digitata, vivipara omnia, præter leporum genera.*

II. *Quenam magnitudo?*

R. Feli æqualis ferè est. Caput habet breve & in acutum desinens. Aures longas, oculos exprorectos, & palpebras præcisas. Hinc oculos semper habet apertos, & magis cum dormit, minus cum vigilat. Cor maximum habet, unde timiditatem naturalem colligunt. Pedes sunt inæquales, posteriores anterioribus longiores, hinc montem facilius ascendit quam descendit. Facilius etiam in montem descendens quàm ascendens capitur. In genu posteriori ossiculum est, quo ceu basi inter saliendum lepus nititur. Dicitur talus: Germanicè *der Haasensprung*. Cauda ei brevis est, cursumque auribus potius, quàm caudâ moderatur.

III. *Quid de generatione notandum?*

R. Animal libidinosum est. Coit ac parit tempore quovis, maximè vernò. Et dum fert uterum superfoetat. Cum enim peperit catulos, alios in utero habet. Hinc quo plures capiuntur, eò plures inveniuntur. Partu uno parit foetus quatuor aut quinque.

IV. *Quid*

IV. *Quid de sensibus?*

Auditu pollet acutissimô, & ad quemlibet frondium strepitum expavescit. Præsentiens igitur pericula futura, fugit maturè, ne pereat. Videre dicitur noctu & dormire apertis oculis. Hinc proverbium: *Lepus dormiens*. De eo, qui quod non facit, id facere si simulat: aut quod facit, id facere se dissimulat.

V. *Quid de appetitu & affectibus?*

Mediæ naturæ inter fera & mansueta animalia est. Naturâ suâ timiditatem summam habet, & omnium præda fit. Proverbium est: *Mortuo leoni & lepores insultant*. De eo, qui vivens terror omnium erat, mortuus ludibrium omnium. Aut de iis, qui cum larvis luctantur, cum umbris decertant ac mortuos benè meritos mordent

VI. *Quid de motu?*

R. Saltat magis, quàm currit, velocissimè tamen properat. Omnes ejus partes ad celeritatem composita videntur. Proverbium est: *cancer leporem capit*. De re absurda & impossibili. Tardus enim cancer, lepus velocissimus est. Flexuoso autem cursu utitur, & unâ eademque viâ exit & redit.

VII. *Quenam propria ejus affectio?*

R. VO-

℞. Vocem acutam & sonoram habet. Catuli cum premuntur manibus, acutissimum edunt clamorem. Nomine hic non exprimitur, sicut aliæ res plurimæ ob penuriam vocum.

Axiomata

I. Esus leporis pulchritudinem non dat.

Caro frigida & sicca est, succumque melancholicum gignit. Frustra igitur sunt, qui esum animalis hujus, pulchros dare homines sibi habent persuasum. Frustra etiam in summis habetur delitiis, juxta illud Martialis :

Inter aves tardus si quis me judice certet :

Inter quadrupedes gloria prima lepus.

II. Lepores non utriusq; sunt sexus.

Totam speciem Hermaphroditis constare imperiti quidam venatores statuunt. Sed recentiores experientia docuit, mares à fœminis sexu esse discretos. Bodinus ait : *Hermaphroditi sunt quidam, nec tamen omnes, idq; à venatore peritissimo didicimus, cum ea de re dubitaremus. Is enim affirmabat, Hermaphroditos lepores esse plurimos, nec tamen ea fœcunditate, qua fœminas; marem autem nunquam uterum gestare, multo minus superfoetare.*

III. Ma-

III. Malum omen non est, si peregrinantibus per transversum occurrat lepus.

Fortunam nostram non moderatur lepus, nec cursus leporis, sed Deus, qui gressus nostros dirigit, sine cujus nutu ne pilus quidem de capite decidit. Occasionem superstitioni dedit, quod lepus solitudinem amat; loca autem deserta periculosa sunt.

CAPUT XXIII.

De Cuniculo

Præceptum

Cuniculus est brutum quadrupes, libidinosum, fœcundum, semiferum, cuniculos sub terra agens.

Questiones

I. Quodnam cuniculi nutrimentum sit?

R. Nutritur iisdem quibus lepus; brassicâ, malvâ, oleribus, pomis, piris & aliis fructibus. Pane quoque delectatur maximè, & pugnacriter de oblato cibo. Noctu potius, quàm interdiu, cibum capit. Bibit aquam, sed sæpè dies aliquot abstinet à potu.

II. Quæ-

II. *Quenam magnitudo?*

Lepore minor est, partibus autem ferme convenit. Hinc à nonnullis lepusculus vocatur, & generis leporini esse putatur. Color plerumque candidus est, alias etiam fuscus. Ungulas habet et divisas & ruminat. Ut non respondeat natura isti Latinorum versioni: Camelum & leporem & cuniculum non comedetis, quia ruminant, & unguam non dividunt. Lutherus: Das solt ihr aber nicht essen das wiederkäuet / und die Klauen nicht spaltet / das Cameel / der Haase und Caninichen / die da wiederkäuen und doch die Klauen nicht spalten: sollen euch unrein seyn.

III. *Quid de generatione notandum?*

℞. Animal libidinosum est & foecundum. Parit toto annò, partu uno ternos aut quaternos. Superfoetat etiam, undè singulis mensibus catulos alit. Et hæc foecunditas adeò sæpè numerum auget, ut ædibus inferant damna. Sub terra enim habitant in cavitatibus atque antris. Fuerunt qui legatos Romani miserunt, aliasque terras ac regiones petierunt, cum è suis à cuniculis eiecerentur. Martialis ait:

*Gaudet in effossis habitare cuniculus antris,
Monstravit faciles hostibus ille vias.*

IV. *Quid*

IV. *Quid de sensibus?*

R. Visu non admodum valet, sed plus auditu. Et cum timidum sit animal ad quemvis strepitum exhorrescit. Magno igitur conatu fugam capit, ne pereat in periculis.

V. *Quid de appetitu & affectibus?*

R. Semiferum animal est, cum nec mansuetum nec ferum; sed media quodammodo naturæ sit. Et natura sua timidus cuniculus est, sed irritatus pugnat acriter. Tantâ inter eos sæpè pugnatur vehementiâ, ut dentibus pellem dilacerent, & ad tempus bene longum pugnare continuent. Mares etiam in liberos crudeles sunt, ac fætum vix editum enecant.

VI. *Quid de motu?*

Motum velocem habet: sed velociorem lepus. Recta verò ire viâ non amat, sed flexuoso utitur cursu. Pedibus posterioribus terram pulsât, atque sonum ingratum excitat.

VII. *Quænam propria affectio?*

Vocem acutam habet ac tenuem. Murmurat etiam quandoque, cum panem oblatum retrahimus, aut cum masculus fœmellam insequens illuditur.

I. *Cuniculus animal semiferum est.*

Nec mansuetum, nec ferum, sed mediæ quodammodò naturæ est. Mane & vesperi egreditur ex antro, reliquo tempore ferè latet. Et licet inhabitet ædes, non tamen mansuescit adeò, ut tangi & portari possit absque offensâ.

II. *Cuniculus animal fœcundum est.*

Parit antequàm absolvat primum ætatis annum. Et parit ternos ac quaternos. Superfœtat etiàm non secus ac lepus. Hinc singulis sæpè mensibus catulos alit. Quæ fœcunditas adeò replet ædes, ut maxima iis inferant damna.

III. *Lepus & cuniculus specie differunt.*

Hebent enim diversas actiones, diversasque operationes. Non corpore tantum minor lepore est cuniculus, sed & robustior atque audacior est. Cuniculos etiàm agere, nunquam visus est lepus: quod tanta promptitudine præstat cuniculus, ut inde nomen tulerit. Cursu quoque cuniculus lepore tardior est, non tantum pedibus, quantum animò, valens.

CAPUT XXIV.

De

Mele seu Taxo

Præceptum.

Melis est brutum quadrupes, somniculosum, obesum, cavernas amans & litem fugiens.

Questiones

I. *Quodnam melis nutrimentum sit?*

R. Vescitur melle, radicibus, frugibus, uvis, pomis, piris, cæterisque fructibus. Amat maximè loca arboribus replèta, cum gratum suppeditent pabulum. Pomorum enim ac pirorum esu pingvescit maximè.

II. *Quanam magnitudo melis?*

R. Fermè ad vulpis aut mediocris canis magnitudinem accedit. Caput habet crassum, breve ac humile, cutem duram, sordidam, spissam, villosam & rigidam. Dentes acuti sunt unde animal mordax est. Dorsum latum habet & crura brevia ac caudam villosam. Pingvescit valdè, undè proverbium: melis instar obesus. De homine corpulento, pingvi, ac pigro.

III. *Quid*

III. *Quid de generatione notandum?*

R. Generat nunc unum, nunc gemellos. De falacitate nihil constat, cum lucem fugiat, & maximam vitæ suæ partem in terræ cavernis agat. Hinc proverbium: *Melis instar lucem fugit.* De eo qui degit in anatro, & raro egreditur, Germanicè: *Er liegt inne wie ein Dachs.*

IV. *Quid de sensibus?*

R. Præsentit tempestates. Non quidē longè ante, sed cum istarum in aëre sunt primordia. Alias tota penè hyeme dormire dicitur. Somnolentum itaque animal est & segne.

V. *Quid de appetitu & affectibus?*

Timidus taxus est, indeque tenebras amat. Id verò cum primis notatu dignum est, quod parentes ætate fessos nutriat. Placent verba Nierembergii: *De eruditione & exemplo brutorum ad omnem nos instituentium frugem, egimus non semel, pauca adjicere liceat. Parentes suos ætate grandes nutriunt Elephanti, glires, leones, rupicapra, & aliæ capra sylvestres, taxi, ciconia.*

VI. *Quid de motu?*

R. Pigrum animal est, frequentius dormiens ac quiescens, quàm se movens. Ne-

que etiam longè à cubili ac caverna discedit, sed in vicinia se continet. Imprimis noctu è caverna egreditur, ubi omnia tutò cernit.

VII. Quanam propria affectio sit?

Vocem acutum habet. Fortia animalia plerumque gravem edunt vocem, ut leo, bos. Timidis vox acuta est, ut lepori, cuniculo, meli.

Axiomata.

I. Luna crescente augetur taxum addeps, descrente minuitur.

Hæcæ lunæ humorum Dominæ potestas est. Auget & minuit humores, cum augetur & minuitur ipsa. Lætiùs crescunt pilii nostri, crescente lunâ resecti; tardiùs descrecente. Cerebrum animalium ad lunæ augmenta & decrementa augetur & minuitur. Caro cancrorum & ostrearum succi plena est plena luna. Verres, hædos, & equos descrecente luna castrari convenit, non crescente.

II. Meli dissidium naturale cum vulpe est.

Bella gerit affidua cum vulpe. Vulpes verò cum robore taxum superare nequeat,

at, ad fraudes & dolos se vertit. Urina & stercore foveam melis polluit. Fœtoris huius impatiens melis est. Migrat igitur, aliasque sedes quæritat. Ingreditur tunc vulpes, ac triumphans specum occupat.

CAPUT XXV.

De Glire

Præceptum.

Glis est brutum quadrupes, somnolentum, validum, mordax, vorax, gallinis infestum.

Questiones.

I. Quodnam nutrimentum gliris sit?

R. Vescitur fructibus arborum, sed maxime appetit ova atque galinas. Has indeque conquirat, inventasque trucidat. Occisâ unâ non devorat statim prædam quam nactus est, sed inquirat altius. Quotquot reperit jugulat ac recondit. Nulla demum superstite, devorare incipit ac replere ventrem. Dominis propriis non facile ova ac gellinas surripit, sed tum ubi necessitas urget. Catulos cum alit, maxima inferre solet damna.

II. Quænam magnitudo?

R. Magnitudinem felis habet, membra valida, colorem varium. Dentes sunt exerti & acuti, quibus ova capit. Foramina duo invenimus in ovis acutis dentibus facta. Caput etiam gallinarum dentibus istis perforat, & subito easdem necat.

III. *Quanam generatio?*

R. Fœcundum animal est, & partu uno plures edit. Parvo tempore adeò se multiplicat, ut pagos totos & tota oppida repleat. Capitur autem non difficulter admodum, si columba aut pullus gallinaceus inferatur decipulæ.

IV. *Quid de sensibus notandum?*

R. Odoratu præcellit, quo gallinas latentes investigat. Dormire dicitur tota hyeme, nec ullum tunc capere cibum. Hinc versus est:

*Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo
Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit.
Sed & hîc â necessario ad nimium progressi sunt autores. Conspiciuntur enim hyberno quoque tempore in horreis, ova & gallinas quærentes.*

V. *Quid de appetitu & affectibus?*

R. Semi ferum animal est, habitans partim in sylvis, partim in ædibus, & crudele est,

est, inexplebili aviditate sitiens sanguinem gallinarum. Foveas facit profundas, quas replet spoliis, ac terrâ foliis & lignis operit.

VI. Quid de motu?

R. Motum habet mediocrem & felis instar arbores & parietes scandit. Sæpè sciurorum more de muro in murum de tecto in tectum saltat. Nec periculum gravioris lapsus est, cùm expanso corpore rem agar, felium moribus assumptis.

VII. Quanam propria affectio?

Vocem habet acutam. Clamante uno, concurrunt reliqui, & clamore amicum testantur consensum. *Hinc proverbium concurrunt sicut glires.* De iis, qui conjunctis viribus aliquid tractant.

Axiomata.

I. Glires non moriuntur & reviviscunt.

Glires hyberno tempore inventos nullis ictibus, nullisque vulneribus moveri dicant. Reviviscere autem redeunte vere ac sole, non secus ac homines nonnulli quondam obdormiverint, alii annos sexaginta, alii trecentos ac postea revixerint. Et fidem & veritatem hæc superant. *Apriva-*

tionē totali, qualis mors est, ad habitum & vitam, non datur regressus naturaliter. Alias verò à negatione actus secundi ad negationem actus primi argumentari non licet. Non neganda vita ipsa, ubi non patent vitales actiones.

II. Glires nec tota hyeme dormiunt, nec tota estate vigilant.

Labor assiduus frangit vires: & quies nimia polluit perditque vigorem. Non est durabile quod alterna caret requie:

*Occidet, ad circi si quis certamina semper
Non intermissis cursibus ibit equus.*

*Firma sit illa licet, solvetur in equore navis,
Quæ nunquã liquidis, sicca carebit aquis.
Me quoq; debilitat series immensa laborũ,
Ante meum tempus cogit & esse senem.*

*Otia corpus alunt, animus quoq; pascitur
illis*

Immodicus contra carpit utrumq; labor.

CAPUT XXVI. De Erinaceo

Præceptum.

Erinaceus est brutum quadrupes, pelle aculeata vestitum, malignè astutum.

Quæ-

I. Quodnam nutrimentum Erinacei sit?

R. Poma, pira, uvæ, & fructus alii. Hinc arbores ascendit, poma ac pira decutit, in istis sese volutat, ut spinis hæreant. Post ad iter sese accingit & ad cavas arbores, in quibus habitat, properat. Pomum unum si decidit, mox omnia abjicit, & ad arborem redit, novumque cibum requirit.

II. Quanam magnitudo?

R. Parvum animal est instar porcelli Germanicè Saußgel. Rostrum habet porcino rostro simile. Ipsum corpus aculeis vallatum est, ut apprehendi nequeat. Hinc insidias sibi fieri cum sentit, in formam pilæ convolvitur, ut tractari nequeat. Unde locutio proverbialis: Totus echinus asper. De homine intractabili, Germanicè es ist nichts freundlichs an ihm.

III. Quanam generatio?

R. Erinacei hominum modo se complexi coëunt. Et cum partus instat tempus, fœminam contrahere alvum dicunt, ne spinis lædatur. Durio rem autem postmodum & asperio rem fœtum, majores inferre cruciatus. Hinc proverbium: *Echinus partum*

tum differt. De iis qui in perniciem suam neſcunt moras. Sed profectò res ea moram non patitur. Et ſecundinâ tegitur echinus, ut uterum lædere nequeat. Etiam incluſis utero molliores habet ſpinas unde nihil metuendum mali.

IV. *Quid de ſenſu notandum?*

R. Præſcire tempeſtates dicitur, adeò ut pluvia imminente petat cubile. Nierembergicus ait: *Quam ſagacitatem demirabimur brutorum, ſi præſagia damus. Erinacci mutationem Aquilonis in Austrum contendentem ſe in cubile præſagiunt.*

V. *Quid de appetitu & affectibus?*

R. Malignè aſtutus eſt, & una fallacia in omnibus periculis triumphat. Timidum alias animal, ſed ſpinofum eſt. Spinis igitur contra quemvis hoſtem ſe defendit. Spinis etiam alimenta acquirit & reportat. *Echinus vindemie tempore, inquit Nierembergicus vites ſubit, pedibusq; botrorum acinos in terram decutit, quos ibidem volutatus undiq; ſpinis confixos excipit.*

VI. *Quid de motu?*

R. Motum habet mediocrem. Arborem aſcendit, & pira ac poma decutit. Hominem accedentem cum cernit, fugit. De fu-

ga cum desperat, in globum se volvit ne apprehendatur. Interdum urinam emittit ex metu. Sicut *timor plerumq̄, animalia ad excrementorum emissionem stimulat.*

VII. *Quenam propria affectio?*

R. Vocem acutam tribuunt Erinaceo & propriam eam faciunt animalium timidorum. Quanquã canis timidus non sit, licet acutam vocem habeat. Plerumque igitur contingit non perpetuò.

Axiomata.

I. Erinaceus intractabilis est.

Propter aculeos enim tractari & apprehendi nequit. D. Frantzius ait: *notissimum hoc est animal spinis acutissimis obsitum, unde impune non potest apprehendi, & rectè est imago intractibilis rustici, vel Sophistæ spinosi, cum quo nemo potest conversari sine lite.*

II. Facilius est Erinaceum capere, quam tenere.

Simplex est Erinaceus, unde facilis captu. Aculeis autem cum præditus sit, undique impunè teneri nequit. Hinc Ælianus scribit: *ὡσπερ γὰρ ἐχῖνον λαβεῖν μὴ ῥάδιον, συνέχειν δὲ χαλεπὸν; ἔτω καὶ τὰ ζῆματα* Quemadmodum echinum, sic etiam nummos capere, facilè est, tenere verò difficile.

Ger-

Germanicè wie ein Zigel wohl zu bekommen/
aber nicht wohl zuhalten ist/ also auch das
Geld.

CAPUT XXVII. De Sciuro

Præceptum

Sciurus est brutum quadrupes, pru-
dens, solers, velox & somniculo-
sum.

Questiones.

I. *Quodnam sciuri nutrimen-
tum sit?*

R. Nutritur glandibus, nucibus, pomis,
piris & aliis fructibus ac frugibus. Impri-
mis delectatur suavioribus cibus Saccharo
& amygdalis dulcibus. Ac cum cicurari fa-
cile queat, hominem spontè accedit, à pe-
dibus ad caput ascendit, in sacculo nuces,
amygdalas, panem & alia quærit. In sylvis
degens, cibum æstate congerit, quo per
hyemem victitet.

II. *Quanam magnitudo?*

R. Animal parvum est, sed egregiæ for-
mæ. Caput subtile & breve habet, dentes
acutos, quibus acerrimè mandet. Auricu-
læ sunt

læ sunt rotundæ, cauda villosa & longa ad reliqui corporis magnitudinem. Hæc non ornamento tantum illi est, sed & varios habet usus. Cum movetur, eâ se gubernat. Cum pulicibus ac muscis vexatur, ea se defendit. Cum calore æstivo uritur, eâ super dorsum repositâ, calorem frangit. Cum transit aquam, eâ pro velo utitur. Pili plerumque sunt ruffi, interdum nigri, raro albi. Pedibus anterioribus cibum capit, oriq; admovet: posterioribus verò insidet.

III. *Quenam generatio?*

R. Genitale maris osseum est. Edunt partu uno plures & coeunt tempore verno. Nierembergicus ait: *coeunt & pariunt quovis tempore lepores & cuniculi. Quadrupedum prægnantes Venerem arcent præter equam & suem. Aristoteles de muliere & equa solis animalium id affirmat. Vere coeunt lacerti, elephantis, equi, glires, sciurus, canis. Mense septembris Cameli: Hyemis initio ursi, apri. Lupi toto anno non coeunt dies amplius duodecim: sues agrestes semel quotannis coeant, domestici sæpe.*

V. *Quid de sensibus notandum?*

R. Præsentit tempestates, ac nidum quâ spiriturus est ventus obturat, aliaque in
parte

parte foramen format. Somno maxime indulget, & non hyberno tantum, sed æstivo quoque tempore totos dormit dies. Memoriam egregiam habet, foveasque quibus nuces injecit, post menses aliquot sine errore repetit.

V. Quid de appetitu & affectibus?

R. Appetitum moderatum habet. Non assumit plus cibi, quam requirit natura. Satur, licet verberibus adigatur: nihil comedit amplius. Sed quæ offeruntur accipit ac recondit. Optimum agit patremfamilias, quem mediocris victus & accurata reliquiarum custodia decet maxime. Timidum aliàs animal est, & horret canes, magnoque clamore fugit insectantes.

VI. Quid de motu?

R. Plurimum motu valet. Et de ramo in ramum, de arbore in arborem saltitat. Fluvium trajiciens assere vel cortice pro navi utitur, & cauda pro velo. Ridiculis etiam gestibus homines delectat mirifice. Sæpè lasciva & histrionica saltatione, risum spectantibus offert. Non raro supinus alludit: heri manus prehendit, eas leniter dentibus detinet, mox dimittit, iterum arripit, projicit, recipit. Cumque denegatur manus, murmure submisso eam insequitur, ludumque continuare gestit.

VII. Quæ

VII. *Quanam propria affectio sit?*

R. Vox acuta est. Canem cum cernit, fuga sibi consulit, & voce acuta, pedumque strepitu, testatur affectum. Murmurat quandoque, cum oblatae nuges retrahuntur, aut negantur nutrimenta.

Axiomata

I. Sciurus amat munditiem.

Animal jucundum est, formamque amat & puritatem. Lambit se perpetuò, comat se, & quàm maximè potest exornat. Singulis annis depilatur, fermeque calvescit. Sed mox pulchrioribus pilis de novo vestitur, ac pristinum corporis decus recuperat. Hinc lætatur admodum, nihilque agit magis, quam ut pilorum æquabilitati corporisque puritati studeat.

II. Sciurus non dormit tota hyeme.

De glire quod ajunt etiam Sciuro tribuunt. Quanquam sciurum non semper dormire, sed hyeme quoque cibum capere statuat Bodinus. Nobis nec glires, nec sciuri tota dormiunt hyeme. Nec enim ratio id suadet, nec confirmat experientia. Bodinus ait. *Pleraq; animantia tota hyeme delitescunt, ut murium ac mustelarum genera, erinacei,*

trinaei, talpa, ursi, taxi, serpentes, hirundines, glires, quæ sine cibo ac potu hyemes ferè transigunt. Quædam tamen sibi annonam parant, cujus ope hyeme in latubilis vescuntur, scilicet cuculi, apes, formicæ, vespa, sciuri. Glires tamen ex omnibus cibo vacui ac sopore sepulti hyeme reperiuntur.

CAPUT XXVIII. De Mustela

Præceptum

Mustela est brutum quadrupes, solers, timidum, callidum, malignè astutum.

Quæstiones.

I. *Quodnam mustula nutrimentum sit?*

R. Venatur mures, eosdemque devorat. Plures capere dicitur, quàm felis, eosdemque majores ac minores. Nec talpis parcat, sed aggreditur eas & occidit. Aviculis insuper insidiatur, quas captat ac comedit. Ova quoque sorbet, & pullos gallinaceos aufert.

II. *Quenam magnitudo?*

R. Animal parvum est, sed formosum.

Caput

Caput breve habet & dentes acutos. Aurēs sunt rotundæ, cauda pilosa & longa. In dorso & lateribus plerumque sunt rutilæ, in ventre candidæ. Pelles in vestimentorum usum veniunt.

III. Quanam generatio?

Genitale maris osseum est. Edunt partu uno plures & coeunt tempore verno. Aure concipere, & ore parere dicuntur. Nie-rembergius scribit: *Mustelam ore parere fabulantur, Fabulantur certè. Neq̄ enim ventriculus gestationi aptus, nec auris conceptioni.*

IV. Quanam sensatio.

R. Domum ruiutam sentit & paulo ante migrat. Dormit plurimum, hyberno maxime tempore. Imò totâ hyeme dormire dicitur, more glirium.

V. Quinam affectus?

R. Amat foetum, quem maturè quidem emittit, sed rursus in periculis intra se recipit. Adversatur suibus, cornicibus & serpentibus. *Existimant à naturâ datum esse animalculum hoc, ut pugnet cum Basilisco.* Aliàs timidum animal est, & ad quemvis arborum strepitum exhorrescit.

VI. Qualis motus?

R. Velox est mustela, & prædam quam
T fecit,

fecit, citissimè aufert. Corpus admodum flexile habet, & ad furta clandestina aptissimum. Mutat loca subinde, ut cubile reperire difficile sit. *Visa dicitur mustela continuatis saltibus fluvium transisse, sine submersionis periculo.*

VII. *Quænam affectio?*

R. Vox acuta est. A sono nomen fecisse videntur Germani. *Wiesel / wieselchen.* Nierembergius ait: *Timidis vox plerumq; acuta, ut lepori, murium generi, mustelis, canibus.*

Axiomata.

I. Mustela novit rutam.

Discernunt bruta inter bona & mala, inter noxia & salutaria. Canes inter amicos & inimicos. Leo inter magnanimos & humiles. Mustela inter rutam & allium. Priusquam ineat mustela pugnam, cum serpente, rutam edit, cujus odor serpenti inimicus est. Ad hominum fermè accedit iudicium, qui pestis tempore rutam utuntur. Prodest enim cum butyro, cum jusculis, cum aliis cibis sumpta. Etiam vinum per rutam decolatum ac potum, contra venena porrigitur utiliter.

II. Mustela malignè astuta est.

Nierem-

Nierembergicus scribit: *malignè astuta sunt, quæ sunt angustis oculis vel pupillis, ut mustela, Ichneumon, Cati, simia, vulpes, stellio, Lutra, crocodilus, mures, lupi, lynces, castor, ursi, Erinacei, Hyana, chameleon. Hæc omnia sunt etiam mordacia: Simplicia & stolidi bos, alce, cervus, ovis, asinus, sues.*

CAPVT XXIX. De Viverra

Præceptum

Viverra est brutum quadrupes, vorax, mordax, terræ cavernas amans.

Quæstiones

I. *Quodnam viverræ nutrimentum sit?*

R. Vescitur hordeo, tritico, aveno, & cæteris frumentis. D. Frantzius ait: *Alio nomine dicitur furo seu furunculus, quia plurima furatur & comportat in suos specus sine fine, vel innumera grana pro hyeme, & illa quidem omnia pura sine paleis: ita ut sæpè dimidius modius in uno antro unius viverræ reperiatur, adeo ut rectè sit dicta viverra, quasi vivomnia ad se verrens ein Hamster.*

II. *Quanam magnitudo?*

Parvum animal est. Caput habet exiguum, ventrem solidum, pedes breves & crassos. Cutis color subrufus est, cui pili pertinaciter, hærent, ut cutis laceretur prius, quàm extrahatur pilus.

II. *Quenam generatio?*

R. Gestant in utero quadraginta dies & pariunt partu uno plures. Nierembergiius ait: *multifida* & *parva* ejusdem generis *multa* pariunt: ut canes, feles, oves, lepores, lupi, viverra, tygres, leones, lutra. *Supra cuncta murium* foetus: ex uno genitos centum viginti, tradiderunt Aristoteles & Plinius.

IV. *Quenam sensatio?*

R. Sensum habet debilem. Nec visu, nec auditu, nec alio sensu celebris est. Avaritia claram fecit viverram, quàm primas tenet inter pessima animalia.

V. *Quinam affectus?*

R. Amat foetum, cui grana colligit & probe prospicit. Cæterum timidum animal est, & fugit lucem, vitamque in crasso & obscuro loco degit. Odit cuniculos, quos venatur & ex carvenis propulsat.

VI. *Qualis motus?*

R. Tardiozem habet motum. Neque saltu

saltu valet admodum; quanquam laceffita impetum facere in hostem conatur.

VII. *Quenam affectio?*

Vox ei acuta. Cum interficitur voce clarâ finit vitam.

Axiomata

I. *Viverra nimia est in acquirendo ac retinendo.*

Vorago avidissima est, nunquam expletur, nunquam satiatur. Et quæ acquisivit sibi servat, ipsam quoque foeminam abusu arcens. Avaros imitatur, qui se ipsos rerum suarum Dominos ac hæredes arbitrantur.

II. *Viverra foemina mare dolosior.*

Mas foeminæ negat cibum. Hæc clam aliud fingit foramen, aditumque sibi ad cibum parat. Quanto tenacior ille, tanto hæc voracior ac liberalior est.

III. *Viverra domi audax, foris timida.*

Decuplo major cuniculus viverrâ est. Sævit in istum hæc, aggreditur in antro, lacerat & necat. Extra cavernam aggredi non audet. Sicut gallus in sterquilinio potest plurimum.

CAPUT XXX.

De Lacerta

Præceptum.

Lacerta est animal quadrupes, solers, velox, venenosum, homini amicum

*Questiones**I. Quodnam nutrimentum?*

R. Ad omnivora animalia refertur. Pastu herbarum vivit, nec carnes respuit. Vermiculis, muribus & talpis vescitur.

II. Quanam magnitudo?

R. Corpus parvum est, flavi & viridis coloris, variis insignitum punctis. Caput exiguum, cauda ejusdem longitudinis cum corpore reliquo. Linguâ bifidâ, & ore aperto inspirat aërem. Pedes proportionem minimi, cruraque brevissima sunt.

III. Quanam generatio?

R. Lacertæ humano more se completuntur & coëunt. Coëunt autem vere, & pariunt ova. In Anglia nullas generari lacertas scribunt.

IV. Quanam sensatio?

R. Tota penè hyeme dormire dicitur. Vere verò profilit & æstate se exercet: luditque in conspectu hominum.

V. Qui-

V. *Quinam affectus?*

R. Serpentes hostes habent, & rubetas, & cochleas. Hominem amant valdè, & viso eo profiliunt, ludunt, blandiuntur. Veneno autem cum consent, non merentur amorem mutuum.

VI. *Qualis motus?*

R. Velox animal est, & cum infestatur, fugâ sibi consulit maturè. Corpus habet flexile, & variis gesticulationibus suum erga homines testatur affectum. Caudam agit crebrò, & motu illo homini blanditur.

VII. *Quanam affectio?*

R. Sibilum edit, nec major ei clamor. Quamvis disseccatur in partes, non dat ejulatum. Dissectæ autem partes vivunt & denudò coëunt.

Axiomata:

I. *Lacerta similis est Salamandra.*

Animal venenatum est, nigri & flavi coloris. Caudam habet prolixam & flexuosam, cutim asperam, pedes acutos. Stelulas in dorso habet, seu lucida quædam puncta. Ignæ dicitur naturæ, adeò ut vivere atque superesse queat in flamma. Sed penetrat natura ignis, viventium corpora dissipat ac destruit. Placet sententia

Galenus ac Dioscoridis: Salamandra non diu vivit in igne, sed à majori flamma uritur ac consumitur.

II. *Lacerta similis est chameleon.*

Habitat in Africa & India, & figuram lacertæ habet, subitque cavernas. Non alioquam aëris elemento vivit juxta Plinium. Alii chamæleontem rore & muscis ali scribunt. Proprium ejus est, ex metu varios assumere colores. Semper eum reddere dicitur, quem proximè attingit præter rubrum & candidum. Hinc varium hominem chamæleonte mutabiliorem dicimus. Sed quemadmodum aliàs affectus mutant colores; sic idem chamæleonti contingit maximè ob corporis subtilitatem.

III. *Lacerta similis est stellio.*

In Italia & Thracia nascitur stellio. Habet in tergo guttas lucentes instar stellarum. Vescitur araneis & rore, sed libentius melle. Odio habet scorpionem, cujus ferre nequit conspectum. Cutim exuit, quæ restituitur, perindè ac in serpentibus.

IV. *Lacerta similis est crocodilus.*

Nascitur in Ægypto & India, ac est oviparus. Habet pedes quatuor, dentes validos & exactos, linguam immobilem, totamque

tamque adhærentem. Durissimam cutem in dorso habet, in ventre mollissimam. Dies in terra, noctis in aqua degit: hyeme totâ dormire dicitur. Indicus immanior & crudelior est. Integrum hominem cum vestibus devorare eum scribunt, & hoc actio profundere lachrymas. Nullum animal è tam parvo initio in tantam vastitatem excrescit. Parit enim ova, paulò majora anserinis, & excrescit in longitudinem septendecim aut etiam viginti ulnarum. Proverbum est: *Crocodili lachryma*. De iis qui simulant graviter se affici incommodis alterius, quæ ipsi attulerunt.

CAPUT XXXI.

De Rana

Præceptum

Rana est brutum quadrupes, coaxans, injucundum, & invalidum.

Quæstiones

I. *Quodnam ranae nutrimentum?*

R. Herbas & flores comedit. Etiam carnes & mortuas talpas devorat. Nec ab avena, hordea, pomis, piris & cæteris abstinet.

T 5

II. *Qua-*

II. Quanam magnitudo?

R. Parvum animal est, sed fœmina major mare. Oculi sunt pellucidi, pectus latum. Pedes quatuor habet & posteriores prioribus longiores sunt. Caret vesica, nullamque reddit surinam. Irritatae ejaculantur humorem noxium, quod cum agunt, mējere dicuntur vulgò. Sed ē clunibus non ē vesica istum humorem expellunt.

III. Quanam generatio?

R. Congrediuntur ranæ & semina miscent. Semen hoc Germanis dicitur Froschgehecke/ Froschragen. Mutatur autem in ova, ē quibus ranulæ parvæ fiunt, rotundæ, nigræ, oculis tantum & capite insignes. D. Frantzius ait: *Quandoq̄, semen vel ova ranarum ab incautis & imprudentibus una cum potu imbibuntur, unde sæpè in multis hominibus nate fuerunt ranæ, & hoc modo semina seu ova vermium cum cibo ingeri posse quibusvis judicandum relinquimus.*

IV. Quanam sensatio?

R. Tempestates præsentiant & prædicunt. Vesperi coaxantes serenitatem diei sequentis indicant. Frigida aqua delectantur maximè, & pluvia cadente, accurrunt ocyùs, ex ipsis quoque terræ cavernis. To-
ta pe-

ta pene hyeme dormire dicuntur, more la-
certarum.

V. *Quinam affectus?*

R. Timidum animal est, fugitque homi-
nem. Non egreditur facile è lacubus & pi-
scinis præsentibus hominibus. Quin cum
impetu sese præcipitant in undas ex metu
ad hominum conspectum. Proverbium est:
Rana in paludem resilit ex aurea etiam sella:
Der Frosch hüpfst wieder in den Pfuel / und
säß er auff einem güldnen Stuel.

VI. *Qualis motus?*

R. Saliunt potiùs, quàm currunt. Velox
sæpè est, & varia rana, ut vix assequamur fu-
gientem. Quædam arborem ascendunt,
ibique reptant potius, quàm saltant. Sunt
virides & dicuntur *Grassfröschlein / Laub-
fröschlein.*

VII. *Quænam affectio?*

R. Ranae coaxant. Propria hæc eorum
vox est, quâ omnibus molestæ sunt. Ulula-
re etiam dicuntur mares, cum ad generati-
onem fœminas vocant. Ranas in Cyrenâ
plane mutas esse scribit Aristoteles. Simo
contra ex accidente id fieri statuit. *Quod
mutæ sint eæ, inquit, in causa est aquarum
natura ob nimiam humiditatem. Unde si quis*
transo

*transferat hoc animal, loquax statim fecerit,
 & ad propriam naturam reduxerit, quasi li-
 beratum Circe vinculis.*

Axiomata

*I. Rana nec ex limo, nec ex luto, nec
 ex aqua, nec ex putredine fit.*

Non ex quolibet fit quodlibet, sed ex
 certo certum. Animatum ab animato vege-
 tans â vegetante, sentiens â sentiente, rati-
 onale â rationali est. Simile | simile gignit,
 dissimile oritur â dissimili.

II. Rana similis est rubeta.

In hortis & agris inter frutices reperitur
 rubeta. Germanicè etne Kröte. Fœdum
 animal est, dorsum habet gibbosum, emi-
 nentibus utrinque ad latera officulis. Ma-
 gna ex parte circa noctem progreditur.
 Congressum etiam nocturno agit tempo-
 re. Generatur ex ovis. Germanicè Kröten-
 gehecke. Miscentur etiam cum ranis, & cum
 venenatæ sint, foetus noxius ac venenatus
 oritur. Non vescitur terra, sed herbis,
 lumbricis & aliis. Virus emittit è clu-
 nibus, & verberantem interfi-
 cere conatur.

CAPUT XXXVII.

De Talpa

Præceptum

Talpa est brutum quadrupes, sub terrâ vivens cumulumque excitans, oculorum usu fermè captum.

Quæstiones

I. *Quodnam nutrimentum sit?*

R. Vescitur vermibus, quos longè se moventes audit. Pericula verò imminentia sentientes vermiculi ascendunt atque ad superficiem terræ fugiunt. Etiam radices herbarum ac arborum devorant, damnumque incredibile hortis inferunt. Nec frumentis parcunt, si ad horrea pateat via.

II. *Quenam magnitudo?*

R. Animal parvum est, sed crassum & solidarum partium. Rostrum habet instar porcelli, quo terram fodit, excitans passim cumulos. Caput depressum est, crura brevissima, pedes digitati. Oculi imperfecti sunt & membranâ tecti.

III. *Quenam generatio?*

R. Animal viviparum est. Sexum habet

& congregatur sub terra. Falsum est quod dicunt: talpam esse terram pluviis madidam & putrefactam generari. Nec animam dat terram nec corpus.

IV. Quenam sensatio?

R. Auribus carere dicunt talpam, & auditum habere præstantissimum. Explicanda hæc sunt, ne unum evertat alterum. Non est tanta auditus præstantia in talpa, ob aures quasi resectas. Audit liquidius sub terra, non ratione organi, sed medii. Habitat in terram excavatam, ubi colligitur sonus, collectusque ad internas transmittitur aures.

V. Quid de affectibus?

R. Timidum animal est. Fugit lucem, amat tenebras. Semper in obscuro degit loco, & cum egreditur, quod potissimum mense junio fit, facile capitur.

VI. Quid de motu?

R. In terra cum habitat parum movetur. Quietis magis, quam motui indulget. Egressa ex antro, tardior est, nisi ex metu fugam sibi consulat.

VII. Quenam affectio?

R. Vocem edit acutam, præsertim cum verberatur. Proverbium est: *Talpa loquax.*

De

De eo qui impendio garrulus, sed nullius
judicii est.

Axiomata.

I. Talpa caeca non est.

Cecior talpa, proverbialis est locutio. Sed videt talpa, licet obscurius, & magis in tenebris quàm luce clarâ. Habet oculos, sed tectos. Cute enim detracta orbiculus quidam in loco oculorum apparet. Quem frustra fecisse naturam, absurdum est.

II. Talpa muri similis non est.

Scaligerum audiamus castigantem Cardanum: *Talpam formâ & magnitudine muri similem cum scribas, diligentiam tuam desideravi. Longè magis diversi pedes quàm cauda sunt. Ursinis enim similiore. Totum corpus latius, depressius, crura brevissima. Caput depressum: ut bufonino proprius sit, quàm murino. Os quoq; ab ore muris valdè alienum;*

CAPUT XXXIII.

De Mure

Præceptum.

Mus est animal quadrupes, timidum,
velox & callidum.

Quæ?

I. Quodnam nutrimentum?

R. Animal fermè omnivorum est. Caseos multos cum invenit, optimum eligit, cæteris spretis. Poma ac pira etiam devorat, habito subinde delectu. Quandoque segetes populatur. Agris, hortis, horreisque incredibile inferunt damnum mures. Aquam eos bibere negat Aristoteles. Sed vidimus sæpè & cibum & potum mures cum avibus cepisse. Quin sputa hominum lingunt inopia aquæ.

II. Quenam magnitudo?

R. Corporis quantitas exigua, varia tamen est. Multa enim murium genera sunt, quorum aliqui *maiores*, quos *Rattas* vocamus: alii *minores* sunt. Caput habent longiusculum, caudam proceram, colorem cinereum, nigrum, fuscum, ruffum. Prioribus pedibus pro manu utuntur, cum grana tritici ac hordei aut uvas devorant. Alii *domestici* vocantur, alii *agrestes*. Addunt *aquaticos*, sed natant tantum per aquam & in terra habitant.

III. Quenam generatio?

R. Pariunt vivum animal, & duodecim ac plures uno edunt partu. E putredine
aut

aut quisquiliis non fiunt. Cum animatum ab inanimato, vivum à non vivente produci nequeat. Salis gustu prægnantes fieri putantur. Quod sensu isto admittendum, quo semen fit calidius.

IV. *Quanam sensatio?*

R. Præcellit odoratu. Hinc odoribus allicitur facile, & mulcipulis capitur.

V. *Quanam affectus?*

R. Timidi sunt mures: sed & ipsi à multis timendi. *Elephanti horrent mures*, & non pauci inter homines ipsos. Mus etiam muri favet. Lapfos in aquas extrahunt, tenentes mordicis caudas.

VI. *Qualis motus?*

R. Motum habent velocem. Noctu discurrunt, interdiu ferè dormiunt.

VII. *Quanam affectio?*

Vox exilis est. Sibilum edunt potiùs; quam clamorem.

Axiomata

Muris similis est Ichneumon.

Ichneumon speciem muris majoris habet. Dicitur aliàs mus Indicus. Nascitur in Ægypto, caput habet oblongum, aures rotundas, caudam longam. Vescitur ser-

pentibus, avibus, & aliis. Infestus crocodilo est, cui insidias struit, mortemque infert. Sic parva maxima, sic imbecilliora fortia superant. A parvis etiam caveri oportet, cum magnas sæpè gerant iras, & jucundam habeant vindictam.

LIBER QUARTUS
DE AVIBUS
CAPUT I

De

Avibus in genere

Præcepta

- I. Avis est brutum volans, sanguineum, rostratum & pennatum.
- II. Est aquila, accipiter, vultur, struthiocamelus, grus, Ciconia, cygnus, pavo, anser, phasianus, anas, gallus, noctua, corvus, Psittacus, columba &c.

Questiones.

I. *Quanam avium cause sint?*

R. Causa efficiens prima, Deus est. Dixit Deus, producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile volet super terram, in
super-

superficie expansionis cœli. *Causa efficiens secunda*, natura est: partim stellæ, partim species se multiplicantes. Hæ proximæ causæ; illæ remotæ sunt. *Finis primus & ultimus*, Dei gloria est. *Finis intermedius*, homo. Homini enim dant alimenta, tegumenta, oblectamenta. Proprium verò insuper habet finem à vis quælibet, sed ignorant istum mortales. *Materia creationis*, aqua fuit: *generationis* semen est, *constitutionis* partes corporis. Forma in genere anima *sensitiva* est: in specie alia atque alia. Alia aquilæ, alia accipitris, alia anseris.

II. *Quanam avium convenientiæ & quæ differentiæ sint?*

R. Animâ sensitivâ & corpore organicô omnes constant. Moribus etiam conveniunt valdè. Sed differunt formis specificis, indole & aliis affectionibus. Quædam *rapaces* sunt, ut aquilæ, accipitres, vultures; quædam *mites*: ut columbæ, gallinæ, anates. Quædam *societatem amant*, ut anseres, gallinæ, anates. Quædam *solivagæ* sunt, ut aquilæ, vultures, accipitres. Quædam *carnivoræ* sunt, ut aquilæ, vultures, falcones; quædam *granivoræ*, ut gallinæ, columbæ, passerres: quædam *vermivoræ*, ut philomela, hi-

rundo, upupa, quædam *omnivora*, ut picæ, cornices, corvi. Quædam *perpetua* sunt, ut columbæ, passeres, picæ: quædam *æstiva*, ut ciconiæ, hirundines, alaudæ; quædam *hyberna* ut bombycilla.

III. *Quenam potissimum de avibus notanda sunt?*

R. Quædam vegetativam, quædam sensitivam, quædam propriam insequuntur animam. Hinc spectanda nutritio, augmentatio, generatio, sensus, appetitus, motus & peculiaris affectio. Prolixiores esse si deceret; temperamentum etiam notandum foret. Neque prætermittenda ætas, quam cum homine, & aliis habent communẽ. Sed brevitati studendum, nec a proposito recedendum.

Axiomata

I. *Aves quinto creationis die factæ sunt.*

Disquisitum olim, utrum gallina, an ovum prius extiterit? Novimus ex verbo Dei, animalia ipsa integra perfectaque a Deo condita esse. Septimo creationis die non potentiã, sed actu corpora naturalia uerunt. Sic consummati sunt celi, consummatus mundus est. De avibus ita facer
codex

codex habet: Creavit Deus cetos magnos, & omnem animam viventem reptantem, quam produxerunt aqua juxta speciem suam, atq; omne volatile alatum secundum speciem suam &c. Et fuit vespera fuitq; dies quintus.

II. Aves ex aquis creatae sunt.

Dixit Deus, ait Moses, producant aquae reptile animæ viventis, & volatile volet super terram in superficie expansionis cœli. Aquam igitur allocutus est creator, hæc ad verbum Domini dedit primo pisces, deindè aves. Nierembergicus ait: Fraterculant aves cum piscibus. Communis vulve humor est. Ideò & pisces per aquam volant, & aves per aërem natant. Illi aves pelagi, iste pisces sublimes. Similitudo incessus & elementi conjunxit nativitatem.

III. Aves aëris incolæ sunt.

Albertus ait: dicendum quòd motus avium est in aëris & quies in terra: & illud elementum dicitur ornari illo genere animalis, quod est locus motus ejus & non quietis. Nierembergicus scribit: Ad illud elementum spectant animalia. Ubi frequentia sunt, quo spatiantur, quo vivunt, in quo delectantur. Atque hinc colligit laudatus Autor incolas aëris aves esse, cum ibi frequentes sint, ibi spatiantur, ibi vivant eoque delectantur.

IV. Aves partibus quàm maxime conveniunt.

Exposuit rem in *Physica Christiana* Lambertus Danæus. *Primum omnia*, inquit, *volatilia sunt sanguinea*. Itaq; & cor & hepatis & pulmonem, & arterias, & venas, reliquaq; sanguinis officio & officina subservientia membra habent. Sed & testiculos: vesicam autem carent: foemelle vulvam juxta septum adjunctam habent. Bipeda autem sunt omnia, quæ proprie avium & volatiliam numero comprehenduntur. Genua habent, sed in adversum atq; nos inflexa. Geniculatio enim eorum retrorsum fit, non antrosum. Alata sunt omnia, rostrata, caudata, plumis vestita: quædam etiam ad majorem decorem cristas gestant.

V. Aves ex ovis fiunt.

Ova alia subventanea, alia prolifica dicuntur. Crediderunt quondam, vento quædam ova concipi. Hinc subventanea, aut ova venti appellata sunt. Rectius dicimus, ova subventanea in ventum, prolifica in foetum mutari. Et illa semine foeminae tantum; hæc semine & maris & foeminae constant. Modus formationis ab *Ullyse Aldrovando* sic describitur. *Quæ coivit gallina, aut alia quævis volucris, ovum concipit*
superius

superius ad septum transversum: ubi primo minutum & candidum cernitur, mox rubrum, cruentumq̄, deinde increfcens luteum & flavum efficitur totum; jam amplius auctum discernitur, ita ut intus pars lutea sit, foris candida ambiat: ubi perfectum est, absolvitur atq̄ exit putamine dum paritur, molli, sed protinus durefcente, quibuscunq̄ erumpit portionibus, nisi vitio vulvæ defecerit.

CAPVT II.

De Aquila

Præceptum.

Aquila est avis, clangens, generosa, bellicosa, visum acutissimum, volatumque altissimum habens.

Quæstiones.

I. Quodnam aquilæ nutrimentum sit?

R. Vivit ex rapto. Infesta admodum est brutis, cervis, tauris, canibus, columbis, anseribus. Magno impetu adoritur ea, & ad uncis unguibus, rostroque acuto dilacerat. In uno aquilæ nido inventæ sunt aliquando trecentæ anates, centum anseres, quadraginta lepores, & plurimi pisces. De

potu- lis est, an aquila aquam bibat, an non?
Sed cùm animalia dilaniet, sanguine illo
contenta est, nec aquam petit. Hinc apud
Jobum extat: *pulli ejus lambunt sanguinem.*

II. Quenam aquilæ magnitudo & formatio sit?

R. Ultra magnitudinem anseris aut cygni non excrefcit. Maxima tamen apparet ob alarum longitudinem. Habet rostrum durum & aduncum, ungues recurvos, carnem duram, ossa solida ac firma. Dentibus caret, cum ferratum intus rostrum dentium sit loco. Oculi sunt rubri, concavi ac profundi. Crura haud ita longa, & pes dexter sinistro major. Pennæ rigidæ sunt ac duræ, collum longum, cauda brevis. Halitus pessimè olet, adeò ut inficiat prædam. Unde reliquias hesternas, nec ipsæ aquilæ, nec alia animalia repetunt.

III. Quenam generatio sit?

R. Aquilæ nomine cùm mas, tùm fœmina, venit. Verè sexus discrimen habent, & mari penis, fœminæ uterus datus. Majores, pulchriores, & ferociores fœminæ sunt: mares minores & mitiores. Salacissima avis est, & fœmina ter decies compressa, postquam surrexerit, si mas revocet, denuò accurrit.

currit. De ovis ex Musæi versu recitat Aristoteles:

Excludit binos edit terna ova, educat unū.
Sed ternos excludi, ternos ali & educari, inq; nidis inventos esse testes sunt *Ornithologia*. Incubant diebus tricenis pullumque maturè ad volandum excitant, alis suis imponunt, & nec dum potentem satis, ejiciunt. Tota regione, quem parentes incolunt, liberos exterminant, ut singula aquilarum paria tractum teneant ingentem.

IV. *Quenam sensatio?*

R. Visum acutissimum habet, & solem ipsum absque noxa intuetur. Nec acutissimè tantum, sed & longissime cernit objecta. De locis enim altissimis clarissimè conspiciit omnia, aviculas in terra, pisciculos in mari. In exploranda prole de visu sumit argumentum. Quæ immotam tenet aciem contra plenum Solis jubar, eam pro genuina agnoscit, reliquam quasi degenerem abjectat. Nictare dicitur à Scaligero adversus Lunæ splendorem. Sed castigatur Scaliger à doctissimo Aldrovando. *Nec audiendus est, inquit, ille magnus aliàs subtilitatum indagator, asserens aquilam adversus Lunæ fulgorem, cum plena est, nictare: nam omnibus clarum est, aquilam inter aves diurnas*

nas censerì, ac reverà esse: quæ verò diurnæ sunt, noctu quiescant necesse est: & quidem maximè rapaces, quæ victum labore ac corporis motu sibi querunt sub sole; ut è contrario nocturnæ, nunquam vel rarissimè interdiu videntur. Non est ergò existimandum, ut mea fert opinio, in tale discrimen à natura vocari aquilam, ut visum probet contra lune fulgorem, cum illum in Phæbeos radios lucidissimos & acutissimos figat intrepide.

V. Quid de appetitu & affectibus aquilæ?

R. Appetitum cibi habet insatiabilem. Pulchrè scribit Aldrovandus: *Avidè admodum & penè inexplebiles sunt aquilæ, ideoq; si quando famem (cujus alioqui patientes sunt) tolerarint, tum diuturnum jejunium, multa cibi ingestione compensant. Unde si quid ex copioso venatu superest jam exsatiatis, reliquis avibus, quæ ipsas hujus rei causa affectari solent, relinquunt; at si eis ad plenam saturitatem quidpiam deficiat, ad convivas revertuntur, quibus suam ingluviem, violato hospitii jure, explent. Nam juxta Ovidium:*

Vivitur ex rapto, nec hospes ab hospite tutus. Imò si forsan major famas eas premat, neq; à sui generis volucris abstinent. Cæterum naturale odium inter aquilam & alias aves esse scripti-

scriptitant. Pennis aquilinis etiam cum aliarum avium pennis diffidium esse putant, adeò, ut si pennis anserum aut columbarum misceantur, has corrumpant & confumant. Sed universale & commune odium non asserendum. Alit enim plures ex quadam fermè liberalitate. Ferre eas optimè potest: sed famæ pressa favit in ipsas. Particulare verò odium cum cygno & grue non negandum. Pennæ aquilinæ duriores, densiores, & corruptioni minus obnoxia sunt. Hinc superstites manent cæteris correptis. Sicut cannabis cum lana contexta confumere videtur lanam. Sed cum durior sit, superest ea correpta.

VI. *Quid de motu?*

R. Volatum habet velocissimum & altissimum. *Aquila*, inquit *Aldrovandus*, pennas nocte sunt valde densas, & corpus, si id illis compares, admodum exiguum. Quare tam sublimes feruntur, ut cæteras aves omnes, atq; eas potissimum, quæ corporis mole, & pennarum raritate, in altum se efferre non possunt, sub se despiciant. *Scaliger* ait: Tam sublimis volat aquila, tam indefessâ pertinaciâ, ut sub se omnes alias despiciat volucres, tum robore; pondere, impetu nulla ei par esse potest. Scriptura quoque per aquilæ pennas aut volatum, summam pernicitatem indicat.

VII. *Que-*

VII. *Quenam aquilæ propria affectio?*

R. Clangor propria aquilæ vox est. Non canit, sed clangit, strepitumque omnibus avibus horribilem edit. Etiam Dracones, aquilæ volantis clangorem audientes, fugiunt & in speluncas suas se recipiunt. Differt autem clangor aquilæ ab aliarum avium clangore. Longè enim gravior, longè terribilior est. Pullos aquilarum mutos dicunt, & nec clangere nec murmurare posse testantur. Causa est copiosus humor, qui linguam nimis humectat, & ad sonum efficiendum ipsumque motum ineptum reddit.

Axiomata.

I. *Rex avium aquila est.*

Imperium debetur generosiori ac potentiori: at generosissima ac potentissima avis aquila est. Sic audacissimus gallus, sic formosissimus pavo: sic maximus struthio-camelus. Aquila generositate & potentia principatum tenet. Magnitudine animi omnes aves superat. Lacescita verò à cornice aliisque minoribus, innatâ quadam animi nobilitate dissimulat, easque præclare contemnit. Si tamen insectari eam non

non desistant, coacta tandem unguibus a-
cutis dilacerat vilissimum hostem. Prover-
bium est: *Aquilam cornix provocat*. Si ho-
muncio qui nec prodesse, nec obesse po-
test superiorem aggreditur. Etiam istud in-
usu: *Scarabeus aquilæ obstetricatur*, aut, *Scar-*
abeus aquilam querit. Cum impotentior
mala molitur majori. Ferunt enim Scara-
bæum perdere velle ova aquilæ. Tanta ve-
rò avis hujus dignitas est, ut in *insignia Ro-*
manorum Imperatorum relata sit. Caput au-
tem divisum est, cum multa ab eo ablata
fuerint partes. Tanta præstantia aquilæ est,
ut Evangelistæ Johanni adsignata sit. A di-
vinitate enim Salvatoris auspicatur, & si
sublimius altiusque locutus esset, nemo ho-
minum intellexisset.

II. *Aquilæ ejusdem generis non sunt.*

Aquila Græcè dicitur *ἀετός* aut *αἰετός*.
Sex potissimum species describunt Aristo-
teles & Plinius. Prima est *Melanactos* aut
Melanatos *Stoß adler* / colorem habet ni-
gricantem, corpus non adeò magnum, ro-
strum verò aquilinum & admodum adun-
cum. Versatur in rupibus. Secunda est,
Pygargus weißgeschwänzter Adler. Caudam
habet albicantem, magnitudinem medio-
crem, rostrum luteum & aduncum, man-
sciat

litat in oppidis & campis. Nonnunquam
 tamen cæterorum more, montes, sylvasq;
 petit: Tertia est *Morphnos* Endten adler/magna
 gitudine & viribus Pygargum proximè se-
 quitur, & saltus, convalles ac lacus inco-
 lit. Quarta est *Percnopterus*. Gener adler
 vulturina aquila, subaquila magna qui-
 dem, sed ob alas parvas, & ob ignaviam ac
 deformitatem, omnium vilissima & maxi-
 mè degener. *Imbellis est, inquit Plinius, ac
 degener, ut quam verberet corvus. Eadem je-
 june semper aviditatis, & quærule murmu-
 rationis. Sola aquilarum exanima fert corpo-
 ra: cetera cum occidere, considunt.* Quinta est
Haliætus Meer adler clarissima oculorum a-
 cie, quæ viso in mari pisce, præceps in eum
 ruit, & discussis pectore aquis rapit. Sexta
 est *Chrysaetos*, seu aurea aquila, quæ sola ge-
 nuina, sola vera, omnium maxima, fortis-
 sima & generosissima est. Hæc intelligen-
 da, cum nomen æquilæ simpliciter & sine
 addito, datur. Latissimè eam laboriosissi-
 mus Aldrovandus, è quo velut teste ocula-
 to pauca notamus. *Summâ ferociâ inquit,
 quidvis obvium lacessebat, & feles, canes, si ad
 caveam paulo imprudentiùs accessissent, atq;
 adeò hominem ipsum, aut unguibus, aut ro-
 stro impetebat. Interdum vocem quandam*

queru-

*querulam, lamentantis in morem & clangor-
sam edebat (clangere enim seu plangere pro-
priè ac peculiariter aquilarum est,) minime
obstreperam aut stridutam, sed acutè sonoram
ac claram. Tandem laqueo cervici injecto
strangulata, atq; ad stateram examinata li-
bras duodecim pendere comperta est.*

III. Aquila cadavera non tangit.

Ex generositate spernit aquila cadavera.
Proprium avis hujus obvios quosque, &
qui nullo labore parantur cibos respuere.
Vultures intelligendi sunt, aut aquilæ vul-
turinæ, cum vel in sacris, vel in profanis
scriptis, aquilæ cadavera sectari dicuntur.
Laudatus sæpè Aldrovandus sic habet: Ca-
davera & exanima corpora non tangunt
aquilæ, præter solum Percnopterus, avem
degenerem. Quare quod in Evangelio
Matthæi scriptum est: *ubicunq; fuerit corpus,*
illic & congregabuntur aquilæ, ut de mystico
sensu, de quo agere non est hujus loci, nihil
dicam, D. Johannes Chrysostomus de vul-
turibus intelligi vult, cum inquit, *De vultu-
ribus enim dicit scriptura in Jobo: quoniam
ubicunq; fuerit corpus, illic invenientur vul-
turus pulli.* Hoc enim naturale his est, ut di-
cit D. Hieronymus, ut etiam transmarina ca-
davera sentient. Ne verò sacrum textum
aut

aut corrumpere, aut in eo temerè quidpi-
am inveniri, vel etiam antiquorum Patrum
ac Ecclesiæ Doctorum sententiæ refragari
velle videamur, accommodum utrique re-
conciliando loco, & veritati historiæ natu-
ralis maximè consonum erit, existimare
cum Aristotele aquilas, quæ cadavera se-
ctantur, vulturinas esse, & vulturis speci-
em referre, dubii nempè inter hunc & il-
lum generis.

*IV. Aquila post senectutem non
juvenescit.*

Non redeunt prisca quercus in molles
furculos, nec salices vetustæ in teneras ar-
bulculas. Annosæ vaccæ non juvenescunt,
licet recentissimis vescantur graminibus.
Retrogradum nihil est, sed à principio ad
finem tendunt omnia. Fidem superant,
quæ de aquila narrant senecta & juvenia.
Ex seniore aquila non fit juvenis: sicut nec
ex seniore gallo junior. Pennas mutant
nonnullæ aves singulis annis, atque sic qua-
si rejuvenescunt. Sicut serpentes pellem
veterem quotannis exuunt & renovantur.
Sicut arbores folia & frondes deponunt
novasque recipiunt. *Mibi, inquit Aldrovandus, nulla ratio tam probabilis hujus mutati-*
onis

onis esse videtur, quam quæ de mutatione pennarum intelligitur. Videntur enim aves, quæ pennas mutant renovari ac velut senectâ depositâ rejuvenescere. D. Frantzius ait: *Ec hæc est sententia expeditissima. Sicut enim serpentes quotannis senectam exuunt, ita inter volatilia aquila & ejus cognatæ rapaces aliæ aves.*

CAPUT III. De Accipitre

Præceptum

Accipiter est avis pipans, animosa, robusta, volatum citissimum & altissimum habens.

Quæstiones

I. *Quodnam accipitris nutrimentum sit?*

R. Rapax avis est, & gallinas, columbas, corvos ac lepores, devorat. Viliores etiam muribus, ranis ac talpis victitant. Nobiliores nec pisces spernunt, & cancrorum carne delectantur maxime. Cor animalium, & imprimis avium non comedere dicuntur ab Aristotele & Plinio. Sed periculum fecerunt Albertus & Aldrovandus, & absun-

absumpta ab iis corda conspexerunt. Animalibus viventibus quamdiu vescuntur, aquam non bibunt. Satis illis est sanguis, quem fugunt. Bibunt verò aquam, cum cicures facti cibariis siccis utuntur.

II. *Quanam magnitudo & formatio?*

R. Quantitate corporis parum cedit aquilæ. Fœmina major ac ferocior, mas minor est, ut in omnium rapacium genere. Majores etiam in frigidis regionibus dantur, quàm in calidis. Color ex albo, fulvo & nigro distinctus, maculisque conspersus est. Pectus habet acutum & firmum, pennas in alis & cauda magnas ac crassas. Cru-
ra lutea sunt, ungues mucronibus horrent. Cor magnum est, lien exiguus, cerebrum copiosum.

III. *Quanam generatio?*

R. Salaces admodum sunt, sed parum fœcundi. Ut plurimum tria aut quatuor ova pariunt, & vicenis diebus incubant. Pullos quamprimum volandi facultatem nati sunt, nido expellunt. Albertus ait: *Accipitres pullos suos volantes cibant ferè mensis spatio, & postea recedunt ab eis. Et docent eos capere aves, quas vivas adferunt & coram*
eis

eis dimittunt, incitantq; pullos ad capiendum. Ubi autem perfectè jam volare, & ad capiendum idonei fuerint, ejiciunt aut relinquunt eos atq; deserunt.

IV. Quenam sensatio?

R. Visu & memoriâ valent. Solem ut aquilæ oculis intentis conspiciunt. E locis etiam altissimis speculantur prædam, quam toto impetu prosterunt. Informantur à magistris, quorû voces audiunt, jussaq; capessunt. Gaudēt hominû consortio, eorûq; affectant quodammodo consuetudinem. Dociles sunt admodum, & nutui hominum obtemperant quàm promptissimè. Ad omne venationis obsequium parati sunt, Dominis suis ubique præstantes obedientiam ac reverentiam.

V. Quid de appetitu & affectibus?

R. Animal vorax, audax, & iracundum est. Calidam & siccam habet temperiem, quam audacia sequitur & iracundia. Odium naturale est inter accipitrem & gallinas. Gallinæ acutam accipitris vocem cum percipiunt, fugiunt, & quàm ocysimè queunt, sese occultant. Pulli quoque gallinacei vix ovo exclusi conspectum è longinquo accipitrem, horrent & fugâ sibi consulunt. Putat Plinius, ova vitari si gallina vocem acci-

pitris audierint, dum incubant. Sed ex more suo, à necessario progreditur ad nimium, cum nulli è gallina in ovum sint ducti.

VI. *Quid de motu?*

R. Volatus & velocissimus, & altissimus est. Sicut rapacia omnia rapidissimi pernicissimique sunt volatûs. Tam altum habent volatum, ut visum humanum effugiant. Et ex altitudine illâ prædam in terris conspiciunt, eamque rapidissimæ sagittæ instar petunt. Nonnunquam in aëre se suspendunt resupini. Nam alas caudamque deorsum expandunt, in aëre hærent & unguibus rostroque contra fortiolem ac superiorem dimicant.

VII. *Quenam propria affectio sit?*

R. Vocem habet variam pro affectuum ratione. Aliam cum irascitur, aliam cum blanditur, aliam cum cibum quærit, aliam cum prædam invenit. Lucretius ait:

*Accipitres atq; ossifrage, mergiq; marinis
Fluctibus in salis victum vitamq; petentes,
Longè alias alio faciunt in tempore voces.*

Clamosam tamen & acutam admodum vocem habet. Dicitur specialiter pipare, juxta Autoris philomelæ versum:

Accipiter pipat, mulvus hiansq; lipat.

Axiō-

I. Accipiter acceptus est magnatibus.

Sylvestris & rapax avis familiaris atque domestica fit homini. E manu heri sui egreditur, aves ad nubes usque persequitur, & fessâ ad manum Domini regreditur. Vociferantibus aucupibus, & dimicantem ad pugnam fortius urgendam hortantibus, ferocissimam se præbet, & magna impetu hostem persequitur, prædamque reportat. Incredibilem res ea adfert exercenti voluptatem, nec parvam, si ob quæstum fiat, utilitatem. Hinc Principes & Magnates avem habent in deliciis, & ad summum dignitatis evexere fastigium.

II. Accipitres ejusdem generis non sunt.

Accipiter ab accipiendo dicitur Latinis, & avidam, cupidam, ac rapacem avem notat. Germanis vocatur Habich / quam in rem egregia Aldrovandi extant verba. *Germanorum, inquit, lingua locupletissima, ac propriis omnium rerum vocabulis, si qua alia, ditissima, quam nulla hætenus alieni idiomatis seu peregrini confusio corrumpit, adeoq; sincera hanc vocem Hapich, vel Habich pro accipitre in genere usurpat, quam si examini sub-*

ficere, etymologiamq; ejus curiosè indagare libet, multò exactius rei significata, ut pleraq; hujus linguae vocabula alia, naturã exprimere comperiemus, quàm vel accipiter latinis, vel aliarum gentium hujus avis quævis vernacula nomina &c. Cæterum amplissima est accipitrum familia, & Asturem seu stellarem, palumbarium seu falconem columbarium, Fringillarium seu Nisum der Sperber / Circum, Æsalonem, Tinnunculum, Buteonem seu triorchiem, subbuteonem & alia genera complectitur. Omnes hæ aves conveniunt quâdam cum interna, tum externa ratione, quanquam in nonnullis differant maximè.

III. Panis accipitri letalis non est.

Fruges respuant accipitres & aliæ rapaces aves. Carne gallinarum, columbarum, anatum & anserum delectantur. Hinc ab Augustino scriptum est: *panis hominem alit, accipitrem necat.* Verum nihil contemnit jejunos stomachus, & fames dulcia reddit omnia præter seipsam. Fame coacti vultures non panem solum ac fruges, sed ipsa quoque stercorea deglutiunt. Artis etiam magna vis est, & nihil majus assuetudine. Arte factum, ut luppente carne rejecerint eam & panem devorarint accipitres.

Sicut

Sicut taurus primò aratrum detrectat, as-
suefactus fert benè, quod mutare nequit.

Ac veluti primò taurus detrectat aratra

Post venit assueto, mollis ad arva iugo.

CAPUT IV.

De Vulture

Præceptum.

Vultur est avis pulpans, vorax, audax,
olfactu & memoriâ valens, volatum
tardum & humilem habens.

Quæstiones

I. *Quodnam, vulturis nutri-
mentum?*

R. Nutritur cadaveribus, imprimis hu-
manis. Homines qui propter scelera ho-
nore sepulchri indigni judicabantur olim
in agris inhumati canibus, corvis & vultu-
ribus relinquebantur. Incredibilis vultu-
ris est voracitas ob quam famosus semper
fuit. Hinc proverbium: *Vulture edacior*, An
parcat viventibus, disceptatum est. Sed ex-
perientia confirmatum vivas cum volu-
cres, tum quadrupedes eum devorasse.

II. *Quanam magnitudo?*

R. Magna moles corporis est, & aquilam

nonnunquam sesqui altera proportione excedit. Rostrum habet aduncum, oculos fœdos ac torvos, pennas in capite & collo parvas. Guttur longum est & capacissimum, crura hirsuta & cutis crassa. Alarum pars interior vellere tecta est, secus ac aliis speciebus, quibus nuda contigit.

III. Quenam generatio?

R. Magna vulturis libido est, quâ tentatæ fœminæ, si mares absint inter sese saliunt. Existimant multi subventanea ova in cæteris irrita esse, at in vulturibus fœcunditate insignia. Ælianus scribit: *vulturem non nasci marem ajunt, sed fœminas omnes generari, quam rem non ignorantes hæ bestia, pullorumq; solitudinem ac inopiam timentes ad gignendos pullos talia machinantur. Adverse Austro volant, vel si Auster non spiret, ad Eurum ventum oris biatu se pandunt. Spiritus venti influens, ipsas implet. Sed recitasse hæc est refutasse.*

IV. Quenam sensatio?

R. Acutum habet visum, ut ex alto conspiciat, quæ multâ montium obscuritate celantur. Olfactu verò maximè celebris est, juxta versum:

Nos aper auditu præcellit, aranea tactu:

Vultur odoratu, lynx visu, simia gustu.

Modum

Modum verò non tam per spiritales qualitates, quàm per effluvia explicandum censemus. Cadaver innumeras spargit atomos, quæ aërem replent. Integer exercitus omnes tractus replet, si occisus resolutus fuerit. Hinc ultramarina, quin & *ultra quingenta milliapassuum* putorem cadaverum percipere vultures dicuntur.

V. *Quid de affectibus?*

R. Amat foetida, fugit suaveolentia. Mirum in modum capitur odore cadaverum, unguenta tantopere abhorret, ut eorum odore perire dicatur. Similis Scarabæo est, qui foetidissima excrementa amat, unguenta ac rosas fugit.

VI. *Quid de motu?*

R. Tardum ac pigrum habet motum, & vix tertio aut quarto nisu in altum tollitur. Fit hoc ob magnitudinem & gravitatem corporis. Aldrovandus ait: *Reverà difficulter admodum sese humo tollit, quemadmodum & struthio camelus, nimio corporis pondere praegravatus, non volare, sed alarum remigio cursum promovere videtur. Sic cum in aërem sublatus est, tardum etiam volatum exercet: quem scitissimè Aristophanes ea de causa natationem quandam vocare videtur, quod lento gradu per aëra evectus, veluti na-*

tare in nubibus videatur. Unde ei γαρψοὶ
εἰς ἐγνίχες dicuntur vultures.

VII. Quenam propria affectio?

R. Quoad vocem, proprio nomine, pulpare dicitur, communi, clangere. Ita Aldrovandus: *Vultures cum vocem edunt, proprio vocabulo pulpare dicuntur, ut Ovidius, seu quisquis est, Philomele autor, testatur illo versu:*

Dum clangunt aquila, vultur pulpare probatur.

Et Thomas Rhodinus in eo libello, quem Abyssum stellarum inscripsit, inquit: *vultur pulsans, accipiter pipans. Homerus tamen eos dicit clangere.*

Axiomata.

I. Vultur sagax est?

Per longa locorum intervalla sentit cadavera. Hinc proverbium: *Vulture sagacior.* De eo, quem dapum odor facile allicit, qui nidorem quemvis præsentit. Quidam eo progressi sunt, ut cadavera futura præsentire vultures credant. Unde versus:

Hanc volucrem narrant lucas tres nosse cadaver

Venturum, olfactu tam viget hæc volucris.

Sed olfactus rerum præsentium, non futurarum

rarum est. Ubi nullum cadaver, ibi nullus
cadaveris odor, nullaque odoris perceptio.

II. *Vultures ejusdem generis
non sunt.*

Duo genera dat Aristoteles: unum par-
vum & albicans, alterum majus & cinere-
um. Numerum augent recentiores, & qua-
tuor genera describit Aldrovandus. Primò
dat vulturem cinereum Aschenfarben geyer /
secundò Daticum Braunen geyer. Tertiò le-
porinum Hasen geyer. Quartò aureum Gold
geyer.

CAPUT V.

De

Struthio camelo

Præceptum.

Struthio camelus est avis lugens, maxi-
ma, stolidi, gressum habens, & ova
sua in arena condens.

Quæstiones

I. *Quænam nutritio?*

R. Nutritur seminibus, & sine delectu
sæpè quicquid offertur, devorat. Ferro nu-
triri creditur communiter, sed nec ratio
permit-

permittit, nec experientia probat. A vivente quod non est, viventi in nutrimentum non cedit. Albertus ait: *Struthio camelum ferunt ferrum edere & concoquere, quod ego non sum expertus. Nam ferrum à me pluribus hujus generis avibus objectum est, quod illi devorare noluerunt. Ossa tamen magna in breves partes truncata & lapides avidè comederunt.* Aldrovandus ait: *Ego ferri frustula deglutire, dum Tridenti essem, observavi, sed quæ incocta rursus excerneret.*

II. Quenam magnitudo?

R. Omnium maxima avis est, & Plinio equitis infidentis equo altitudinem excedere dicitur. Quod eo accipiunt modo auctores, quatenus collum, quantum potest erigit. Rostrum habet exiguum, sed acutum & validum. Caput anserinum est, & parvum ac cerebrum in eo fermè nullum. Collum & caput plumis carent, exiguis pilis tantum flavent. Collum autem longissimum est, quo Camelum imitari potest. Longa etiam crura sunt & carnosa, camelorum cruribus similia. Pedes in ungulas duas divisi sunt: sicut equorum, boum & vaccarum. Pennæ in dorso nigerrimæ sunt maribus, fœminis fuscæ & molles. In cauda subalbida maribus, subfuscæ fœminis.

Varie-

Varietatem colorum cum habent, artis non naturæ inventum est.

III. *Quanam generatio?*

℞. Libidinosum animal est, & multa edit ova durissima & maxima. His autem non incubat, sed in arena condit ea, ac discedit. Ex sabulo nidum humilem construit in terram & aggere munit, ne cadente pluviâ, obruatur aqua. Solis calore ex ovis tandem excluduntur pulli. In scriptura hæc extant: *Struthio quando ova sua derelinquit in terrâ, tu forsitan in pulvere calefacies ea? Obliviscitur, quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat. Struthio dura est in pullos suos, quasi non sint sui, frustra laboravit nullo timore cogente. Privavit enim eam Deus sapientiâ, nec dedit illi intelligentiam.*

IV. *Quid de sensu?*

℞. Nihil quod excellens sit, occurrit. Caput enim habet exiguum, & cerebrum fermè nullum. Hinc stolidus avis est, nec iudicio, nec memoria valens. Manus hominum effugere cum vult, caput inter arbuta & umbrosa loca condit, & sic toto corpore latere se existimat. *Scilicet quos ipsa non videt, ab iis nec videri seipsam putat. Secura de capite, tota cum capite capitur.*

V. *Quid*

V. Quid de appetitu & affectibus?

R. Vorax avis est, & omnia ingerit. Nescit discrimen boni & mali, salubris & insalubris. Ovorum suorum non habet curam, sed eorum obliviscitur, & alienis, quæ fortè invenerit, incubat, undè exclusi pulli miserè lamentantur parentibus orbati. Cum equo naturale dissidium habere dicitur, & ab eodem infestari vicissim.

VI. Quid de motu?

R. Gressum habet potius, quàm volatum. Magna enim corporis moles, ne in sublimè feratur, impedit. Pennas habet, non ut volantem dirigant, sed ut currentem adjuvent. Similes magis quadrupedum pilis, quam avium plumis sunt. Currit autem celerrimè à venatoribus cum urgetur, & alas ad modum veli erigit. Non autem spes omnis in fuga est, sed currens pedibus lapides arripit, retroque in venatores ejaculatur.

VII. Quænam propria affectio sit?

R. Rarò vox ejus auditur, & cum auditur luctum ac ululatum refert. Pulli maxime à parentibus deserti lugere ac ululare dicuntur. Hinc in sacro codice Dominus ait: *Faciám planctum Draconis, & luctum*
sicut

sicut filie struthionis. Et alibi : Frater sui Draconum, & socius filiorum struthionis.

Axiomata.

I. Vox Struthio cameli similitudinem notat.

Parvæ avis nomen gerere, videtur avis maxima. Plerique omnes per Antiphrasin ac Ironiam quandam factum putant. Sicut bellum quasi minimè belium. $\epsilon\rho\theta\omicron\varsigma$ enim dicunt passer est: $\epsilon\rho\theta\omicron\iota\omicron\nu$ passerculus. Cardanus ait: *Struthio passerculus dicitur Græcè, quasi per Ironiam nomine composito, velut si quis gigantem pygmæum diceret simul, vel homunculum gigantem.* Rejicit hoc Scaliger, nec sine causa. *Nominis rationem, inquit, subtilius enucleare licet è veterum monumentis. $\epsilon\rho\theta\omicron\nu$ prisci non passerem vocabant, sed gallinam. Id quod etiam de Nicandro, qui desitarum affectavit usum vocum, deprehendes. Et fortas è aves omnes quas $\beta\alpha\rho\rho\alpha\varsigma$ dicit Aristoteles.* Scaligerum sequitur Becmannus, cujus hæc sunt verba: $\epsilon\rho\theta\omicron\varsigma$ passer est: $\epsilon\rho\theta\omicron\iota\omicron\nu$ passerculus. *Qui autem magna illa avis æq; vocatur Struthio, Struthio camelus, $\epsilon\rho\theta\omicron\kappa\alpha\mu\eta\lambda\omicron$? Quantum memini illa nunquam ita nudè vocatur Struthio: verum $\epsilon\kappa\pi\rho\theta\epsilon\sigma\epsilon\omega\varsigma$. Vel $\epsilon\rho\theta\omicron\varsigma\ \mu\acute{\epsilon}\gamma\alpha\varsigma$ vel $\epsilon\rho\theta\omicron\varsigma\ \lambda\iota\beta\upsilon\kappa\omicron\varsigma$; vel $\epsilon\rho\theta\omicron\kappa\alpha\mu\eta\lambda\omicron$. $\epsilon\rho\theta\omicron\varsigma$ quidem:*

cum id nomen generatim Priscis fuerit idem, quod ales, aut etiam gallina. Colligere est e civitatis his, Struthio camelum notare avem Camelo similem. Longissima crura habet, sicut Camelus. Carnosa crura & crebris corticibus intacta habet, sicut Camelus. Pedes in ungulas binas divisos habet, sicut Camelus. Longissimum collum habet, sicut Camelus. Solidissimam carnem habet, sicut Camelus.

II. *Struthio camelus avis est.*

Ad gresfilium potius, quam volatilium ordinē, moles corporis eum transfert. Pedes etiam non in digitos, ut aliarum avium, sed in ungulas, ut equorum & boum divisi sunt. Habet insuper palpebras avibus negatas: non habet volatum avibus propriè tributum. Sed in avium censu est, cum tota corporis forma avem referat. Bipes est, habet alas & pennas, rostrum, caudam, ova & alia. A scriptura quoque inter aves, easque immundas recensetur. Si non convenit fatis cum cæteris, habeat symbolum: *diversâ ab aliis naturâ valemus.*

III. *Struthio camelus pulcherrima avis non est.*

Multi sunt in pennarum Struthionis o-

stema-

stentatione milites & mercatores. Candidas, nigras, rubras, virides & cæruleas exhibent. Qua diversitate pulcherrima fit avis, sed ignorantibus. Scaliger ad Cardanum scribit: *Majorem risum movent colores, quos ab infectorum officinis in apothecas natura transtulisti. Quis enim te non rideat ille vendit autem. Hosce colores, quos in galeis insignant nativos esse Struthio cameli. Omnes enim è fusco & albo picti sunt: ut mihi dixerunt multi mercatores Africani. Quod ut melius intelligerem, Ciconia colori comparaverunt.*

CAPUT VI.

De Grue

Præceptum

Grus est avis gruens, prudens, societatis amans, ordinem inter volandum observans.

Quæstiones

I. *Quodnam gruis nutrimentum sit?*

R. Frugibus nutriuntur anserum ferinorum more. Ingentia inferunt damna agris, dum eos noviter tritico fatos depascuntur.

Y

Grati.

Gratiam aliquam rependere dicuntur colonis, cum & serpentibus vescantur. Quemadmodum ciconiæ à serpentibus liberant Thessaliæ incolas, sic idem faciunt grues. Lapidem etiam devorare, & aurum revomere dicuntur. Sed ineptiæ ineptiis tegendæ; mendacia mendaciis.

II. Quænam magnitudo?

R. Valdè augetur, adeò ut viri mediocris magnitudinem referat. Collum duos dodrantes longum est: altitudo ab imo pedis ad tergum summum quatuor ferè dodrantes habet. Helluo quidam optavit sibi collum gruis, ut majori cum voluptate escam ingereret. Pennæ in alis longiores sunt, quas milites ornatus gratia pileis addunt. Nigrificant autem natura sua, sed arte nunc flavæ, nunc aureæ formantur.

III. Quænam generatio?

R. Fœminæ non confidentes, sed stantes coëunt. Pariunt ova bina, & inter ea lapidem ponunt juxta Albertum. Non certi generis, sed quemcunque fortè invenerint. De aquila ferunt, quod lapidem Alitem inferat nido. Et hujus lapidis eam esse vim scribunt, ut qualitate occultâ serviat parturientibus. Admotum enim femori parturientis,

rientis, partum juvare: brachio verò gravida junctum, foetum in utero servare ne excidat. Delectum hanc non habent grues. Fermè sicut gallinæ pariunt lubentius, si ovum aut lapidem ovo similem in nido reperiant.

IV. *Quanam sensatio.*

R. Visi non parum valent, seminaque in agris sparsa accuratè seligunt. Hinc grani-legæ dicuntur, quia grana legere solent. Tactum etiam exquisitum habent. Frigus enim præsentunt, & maturè è frigidioribus locis in calidiora peregrinantur.

V. *Qualis motus?*

R. Volatum habent altissimum & ordinatissimum. Sive enim volent, sive pascuntur se non separant, sed conjungunt. Hinc verbum *congruere à gruibus dictum putant.* Et sub duce quodam cum aquila, & aliis rapacibus avibus prælia gerunt. Dux ætate & experientia reliquos superat, bellaque & itinera sapius agit. In medio constituunt juniores ac imperitiores. Agmen claudunt ætate & calliditate insignes.

VI *Qualis affectus?*

R. Amant sese mutuò & in prospera & in adversa fortuna. In pullos tantes amor est.

ut mas & fœmina certent de educandis istis. Fortem habent animum & ad prælia subeunda paratissimum. Nulla tamen in istis avaritia, nulla iniustitia, nulla invadendi ac prædandi cupiditas.

VII. Quænam affectio propria.

R. Grus à gruendo nomen accepisse dicitur. Ut enim sues dicuntur grunnire; ita grues gruere. In genere etiam clangor & clamor gruibus tribuitur. Magno enim conatu vociferantur.

— — — — *Atq; æthera tranant*

Cum sonitu, fugiuntq; Notos clamore secundo.

Axiomata

I. Grues aves æstivæ sunt.

Hyeme ingruente avolant & peregrinantur, Thracia patria est, quam mutant ob inclementiam hyemis. Tendunt in Ægyptum ac Æthiopiam, ab extremis ad extrema. Sacra Scriptura dicit: *Etiam Ciconia in cœlo cognovit tempus suum, & turtur, & grus, & hirundo observant tempus adventus sui: populus autem meus non novit judicium Jehovæ.*

II. Grues cum pygmaeis non pugnant.

Aristo.

Aristotelis, Plinii, Alberti & aliorum assertio est, grues pugnare cum pygmæis. Res ea multis habita est pro figmento, pro mendacio. Aldrovandus ait: Cùm pygmæos dari negemus, grues etiam cum iis bellum gerere, ut fabulantur, negabimus, & tam pertinaciter negabimus, ut ne jurantibus credamus. Scilicet hominum narrata assertionis fundamenta sunt. At quorum hominum? Primum Poëtarum: post peregrinantium, sed

----- Pictoribus atq; poëtis

Quodlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Peregrinantes verò fidem perdidērunt jam dudum. Et affirmare non veretur Strabo, universos India scriptores fabulamenta scriptis commendasse, fidemq; istis abnegandam esse.

CAPUT VII.

De Ciconia

Præceptum.

Ciconia est avis glotterans, prudens, casta & justa.

Quæstiones.

I. Quodnam nutrimentum ciconiæ sit?

Y 3

R. Nu-

R. Nutritur ranis, lacertis, bufonibus, serpentibus. Hinc stagna amat, & hortos, & prata, aliaque irrigua loca. Quondam in Theſſalia magna afficiebantur pænâ ciconiarum occifores. Serpentibus enim mirum in modum ſcatebant ſtagnar.

II. *Quenam magnitudo?*

R. Augetur valdè & crura habet longa, longum collum, longum roſtrum. Pennæ albæ ſunt, nigris diſtinctæ. Roſtrum craſſum eſt & fulci coloris. Non multum habet carnis, pennarum autem copia magna eſt, cauda brevis, ad volatum minus apta.

III. *Quenam generatio?*

R. Ciconia caſta eſt, & veneri non indulget, niſi in nido. Ovis non foemina tantum, ſed & mas incubat. Spatio menſis abſolvitur incubatio. Interdum ovum aut pullum quoque ejiciunt nido, famem metuentes. Cum adoleſcunt pulli, educuntur à parentibus, ut ipſimet quærant victum.

IV. *Quenam ſenſatio?*

R. Frigus præſentiunt, undè à nobis avolant, loca calida petunt. Alias etiam tempeſtates ſentiunt antequam veniunt. Cùm enim imminent, in nidum medium ambo-
bus pedibus ſe conſeſtim ſiſtunt, trifti ha-
bitu

bitu pennas diffundunt, rostrum in pectus condunt, plumas ceu barbam promittunt, vultumque demissum eò obvertunt, undè tempestas ingruit.

V. Qualis affectus?

R. Odium habent cum serpentibus, bufonibus, vesperilionibus, Virgilius ait:

Candida venit avis: longis invisâ celubris.

Ælianus scribit: *Ciconia non modo magno vesperilionis tenetur odio: sed hæc etiam illius.*

VI. Qualis motus?

R. Volatum habent nunc altiozem, nunc humiliorem, nunc velociorem, nunc tardiozem. Dum volat, pedibus moderatur iter, velut gubernaculô nauta. Et uni innititur pedi plerumque cùm vigilat, uni etiam cùm dormit, caputque humero alteri imponit.

VI. Quanam affectio?

R. Ciconia avis glotterans est. Linguæ enim & rostri motione glotterat. Et rostrum modo in hoc, modo in illud latus, modo in pectus, modo in tergum jacet, cum crepitat. Versus est:

Glotterat immensa de turre ciconia rostro.

Axiomata

I. *Ciconia avis æstiva est.*

Y 4

Ut

Ut grues sic & ciconiæ fugiunt inclementiam frigoris. Abituræ in certis locis congregantur, & more gruum, gregatim discedunt. Noctu id faciunt non interdiu. Manè circumvolitant & non tam redire, quàm rediisse animadvertuntur.

II. Ciconiæ carent vitis, præstant virtutibus.

Profunt omnibus Ciconiæ, nocent paucis. Columbas non dilaniant ut accipitres. Gallinas non rapiunt ut milvi. Non vescuntur cadaveribus ut vultures. Non in conspectu hominum congregiuntur, ut anates. Non furto res auferunt ut corvi: sed justitiam, castitatem, prudentiam & omnem virtutem exercent.

CAPUT VIII.
De Ardea

Præceptum

Ardea est avis clangens, vorax, sagax, animosa, arduum habens volatum.

Quæstiones.

I. Quodnam nutrimentum sit?

Devorat pisces, non minores tantùm, sed

sed integras anguillas, aliosque majores. Ostreis etiam insidiantur, quorum carne delectantur maximè. Ingrediuntur aquas, & facili negotio venantur pisces. Majores aquæ si fuerint, stantes in littore pisces, quos devorent, expectant. Accurrunt enim illi, nidore pedum allecti, & præda fiunt animali voraci. *Hinc piscium inescatores ardeæ adipem emunt, piscesq; alliciunt. Censent quidam, pisces manibus comprehendiposse, si ardeæ oleo inungantur.*

II. *Quanam magnitudo?*

R. Corpus parvum non est, sed ad accipitris quantitatem proximè accedit. Rostrum longum est, cavum & capiendis piscibus aptum. Collum longum habet & involutum. Crura etiam longa sunt, & digiti pedum terni. Corpus totum macilentum est, tenue & leve.

III. *Quanam generatio?*

R: Dicunt ardeæ tanto coire dolore, ut lachrymas emittant sanguineas: foemellas etiam summo cum dolore parere: *Sed vidit Albertus coire ardeas & ova parere, lachrymas illas non vidit, neq; dolorem tantum observavit. Lachrymæ etiam ad bruta non referendæ sunt: & si difficilis partus primus, faciliores ceteri erunt.*

VI. *Qualis motus?*

R. Arduum habet volatum, unde & dictam ardeam putant. Volat autem collo contracto, non exporrecto, ut anseres. Gregatim non volat, licet gregatim nidificet. Pullis enim ejus insidiantur accipitres & aliæ aves rapaces. His igitur resistere ut possint semper ardeæ complures simul circa nidos versantur.

VII. *Quanam affectio?*

R. Clangens avis dicitur. Differt verò clangor hic ab aquilæ clangore. Gravior enim aquilæ clangor est, levior ardeæ.

Axiomata.

I. *Ardea avis diversorum generum est.*

Ardea Græcè ἐρωδιός dicitur, & à Græco per syncopen factam Latinam vocem quidam conjiciunt. Germanis vocatur ein Krieger. Dantur autem ardeæ variæ: *cinerea* Aschen farben Krieger / *alba* weisser Krieger & hæc vel major vel minor: *castanei coloris* Castanien farben Krieger: *ardea asterea seu stellaris* Köhrdummel.

II. *Ardea præsaga futurorum est.*

Quatuor modis hoc præstat. Cum caput

put pectori imponit, cum altum volat: cum plus solito obstrepera est; cum mediis in arvis aut arenis tristis residet. Infirmum enim corpus habet, & ob raritatem cutis ab effluviis in aëre hærentibus facile afficitur. Hinc dolorem variis gestibus prodit, & futuram tempestatem vitare conatur.

CAPUT IX. De Pelecano.

Præceptum

Pelecanus est avis boans, vorax, solitudinem amans, humilem habens volatum.

Quæstiones

I. *Quodnam Pelecani nutrimentum sit?*

R. Nutritur piscibus, serpentibus, vermibus, & arundinum ramentis. Capturus pisces non toto corpore mergitur, sed in caput præcipitanter volvitur, collum subindè demittit, dorso interim supra aquas eminente, piscemque obvium amplissima fauce exceptum devorat.

II. *Quanam magnitudo?*

R. Cor.

✠. Corporis magnitudine æqualis cygno aut anseri est. Pennæ sunt longæ & foris albicant, in fundo rubrum colorem ostendunt. Collum longum est, longum rostrum, crura brevia. Alæ longissimæ sunt, in extremitate summa nigræ. A posteriore rostri parte datur ingluvies, velut sacculus propendens. Mira hujus est capacitas, adeò ut in hoc utero parvulus puer Æthiops aliquando inventus sit.

III. *Quænam generatio?*

✠. Avis peregrina & incognita est. De ovis & incubatione pauca dant autores. In terra nidificare & serobem facere dicitur. Incubant ibi ovis anserinis æqualibus. In pullis enutriendis singularis occurrit benevolentia. Alitandè si non suppetit cibus, esculenta quæ prius sumserunt, revomunt.

IV. *Quænam sensatio?*

✠. De sensibus nihil dignum notatu occurrit. Inhabitat enim loca ab hominum consortio remota, paludes, fluvias & maria. Undè literæ sacræ Davidem *Pelecano similem tradunt, cum errabundus per solitaria loca fugit.*

V. *Quinam affectus?*

✠. Pullos amat mirificè, & ignem circa
nidum

nidum à venatoribus excitatum, non absque vitæ periculo extinguit. Aldrovandus scribit: *Animosi atq; imperterriti ante omnia animantia leones: illi tamen tam feroces, tam invicti, tanto corporis animiq; vigore præditi, consternantur statim ad unius prætentæ faculæ conspectum, præq; timore prope modum exanimascunt. Videt Pelecanus ignem, cuius non ignorat vehementiam, audacter accedit: ardorem in membra singula intolerabili cruciatu penetrantem sentit, neq; loco dimovetur: exuritur penè tota, neq; tantillum quidem consternatur, patientissimaq; constantia vicens salutis filiorum intenta potius, quam suæ mortis genere omnium atrocissimo conficitur, tanta in ea charitas, tantus amor, tanta vis pietatis elucescit: & quispiam audebit eam stuporis insimulare, & maleferiatam avem dicere?*

VI. Qualis motus?

R. Altum volatum non habet, sed petit ima, innatat aquæ, rostroque in fundum demisso pisces extrahit. Volant nunc soli nunc gregatim. Cum volant, sonum alis edunt, sicut cygni.

VII. Quenam affectio?

R. Pelecanus boare dicitur. Vocem enim
habe

habet torvam boatui non absimilem. Undè & Onocrotalus dicitur, quia voce rudentem asinum refert.

Axiomata

I. Pelecani descriptiones variae sunt.

Nomen est à Græco πελεκάω, rodo. Rostro enim rodit arbores. Aliis dicitur, quod pellem habeat canam, seu plumas albas. Quam Etymologiam ridiculam vocat Aldrovandus. Nunc describitur per ingluviem illam maximam & vocem absurdam. Undè alio nomine Onocrotalus dicitur à voce asini, Germanicè Kropffvogel. Nunc sub ardeæ stellaris specie notatur, quæ ingluvie caret, nec aquis innatat. Nunc Platea dicitur & Palmipes à Plinio & Gaza. Germanicè der Löffler / die Löffelganß. Nunc sub specie avis pectus vulnerantis depingitur. Undè Aldrovando dicitur der Mahler oder gemeine Pöbelspelican. Vulgaris & vana descriptio ultima: minus accurata secunda.

II. Pelecanus pictorum & antiquorum nonnullorum signentum est.

Pictores Pelecanum adunco pingunt rostro, pectus sauciantem, & pullis mortuis

tuis sanguinem effluentem communicantem, qui ore hiante recepto sanguine vivificentur & restituantur. Hieronymus scribit: *Pelecanum cum suos liberos à serpente occisos invenit, lugere, & se & latera sua percutere, & excusso sanguine corpora mortuorum in vitam revocare.* Dicit Aldrovandus: *Ego profecto, ne juranti ea credam.* Dicimus nos: *A morte ad vitam non datur regressus per naturam.*

CAPIT X.

De Cygno

Præceptum.

Cygnus est avis drensans, candida, robusta, animosa, natatum magis quàm volatum amans.

Questiones.

I. *Quanam nutritio?*

R. Vivit herbis & granis. Carnibus non vescitur nisi in pugna, ubi ex iracundia alter alterum devorat. Aristoteles ait: *Oloribus, ut alter alterum devoret: in more est, maxime involucrum genere.*

II. *Quanam magnitudo?*

R. Formâ anseri similis est, sed multo major.

cor totus candidus, pedibus nigris. Pennas habet mollissimas, quæ à mollibus in lectis expetuntur maximè. Rostrum latum & in extremitate obtusum est, ferratum falcisq; in modum dentatum. Collum longissimum est, longissimæ alarum pennæ, cauda brevior. Corpus magnum est, multâ carne præditum. Undè aquila magnum cernens cygnum, aves minores dimittit. Unum enim cygni corpus ventrem famelicum exsaturat melius, quàm decem ac plura aliarum volucrum.

III. *Quænam generatio?*

R. Semel anno parit, idque initio veris. Libidinis tempore colla mares applicant fœminis, & fœminæ maribus, amplexandi gratia. Post mutuos illos amplexus mas fœminam conscendit. Facto congressu tum mas quàm fœmina aquis se immergunt. Plures producant eosque speciosos fœtus. Ova sunt oblonga; testâ dura obducta.

IV. *Qualis sensatio?*

R. In sensu nec excessum, nec defectum habent. Aquis delectantur maximè, commoranturque in lacubus, paladibus, & stagnis. Præferunt stagna fluminibus, præ-

fertim cum impetu labentibus. Quietiora enim sunt stagna, natatumque non impediunt.

V. *Qualis affectus?*

R. Fortis est cygnus, & corpore & animo. Pugnat cum aquila, & vincit quandoque. Plures cygni unum aquilam si adoriuntur, superant. Aquila unum cygnum à ceteris separatum si offendit, vincit atque unguibus discerpit. Pugnam cygnus non incipit, sed provocatus atque lacesfitus fortiter se defendit. Ex iracundia eò progreditur, ut cygnus cygnum devoret, & nec pullos, nec ovis parcat.

VI. *Qualis motus?*

R. Bene natant, male ambulant, mediocriter volant. Malunt natare in aquis, quam volitare in aere. Natantes pedem alterum versus caudam extendunt, ut illo tanquam velo utantur. Longius iter si absolvendum, gregatim volant, gregatimque natant. Et posteriores caput imponunt dorso anteriorum.

VII. *Qualis affectio?*

R. Cygnus drensare dicitur juxta verbum: *Grus gruit, inq̄ glomis cygni propè flumina drensant.*

Sibilare quoque dicuntur, sed cum anseribus atq; aliis vocem hanc habent communem.

Axiomata

I. Cantio cygnea signum est.

Cygnum vitæ suæ finem nosse, lætoque animo expectare, ac suavissima cantione funebre carmen sibimet canere credunt. Innumerabiles id statuunt Autores: *Homerus, Plato, Aristoteles, Cicero, Seneca, Virgilius, Lucretius* & alii. Laboriosissimus etiam *Aldrovandus*, ob unanimum omnium omnis ævi Scriptorum consensum, & ob arteriam asperam ad tubæ cantionem efformatam, dulce melos, præsertim morti vicinos cygnos cantare asserit. Sed nihil frequentius, quam multitudinè, quam autoritate decipi. Et quam omnium literis demandata hæc cantio est; tam inaudita, nullius unquam audita fuit. Tristia etiam ac placida, ac taciturna ante obitum sunt animalia. Si aptissimum instrumentum, si tubam elegantissimam nacti sunt cygni, cur vigentes, florentesque concessis non utuntur bonis? Placent verba Scaligeri, *De cygni verò, inquit, cantu suavissimo, quem*

cum mendaciorum parente Græcia jactare ausus es, ad Luciani tribunal, apud quem aliquid novi dicas: statuo te. Multitudo ingens ad Caratonum fluvium. Quid dicam tibi? Anseres sunt. Sic Scaliger cygnum canentem cum crepitante & sibilante anserem comparat. Lucianus, quem judicem constituit, nautas quæsit, an cygni cantibus ac modulis indulgeant? Responderunt hi, se audivisse cygnos, qui incomptam & inamænam vocem ediderint. Adeo quidem ut corvos & graculos illis collatos Syrenas esse confirmare possint.

II. Candidus cygnus candoris exemplum est.

Candor cygni proprium dicitur. Proverbium est: cygno rarior atro. Et versus:

*Rara avis in terris nigroq; simillima cygno.
Candori corporis candor animi respondet.
Pacem habent cum omnibus avibus, & non nisi lacesitus pugnat. Pugnat autem fortiter, & ne bellicosissimæ quidem aquilæ cedit. Domi & foris ita se gerit, ut laudetur ab omnibus, culpetur à nullis. Summa laudum hæc est: Cygnus benè nascitur, benè vivit, benè gignit, benè pugnat, benè senescit, benè moritur.*

CAPIT. XI.

De Anser

Præceptum

Anser est avis gingriens, robusta, timida, natationi magis, quam volationi dedita.

Questiones.

I. Quenam nutritio?

R. Nutritur herbis, frumentis, oleribus. Quidquid ferme offendit, devorat, & in terris in aquis. Hinc & rusticis imprimis gratus est, non tam, quia magni fructus, quam quia parvi oneris est.

II. Quenam augmentatio?

R. Corpus magnum est, collum longum, rostrum latum, crassum, & ferræ instar dentatum. Pes infimus latus est & planus, intercedentibus inter digitos membranis. Hinc palmipes, planipes, & latipes dicitur. Multa constat carne, quæ grata gustui, sed difficilis coctionis est, multisque scatet excrementis. Color non niger est, nec viridis, sed vel albus, vel cinereus, vel ex utroque mistus.

III. Quenam generatio?

R. Avis verecunda est, & coit non frequenter, ut gallinæ & anates: non quovis anni tempore ut boves: non in omnium præsentia, ut sues & canes: sed plerumque seorsim in fluminibus & stagnis. Singulis maribus quinque debentur foeminae, quæ pariunt duodecim ac plura ova. Incubat tantum foemina, & excludit circa vigesimum octavum aut trigesimum diem. Præstat autem propria ova suis subicere matribus cum aliena admittere nolunt.

IV. Quenam sensatio?

R. Multum auditu valet, ut & cum apro certare possit. Tempestates præsentit, quas continuo clangore prænunciat. Multi ex osse pectoris ante solstitium hyemale colligunt, quàm sæva sit futura hyems: & quamdiu duratura. Si pectoris os clarum est, esis carnibus hyems erit rigida. Si spissum & opacum, nix plurima hyemsque tepida sequetur. Fides esto penes autores.

V. Qualis affectus?

R. Animal timidum est, & ad quemvis strepitum exhorrescit. Sed cum commodo aliquo conjuncta timiditas est, quia præcavet pericula imminencia. Pro pullis autem dimicat animositate maxima. Tunc pecto-

pectoribus se percutiunt, alis diverberant, rostris hærent, clangoribus increpitant.

VI. Qualis motus?

R. Anser animal est, terras & aquas amans :

Anser aquis gaudet, sylvis aper, aëre falco, Minus valet alis, gravemque habet volatum. Volat autem exporrecto collo, sicut contracto ardea. Bene natat nec absque aquis facile degere potest. Mira in ipso pedum est volacitas. Quondam pedestri itinere in longinquas venere regiones.

VII. Qualis affectio?

R. Clamare, canere, strepere, garrere, sibilare & gingrire dicuntur anseres. Maxime propria vox est gingritus das sc, natteru. Iterum iterumque strepitum hunc edunt, cum vorant, cum bibunt, cum ambulant, cum volant. Hanc conventiculum mulierum, anserum more blaterantium vulgo forum anserinum in Gausenar est appellat.

Axiomata.

I. *Anser ferus & domesticus eadem sunt speciei.*

Eadem in iis essentia, eadem propria, eadem corporis structura. Mores sunt alii, ferique nunquam mansuescunt, domestici

feris interdum sese miscent. Caro ferorum domesticis præfertur, cum minus scateat excrementis. Feri ac sylvestres hyeme imminente discedunt, & ut grues tum volandi duces, tum somni custodes habent.

II. Anseres intelligunt voces suas.

Habent voces distinctas anseres, & alio modo accedentes, alio discedentes, alio peregrinos, alio familiares excipiunt. Diversi illi clamores aliud nihil quam signa latentium affectuum sunt. Quod nobis vox articulata, illis inarticulata præstat.

III. Anser singularis prudentie non est.

Simplex est & stulta avis, parum habens ingenii. Fœminæ hominem minus sapientem prudentem anserum vocant eine fluge Gans. Et versus est:

*Cælum, non animum mutant, qui trans-
mare currunt.*

Redditur: Es flog eine Gans über den Rhein/ und kam Gigaß wieder heim. Proverbium est: *Bibente anser uno, bibit G alter.* Hoc est quod unus stultorum facit, omnes faciunt.

CAPUT XII. De Pavone.

Præceptum

Pavo est avis pupillans, pulcherrima
superba, libidinosa.

Quæstiones

I. Quenam nutritio?

R. Nutritur omnis generis frumentis, ma-
ximè hordeo. Ubi frequentiores agros sunt
per vagantur, spontè se pascunt & vesperi al-
tiores arbores petunt. *Sin pinguires velis,*
inquit Aldrovandus, tunc hordeum liberali-
ter offeras; nam hordeo, quamvis alioquin o-
mni frumento vescantur, inter cetera grana
maximè oblectantur.

II. Quenam magnitudo pavonis?

R. Egregia est, sed pennarum potius,
quam corporis aut carnis ratione. Caput
exiguum est, collum longiusculum, dor-
sum maculis quamplurimis conspersum.
In capite speciosa extat crista, quæ coronæ
instar illud exornat, & non tam è pennis,
quàm è scapis tenerrimis viridescens
conflata est. Unde Plinius ait: *Pavonis api-*
cem crinita arbuscula constituunt. Cauda
tantâ colorum varietate, tantoq; oculorum

ore ornata est, ut naturam nihil pulchrius fingere potuisse existimatum sit. Ita disposita est, ut in duas quasi dividatur, majorem & minorem. Et oculi pennarum instar gemmarum nitidissimarum omnium oculos in se convertunt. Magna tamen differentia inter mares & fœminas est. Pulchriores enim illi, hæ minus formosæ sunt.

III. *Quanam generatio?*

R. Pavo masculus salacissimus est, ut uni quatuor aut quinque fœmellæ concedendæ sint. Adeò libidine flagrat, ut incubantem etiam fœminam invadat atque ova frangat. Fœminæ ova pariunt ducdecim non continuatis, sed binis aut ternis diebus interpositis. Enituntur autem ea plerumque noctu perticis insistentes. Fœnum igitur aut stramina inferenda stabulo, ne frangantur. Incubant dies viginti & septem aut viginti octo. Ut enim ter septeni dies dati generi gallinaceo: ita ternoveni pavonino generi.

IV. *Quanam sensatio?*

R. Præsentire venena & loca ubi recondita sunt, fugere dicuntur. De qua prærogativa Aldrovandus scribit: *Apud me fide carent, alii quibus lubet, fidem adhibeant. Cum plus solito clamitant, pluviam præsagire credunt.*

creduntur. Paracelsus autem insolitum illum clamorem, mortem alicujus in domo, in qua habitat portendere autumat. Sicuti enim inquit vulturi à natura insitum est, cadaveris trans mare odorem percipere, & ad id se convertere: ita & pavones odorantur cadaver futurum. Sed nugamenta sunt, cum sensus versatur circa entia; non circa non entia.

V. *Qualis affectus?*

R. Malevolum & invidum dicunt pavonem, quia tegit excrementa sua, ne cedant in hominum usum. Sed leve admodum argumentum hoc est, & vitium quærit, ubi posuit laudem natura prudens. Pavo munditiei studiosus ac sordium hostis est. Hinc excrementa tegit, ne aperta exponantur luci. Idem feles, idem canes agere cernimus, absque invidiæ suspitione.

VI. *Qualis motus?*

R. Parum volat, sed gressu majestatem quandam præ se fert. Non enim vulgarem habet incessum, sed tardum ac regium. Hinc comparatur cum Junone de qua Paræmia habet: *Junonem ingredi.* Dicitur de iis, qui spectari gaudent, & superbissimo incessu movent oculos & animos.

VII. *Qua-*

VII. Qualis affectio?

R: Pupillare dicitur, undè versus:

Pupillat pavo, trinsat hirundo vaga.

Noctu expergefactus vociferatur, sed quo fine non constat. Persuadent sibi multi clamorem illum tristitiæ signum esse. In tenebris enim constitutum pavonem pulchritudinem suam cernere non posse eamque perdidisse existimare. Dicendum potiùs, tempestatis mutationem clamore suo indicare alitem prudentem.

*Axiomata*I. *Pavo avis pulcherrima est.*

Pavoni formæ palmam è volucris dedit natura. *Nullam* inquit Cardanus, *avem pulchriorem pavone nostro fingere naturam, posse credam.* Solon à rege Croeso purpurâ auroque ornato & in throno suo regali constituto, interrogatus, nunquid unquam speciosius quicquam spectasset? Respondit: pavones & phasianos venustiores sibi videri. Fabula est, aves plerasque in electione Regis pavoni ob pulchritudinem, majestatem, fastumque planè regium, imperium comittere voluisse. Sed corvos ac cornices aquilam, non tam ob formositatem, regiumque splendorem quàm ob rapacita-

pacitatem ac tyrannidem, pavoni prætulisse.

II. Pavo avis superbissima est.

Formam suam ipse miratur, cum ac laudatur, magis magisque componit gressus, & gemmantem ostentat caudam. Præclare tenet, ubi formæ sita sit dignitas, hinc caudam elevat, undique expandit, seipsum circumagit, & quandam quasi pompam pulchritudinis agit & exercet. Nec ignorat solis fulgorem corporis pulchritudinem augere posse, undè isti se exponit, coloresque variis modis immutat, & quovis ferme gressu novam formositatis præbet speciem. Hinc Ovidius ait:

*Laudatas ostendit avis junonia pennas,
Si tacitus spectes ipsa recondit opis.*

III. Pedes pavonis deformes non sunt.

Pedes cinerei sunt, maculis nigris conspersi & calcaribus armati. Omnium ferme sententia est, pedum deformitatem terrere avem, ut quoties conspiciat eos, contristetur & præ dolore vociferetur. Cardanus ait: Sentit pavo pulchritudinem suam, exclamatque dum pedes intuetur, deformitatem eorum aspernatus. Sed respondet Cardano Scaliger iubilis: de pavone nostro plebejæ narras. Con-
spectus

speētis cruribus, quod ea turpia sint, vocifera-
 ri. Quis hoc tibi Cardane palam fecit? Quo-
 ties ipse sibi crura obtuetur, quare non semper,
 sed aliquando luget invisum à natura decus?
Quoties evenit ei ut pascatur nec crura con-
 spiciat sua. Ubi figat vestigium, nescit: nisi o-
 culis captet locum, in quo ponat pedem. At co-
 spectaculo cum sit à primis assuetus annis, quid
 novi patitur in veteri memoriâ: Anicularum
 fabelle sunt hæ, Cardane, à quibus, modo ali-
 quid dicas, nusquam te abstinere video. Quid
 verò habeant ejus pedes obscenitatis, haud
 equidem scio.

CAPUT XIII.

De

Gallo Pavone

Præceptum

Gallo pavo est avis crocicans, pulchra,
 superba, libidinosa, maximè cum
 pavone conveniens.

Quæstiones

1. *Quenam nutritio sit?*

R. Nutritur hordeò & avenâ, instar galli-
 narum & anserum. In frigidis regionibus
 ægerrimè vivit, & non nisi maximo labore
 educatur. Ante centum, & quod excurrit,

annos

annos, delata avis hac ex nova Indiâ in Europam est. Et cum carnem lautissimam ac laudatissimam habeat, non nisi ingentibus sumptibus alitur.

II. Quenam magnitudo sit?

R. Magna avis est, & collo, & cruribus, & carne, & pennis. Collum non secus ac caput à plumis nudum est, & tantum pelle purpurecente obducitur. Caput durissimum est, constans appendiculâ quâdam carneâ. Contrahit hanc cum cibum capit, aliâs tantoperè eminent, ut digiti longitudine rostrum superet. Crura procerissima sunt, & cauda longissima. Cum irascitur, totus inhorrescit plumis caudamque in rotam versat, & gradu superbo accedentes exterret. Mas foeminâ major est, cæteris adeò conveniunt ut decipiantur sæpè incauti, foeminam pro mare habentes.

III. Quenam generatio?

R. Salax avis est, & mas ex defectu foeminarum gallinas & anates invadit: foemina in maris absentia gallos invitare, urgere & cogere conatur. Ova pariunt quindécim, viginti & plura. Incubatio diebus tricenis absolvitur, & si mari pateat accessus, invadit incubantem, frangitque ova. Pavones

etiam

etiam cum gallo pavonibus miscentur & plurimos procreant pullos.

IV. *Quanam sensatio.*

R. Sentit facile frigus, quo vehementer afficitur. Pluvii si fuerint dies, labore multo, multisque curis vix servantur pulli. Radiis solaribus etiam adeo afficiuntur, ut concidant & subita morte pereant.

V. *Qualis affectus?*

R. Iracundum animal est, praesertim cum libidine flagrat. Pugnant inter se totis viribus, & glabrum caput rostro validissimo adeo pertundunt, ut nisi fortissimum esset cranium, frangeretur. Nonnunquam vero tanta iis timiditas est, ut ne cum gallinaeo quidem gallo ineant pugnam, totiesque lacesiti turpiter fuga sibi consulunt.

VI. *Qualis motus?*

R. Parum volat, cum grave admodum habeat corpus. Incessus maris superbus est & pavoninus. Ut enim pavo incessum lentum, fastuosum, & ut vocant, Junonium habet: ita & gallo pavonis gressus nil nisi fastum refert. Gallinae amore cum capitur sese circumspicit, lento incessu accedit, ac corporis animique dotes ostentat.

VIII. *Qualis affectio?*

R. Sicut

&. Sicut corpore & animo partim pavonem, partim gallum refert: ita voce non multum iis dissimilis est. Aldrovandus ait Gallo pavo vocem quandam edit, crecitationi gallinaceae pavoniaeq; non dissimilem, cum fragore nempe per collum longe lateq; vagantem, quasi instar liquoris in dolium infusi obstrepentem.

Axiomata

I. Gallo pavo est quasi species.

Mentitur speciem, species non est. Sicut mulus non est species, sed monstrum speciem mutans: ita gallo pavo monstrum est, ex gallo & pavone natum. Prima enim origo fuit monstruosus ille congressus, ex quo natum hoc monstrum est. Placet tamen speciebus annumerare gallo pavonem, si non ob rem ipsam, saltem ob similitudinem.

II. Gallo pavo cedit pulchritudine pavoni.

Speciosus quidem est, & formam multorum in se vertit oculos. Caudam etiam jabundus admodum pavonis more in orbem explanat. Sed caret speciosam cristam, quam superbit pavo. caret etiam oculis in cauda, ob quos fastigium tenet pavo.

III. *Appendicula exponit gallo pavonis affectus?*

Pellicula illa carnosam cristam galli referens, nunc colore cæruleo, nunc pallido, nunc rubro tingitur. Fervente irâ, adeo rubore suffunditur, ut vel lychnum ab ea accendere possis. Non secus ac homines irati, vindictæ cupiditate flagrantes, adeo exardescunt, ut omnem sanguinem projecisse in faciem videantur. Hinc proverbium de iratis: *Er siehet auß wie ein Calcutischer Hahn im Kamm.* Causa rubedinis humores ac spiritus sunt in faciem irruentes.

IV. *Gallo pavo offenditur colore rubro.*

Objecta movent sensus & externos & internos. Hinc in gallo pavone ipse quoque sanguis movetur rei rubræ intuitu. Sanguine agitato, agitantur spiritus, qui fervidiores facti iram magis concitant. Hoc non ignorasse videntur Persæ, qui cum Judæis pugnaturi, succo uvæ & mori in elephantes fuso, eos irritare & in pugnam provocare sœverunt.

CAPUT

CAPVT XIV.

De Gallo

Præceptum.

Gallus est avis cucuriens, animosa, superba, libidinosa, tardi volatus.

*Quæstiones**I. Quenam nutritio?*

R. Nutritur etiam omnis generis granis. Etiam vermes devorat, ac stercorea, venenataque animalia. Pane oblectatur, & carne, nec à lapidibus abstinet. Avis igitur omnivora est, nulloque discrimine vescitur quibusvis.

II. Quenam augmentatio & formatio?

R. Quantitas egregia est, & gallus gallina major. Multum etiam differunt corporis structurâ mas & fœmina. Mas cristam in capite habet erectam, quæ nec caro nec cartilago, sed peculiaris substantia est, sanguinis copiâ rubens. Fœmina cristâ quidem non caret, sed ea tantum minor ac depressa est. Mas sub mento utrinque à malis paleam habet egregiam, barbæ in modum dependentem. Fœminis ut cristæ minor sic & palea minor est. Mas in collo

jubas seu longiores plumas collum ac cervicem undique ambientes habet, quas iratus explicat, suamque generositatem ostendit. Mas caudam habet egregiam, in eaq; duas longiores pennas. Fœminis & cauda vilior, & plumæ colli minores sunt.

III. *Quenam generatio?*

R. Salax animal est gallus, gallina autem non æque libidinosa. Unus gallus plures habet gallinas & singulis diebus vel quinquagesies init. Pugnat etiam acriter pro gallinis, tantum eo fine, ut solus iis potiatur. Gallinæ post coitum inhorrescunt, & sese excutiunt, non secus ac homines languidiores pandiculationem habent. In primo partu ova in putamine, cruore suffunduntur, ob loci angustiam Pariunt ova viginti, triginta & plura, & dies viginti incubant.

IV. *Quenam sensatio?*

R. Visu plurimum valet, oculisque intentis Solem intuetur. Aves etiam rapaces maxime distantes cognoscit & ab aliis distinguit. Gustum habet exquisitissimum, quia aridissima quæque, etiam dentibus nondum fracta dijudicat. Nec exquisitori caret tactu. Aëris enim mutationes præsentit, ac cantu prænunciat.

V. *Qualis affectus?*

R. Animosa avis est, & iracunda. In certamine pertinax est, & pugnam fortiter init, acriter urget, ac feliciter finit. Magna animi constantia est, hoste præsentente. Excelso enim animo adversarium adoritur, terram ferit, plumas circa collum exigit, pennas caudæ deorsum sursumque vibrat, hinc insilit, & nunc acuto rostro, nunc calcari- bus iterum iterumque ferit. Superba avis est, & semper sibi majorem tribuit quantitatem, quam habet ipsa. Per fores cum incedit, inclinatur sese, ne fortè lædatur.

VI. *Qualis motus?*

R. Volatu minus valet, gressum autem habet superbum. Erecto capite incessuque lento in fimo suo valdè gloriabundus incedit. Hinc Proverbium: *Gallus in suo sterquilinio plurimum potest.* Germanicè. Ein Hahn auff seinem miste ist der stärckeste: Non absimile multum illud est: *duobus gallis in eodem sterquilinio, & duobus fatuis in una domo non convenit.* Zwen hähne auff einem miste/ und zwen Narren in einem Hauß. tü- gen nicht zusammen.

VII. *Quanam affectio propria?*

R. Cucurrere dicuntur galli, fœminæ glo-

citare. Notissimus hic galli cantus est, cujus naturam & prisca & recentiores inquisiverunt. Gallinæ glocitantis amorem cum ardentissimo Dei amore confert sacra pagina. Varios etiam alias habent clamores, & cum invenerunt cibum, galli gallinas, gallinæ pullos, insolito clamore convocant. Ova etiam sua non sine ingentibus clamoribus pariunt gallinæ.

Axiomata

I. *Certum cantus tempus non observat gallus.*

Et variis temporibus, & variis de causis cantat gallus. Cantat cum provocat ad duellum hostem, quia avis animosa est. Cantat post congressum cum gallina, quia avis libidinosa est. Cantat cum cantare audit alium, quia avis æmula est. Cantat cum evasit victor in pugna, quia animal gloriosum est. Cantat cum gallinas de somno excitare laborat, quia paterfamilias est. Cantat cum aëris imminent mutationes, quia tempestatum prænuncius est. Cantat ante exortum solis, quia latatur. Sed cantu horas ac minuta observare, bonique instar horologii esse fabula vulgi est.

II. *Gallus non edit ova.*

Ova

Ova in gallinis ad septum transversum, hoc est, in superiore ventris infimi parte concipiuntur. Hinc in mediam & infimam inferioris ventris partem deferuntur, ibique perfecte elaborantur, elaborataque ex utero per anum ejiciuntur. De gallis vero Levinus Lemnius scribit, in patria sua duos annos gallos ovis suis tanto studio incubasse, ut etiam fustibus abigi egrè potuerint, cives autem ova ne basilisci exinde emergerent confregisse, & gallos strangulasse. Sed nec edunt ova galli, nec ex semine galli basiliscus fit. Dicendum vetustiarum gallinarum fuisse ista ova, & seniores gallos cum maris officium præstare nequiverint, stulti affectasse foeminarum munus.

III. *Multa homini commoda è gallis & gallinis.*

Caro boni succi est, grati saporis, facilis coctionis, & paucorum excrementorum. Convenientissima iis est, qui minus exercentur laboribus, cæteris non satis firmum præbet alimentum. Est tamen aliqua ejus differentia. Primas tenet caro capi, secundas caro pullorum, tertias caro gallinarum: ultimas caro gallorum. Præter carnem ova etiam gallinarum suum præstant usum. Optima sunt tremula & sorbilia, in

agua fervente cocta. In cineribus quæ co-
quuntur, cedunt bonitate forbilibus. Quæ
ad duritiem majorem usque coquuntur,
deteriora sunt. Omnium insaluberrima
quæ fricta sunt in sartagine. Deteriora eti-
am semper antiquiora, meliora recentiora.

*IV. Capus inter gallum & gal-
linam medius est.*

Sicut Eunuchi & spadones nec mares
nec foeminae sunt: ita capus nec mas est, nec
foemina est. Fit enim capus cum inflicto
vulnere evelluntur testiculi & resecatur cri-
sta, ac cæduntur calcaria. Tunc omnis pe-
rit virilitas, adeò ut nec cantet, nec coeat,
nec curam familiae gerat. Castigatus pullos
ducere, & quasi novum animal, novos re-
cipere mores incipit. Calcaria autem recisa
& crista exsecta loco insita, coalescunt, nu-
truntur & augentur.

CAPIT XV.

De Anate

Præceptum

Anas est avis garriens, libidinosa, sor-
dida, tardi volatus, lacus ac flumina
amans.

I. *Quodnam nutrimentum?*

R. Nutritur feminibus, vermibus, ranis, araneis, lacertis & quibusvis reptilibus. Sordibus delectatur, maximè & rostrum cæno immittit, ac quicquid reperit, ingurgitat. In aqua, quam in terra versatur lubentius. Gaudet aquis fluviorum, & difficulter absq; iis vivit, præsertim cum cibis siccis nutritur.

II. *Quenam augmentatio & formatio?*

R. Anser & gallo minor est. Masculis omnia membra præstantiora & coloratiora sunt, quam fœmellis. Rostrum iis latum est, lati pedes, latum dorsum. Color in capite & collo plerumq; viridis: pedes ruffi sunt: alæ albo viridi, nigroq; colore distinctæ sunt.

III. *Quenam generatio?*

R. Libidinosum animal est, & congressum capitis agitatione indicat. Mares duo vel tres unam fœminam inire certatim nõ verentur. Mirum quod amoris socios ferre possint, cum nec gallis, nec anseribus, nec columbis id eveniat. Interdum mares tantæ libidinis fervent cestu, ut gallinas eti-

am invadant, licet non destituantur propriæ speciei foemellis. Ova pariunt plura, & incubatum absolvunt diebus viginti & septem.

II. Quenam sensatio?

R. Nihil præclari in sensibus est. Penas rostro purgantes ventum prælagire dicuntur, sicut & pluviam imminem significare putantur, cum alias concutiunt, & sub tecto latere amant. Cum frequentes congregantur, aut se sæpius lavant merguntq; futuros creduntur denunciare imbres.

V. Quales affectus?

R. Anates naturâ timidæ sunt, & ad quemvis strepitum expavescunt. Sunt etiam astutæ, & aquilam aliosq; hostes sæpius fallunt. *Ælianus scribit: Cum aquila in anates rapiendas involat, se intra aquam submerfione abduunt, atq; infra aquam natando ex alio loco extra aquam eminent. Quod si aquila illuc quoq; incumbat & instet, iterum demerguntur atq; tam diu fursum deorsum commeant, cum aquila fuerit submersione suffocata aut discesserit in aliam prædam licentiozem. Tum enim hæc deposito hostis sui motu ad summam aquam relate rursus natant.*

VI. Qua-

VI. Qualis motus?

R. Gressus tardus est, adeò ut quandam gravitatem monstret, unde poeta:

Non velox pennis, & pede segnis anas.

Causa tarditatis sunt crura breviora, ita formata ut ad natandum magis, quam ad gradiendum sint apta.

VII. Qualis affectio?

R. Anas garrire dicitur. Valde clamorosa avis est, & Pythagoras eam non nisi locis ab hominum frequentia semotis ali voluit. Mas vocem habet rancam & tenuiorem, foemina crassiolem. Pontanus de clamoroso ait:

Hic clamore grues vicerit atq; anates

Axiomata

I. *Anatum naturalis domus aqua est.*

Natura duce undas petunt. Vix egressæ ex ovis, aquam amant, & natare incipiunt.

Plinius ait: *Super omnia est, anatum ovis subditis gallina atq; exclusis admiratio.* Primo non planè cognoscentis foetum, mox incertos in verbitus sollicitè convocantis: postremo lamenta circa piscina stagna, mergentibus se pulvis naturâ duce.

II. *Anates domestica & sylvestres, ejusdem sunt speciei.*

Eadem

Eadem forma, eadem potentia natandi, eadem vox, eadem corporis structura est. Plus tamen volatu valent sylvestres, minus domesticæ. Caro etiam sylvestrium magis laudabilis quam domesticarum est. Non secus ac caro anserum sylvestrium præstantior carne domesticorum. Motu enim humores abundantes cum excrementis dissipantur.

CAPUT XVI.

De Corvo.

Præceptum.

Corvus est avis crociens, nigra, vivax, vorax, & sagax.

Quæstiones.

I. *Quenam nutritio?*

R. Nutriuntur vario cibo. Vescitur cadaveribus, vermibus, piscibus, pomis, piris, uvis, nucibus, pane & aliis. Cadavera suspensorum gratisima iis sunt fercula, undè Germani cum mala imprecantur, dicunt. *das dich die Raben fressen.* Malum signum est cum abstinentia à cadaveribus corvi. Apud Athenienses pestis erat, ubi passim cadavera jacebant insepulta, nec tamen à corvis aut aliis brutis devorabantur. Corvi etiam

etiam furto subtrahunt res alienas, potissimum monetas: Unde Germani *Erstiebler* wie ein Raab. *Erfurdia* corvus cicur vicibus diversis de mensa in qua pecunia fuit, nummos abstulit ad sex florenos usque, eosque sub lapide aliquo in vicino horto abdidit.

II. *Quenam augmentatio?*

R. Quantitas egregia est, quanquam aliis major, aliis minor. Rostrum ei atrum, durum, crassum, acutum ad dilanianda cadavera, frangendas nuces, & pugnandum cum hostibus aptum. Colore totus corvus ater est, inquit Aldrovandus, adeo saturo, ut nemo nigredinem cuiuspiam rei exactissimam satis pro dignitate commendare se & extollere posse putet, nisi eam corvinæ, utpotè omnium exactissimæ & plenissimæ comparet. Ita in sacris canticorum libris sponsa sui sponsi cæsariem à corvina nigredine commendat.

III. *Quanam generatio?*

R. Salax, non est, sed raro coit, semperque bini inviolata conjugii jura servant. Ova pariunt non duo tantum, sed quatuor etiam, aut quinque. His incubant dies viginti. Faciunt hoc mature, mense scilicet Martio, pullosque aliarum avium more nutriunt.

IV. *Quæ-*

IV. *Quanam sensatio?*

R. Odoratum habet sagacissimum, & vulturum more cadaverum odores facile sentit. Hinc strage editâ, mox advolant, non secus ac si futuram prævidissent.

V. *Quales affectus?*

R. Magna corvi audacia est. Non mortua tantum, sed viva etiam animalia rapit ac devorat. Ælianus scribit: *Corvus aquilæ nihil de animo concedit, quo minus quam hæc audax sit. Non enim contra pusilla tantum animalia venire audeat, sed & contra asinos & boves pugnat, quorum in cervicibus confidens cor percutit & multorum effodit oculos.*

VI. *Qualis motus?*

R. Diu non quiescunt, sed circumvolitant frequenter. Volatus tamen gravior ac tardior est ob gravitatem corporis. Clamore hominum nonnunquam factum fuisse ferunt, ut supervolantes corvi attoniti & velut sagittâ lauciati deciderint. Majori enim voce aërem disjunctum fuisse, nullamque volantibus firmitatem præbuisse. *Sed aut fabula est, aut alia causa subest. Fortassis timor deturbavit aves volatu minus valentes.*

VI. *Quanam affectio?*

R. Va-

R. Varias edit voces, adeò ut Fulgentius sexaginta quatuor numeret. Maximè verò propria & naturalis vox crocitus est. Nullo enim affectu, nullaque tempestate impulsus crocire seu crocitare solet.

Axiomata

I. *Nigredo corvi non est inseparabile accidens.*

Albi corvi fuere visi sæpius in Norvegia & aliis frigidioribus regionibus. Nivium aspectum animalia efficere candida existimant. Sed solus aspectus, solus visus id neutiquam præstat. *Deferenda causa est ad sanguinem frigidorem*, unde & homines in locis frigidis albi, in calidis nigri sunt.

II. *Corvi pullos alere non recusant.*

Albos esse corvorum pullos, adeoque deserri à parentibus & esurire strenuè dicunt. Sed nec albi sunt pulli, nec à parentibus deseruntur, nec esuriunt. Non minori cura corvi alunt pullos quàm columbæ aut passeris. Laurembergius ait: *Man macht viel klagens über der Raaben Unbarmherzigkeit: nimbt auch hierauf die Erklärung des 147. Psalms. Der dem Vieh sein Futter giebt/ den jungen Raaben die Jhn anruffen. Ist alles erdichtet/ falsch/ und der Natur und täglichen*

lichen Erfahrung zu wieder. Wunder ist's das man solchen Fabeln glauben giebt / da doch die Raaben bey uns und sonst hin und wieder häufig genung: also das ein ieder dieses wohl könnte in Augenschein nehmen.

III. *Corvorum vivacitas celeberrima est.*

Novem secula corvum vivere volunt. Hinc Theophrastus moriens naturam accusavit, quod corvis & cervis vitam dederit longiorem, hominibus brevissimam, qui tamen longissima digni fuissent. Sed experientia docuit recentiores, ultra centum & octo annos corvum non facile protendere vitam.

CAPUT XVII.

De Columba

Præceptum

Columba est avis gemens, simplex, munda, mitis & innocens.

Quæstiones.

I. *Quanam nutritio?*

R. Nutritur tritico, hordeo, avenâ, folio, milio, piis & aliis granis. Maximam partem ipsæ ex agris quærit victum, ac non nisi hyeme

hyeme paucis mensibus, cum diuturnæ nives agros operiunt, impendio Domini alitur. Hinc major columbarum quæstus est, quam anserum, gallinarum & anatum.

II. *Quanam augmentatio?*

R. Quantitas corporis media est. Caput planum, quibusdam cristatum. Pedes etiam aliis nudi, aliis pennis ornati. Color varius est, quibusdam ruffus, aliis cinereus, nonnullis albus. Albæ damnantur ab Aristotele, quia ab accipitre conspiciuntur è longinquo. Sed in domesticis non improbitur albedo, cum accipitrum injuriis adeò expositæ non sint.

III. *Quanam generatio?*

R. Salaces quidem & lascivæ sunt, sed servant jura conjugii. Plerumq; mares osculantur fœminas, prius quam ascendant. Ova pariunt bina, eaq; condida, è quorum uno semper marem, altero fœminam generari, fabulosum est. Fœcundissimæ sunt, quippè quæ singulis quadragenis aut tricenis etiam diebus concipiunt, paritunt, incubant & pullos enutriunt. Cum verò nec aptum locum nec commodum cibum habent, hyeme quiescunt. Incubatio cum fœminæ, tum maris, operâ perficitur & exclu-

cludunt pullos die vigesimo aut etiam decimo octavo. Et tunc sobolem cum matrem femina fovent, feminae tamen in opere illo ferventiores maribus sunt. Pulli à partu caeci sunt, sicut & pulli corvorum.

IV. Quenam sensatio?

R. Plurimum valent sensu, praesertim visu, auditu & gustu. Accipitrem tanquam hostem communem è longinquo vident, & quodlibet illius genus accuratè agnoscunt. Quin & clamorem accipitris cum audiunt, ocyùs aufugiunt. Omnia granorum genera edunt, alia tamen aliis libentius. Triticum statim agnoscunt & amant, hordeum autem non nisi ex melioris defectu assumunt.

V. Qualis affectus?

R. Mitis & placida columba est. Etiam simplex, imbellis, & innocens, prudentia quoque cum simplicitate conjuncta est *cum simplicitas sine prudentia stultitia sit, sicut prudentia sine simplicitate versutia*: Versus aliàs habentur:

Felle columba caret, rostro non ledit, & un-
gues

Possidet innocuos, puraq; grana legit.

Gaudet aquis, queritq; greges, celeriq; volat

Tuta petit, fœtus educat alterius.

Mascu.

*Masculus ipse fovet foetus, atq; incubat ovis,
Conjugii servant fœdera casta simul.*

VI. Qualis motus?

℞. Pernicissimum habent volatum, ut cum quavis ave pernicitate certare queant: Unde Rex David in anxietate suâ ex optat sibi non aquilæ, non vulturis, non ciconiæ, sed columbæ pennas. *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam?* Quamvis autem avolent, tectorum tamen suorum memores summa fide ea repetunt, & nobiscum conversantur.

VII. Qualis affectio?

℞. Columba gemere dicitur. Vocem enim habet suspirati similem, unde versus:
Et castus turtur, atq; columba gemunt.

Axiomata

I. Non vacat ira omni columba

Pavidum animal est, adeò ut nates quoque in pavore tremant, juxta multorum asser- tum. Quod non adeò absurdum, cum in aliis quoque animalibus deprehendatur. Canes timore correpti in femora caudam contrahunt. Iphis quoque pueris in pavore nates contremiscunt. Omni verò ira non caret columba. Pugnant inter se sæpè ad sanguinem & mortem usque.

Columbus qui semel victus est, iterat pugnam, & tunc victor nonnunquam evadit.

II. Columbis cognatus palumbus est.

Palumbus, Germanicè Kingel-Taube/oder Holz-Taube/est columba sylvestris, major domesticis. Degit in arboribus in iisque nidulatur. In collo album circulum sed imperfectum, & in superna ejus parte duorum digitorum intervallo desinentem habet. Cætera quod spectat cum columbis nostratibus convenit.

III. Columbis cognatus turtur est.

Turtur Germanicè Turtel-Taube/itidem sylvestris columba est, minor domesticis. Nidulatur iisdem ferè in locis, quibus palumbus, nempe in arborum verticibus & montium jugis. Vocem habet gementem, unde & turtur vocatur. Frequens ejus fit mentio in sacris & honorifica. *Vox turturis audita est in terra nostrâ. Ne tradas congregationi inimicorum animam turturis.*

PISCIBUS

CAPIT I.

Piscibus in Genere.

Præcepta

- I. Piscis est brutum natans, branchiis, pin-
nis, squamis, spinis & vesica in ventre
constans.
- II. Estque Cetus, Silurus, Sturio, canis,
Salmo, Lampetra, anguilla, loligo, cy-
prinus, lucius, halec &c:

*Quæstiones.*I. *Quoniam piscium cause sint?*

R. *Causa efficiens prima Deus est. Ita Sa-
cra Scriptura: Creavit Deus cetos mag-
nos, & omnem animam viventem reptan-
tem, quam produxerunt aquæ juxta speci-
em suam. Secunda natura est, partim stellæ,
partim species sese multiplicantes pergit sa-
cra Scriptura: Benedicit illis Deus dicens:
Crescite & multiplicamini, & replete aquas
maris. Finis proprius & ultimus Dei gloria est.
Finis inter medius homo. Omnia enim
propter hominem, homo propter Deum.*

Finis proprius, mortalium vocibus exprimi nequit. Materia creationis aqua fuit, generationis semen: constitutionis corpus organicum. Forma in genere anima sensitiva est; in specie alia atque alia. Alia delphini, alia balenæ, alia anguillæ.

II. An pisces respirent?

R. Respiratio fit ut temperetur calor cordis. Habent pisces calidum cor, calidum sanguinem, calidos spiritus. Opus igitur habent ventilatione & respiratione. Nec existimandum aërem respirationis materiã esse. Quod quis non habet alteri dare non potest. Aër non est frigidus: nequit igitur frigefacere. Aqua assumenda est, ut refrigeratio cordis fiat. Piscibus aqua cruda & crassa, ob trassiores spiritus: avibus, quadrupedibus, & hominibus aqua resoluta & subtilis ob subtiliores spiritus necessaria est.

III. Quomodo pisces generentur?

R. Congrediuntur & femina miscent, atque sic multiplicantur. Placent verba D. Franzii: quod attinet ad rationem piscium propagationis, aliqui arbitrati sunt, omnes esse fœminas, & concipere sine maribus, siquidem aliqui statim habent ova cum nascuntur. Sed experientia ostendit ipsos coire, ad motis invicem partibus supinis, & plerumq; citissimè absolve-

solvere coitum, exceptis vitalis marinis, qui
 tanquam canes die coherent. Paulò post :
 Ova piscium à piscibus ita fovendi & defendi, si-
 cut ab avibus, utiq; nemo, ut puto, compertum
 pro certo habet, nemo etiam dicet. Quis igitur
 incubat oves, quis infantulos pisces defen-
 dit, quis ut in infinitum augeantur hoc genus
 animalium suo nutrimento efficiet, nisi solus De-
 us? Denn da kömmt keines Menschen Hand
 dazu.

Axiomata

I. Pisces aquarum incole sunt.

In aqua generantur, in aqua formantur, in
 aqua nutriuntur, in aqua augentur. Vo-
 ce vel muta alloquuntur nos mortales :
 Hinc animos advertite rerum novarum cupi-
 di. Pregnantem aquarum uterum introspi-
 cite. Foetus magnitudine mirabiles, multu-
 tudine inestimabiles perpendite ! Non minas
 iterum hunc, quamvis innumeri exeant nati,
 notate. Dominus enim est, qui uterum
 implet, & foetus in eo conservat. Ut sapi-
 entiam incomprehensibilem, potentiam in-
 estimabilem, & providentiam imperscruta-
 bilem homines depraedicent.

II. Elegans piscium structura est.

Fabrica piscium omnium ad se oculos ani-
 mosq; trahit. Habent caput, oculos, au-
 res,

res, nares, os, rostrum, maxillas, dentes, labra, linguam, palatum, fistulam, asperam arteriam, pulmones, branchias, cor, diaphragma, peritonæum, gulam, ventriculū, intestina, podicem, lienem, hepar, vesicam fellis, renes, testes, vesicam aëris, penem, uterum, spinas, collum, barbam, pinnas & pedes. Partes has oculis cernimus, sed non omnes in omnibus: Differt enim partium numero piscis à pisce.

III. Insignis inter pisces & aves cognatio est.

¶ Eandem habent productionis materiam. Aquæ enim produxerunt aves & pisces. Primum quidem pisces, postea aves. Eundem habent diem natalem. Quinto enim die Deus & aves & pisces creavit. Eodem fermè incedunt modo. Quod enim natus est piscibus, id volatus est avibus. Pisces videntur esse aves aquatiles, & aves pisces aërei. Easdem ferè etiam habent corporis partes. Quod enim in piscibus sunt squamæ, id in avibus sunt plumæ. Quod in piscibus pinnae, id in avibus pennæ. Et ut avibus aures sola quædam constituunt foramina; sic & in piscibus præter foramina nihil est.

IV. Mar 6

IV. Mare monstrorum pater non est

Certant de incolis mare & terra. Non minus enim mare quam terra suos nutrit vitulos, canes, urfos, apros, lepores, lupos, vulpes, asellos: suos itidem pavones, phasianos, perdices, coturnices, milvos, corvos, alaudas, hirundines & passeris. Hinc multi mare vocant monstrorum patrem. Reprehendit hoc in Cardano Scaliger his verbis: *Mare, inquis monstrorum pater est. Sanè vox hæc indigna Philosopho. Monstra namq; sunt præter nature opera. At aliud est τὸ ἄγριον φύσιν, aliud τὸ ἄβιόν.*

CAPUT II.

De Cetis.

Præcepta.

- I. Cetus est piscis maximus in mari degens, pulmones habens, & animal perfectum ex se gignens.
- II. Estque delphinus, Balæna, Phocæna, Orca &c.

Quæstiones.

I. Quenam nutritio?

R. Cetus, Græcè τὸ χῆτος & Germanicè *Wallfisch* / nutritur imprimis piscibus, quos velut Dominus maris venatur ac prædatur.

In Pomerania Gryphisvaldi captus quondam fuit cetus, in cuius ventriculo reperta est ingens copia piscium, non coctorum, & inter alios Salmo vivus ulnæ longitudine, ita ut tota dolia seu toniæ inde replerentur. Hinc de fona, in ventrem beluæ marinæ projectio D. Frantzius ait: *O te miserum fonam, qui in tam densum, profundum, firmum, spurium carcerem propter tua peccata descendere meruisti, quid cogitasti, quando interdum algâ, spumis, aquâ salsâ & aliquot tonnis halem, per carum, & aliorum piscium undiq; fuisti obrutus? quando ventriculi parietes calidiores te apprehenderunt & reliqua ceti membra compresserunt? Misericordia Domini te conservavit, quia & tu in hoc inferno recordaberis templi Domini, id est, omnium promissionum divinarum, quas in Synagogis & templis sanctis antea toto vitæ tuæ tempore ex sacris explicari & inculcari audiveras literis.*

II. Quenam magnitudo?

R. Vastissima animalia sunt ceti, adeo ut quintuplo majores maximis Elephantis visi fuerint, & trecentas ac viginti ulnas habuerint. Ob enormem corporis molem, aquis latisimis ac profundissimis indigent. Ad littora delati, enatare nequeunt, sed hærent & capiuntur. Concurrit tunc tota regio,

gio, & gaudio exultans ad arma ruit, sagittis, bombardis, hastis, ligonibus, furcis, anchoris, bidentibus, aliisque instrumentis infracta. Habent ceti pulmones quibus respirant. Habent etiam fistulam amplissimam, quâ aquam ore acceptam respuunt. Per hanc sæpè in naves, quæ prætervehuntur, maximam aquarum copiam effundunt.

III. *Quanam generatio?*

R. Generant non secus ac animalia terrestria. Ova enim non pariunt. Sed intra se perfectum animal generant. Et membra generationis non secus ac terrestria animalia habent. *Vidi equidem inquit Ron- doletius, balenæ mentulam tantam, quæ etiam à procero homine humeris gestata, utrinque terram contingeret, unde quanta sit, cum balenæ libidine concitata feruntur, conicere oportet.* Mammæ etiam habent & lac, quibus catulos, interdum binos, nutriunt. Catuli hi teneri adhuc, matrem sequuntur, non autem ut plurimi piscium cæterorum in mari sine discrimine vagantur.

Axiomata

I. *Cetus animal vorax est.*

Voracitas summâ in ceto, adeò ut impleri vix possit. Inhiat inter omnes pisces potissimè.

tiffimum halecibus ob dulcedinem carnis. Et hanc alimenorum copiam, ut & insidiarum absentiam causam magnitudinis summæ dicit Cardanus. Sed Scaliger grande scere ait, quia non capitur. Nos naturæ autorem cuius piscium speciei certos posuisse terminos, & ampliores quidem cetis dicimus, quia sic placuit. Voluntas creatoris est ratio facti.

II. *Cetus maxime pingvescit.*

Pingui abundant plurimo ceti, quod non concrefcit, sed ut oleum liquidum manet, atque in lucernis usurpatur. Causam pinguedinis affert Rondelatus vitam otiosam, corii densitatem, alimenti copiam & temperamentum. *Etenim, inquit, animalia inertia pinguescere certum est, quod quotidie experimur in iis, quæ eam ob causam angustis locis concludimus, ut in suibus & capis, & in his quæ hyeme latent, ut in gliribus & taxis.* Omnes autem ceti tardissime ferè moventur, ob corporis molem, & id modicum, quod tardo motu digeri posset, corii densitate præpeditur. Sic & in hominibus cutis constipatio corporis constitutionem plethoræ similem efficit. Jam cum voraci animali alimentum semper præstò est, id ad saginandum corpus multum confert. Exemplo sunt luxui & crapulæ dediti, qui obesse solent.

III. Ceti vocem edunt.

Proverbium habet: *magis mutus quam piscis est.* Sed cetis non neganda vox, cum magno boatu sæpè ingentia loca repleant. Habent enim pulmones, habent collum, habent arteriam asperam. Insuper & linguam habent latam, non adhaerentem palato, neq; osseam, sed mobilem & carneam, quæ modo exeri, modo condi potest. Datur itaq; istis vox: at non datur sermo. Vox enim sonus est, ab ore animalis prolatus ad affectus exprimendos. Sermo autem est, vocum articulatarum dispositio, ad communicandos conceptûs, necessaria.

CAPIT III.

De Salmone

Præceptum

Salmo est piscis medius, & in mari & in fluviis degēs, maculis rotundis insignis, suavissimi saporis, & non mali succi.

Questiones.

I. *Quanam nutritio?*

R. Salmo, Germanicè Salmen oder Lachs/
an cibo ullo, & quonam tandem utatur, nō

con-

conveniunt Autores. Multi eum non aliò cibò, quam solâ aquâ victitare credunt. Hinc in ventriculo exenterati nihil reperiri ajunt, præter spissum quendam humorem, aut mucum subflavum. Alii floribus raris, pediculis aquaticis & piscibus, eum frui asserunt. Atq; in dissecti intestinis talia se invenisse testantur. Nos rationem alimentorum attendentes posteriorem sententiam magis approbamus, & si aquâ nutriri quandoq; videntur, non tam aquâ, quàm contentis in ea aluntur. Hinc aquâ, quæ nivium liquatione, herbis variis, & agrorum pinguedine crassior fit, magis delectantur.

II. *Quanam augmentatio?*

R. Magnitudinem egregiam habet, ob quam eum piscem cetaceum dici posse existimant. Maximam partem bicubitalis est, & *Dessavia* à libris viginti quatuor usq; ad triginta sex capitur. Squamis tegitur exiguis, maculis rotundis ità notatis, ut sub ruffis illis & luteis notis insignis sit. Dorsum cæruleo est colore, ad nigredinem vergente: venter argentei coloris æmulus. Os habet amplum & valdè denticulatum. Non enim tantum dentes in utraq; maxilla habet, sed palatum etiam quadruplici eorum

eorum ordine munitur, & lingua ipsa iisdem hæret. Oculos habet magnos, & branchias quaternas. Pinnas habet binas juxta branchias, binas in dorso & tres in ventre. Cauda etiam in unam latam & rotundiusculam pinnam definit.

III. Quanam generatio?

R. Mares geniturâ pleni, cum fœminis coëunt, quæ ova pisorum magnitudine pariunt, & in locum sabulosum reponunt. Certum autem nidum construunt, cujus latera lapidibus muniunt, intus excavant, ut detecta sint ova, ne pluvii impetu dispellantur. Fit tamen quandoque ut fluminum raptu dissipentur, ubi pars à piscibus devoratur, pars servatur atq; augetur, atq; in piscem perfectum formatur. Ova nonnunquam imminutis fluviis in sicco relinquuntur, nec tamen pereunt, sed aquis restitutis perficiuntur, ac si nunquam destituta fuissent undis.

Axiomata

I. Salmo certum nativitatis & educationis locum non habet.

Et in mari & in fluminibus gignitur, alitur, augetur. Suaviter autem dulci fluminum aqua afficitur. Unde in illis Oceanis locis

locis, ubi copiosiores influunt aquæ dulces, & plures & meliores capiuntur. Magno nonnunquam agmine è mari in flumina transeunt, & circa æstivum solstitium in Albi, Mulda, Sala aliisque fluviis capiuntur. In oceano per hyemem, aut saltem bonam eius partem transigunt, circa veris autem initium flumina petunt.

*II. Salmo carnem habet non ingrata-
tam.*

Caro antequam coquitur albicat, cocta vel salita rubescit. Tenera est & suavissima nec malum præbet succum. Moderatus tamen ejus sit usus. Larga enim manu devoratus Salmo, ob nimiam pinguedinem, molestam affert satietatem. Habenda etiam ratio ætatis, loci & temporis anni. Comendantur magis juniores, mense Aprili, Major & Junio, & qui in dulci fluviorum aqua fuere. Ægris autem & quibus minus validus est ventriculus non conveniunt. Viscosi enim sunt & concoctu difficiles. Non modo recentes sed & sale conditi fumoq; indurati comeduntur. Sed hi concoctu difficiliore.

CAPUT IV.

De Cyprino

Præce

Præceptum

Cyprinus est piscis medius, fluviatilis & lacustris, crassus, squamis validissimis præditus, numerosa prole brevi tempore piscinas replens.

*Quæstiones.**I. Quanam nutritio?*

R. Cyprinus Germanice Karpffe / vel citur herbis, mæco, tritico, & aliis frumentis. Domi cum alitur, panem immittimus in piscinam ne tabescat. Alias luto delectatur admodum, ac terrâ argillofâ.

II. Quanam augmentatio?

R. Crassius magis, quàm longus esse videtur. Plerumq; librarum quatuor aut quinque habetur, interdum etiam viginti. Squamas habet latisimas & validissimas, ut facile ictus lapidum sustineat atque repellat. Caput habet breve, dentes inæquales, & barbam geminam. Pinnae ei variae sunt, duæ ad branchias, duæ in medio ventre, una propè caudam, & una insignis in dorso. Cauda illi lata ex nigro rubescens. Senioris color flavus est, junioris ad fuscum magis inclinat.

III. Quanam generatio?

R. Piscis fœcundissimus est, quinquies aut

lexies uno anno pariens. Non tantum maris & foeminae commistione nasci; sed sponte etiam sine ullo maris ac foeminae foemine generari, communiter dicitur. *Vidi, inquit Rondeletius, in aquis, in cava loca & montibus septa receptis & collectis, sponte generari cyprinos, in qua loca nec rivus, nec stagnum, nec palus, nec lacus, nec fluvius ullus, nulla denique aqua praeter caelestem influxisset. Sed non recurrendum ad spontaneam illam viventium generationem. Latere solent foeminae, & successu temporis prorumpere in actum.*

Axiomata

I. Cyprino terra argillosa gratisissima.

Habitat in fluviis & lacubus, sed non aequè bene in quibuslibet. Albertus ait. *Hic piscis in aliquibus aquis generat, & in aliquibus grassatur, & crescit: sed optime valet in fundo argilloso, tritico primum seminato, & postea argilla desuper sparsa, & hinc aqua superfusa.*

II. Cyprinus carnem habet minus salubrem.

Caro mollis & humida est, succumque praebet non parum excrementitium. Imprimis

mis illi, qui in fluviis, civitatibus vicinis ac
 fordes excipientibus degunt, pravi succi
 sunt. Assumendi ut pisces ferè omnes ca-
 lidi, ne ventriculum nimis refrigerent & hu-
 medent. Post esum eorum non aqua, aut
 tenuis cerevisia, sed generosum vinum bi-
 bendum.

CAPUT V.

De Siluro.

Præceptum.

Silurus est piscis magnus, vorax, defor-
 mis, pinguis & boni saporis.

Quæstiones

I. Quenam nutritio?

R. Silurus Germanicè *Wals / Wall* oder
Weller / valdè vorax est, ac lacubus, stagnis &
 fluviis perniciosus. Venatur enim mino-
 res pisces, & in eos mirâ voracitate tan-
 quàm heluo grassatur. Fama est, in *Panno-*
nia captum aliquando fuisse *Silurum*, in cuius
 visceribus, humana manus annulis ornata, in-
 venta sit.

II. Quenam augmentatio?

R. Crescit in magnitudinem egregiam.
 Nonnunquam tres *ulnas* longus, & pondere
 ad centenas usq; libras capitur. Corpus ha-

bet fuscum & nigris maculis plenum. Nullæ ei sunt squamæ, sed corium satis crassum & lubricum. Caput habet granda, latum & limum. Rictus oris amplius est, & ad capitis longitudinem patulus. Labia supra infraque aspera sunt, quibus prædam retinet & frangit, cum dentibus careat. Venter magnus est, cauda tenuis & lata. Duas habet pinnas ad branchias, & unam ab ano quæ ad caudam extenditur.

III. *Quenam generatio?*

&. Congreditur & ova parit, eaq; diligenter custodit, & cum ipso foetu in dulcibus aquis libenter versatur. D. Frantzius ait: *Silurus sua ova diligentissimè custodit, ita ut sæpè in ipsa custodia capiatur, præsertim quando caudâ suâ verberat aquam ut terreat pisces, unde etiam nomen accepit à σείω, quod est moveo, à vehemente motu & sonitu caudæ.*

Axiomata

I. Silurus pinguis admodum est.

In dulcibus aquis pinguescit quàm maximè. Inter Pascha & Pentecostem è mari migrat in Albim. Hinc capitur obesus admodum & crassus. In magnis nonnunquam pinguedo per dorsum duos etiam digitos crassa est, non secus ac in porco terrestri.

II. Si-

II. *Silurus grati saporis est.*

Suavitas in carne est, & succum præbet fatis bonum. Tum recens, tum falsus in cibo laudatur. Sed facilioris coctionis recens, difficilioris falsus.

CAPVT VI.

De Sturione.

Præceptum

Sturio est piscis magnus, pinguis & suavis, pauco cibo contentus, è mari in fluvios tendens.

Questiones

I. *Quenam nutritio?*

R. Sturio, Germanicè Stör oder Stier/ nihil cibi à nonnullis capere dicitur. Cardanus Sturionem non vesci scriptitat. Castigatur à Scaligero his verbis. *Quis piscium omnium in universo natura ambitu vivere sine alimento potest?* Germanorum etiam proverbium habetur: *Er lebet des Windes wie der Stör.* De homine, qui nullius aut parcissimi cibi est. Sed omni animato suum convenit nutrimentum. Et nec ventus, nec aër, nec aqua nutrire possunt. Verisimile est, sordibus, mucos & quisquiliis eum nutriri. Dùm enim cibum quærit ter-

ram sub aquis fodit. Undè Albertus ait, nihil cibi crassioris in ventre ejus reperiri, sed tantum humorem viscosum, quem exucerit.

II. Quenam augmentatio?

R. Corporis magnitudo egregia est. Tanti quandoq; capiuntur, ut ducentas libras pendant. *Qui centum & octoginta libras excesserit, vidi,* ait Cardanus. Corpore est tereti & oblongo. Caput quadratum est. & totum dura cartilagine potius, quam ossibus constat. Os, illi sine dentibus & sine maxillis est, à reliquorum piscium formâ planè diversum. Nares & branchias habet, quibus refrigeratur. Barba adest gemina. In dorso crassiores quædam squamæ sunt reliquæ partes cubiculari & scabro teguntur operimento. Pinnas & ad branchias, & in ventre, & in dorso habet. Ipsa etiam cauda in duas caudas degenerat.

III. Quenam generatio?

R. Ova pariunt foetumq; ex iis excludunt. Sunt qui ova colligunt, & nunc nutrimentum gratisimum, nunc medicamentum efficacissimum inde parant.

Axiomata

I. *Sturio gratisimus antiquis erat.* Romani cum ceperunt eum, cum tibiis &

coronis in canam proceserunt, coronatis etiam iis qui gestarunt. Undè faceret Comicus ex persona parasiti ait: *Quis est mortalis tantâ fortunâ affectus unquam, quâ ego nunc sum? cuius hæc ventri portatur pompa, vel nunc qui mihi in mari accipenser latuit: tanta hæc, cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus.*

II. Sturio gulæ potius, quam sanitati confert.

Delectus habetur ratione sexûs, temporis, loci, magnitudinis & præparationis: Præferuntur enim mares feminis & inter has ovis plenæ cæteris, quæ enixæ sunt. Probantur imprimis circa solstitia, & qui longius recesserunt à maris littoribus. Præferuntur minores majoribus. Comeduntur & recentes & sale conditi: illi tamen his gratiores sunt. Recentes vino, saccharo, Zinzibere, pipere, caryophillis, uvis passis majoribus & minoribus parantur. Omni apparatu factò, habent adhuc carnem duriusculam, præpinguem ac glutinosam. Hinc neq; ægris, neq; neutris, neq; debilio-rem ventriculum habentibus apponendi sunt. Sanis verò & ventriculo validiore præditis ferculum gratissimum sunt.

CAPUT VII.

De Lampetra.

Præceptum

Lampetra est piscis medius, corpore oblongo, celebris saporis elegantia, in mari & fluviis degens.

Quæstiones

I. *Quenam nutritio?*

R. Lampetra, Germanicè Lamprete. vasci dicitur aqua & musco. Sed non tam de aqua, quam de contentis in ea hoc admitendum. Cum capitur, escâ quadam composita in fontibus & aquis dulcibus nutritur ac servatur.

II. *Quenam augmentatio?*

R. Corporis crassitudo exigua est, longitudo eximia. Cute tegitur lævi, nunc albicante, nunc nigricante, maculisq; conspersa. Os neq; in longum neq; in latum scissum est, sed excavatum, in quo cavi sparsi sunt dentes plurimi, acuti, flavi, hamati. Pinnulam membraneam supra caudæ extremum habet, aliamq; hâc paulo superiorem. In lateribus pinnis caret, cum iis ad natandum opus non habeat, sed flexuoso corporis impulsu promoveatur.

III. *Quæ-*

III. *Quanam generatio?*

R. Nihil notatu dignum de generatione apud Autores. Ova parit è quibus nova proles.

Axiomata

I. *Lampetra olim in magno honore fuit?*

Apud Romanos, sex, septem, viginti quoq; aureis olim una emebatur. Aldrovandus scribit : Eodem modo hodiè Romæ piscium ferè nobilissima censetur, adeò ut nobilis quidam coquus (referente Jovio) aulæ Romanæ præcerum, coturnicibus eam comparavit. Scribit Platina, Romane aulæ fortassis offensus, bene à natura actum esse, quod Romæ ex Tiberi capiuntur & delicatissima, quoniam vallata ibi gulæ inter se auctis pretiis certant.

I. *Lampetræ succus tantæ bonitatis non est.*

Habent saporem gratum & delicatum, si rectè præparentur, vinoq; enecentur, & aromatibus condiantur. Ubi condimentum magis ad palatum est, quam pisces ipsi. Hinc condimento illudum fuisse parasitum, memorat Aldrovandus. Huic enim funeri instar Lampetræ coctum, multoq; juvulento immersum grandi in patina quis apposuit, ut

notam omnibus ejus edacitatem gulamq; elu-
deret. Hic jam magna pultarii parte absum-
pta pseudolampetram aggressus, diu multumq;
cum illa maxillis & dentibus inherente collu-
etatus, cachinnum cunctis tollentibus, facetè re-
spondit: utinam mihi sepius sic illudatis.
Nam in hoc condimento non modo funes sed &
ipsas catenas, (quibus insani vobis similes
vincuntur) & cum voluptate quidem absu-
merem.

CAPUT VIII.

De Loligine.

Præceptum.

Loligo est piscis medius, corpus habens
rotundum & in acutum desinens,
in metu atramentum effundens, ut
abscondatur.

Quæstiones.

I. Quænam nutritio?

R. Loligo Germanicè *Black fisch* dicitur
ab humore atramento simili, quem effun-
dit. Nutritur variis in aqua contentis,
ac diligenter, quicquid in ventriculum de-
mittit, rostro atterit. Unde cuncta quæ in
Stomacho reperiuntur, pulmenti formam
habent.

II. Quænam augmentatio?

R. Magni.

no. Magnitudinem trium cubitorum interdum habet. Cutis est mollis, non squamosa, non aspera, non testacea. Pedum numero & promulcide insignis est. Pedes inferiores minores, superiores majores sunt. Totum corpus tenerum, longiusculum & rotundum est, desinens in acutum.

III. *Quanam generatio?*

R. Mas flagrat amore foeminae, & saepe causa ejus perit. Foeminam etiam captam mas liberare laborat, sed a piscatoribus petitur ipse & capitur. Mas si captus fuerit, foemina fugit. Parit foemina ova, maximam partem gemina, binosq; gignit foetus.

Axiomata.

I. *Loligo & sepia pisces cognati sunt.*

Conveniunt structura, atramento, carne & aliis. Discrimen Germanicè sic interpretatur Gesnerus: Loligo ein lang Blackfisch/ sepia ein runder Blackfisch.

II. *Loligo crudi succi est.*

Non admodum commendatur loligo, cum carnem habeat duram ac difficilis coctionis. A perito verò coquo cum apparatur, non ingratus est. Coquitur cum atramento suo adjecto butyro, ac pipere.

CAPUT IX. De Afello.

Præceptum

Afellus est piscis medius, tumidum habens ventrem, & grande caput, ac carnem minus laudatam.

Questiones

I. Quenam nutritio?

R. Afellus Germanicè Stocffisch nutritus contentis in aqua. Maximus apud Britan- nos & Hollandos est afellorum quæstus. Tanta enim eorum ibi copia, ut post patriæ telluris saturitatem in Germaniam aliasq; longe disitas regiones, non sine longo fœ- nore transportentur.

II. Quenam augmentatio?

R. Duos & tres cubitos sæpe excedit. Ca- put ei grande, os amplum, & venter tumi- dus est. Hinc nunc ventricosus, nunc ca- pitosus, asinus dicitur. Ad exteras regio- nes cum mittitur, caput præciditur.

III. Quenam generatio?

R. Ova parit, indeq; prolem gignit.

Axiomata

I. Afellus ignobilis piscis est.

Odio.

Odiosum nomen habet & Græcis & Latinis & Germanis. Recens, carnem albam, mollem & friabilem, palatoq; non ingratham habet: Exsiccatu verò osseam ferè induit duritiem, undè robusto baculo diverberatur, ut affusâ aquâ rectius dissolvatur & elixetur.

*II. Asellus salitus & butyro immer-
sus glutinosior fit.*

Causa est humoris tenuis absumptio. Sicut farina aquâ multâ affusa, & aliquandiu conjuncta, tam spissa redditur ac glutinosa, ut eâ ad ferruminanda multa utamur. Tenuiores enim partes ab igne absumptæ sunt. Et sicut saccharum aquâ dissolutum coctione fit spissus & glutinosus. Ita etiam atramentû cum partes tenuiores exhaustæ sunt, crassius fit, & adeò digitis adhærescit, ut non sine labore avellatur.

CAPUT. X.

De Lucio

Præcept:

Lucius est piscis medius, oblongus, parvis ac tenuibus squamis præditus, voracissimus, audacissimus & vivacissimus.

Questio-

I. *Quenam nutritio?*

R. Lucius Germanicè ein Hecht / nutritur piscibus, ranis, & aliis in aquam immixtis. Voracissimus & crudelissimus est, in propriam sæviens gentem. Lucios enim qui dissecant, frequentissimè in ventre inveniunt, non alburnos tantum & tincas, sed minores quoq; lucios. Piscem sæpè seipso paulò minorem adoritur, quem cum apprehendit, caput & reliquas partes superiores ingerit, inferioribus extra os, aliquandiu dependentibus, donec prioribus mutatis ac digestis, has quoq; trahat ac digerat. Certum est feles etiam parvas & canes in vivaria coniectos ab iis devorari. *Cracoviensis quidam Polonus Rondeletio retulit, anseris pullos duos in ventre lucii à se visos esse: aliquando etiam lucium, pedem ancillæ in piscina apprehendisse.*

II. *Quenam augmentatio?*

R. Piscis egregiæ magnitudinis est. Argentinæ aliquando captus fuit, qui libras viginti & sex appendit. Corporis figura oblongior est, dorsum latum & ferè quadratum perpetuo æquale donec ad postremas pinnas ventum fuerit. Caput habet macrum,

erum, osseum & quadratum. In hoc instrumenta passionis Dominica reperiri censet vulgus: sed superstitiose. Rostrum habet longum, & rictum maximum. Maxilla inferior superiore longior est, & cochlearis modo excavata. Dentes habet acutos, longos, firmos, & in acies dispositos. Pinnas sex habet, duas ad branchiarum imas, duas inferiore ventris loco, & duas non procul à cauda. Cauda brevis est, in duas etiam desinens pinnas. Tegitur corpus squamis exiguis & tenuibus, ut iis ferme carere videatur. Hinc si parvus fuerit, inter edendum à quibusdam negliguntur & non separantur. Quoad colorem venter albicat, dorsum ex subflavo nigrescit.

III. Quanam generatio?

R. Mense Martio & Aprili coeunt & pariunt ova, idq; ad Junium usq; continuant. Inveniuntur interdum in piscinis, ubi antea nulli fuere. Hos ex luto virtute Solis æquivoce generatos credunt. Placet magis sententia D. Frantzii, qui sic scribit: *ut ut hæc disputantur, tamen verò similior est ratio, omnes minimorum minimos pisciculos provenire non nisi ex sui generis semine, quod interdum vix sensu notabile esse libenter concedimus. Posse autem semina piscium per a-*

natis

nates, & ciconias & ranas, deferri in novas & puras piscinas, quisnam dubitabit? Qui edunt ova, solent ipsa egerere imperfecta, ita ut edita augeantur, non aliter ac farina, tumore subacta augetur, tum scilicet pars solida augetur tumore, & postea spiritus ipsi provocati tumorem efficiunt.

Axiomata

I. Lucius vivacissimus est.

Ultra ducentos annos vivere dicitur, nisi pereat morte violenta. Exemplo hoc confirmatur istius, qui à Friderico II. imperatore captus, & cum certâ inscriptione aquis iterum immerfus, atq; post trecentos ferè annos denuò inventus est. Inscriptio talis fuit: *Ego sum ille piscis hunc stagnum omnium primus impositus, per mundi Rectoris Friderici II. manus, die 5. octobris. Captus autem fuit Anno salutis 1497. & immisus ante annos ferè trecentos.*

II. Lucii caro laudabilis est.

Carnem habet friabilem, coctu non adeò difficilem, nec multis excrementis scatentem. Hinc ægris concedi solet, imprimis calidâ & siccâ temperie laborantibus. His non tantùm nihil mali, sed & plurimùm emolumenti adfert. Esu ejus puerperis etiam

etiam concedunt, quibus tamen reliquorum usus piscium interdictus est.

CAPVT XI.

De Anguilla.

Præceptum.

Anguilla est piscis medius, corpore oblongo, lavis, iucundi saporis, sed insalubris.

Quæstiones.

I. Quenam nutritio?

R. Anguilla Germanicè Ual/nutritur vermibus, ranis, piscibus, radicibus, herbis & similibus. Totus in eo est Rondeletius, ut anguillas solâ aquâ nutriri probet. Solâ aqua, eâque paucissimâ ac dulcissimâ, inquit, anguille pascuntur & augeſcunt. Quamobrem ii, quibz anguillarum vivaria cura sunt, diligenter dant operam, ut quàm maximè pura & sincerâq; sit aqua affluens, & effluens semper per ripas, ubi vivaria extruunt: nam nisi aqua limpida sit, brevi strangulata interuunt. Sed quod nec animatum est, nec ab animato venit, nutrire nequit. Et non tam ad aquam, quàm contenta in ea respiciendum esse, vel ipsa monet dulcedo, quam requirit.

II. Quenam augmentatio?

D d

R. An

R. Anguilla in tantam nonnunquam ex-
 crescit magnitudinem, ut quatuor cubito-
 rum longitudinem & brachii crassitiem æ-
 quet. Lævis & valdè lubricus piscis est, ut
 manu teneri nequeat. Caput habet lon-
 gum & acutum, os apertum, dentibus par-
 vis & acutis præditum, ordine multiplici.
 Color pro varietate aquarum variat. Qui
 puram ac defluentem aquam incolunt,
 ventrem habent candidum, & dorsum sub-
 cæruleum: qui verò impuram & stagnan-
 tem inhabitant, ventre subalbo & dorso
 subviridi aut subnigro constant.

III. *Quanam generatio?*

R. Aristoteles ait: anguilla neq₃ mas neq₃
 foemina est, neq₃ prolem ex se aliquam genera-
 re potest. Item: Hoc unum inter sanguinea,
 totum genus, sine coitu, sine ovo procreatur.
 Quod ita esse constat argumento, quod in fæ-
 culentis stagnis aquâ omni exhaustâ & limo de-
 tracto anguilla denuò generantur, ubi aqua ac-
 cessit pluvia. Sed Rondeletius scribit: se
 vidisse anguillas corporum complexu coeun-
 tes, & in inferiore ventris parte, & vulvam in
 foeminis & semen in maribus reperiri.

Axiomata

I. *Anguilla suavis est sed insalubris.*

Piscis delicatissimus est, ob suavitatem
 carnis

carnis. Idem infalubris tamen, & nec ægris nec fanis proficiuus est. Glutinosa enim pieguedine, & pituitoso succo ac lento abundat. Unde nec facillè coquitur, nec præbet laudabile nutrimentum.

II. Anguilla puram aquam amat.

In Germania non caret anguillis, vel Albis vel flumen facillè aliud. Danubius non alere dicitur anguillas, ob aquæ frigiditatem. E fluuiis autem mare ipsum ingreditur, secus ac lampetra aut Silurus: hi enim pisces è mari ad flumina tendunt.

CAPVT XII.

De Trutta.

Præcept:

Trutta est piscis rudius, oblongus, maculis varius, ob saporis elegantiam succique præstantiam celeberrimus.

Quæstiones.

I. Quanam nutritio?

R. Trutta, Germanicè Zehre / Forell / ves-
citur vermibus, locustis, limacibus, variisq;
in aquam immisis. A piscibus etiam non
abstinet, sed percas, barbos, fundulos, alios-
que invadit. Tanta aviditas in ea, ut ab i-
mis ad summa tendens supra aquam efferat-

tur & in scapham nonnunquam incidat.

II. Quenam augmentatio?

R. Magnitudinem habet cubitalem, squamas exiguas, maculas multas, pinnas duas ad radices branchiarum, duas sub ventre, unam versus caudam, & duas in dorso. Cauda est brevis & non divisa, rostrum minus acutum, oculi rubentes, dentes acutissimi. Totus ferè piscis ex albo flavescit, aureisq; maculis pingitur. Quamvis pro varietate fluminum variet color, & piscis & macularum. Cutis facile rugatur, & à carne absq; difficultate divellitur.

III. Quenam generatio?

R. Coeunt & pariunt mense Octobri, cumq; partus instat, modicas scrobes faciunt. Nidum itaque formant, in quo edantur & nutriantur pulli.

Axiomata

I. Trutta caro laudabilis est.

Grati est saporis, facilis coctionis, paucorum excrementorum, boni, multi sac tenuis succi. Minores præferuntur majoribus, macræ pinguibus, ac maculas rubras habentes cæteris. Mense Octobri minùs salubres sunt, quia tunc pariunt.

II. Trutta multa cum Salmonibus communia habent.

In utrisq; eadem fermè forma, eadem corporis partes externæ, caro rubicunda, maculæ multæ ascensus ad sumas aquas saltandi vis & agilitas, suavitas in cibo. Magnitudine etiam aliqua truttarum species Salmonibus ferè æqualis est, undè & trutta Salmonata *Sachsfohre* dicitur.

CAPUT XIII.

De Barbo

Præcept :

Barbo est piscis medius, oblongus, & in latera modicè compressus, squamis exiguis præditus, & barba gemina celebris.

Questiones.

I. Quænam nutritio?

R. Barbus, Germanicè *Barbe* / oder *Bar* me / vescitur piscibus, cochleis & cadaveribus. Adeò vorax est, ut ne suo quidem parcat generi.

II. Quænam augmentatio?

R. Plerumq; unius libræ pondus est; aliquando duarum, trium, pluriumve. Figura corporis oblonga est, in latera modicè compressa. Rostrum etiam longius & acutius habet, cartilagineum & pingue. Eo

superioris rostri extremo duæ appendices, et ex lateribus duæ aliæ propendent, quas barbam vocant. Est autem substantia cutanea quidem, sed mollis, lubrica & subrubra, oculi parvi sunt, pupilla nigra, quam aureus circulus ambit. Dentibus caret, pinnas duas ad branchias habet, duas in ventre, unam à podice, unam in dorso. Ipsa quoque cauda è pinna gemina conflatur. Squamas habet exiguas, & colorem varium. Venter colore est lacteo, latera argento, dorsum ex albo flavescit & parvis nigrisque maculis conspergitur.

III. Quænam generatio?

R. Congrediuntur & ova pariunt. Ova hæc ne ab aliis devorentur, diligenter custodiunt.

Axiomata

I. Barbi caro damnanda non est.

Cardanus statuit, barbum neq; frigidum, neq; calidum, neq; elixum, neq; assatum, bonum esse. Placet magis sententia Senerti, cujus hæc sunt verba: *observatum esse non memini aliquem ex carnis ejus esu aliquid damni peperisse. Est enim candidissima, facilis coctionis & distributionis, alimentiq; & succi non mali.*

II. Baro

II. Barvi ova venenata non sunt.

Prægnans barbꝰ in numeris refertus est ovis. Hæc assumpta nonnullis tormina ventris excitarunt, vomitum creantur alvū turbant, cholera generantur, syncopen induxerunt, aliaq; gravissima mala intulerunt. Hinc venenata & malefica vi prædita esse ova illa dicuntur. Sed à nostris quandoque comeduntur sine noxâ. Censendum potius ova illa à debili ventriculo corrumpi, in se verò noxæ expertia esse. *Sicut lac in vitiosum ventriculum immissum, adeo corrumpitur, ut veneri inferat symptomata.*

CAPUT XIV.

De Tinca

Præceptum.

Tinca est piscis medius, brevis ac crassus, squamis exiguis præditus, & mucoplenus.

Questiones.

I. *Quanam nutritio?*

℞. Tinca Germanicè Schlen / à mucos quem Schleim appellamus, sordibus rerum putrescentium vescitur, à carne verò abstinet.

II. *Quanam augmentatio?*

℞. Quatuor & quinque librarum pondere alibi capitur, sed in Albi libras duas non faci-

facile excedit. Brevis & crassa est, capite crasso & retorto. Rostrum habet breve ac rotundum, & pro dentibus ferrata ossa. Oculi sunt nigri & aurei, pinnae ad branchias binæ, binæ in ventre, à podice una, una etiam in dorso. Squamis minutis ac valde connexis tegitur. Color in quibusdam subalbus, in aliis subflavus, in nonnullis subniger est.

III. *Quanam generatio?*

R. Et ex semine & absque semine generare censetur. Sed toties castigatum posterius, ut videatur superfluum, quicquid etiam objiciatur. Lucios quoque et tincarum semine generari putant, quod fabulosum esse statuimus.

Axiomata

I. *Tinca piscis vilis est.*

Nec grati saporis est, nec boni succi, nec facile coquitur, nec recte distribuitur. Plebejus piscis est, indignus qui apponatur mensis magnatum. *Hinc cum nobilis quidam Florentinus tincam convivis suis laudavit, omnibus excussis lacrimas ob risum.*

II. *Tinca amat lacus & paludes.*

Rarò in fluminibus habetur, frequenter in lacubus & stagnis. Non gaudet aquis

CUR-

currentibus sed stagnantibus. Sic putredine delectatur, ut ipsa inter sordes nascatur & educetur.

CAPUT XV.

De Haringo.

Præceptum.

Haringus est piscis parvus, dulcis, brevis extra aquam vitæ, in oceano degens.

Quæstiones.

I. Quænam nutritio?

R. Recentiores Zoologi ex penuria Græci & Latini nominis, Germanicum vocabulum latinitate donarunt. Communiter halec & haringus ut Latinum & Germanicum differre putantur. Sed piscis in Latinorum scriptis halec appellatus, fluviatilis ac dulcium aquarum piscis est, haringus verò marinus. Halec etiam vilis pisciculus & fex piscium illis dicitur: haringus verò celebris & non ingratus piscis est. Nutriri creditur aquâ: sed contenta in aqua nutriunt, non aqua ipsa.

II Quænam augmentatio?

R. Longitudinis est pedalis, unicum habens intestinum, quod jejunum esse asserit Albertus. Dorso est caruleo, ventre albo,

Squamis acutis cutiq; pertinaciter cohærentibus. Noctulucet ventribus versus summum æquor' obversis. Squamæ tantum emittunt splendorem, ut mare fulminare videatur.

III. *Quanam generatio?*

R. Pariunt semel anno, sed tanto fecunditate, ut multa millia hominum, iis sustententur. D. Frantzius ait: *Vix alius est inter omnes pisces; qui sit fecundior, unde haleces ferme totum mundum pascunt.* Præterea caro horum piscium, nativo, eoq; bono constat, unde pleriq; pisces in mari, præsertim grandiores his ipsis piscibus struunt insidias. Itaq; ceti his ipsis piscibus insidiantur, quod dum fit, haleces ad littora dispersis agminibus appropierant, quasi possint effugere insidias. At tum in hominum potestatem veniunt, non tantum haleces, verum etiam persecutores, ceti. Et ita singulari Dei providentia duobus summis bonis ditescunt, & fruuntur regiones maritimæ.

Axiomata

I. *Haringi omnium regionum incolis grati.*

In omnes regiones transportantur è locis
 mari-

maritimis. Conceduntur non tantum recentes, sed & sale muriaq; conditi, imò & fumo indurati. Recentes carnem habent albam & friabilem, boni saporis, boni succi & facilis coctionis. Sale conditi, difficilius fiunt, nunquam boni saporis & succi. Bibacibus autem gratissimi sunt, cum sitim iis provocant, ut alacrius suaviusq; potent. Infumati, quos Bücfling vocamus, difficilissimæ sunt coctionis & mali succi.

II. Haringus piscis marinus est.

Habitat in oceano & frequentissimus est in Anglia, Scotia, Irlandia, Norvvegia, Dania, Beligo. Capitur post æquinoctium autumnale, reliquo tempore maris secreta petit.

CAPUT XVI.

De Alburno.

Præceptum.

Alburnus est piscis parvus, albedine insignis, molli carne, in fluviis & lacubus degens.

Questiones.

I. Quanam nutritio?

R. Alburnus ab albedine nomen habet, Germanis Weißfisch. Piscis vorax est, unde & hamo facile capitur. Devorat autem

ver-

vermes, ranas, aliaq; in aquam immissa.

II. *Quanam augmentatio?*

R. Longus est tres aut quatuor digitos, oculis magnis rubescentibus, capite parvo, corpore latiusculo sed depresso. Squamis tegitur tenuibus, & candido præditus colore est. Pinnas habet duas à branchiis, duas in ventre, unam propè caudam.

III. *Quanam generatio?*

R. Congreditur & ova parit, bis aut ter anno.

Axiomata

I. *Alburnus facile percipit odores.*

In cavernis cum latet, & esca hamo aquis immittitur, odore evocatur & capitur. Dubium est, an respirando, an absq; respiratione odoretur? Respirationem qui negant piscibus, alburnum sine ea odorari censent. Sed & respirant pisces & respirando odorantur. Branchiarum enim beneficio aquam attrahunt, & cum ea odorem.

II. *Alburnus & in fluvio & in lacubus vivit?*

Communissimus piscis est, cunctisque notissimus. Et lacustris & fluviatilis est, succi exigui & saporis minus grati. Homines plebeji cum cœpis coquunt, indeq; Zwiebelfische appellantur. CAPUT

CAPUT XVII. De Fundulo.

Præceptum

Fundulus est piscis parvus, carnem mollem & salubrem habens, in fundo fluviorum ac lacuum degens.

Questiones.

I. Quanam nutritio?

R. Fundulus à fundo nomen habet. In aquarum fundo enim degit. Germanis Gründling seu gründel appellatur. Nutritur musco, hirundinibus, aliisque in aqua contentis. Cadavera etiam submersa devorat; calvariisque bubalis delectatur.

II. Quanam augmentatio?

R. Piscis digitalis est. Maculas à capite versus caudam habet nigricantes & rotundas. Squamis tegitur parvis. Caudam habet exiguam & bifurcatam. Duas pinnas in lateribus habet, duas in ventre, unam in tergo, & sub cauda ad anum unam. Quanquam sint duo genera hujus pisciculi: alterum commune & majus, alterum speciale & minus.

III. Quanam generatio?

R. Parit

R. Parit anno bis aut ter. Ova singula-
ri folliculo inclusa sunt.

Axiomata.

I Insignis funduli bonitas est.

Parvus hic piscis in maximo versatur hono-
re. Coquitur vino, & sub finem modicum
effunditur acetum. Boni est succi, facilis
coctionis & ad voluptatem sanitatemque
non parum confert. Hinc ægris etiam non
incommodè apponi posse censetur. D.

Sennertus inquit: *inter minores pisces boni
saporis, salubrisq; planè alimenti, coctu facilis,
& qui diu in stomacho non morantur, atq; ad
voluptatem & sanitatem plane commodi, &
qui ægris etiam tuto concedi possunt, sunt quos
vulgo fundulos Schmerlen vel Gründling à
fundo nominamus.*

II Fundulus in fundo maximè degit.

In fluviis & lacubus maxime habitat ut et in
fontibus campeltribus. In rivis etiam
plurimi capiuntur, præcipuè Februario,
Martio, & Aprili. Post pascha parere in-
cipiunt, & tunc gratiam perdunt. In cœno
qui vivunt, cœnosi sunt & ipsi: præstantio-
res sunt arenæ & saxi adherentes. Amant
profundiora loca, fundumq; petunt luben-
tissime.

Appen-

Appendix.

De Cancro.

Cancer est animal exanguis, parum natans, lubenter progrediens, terræ cavernas in habitans.

*Questiones.*I. *Quid de nutritione?*

R. Cancer Germanicè Krebs / vescitur conchiliis, ranis, aliisque carnibus. Et urgente fame à propria etiam gente non abstinet. Lacte sine aquâ, & potare potest & nutrirî multis diebus.

II. *Quid de augmentatione?*

R. Quantitas est media. Capite & collo carere dicitur à Galeno. At ubi oculi, ibi caput quamvis tamen à reliquis partibus distinctum satis non sit. Dentes etiam habet duos, juxta os, & duos in ventriculo. Ventriculus vero ab ore parum distat, quem intestinum sequitur simplex usq; ad extremam partem tendens & excrementa ejiciens. Oculos habet duos, non in rectum sed obliquum atque ad latera dispositos. Pedes habet denos cum duobus forcipibus ac chelis, maximam partem denticulatæ sunt, & quarum pars superior mobilis, inferior im-

immobilis est. Coloris est subviridis, qui ad nigrum tendit, post coctionem autem rubescunt. Deponit tempore veris crustam suam de toto corpore, capite, ventre, pedibus, & singulis partibus. Caudam an habeat disputant, sed non videmus cur illud ultimum, licet operimentum corporis sit caudæ nomine non veniat?

III. Quid de generatione?

&. Sexum habent, maresq; valde libidinosi sunt, ut unus in una caverna vel tres habeat foemellas. Pugnatur pro his vehementer, & alteri alter ob id forcipes frangit: Mares duas inter ventrem & caudam habent spinas, quibus foeminae carent. His verò hirsutior & amplior cauda data est. Post congressum in foeminis intrinsecus nascuntur ova, quæ successu temporis inflatam illam & hirsutam caudæ partem deponuntur.

Axiomata

I. Crescente luna crescit caro in cancris.

Carnem habent duram, frigidam & humidam, undè difficilis coctionis sunt, & non nisi validis ventriculis conveniunt. Condimentis tamen attenuantibus & calefacientibus.

cientibus emendatur. Crescente lunâ crescit, decrescente decrescit caro ejus. Dominâ enim humorum vigente, vigent humores, succumbente succumbunt.

II. *Forcipes fracti renascuntur.*

Non enim ex semine formati sunt, sed ex humore sanguini respondente. Sicut renascuntur in arboribus folia, in avibus penæ, in piscibus squamæ, ita & in cancris forcipes.

III. *Cancer non est retrogradus?*

Duces itineris oculi sunt. Cum horum positu si concordat progressus, in anteriora fit non in posteriora. Cancrorum oculi non in rectum, sed in obliquum dispositi sunt. Hos sequitur cancer, & ratione sui corporis recta progreditur. Nec cum Scaligero dicendum, oculos propter progressionem in latus flecti. Contrario fit modo: progressio propter oculos fit in latus. Horum dispositio non est arbitraria, sed naturalis ac necessaria.

LIBER SEXTVS

De

De Serpentibus

CAPUT I.

Serpentibus in Genere.

Præcepta.

- I. Serpens est brutum reptile, callidum, venenosum, homini infestum.
- II. Estq; draco, aspis, vipera, natrix &c.

Quæstiones

- I. *Quomodo serpentes homini infundant venenum?*

R. Putat vulgus serpentem lingua vulnerare, & cauda vulneri venenum immittere. Sed homines linguam pro telo habent, non item serpentes. Vulnera quæ lingua fiunt, non tam corpus quam famam lædunt. Alii prudentiores, serpentem dentibus vulnus infligere, caudaq; venenum infundere dicunt. Verum licet caudâ non tangant partem vulneratam, veneno tamen eam inficiunt. Dicimus nos serpentes ferratos habere dentes, fistula tenui perforatos & pellicula parva ex parte opertos. In parva ista pellicula hæret venenum, indeq; vulneri, ubi dentibus læfere, infunditur.

- II. *An venenum pars serpentis, an excrementum illius sit?*

R. Excrementi potius quam partis habet rationem. Eo modo quo excrementa per totum corpus ejicienda, retinentur, & ad pelliculam, dentibus adnatam propelluntur.

Rur. **Basso,** ait: Finge quæ in homine sunt noxia, quæq; per totum corpus dispersa sunt, ac per cutem, reliquosq; meatus exeunt, in unum locum coire, ibiq; diutius paulatim concoqui. Quid futurum speras, ubi maligni illi spiritus in unum congregati, eoque calore aduti, majora impedimenta per concoctionem exegerint? Si humores excrementitii, dum egeri nequeunt, putrescentes desinunt in virus; quid hic noxiorum omnium ex omnibus partibus in unum confluxus?

III. Cur carnes serpentis, licet venenatae non sint, venenum tamen proliciant?

R. Venenum prolicere venenum, adeoque simile attrahere, simile testis est experientia. Bufones arefacti & regioni cordis applicati venena exhauriunt. Scorpio parti, quam punxit, adjunctus, venenum quod amisit attrahit, & vulnera quæ fecit, sanat. Quin carnes serpentis, quæ veneni ex partes sunt, contra venena non minorem habent virtutem, quam venena ipsa. Hæ ut antea vivo serpente venenum fovebant: ita nunc extincto eo, amorem instaurant, venenaq; alliciunt.

I. Serpentes non tantum in calidis, sed & frigidis habitant regionibus.

Non in India tantum & Africa, sed in Suecia etiam habentur, in Dania & Norvvegia. Ubi tantus cœli rigor, ut mare ipsum integros exercitûs cum machinis aheneis sustineat. Latent ibi hyeme sub terris & saxis semi-mortui, tempusq; vernum expectant. In Germania nostra reperiuntur non pauci, in paludibus, in pratis & sylvis, in caulis & rasis rusticis.

II. Serpentes ex ovis fiunt.

Sexum habent, & tam arctè cohærent, ut è longinquo unum corpus esse putetur, cum duobus capitibus. Unde figmentum illud, dari serpentes bicipites, ac bilingues. Pariunt ova è quibus foetum excludunt, sola excepta vipera quæ vivum parit animal. Inde q; id accepit nominis, quasi vivipara.

III. Serpentes è spinali hominis medulla nasci, fabulosum est.

Verum formarum originem qui tenet, falsitatem plebejæ hujus opinionis agnoscit facile. Experientia etiam nos informat, cum

cum passim cadavera humana sint, serpentes autem non sint: Si alicubi in cadaveribus inventi sunt, cibum quæsiverunt. Delectantur enim dulcibus, sed dulcis humana caro est. Igitur odorum suavitate ad loca illa alliciuntur, non verò ibidem generantur.

CAPVT II.

De Dracone.

Præceptum

Draco est Serpens maximus, validissimus, terribilis, caudæ robore plurimum valens.

Quæstiones

I. Quenam nutritio?

R. Vescitur carnibus & cadaveribus. Tanta in eo voracitas ut una vice totum cervum consumat. Fame compulsus homines etiam aggreditur, necat ac devorat.

II. Quenam generatio?

R. Magnitudinis stupendæ est, & alius viginti cubitos, alius triginta, alius quadraginta longus est. Nicephorus tam mirandæ magnitudinis draconem describit, ut illum interfectum octo paria bouum vix loco movere potuerint. Quem &, ne aërem

inficeret, interfectum combusserunt. Caput habet oblongum os tricippi ordine dentium refertum, oculos magnos & acutos, duas membranas in dorso, squamas asperimas in toto corpore, caudam longam ac validissimam. Color aliis rufus est, aliis cinereus, aliis niger.

III. *Quanam generatio?*

R. Ova parit indeq; pullos excludit. Hi cum sitiunt, nec aquam qua restinguunt sitim, inveniunt, miserabiles habent lamentationes.

Axiomata

I. *Draco mammas non habet.*

Dicunt draconem, licet animal crudele sit, mammas tamen suis præbere pullis. Hinc mulieres mammas negantes infantibus reprehendunt. Imprimis in meretrices invehuntur, quæ jugulant nonnunquam infantes, quod nec dracones, nec aliæ bestiæ agunt. Sed mammae draconum in natura non dantur. Nec figmentis opus est, ad vitia hominum corrigenda. In Scriptura cum mentio fit mammarum draconis D. Frantzius inquit, non esse intelligendum de serpentibus & draconibus specialiter sic dictis, sed de magnis quadrupedibus, quia scriptura

voce Hebraea quasvis immanes belluas intelligat.

II. Draco alas habet.

Etiam hæc vulgi opinio Sapientum non intrat animas. In multis draconibus ne vestigium quidem alarum deprehensum est. In cæteris pinnae potius seu membranae instar pinnarum quam pennae aut veræ alae spectatae fuere. Non autem negamus Satanam sub specie alati draconis apparuisse veneficis. Mille enim artifex est, omnia tentans, quibus decipiat, ipsumque Deum gloriosum blasphemet.

CAPUT III.

De Aspide.

Præceptum

Aspis est serpens venenosissimus, astutissimus & maximè noxius.

Questiones

I. Quanam nutritio?

R. Aspis eum Otter / nutritur herbis, in quibus lubenter degit ac sese occultat ut solo capite emineat. Muribus etiam vescitur, quin & avibus, quas necat cum advolitant, capite ex herbis exprorecto deceptæ.

II. Quanam augmentatio?

Æ. Longitudinem habet quinque cubitorum. Cervicem latam & tumidam, oculos cavos, ac habetes Cū mordet, nulla morsus apparent vestigia, & tamen veneno inficit ac interficit. Hæc enim qualitatum occultarum natura, ut in minimo etiam maximas habeant vires.

III. *Quanam generatio?*

Æ. Sexum habent & pariunt ova similia monilibus aureis. Inter marem & foeminam maximus amor est, adeò ut læsã parte unã, altera superstes, cædis autorem prosequatur.

Axiomata.

I. Aspis per se vocem incantatoris non percipit.

Brutum animal est, quod incantationes non intelligit. Satan, verò sese conjungere solet, qui voces & verba percipit. Hic in perniciem hominum suos, habet lusus, ut veneficos agnoscere, verba intelligere, ipsasq; adeò aures obturare dicatur serpens ipse.

II. Si Basiliscus est, aspis est.

Visu & halitu Basiliscum animalia omnia necare scribunt. Et tam exactè describunt eum, ac si vidissent & manibus palpasent.

sent. Si quid veri subest, non Basiliscum, sed aspidem concernit. Hujus enim venenum perniciosissimum est, praesertim in calidis regionibus. Homines verò augent, omnia, & simplici vero duplex aut triplex falsum miscent. Placet illud Bodini: *Cuius visus est unquam, si aspectu solo nocet.*

CAPUT.IV.

De Vipera.

Præceptum.

Vipera est serpens, morsus acerrimi, vivum pariens animal.

Quæstiones.

I. *Quanam nutritio?*

R. Vipera Germanicè Brandschlange/nutritur herbis, ranis, muribus & aliis.

II. *Quanam augmentatio?*

R. Longitudinem habet cubitalem. Quamvis pro locorum varietate variet, Cervicem habet tenuem ac corpus tumidum & amplum, Cum irritatur, oculis corulcat, linguam exerit, & acerrimè mordet.

III. *Quanam generatio?*

R. Mares fœminis conjunguntur, prolemq; vivum edunt. Tradit Plinius, fœ-

minam in congressu mariti collum comprehen-
dere, eumq; necare. Hoc autem eam impune
non facere, cum catuli in utero postmodum ven-
trem matris discerpant, eamq; interficiant.
Hinc & viviperam dictam esse quia vi perit,
aut quia vi parit. Rectius verò Bodinus
ait: utriusq; sexus vipera lagenis vitreis in-
cluse partus eniti vise sunt, utroq; parente su-
perstite. Quam verius est, viperam dici,
quod sola ex omni serpentum genere vivos
pariat.

Axiomata.

*Vipera acerrimè mordet etiam dis-
secta.*

Rusticus fuit, qui cum pratum demeteret
falce; viperam fortè dissecuit, mediamq; di-
visit. Et cum eam mortuam esse putavit,
partem alteram in qua caput erat compre-
hendit. Sed vipera caput erexit, ac rusti-
cum acerrimè momordit. Hic ori statim
admovit vulnus, ut sanguinem exugeret,
vulnusq; purgaret. Sed correptus vene-
nò, subitâ morte periit.

CAPUT III.

De Natrice.

Præceptum

Nat

Natrix est serpens maculis insignis, stagna ac paludes amans.

Quæstiones

I. Quanam nutritio?

R. Natrix Germanicè *Maister* aut *hydrus*, Germanicè *Wasserschlonge* appellatur. Nutritur herbis, ranis, muribus & aliis.

II. Quanam augmentatio?

R. Longitudinem habet cubitalem. Color cutis cinereus est, maculis tamen uodiq; condecoratur. Amat stagna ac paludes, cum autem exsiccantur, in terram redit.

III. Quanam generatio?

R. Mares foeminis conjunguntur, ovaq; pariunt, & inde foetum excludunt.

Axiomata

Singularia, quæ natrici tribuunt, signamenta sunt.

Natricis inquit flatus adeò noxius est, ut si virgam recenter cœsam ori ejus admoveris, in cortice, vesicæ felleæ excitentur. Gladium fulgentem ori natricis si admoveris eum linguâ veneno inficiet, quod usq; ad summum gladii delatum, tetro cæruleoq; colore ipsum tingit. Hominem in calce si momorderit, venenum per totum corpus in momento spargitur. Unde morsus
pedi-

pedibus suspendendus est, ne ad cor ascendat venenum. Sic naturæ admirandas effingunt vires, mirabilia ingenia.

Additamentum

DE

Insectis in Genere.

CAPUT I.

Præcepta.

- I. Insecta sunt animalia minora & infirmiora, commissuris insignita.
- II. Et sunt apis, formica, aranea, musca, papilio, locusta, pediculus, vermis &c.

Questiones.

I. *An insecta respirent?*

R. Transpirant potius, quam respirant. Respiratio est frigidi corporis per os aut nares, aut aliud membrum in corpus attractio, & ejusdem cum fuligine expulsio. Transpiratio est frigidi corporis per totum corpus ingressus & egressus. Hæc insectis competit, ut fiat refrigeratio & restauratio. Cum etiam ex iis sonum, murmur & cantum quædam edant, attrahant aërem necessarium est. Quin & odoratu prædita sunt, adeo ut apes dulcia, & culices acida, procul sentiant, attractione aëris igitur opus ha-

habent.

II. Cur insecta in partes divisa vivere queant?

R. Vermis cum secatur pars ad caput spectans, caput versus tendit: pars ad caudam spectans caudam versus se movet. Et vesperæ cū dividuntur, vivit cum pectore caput, vivit etiam alvus. Neq; tantum de bimbri insectorum divisione, sed etiam de ea, quæ in plures fit partes, hoc intelligendum. Causa est, quia humidum cum calido æquabiliter fermè per totam corpus diffusum est. Hinc comparari solent plantis, quæ ipsæ quoque dissectæ vivunt, sed diutius longè quam insecta.

Axiomata

I. Insecta præstant incisura.

Insecta, Græcè ἐντομα, ab incisuris dicta sunt. Commissuris enim insignita sunt, nunc in supina, nunc in prona, nunc in utraq; parte. Nonnunquam etiam animalia rugosa, aut annulosa dicuntur. Et hæc imprimis ratione à gressilibus, volatilibus, natatilibus, & reptilibus discernuntur. Non admittenda ea distinctio, quæ communiter datur, ratione perfecti & imperfecti. Nullum insectorum imperfectum est, habent

habent omnia, quæ habere debent. Recte Aldrovandus ait: censuerimus animalia esse imperfecta, bestiolas quibus natura plus virium & ingenii contulit, quam multò grandioribus? Quis non miretur potius minutissimorum animalculorum industriam, artem & sagacitatem. Si quis in vermiculo quid desideret, præter congruens vermis animæ corpus, ut pennas ad volatum, aut pedes ad ingressum, rostrum ad esum, non erit hoc animal vermis, sed monstrum quoddam verè imperfectum, quod ad nullam certam animalis speciem referri queat, non secus ac Horatianum illud:

Humano capiti cervicem pictor equinã.
Jungere si velit & varias inducere plumas.

II. Natura in minimis animalibus maxima est.

Plinius ait: In magnis corporibus, aut certè majoribus facilis officina sequaci materia fuit. In his tam parvis, atq; tam nullis, quæ ratio, quanta vis, quam inextricabilis perfectio? ubi tot sensus collocavit in culice? Et sunt alia dicta minoræ. Sed ubi visum, in eo prætendit? ubi gustatum applicavit? ubi odoratum inseruit? ubi verò truculentam illam & proportionem maximam vocem ingeneravit?

CAPUT

CAPUT II.

De Api.

Apis est insectum nobilissimum, laboriosissimum, ingeniosissimum, & utilissimum.

*Questiones.*I. *Quanam nutritio?*

R. Vescitur melle, aliisque rebus dulcibus, bibitque est fontibus limpidissimis. Sibi format dulcia mella, sed maximus industriæ ipsius fructus in nos redundat. Sicuti ubique inserviunt homini bruta, & plantæ, & creaturæ omnes. Unde Poeta canit:

Sic vos non vobis mellificatis apes:

Sic vos non vobis nidificatis aves:

Sic vos non vobis fertis aratra boves.

Sic vos non vobis vellera fertis oves

II. *Quanam augmentatio?*

R. Quantitatis exiguæ est, ut miremur in abjectissimo & minimo illo corpore, habitare tam laboriosum ac sapientem animum. Caput in præportione ad partes alias, magnum habet, antennas breves ales breves & candidas, intus currentibus flavis lineolis: Color corporis ad cinereum vergit, totaque apis ferme hirsuta est.

III *Qua*

III Quenam generatio?

R. Sine coitu generat, omni destituta sexu, non secus ac plantæ. Cardanus eas è melle nasci statuit. Sed rectè Scalliger respondet: non è melle quatenus mel est, fieri potest generatio; esset enim semen apis. At hoc falsum est. Neq; è melle putrefacto, quippe quod non putrescit, sed prohibet putrefactionem. Genitale quiddam apes in cellis ponere planum est, ex quo apicula progignuntur.

Axiomata

I. Apum prudentia inestimabilis est.

Carpunt succos ad mella idoneos, hos per longa intervalla per ventos ac turbines ad suos deferunt alveos: disponunt quicquid attulere, ac per favos digerunt. Tandem diversa in unum coalescere faciunt. Hæc nostra domestica miracula, quorum tantò major certitudo est, quanto nobis propinquiora & frequentiora sunt. Aldrovandus ait. Mirabile quomodo tam pusilla animalcula, ex tanta florum diversitate mel ceramq; colligant; mirabilis verò quomodo collectum per longi sime sæpè intervalla ad alveos suos deferant; sed quam maxime mirabile, quomodo ita in favis coherere faciunt, ne excidat.

II Apes

II. Apes odoratum multum valent.

Mel è longinquo sentiunt & advolant. Aldrovandus ait: *Conspicimus sanè apes in medijs etiam urbibus ad officinas pharmacopolorum aliorumq; mella venditatum, ex agris mellis odore allectos numerosè advolare revolareq; ad alveos suos, melle onustos ac cerâ.*

CAPUT III.

De Formica.

Præceptum.

Formica est insectum prudens, laboriosum, summa cum industria grana colligens.

Questiones.

I. *Quanam nutritio?*

R. Vescitur frugibus & fructibus, indeq; frugilega ac granifera dicitur. Ovidius ait:

*Hic nos frugilegas aspeximus ordine longo
Grande onus ex igno formicas ore legentes.*

II. *Quanam augmentatio?*

R. Quantitas corporis parva admodum est, sed omnia membra tam sapienter formata sunt, ut minimum corpus maxima nobis Sapientiæ divinæ præbeat argumenta. Oculis carere dicuntur Cardano, sed improbat sententiam Aldrovandus.

Formica senes ait, alas emittunt, & volant non parum: quas videre in senectute dicemus, cum in iuventute non viderint.

III. *Quanam generatio?*

R. Ova pariunt, quæ in vermiculum hujus ipsius speciei abeunt. Albertus ait: Ova formicæ sunt oblonga, extrorsum, corpus paulatim recipient in locis calidis incrementa, quousque perfecte compleantur: & si forte ab aliquo de loco submotæ ac dispersa fuerint, à formicis recolliguntur, & ad suos nidos referuntur.

Axiomata

I. Formica prudentissima est?

Grana colligit æstate, ne hyeme, ubi ardent omnia ac defunt, fame pereat. Collecta grana in principio, seu acumine ubi culmus surgit, exedit. Madida grana in apicum profert & ad solem exficcat. Tanta hic sapientia, ut in Scriptura sacra dicatur sapientior sapientibus ipsis.

II. Formica laboriosissima est.

Campos, agros, areas & arbores percurrit, fruges & grana quærens, & cum invenit, quod quæsit anxie sæpè onus corpore proprio majus in nidum deportat. Neque interdiu tantum, sed & noctu, si plena sit Luna, opus captum continuat. Vade ad formi-

formicam ô piger ait Salomon, & considera vias ejus, & disce sapientiam, qua cum non habent Ducem, nec præceptorem, nec Principem, parat in æstate cibum ~~se~~ sibi; & congregat in messe, quod comedat.

CAPUT. IV.

De Aranea.

Præceptum

Aranea est in sectum oenæ naturæ, ob telam quam format, industria singulari decantatum.

Questiones

I. Quænam nutritio?

R. Vivit ex raptu muscarum & aliorum animalium minorum. Hinc elaxos in floribus suspendit, castes, muscasq; in hærentes magno aggreditur impetu, & mox superatas necat, post succum sanguinemq; exsugit.

II. Quænam augmentatio?

R. Parvum animal est, octo habens pedes diversæ longitudinis, ob diversas, quas illis edit operationis. Aldrovandus ait: *Quibusdam fila quæ niverunt, attenuant, & in longum protrahunt, aliis eadem in telam deducunt ac invicem conjungunt, aliisq; per eadem prorepunt, & cum volunt, ex iis cæu immobiles sese suspendunt.*

III. Quanam generatio?

R. Generatur è congressu, more eorum animalium, quæ ex animalibus sui generis procreantur. Aldrovandus scribit: *Ova araneorum cum aliquando observarem, inveni esse multa, modica, livida, exiguis maculis respersa, divisa, invicemq; separata, mollia & viscida, quasi casu aliquo fuerint perditæ, aranea diligenter inquirat, & sui additamentis interioribus, & rostro etiam reportat.*

Axiomata

I. Aranea prudentissima est.

Hæc ea prudentia, quæ naturam sequitur, non sensum, non intellectum. Seneca ait: *Non vides quam nulli mortalium imitabilis sit illa araneæ textura? Quanti operis sit, fila disponere? Alia in rectum immissa firmamenti loco, alia in orbem currentia, ex denso rara, quibus minora animalia, in quorum perniciem illa tenduntur, veluti retibus implicata teneantur. Nascitur hæc ars, non discitur. Itaq; nullum est animal altero doctius*

II Araneæ venenum non omnibus noxium.

Ab homine sumptum araneæ venenum, seu cum potu, seu cum cibo, miserè afficit & affligit corpus. Nunc calorem nunc rigorem,

gorem, nunc pruriginem, nunc tumorem
nunc tremorem creat ægroto. A gallinis
verò, aliisq; avibus sine periculo araneæ co-
meduntur. *Sic non omnibus venenum est
quod alicui venenum est.*

CAPUT V. De Musca.

Præceptum.

Musca est insectum tædiosum, proter-
vum, audax, importunum & inquiet-
tum.

Quæstiones.

I. Quanam nutritio?

R. Muscæ omnia fermè degustant, omnia
liguriunt, maximè vero sanguini inhiant.
Musca hominis & convivæ, & contuberna-
lis & commensalis est. Plenam ubiq; men-
sam habet, sive in pauperum degat taber-
nis, sive in Regum Principumq; turribus ac
palatiis. Huic coqui obsonia condiunt,
quæ degustat antequàm Domini ipsi. Imò
invadit dominos, iisq; pungendo molesta
admodum est, & cum repellitur, redit ocy-
us, ac iterum iterumq; repulsa magis ma-
gisq; regredi laborat.

II Quanam augmentatio?

R. Magnitudine & structurâ variat. Quædam enim magnitudinem minimam, quædam mediam, quædam majorem habent. Quædam capite sunt magno, quædam parvo; quædam ventre crasso, quædam exili. Quædam antennas seu cornicula in fronte gerunt, quædam iis carent. Habent proboscidem, quâ omnia libant ac vorant. Habent alas non ut aves, sed ex pelliculis conflatos. In sole quas cum expandunt varios exhibent colores non secus ac formosa cauda pavonis.

II. Quenam generatio?

R. Coëunt & conjunctim sæpè simul volant. Materia generationis semen est, è quo primum producitur vermiculus, mox musca. Scaliger ait: *Acutior cum existimaverit ovum esse plus quam semen. Et quidem sine ullo sequestro procedere statim à semine in animal: in nonnullis aliter fieri. E semine enim non illicò animal fieri, sed quoddam medium. Hoc medium est duorum modorum: unum est perfectius, ut vermiculi muscarum soboles, è quibus fiunt muscæ: alterum imperfectius ut ova. Cujus proportionis sunt planta. Non igitur fructum semen esse, aut ovum putro, quale semen est animalis: sed foetum integrum ex seminis internis occultis, non tamen*
deare

dearticulatum. Perfectum inquam ceteris omnibus nisi dearticulatione. Hac extra vulgi opinionē, rudiora ingenia non admissurascio.

Axiomata

I. Muscæ oleo aut aqua extinctæ reviviscunt.

Salem si aspergimus aut cinerem extinctis istis, muscæ reviviscunt. Extinctæ itaq; fuerunt quoad vite actum secundum, non primum. Adfuit anima, adfuit vita in extinctis illis muscis quoad actum primum: abfuit anima, abfuit vita quoad actum secundum. Hinc & non tam mortuæ, quam quasi mortuæ, aut semimortuæ muscæ dicuntur. A totali enim privatione ad habitum naturaliter non datur regressus.

II. E muscarum majorum excrementis fiunt vermes.

Immundū animal musca est, stercore suo tabulata, picturas, vestes, libros, aliaq; conspurcans. Et non raro ē stercore illo præsertim majorū, vermes nascuntur carnibus imprimis infesti. Scaliger in manu muscā materiam illam ē qua vermis natus fuit, deponere vidit. Ratio rei hujus animis candidis obscura esse nequit. Muscæ enim omnia liguriunt, vermiumq; materiam una cum cibo

assumunt, assumptumq; per alvum red-
dunt.

CAPVT VII.

De Papilione.

Præceptum.

Papilio est insectum fragilissimum,
tempus vernum indicans, & flores
amans.

Quæstiones.

I. Quænam nutritio?

R. Papilio Germanicè Sommer vogel aut
Molcken dieb/ cibum capit minimum & po-
tissimum è floribus. Flores enim amat, &
fugit inde quicquid ad palatum est.

II. Quænam augmentatio?

R. Quantitate & structurâ variat, cum
centum & pluribus constet generibus. Ple-
riq; antennas habent & alas farinaceas ac
fragiles, quarum quædam maculosæ sunt,
quædam maculis carent. Et ipsi papilio-
nes nunc uno, nunc duobus, nunc pluribus
præditi sunt coloribus.

III. Quænam generatio?

R. Coëunt & ova pariunt. Nasci etiam di-
cuntur ex arboribus, vermibus & aliis. Sed
intelligendum id cum ratione, quâ dictum
sæpius.

sæpius. Quod in arboribus, in foliis, in rebus putridis fit, non statim exiis fit.

Axioma

*Lucernas advolant quidam papilio-
ones.*

Pyrausta, Græcè πυραύστις vulgo insectum in igne natum dicitur, sed nulli animato talis competit nativitas. Quoddam papilionis genus flamma capitur splendore ignique involitat ac comburitur. Tales ergo habemus pyraustas naturales. Hinc proverbium est, *pyraustæ interitus*. De eo qui sibi ipsi exitium accessit. Et *pyraustæ gaudium, gaudet*. De momentanea voluptate, quam sequitur perpetua calamitas.

CAPUT VII.

De Locusta.

Præceptum.

Locusta est insectum vorax, inquietum, medium tenens inter volatile & reptile.

Quæstiones.

I. *Quenam nutritio?*

R. Locusta Germanicè Heuschrecke/ herbis ac frugibus infestissima est. Fruges enim absument, ac ipsis quoq; arboribus stra-

gem infert. Hinc Deus iratus multa læpè locustarum agmina immisit, iisq; impios affixit. Non leonibus semper ac urfis, sed locustis etiam, aliisque abjectissimis animalibus hominum punit improbitatem.

II. *Quenam augmentatio?*

R. Multa locustarum sunt genera, diversa quantitate & structura prædita. Habet autem locusta pennas fragiles & pedes inæquales, cumq; sedet alata esse non putatur. In saltu continuo est, non simpliciter ingrediens, neq; volans, sed instar pulicis saliens.

III. *Quenam generatio?*

R. Generatur è coitu mutuo, minorq; mas, major scemina. Ova parit, quæ hyeme sub terrâ latent, & vere sequenti in locustas mutantur. Hinc vernis aquis pereunt ova, paucioresq; nascuntur locustæ: vere autem sicco multa locustarum dantur agmina.

Axioma.

Locustas manducavit Johannes Baptista.

Augidas seu locustas manducasse Johannem Baptistam referunt Evangelistæ Matthæus, Marcus & Lucas. Ubi per locustas quidam her-

herbas, alii arborum summitates, alii can-
cros, alii aliud intelligunt. Sed nodum in
scirpo quærunt. Cum enim *axgides* hoc
ipsum notent infectum, populi etiam Ori-
entales pro cibo infectum hoc habuerint,
ipse quoq; Moses in seligendis cibis dili-
gentissimus, locustas judæis promisit, ci-
bum Johannis fuisse hoc infectum facilè in-
telligitur. Durus quippe ac ingratus ci-
bus duræ & asperæ Johannis vitæ conveni-
ebat.

CAPUT VIII De Verme.

Præcepta.

Vermis est insectum ignobile & abje-
ctum, pedibus carens, motum plexi-
bus variis perficiens.

Quæstiones.

I. Quenam nutritio?

R. Nutritur succo corporum animato-
rum. In herbis & arboribus qui vivunt,
succum inde petunt. In animalibus qui
degunt, inde succum ac sanguinem trahunt.
In terra qui sunt radicibus herbarum & ar-
borum infesti sunt.

II. Quenam augmentatio?

R. Magis

R. Magnitudine & structurâ variant, cum dentur maximi, medii & minimi. Habentur in homine, brutis, plantis, terris & aquis. Nierembergicus scribit, in hominibus qui circa Nigritarum regiones navigant, nasci vermes invensissimum dolorem excitantes: & apparere eos in diversis corporis partibus in suris & pedibus, in genibus & poplite, in inguine & scroto, in femore, in brachiis, & plerumq; in partibus carnosis. De causa mali nihil certi definire audet, litem sub iudice relinquit. Credibile tamen omnium maximè, ex aqua potabili eos pro generari, quæ ex lacunis & stagnis hauriatur.

III. Quanam generatio?

R. Matrem vermium putredinem dicunt, sed absq; causa. Congrediuntur vermes, & mediante semine se multiplicant. D. Sennertus ait: Statuendum videtur nec in talium generatione semen, aut certè quiddam semini ἀνάλογον de esse, & proximum principium, ac peculiarem in materia potentiam ad talem formam suscipiendam latere. Quod innuisse videtur Aristoteles, qui 3 de partibus animal: cap. ii. scribit: generari in terra spiritus in humore, calor animalis in utroq; inest, ita ut quodammodo plena sint anima omnia. Et 3 de generatione animal. cap. 3 idem docet, etiam in excrementis posse principium vitale inesse.

*Etiam vermes per benedictionem divinam
se multiplicant.*

Non acquiescendum in cœloet & illis: sunt enim causæ universales. Non acquiescendum in calore: est enim accidens, & commune naturæ instrumentum. Ad propriam recurrendam formam, quâ se multiplicant, sicut cætera animalia. Rectè D. Franzius ait: *Ex materiâ putridâ generari dicuntur vermes; rectius autem etiam ita prodire statuendum, sicut in hoc tractatu sæpius monuimus, ut salva maneat benedictio divina omnibus creaturis multiplicandis initio orbis creati pronunciata, nimirum ex ovis, propemodum in sensibilibus, quæ cum cibo ab hominibus sine dubio, sæpe attrahuntur, & à calore intestinorum à putrida materia vegetantur.*

CAPVT IX.

De Cimice.

Præcept :

Cimex est insectum, foetore suo horrendo, & morsibus omnibus odiosum.

Quæstiones.

I. Quanam nutritio?

R. Cimex Germanicè eine Wanze / sanguinem humanum quærit, quo delectatur maxime.

ximè. Quia etiam sylvestres dantur, alia quoque prostat materia olera nempe & stirpes. Voluit Chrysippus cimicem tam abominandum animal, utilitatem quandam præstare homini, dum excitat eum è somno, ut curam adhibent in locandis rebus. Respexit huc Scaliger, cum scripsit: Quis miserius aut infelicius naturæ interpretabitur opera, quam qui ad ea cimicem allegatum dicat: ut noctu ex importuno somno excitet nos ad preces Coelitibus fundendas?

II. *Quænam augmentatio?*

R. Cimex corpus latum potius quam longum habet. Adeo verè sanguineus est, ut levi manu comprimatur. Compessus tam pessime oleat, ut nihil videatur abominabilius. Animal admodum invisum est tam divitibus, quam pauperibus.

III. *Quænam generatio?*

R. Generatur in lectis & præsertim in eorum rimulis. Fiunt etiam in parietibus, lectis quam proximis. Pauperum verò habitationes magis infestantur cimicibus, quam divitum. Hi enim stramina & lintea & reliqua mutant subinde, pauperibus idem agere non licet. Ex excrementis hominum nasci putantur; sed in excrementis potius dicendum, quam ex excrementis. Quin imò minus infestantur lecti à cim-

micibus, quamdiu ab hominibus occupantur. Rectè Aristoteles, *cimicem per coitum generari & lances producere scribit, interim ex sordibus nihil fieri putat.*

Axioma

Ex cimicibus contritis oriri novos non credendū:

Non enim ibi principium seminale, è quo novi cimices. Sealiger ait: *Vulgo jactatum est, è cimicibus contritis cimices item exoriri. Quod mihi quidem non sit verisimile. Sed quibus primordiis illis in locis, concreabantur olim is, qui fuerant ibi contriti, subnasci alios. Ligna enim quadam, ut abiegna, & paleas habere illius ac speciei secum rudimenta naturalia, manifestum est. Quæ natura superstitè, atque incolumi manere, non tam redintegretur in contritorum tabo, quam novæ ex veteribus principiis substituatur generatio.*

CAPUT. X.

De Pediculo.

Præceptum.

Pediculus est insectum ignobilissimum ac vilissimum, tædium & odium possessori pariens.

I. Quænam nutritio?

Resp. Nutritur succo hominum brutorum ac plantarum. Habent enim suos pediculos plantæ, suos bruta, suos homines. Et ubi humorum copia, ibi plures ac frequentiores pediculi. *Hinc pediculis magis infestantur fœmina, quam viri, pueri magis quam juvenes.*

II. Quænam augmentatio?

Resp. Quantitas corporis minima est, diversa tamen in diversis. Hominum generi, qui competunt triplicis imprimis sunt ordinis, figura & loco differentes

tes

tes. Primum genus, quod communius ac frequē-
tius est in capite, maximam partem vivit, quanquā
& thoracem, ventrem & reliquas partes perat, ipsis
que vestibis inhæreat. Oblongum est, posteriore
parte crassum, anteriore acutum. Secundum ge-
nus, pubem, barbam, axillas ac palpebras inhabitat.
latumq; est planum. Tertium minimum est, & sub-
candidum inter cutim & cuticulam habitans ma-
nus ac pedes potissimum infestans.

III. Quenam generatio?

Resp. Generantur non ex putredine, nō ex excremē-
tis, non ex carne, non ex sanguine, sed ex coitu, me-
diantibus lendibus seu ovis. Aristoteles pediculos
generare lēdes concedit, sed nihil ex eis nasci statu-
it. At experientia huic sententiæ reclamatur, cū ma-
nifestum sit, lendes fœcundas mutari in pediculos.
Aldrovandus ait: *quid responderit Aristoteles iis, qui
ex unico vel duobus tantum pediculis, quos ex contra-
ctu pauperum pediculosorū accepere, adeo plenas ha-
buere vestes, ut vix medicaminibus adhibitis cesserint.
Unde autem illi, nisi ex lendibus, quæ merito ova pedi-
culorum appellantur; ubi non minus de hisce, quam ip-
sis pediculis occidendis solliciti sunt.*

Axioma. Pediculi deserunt morituros.

Scaliger ait: *prii cives maxime sciunt hoc quod scribā:
ubi ē miseris istis moritur aliquis, confestim ex veteri
hospitio, scil. cadavere, emigrant pediculi. Quæstio au-
tē de causa rei certa. Et indubitat a est. Putamus cau-
sam esse hanc, quia pediculi amant teporem & suc-
cum sanguineum ac dulcem. His negatis in jam jam
morituris, loca petunt commodiora.*

CONCLUSIO. Quam magnifica sunt opera tua
Domine! Omnia in sapientia fecisti, & ab initio in
mensura, in pōdere & numero disposuisti. Vilissimā
quæ videntur, Sapientiam tuā deprædicant quam
maximè Tibi sit laus in secula seculorum. FINIS

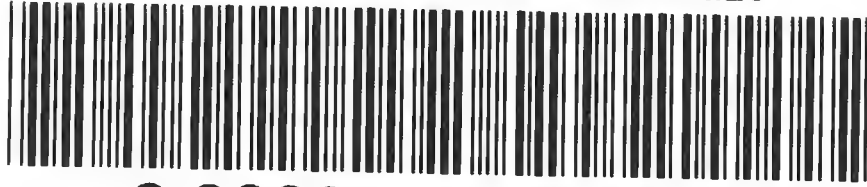

SMITHSONIAN INSTITUTION LIBRARIES

3 9088 01348 7582